A

MAGYAR KÖZTÁRSASÁG

második évében

hirdesse ez a könyv

a szabad szellem erejét

az erősödő

szabad magyar demokráciában

*

MAGYAR KÖNYVNAPOK 1947

*

Szikra Könyvkiadó

KOVAI LŐRINC

TŰZKEHELY

REGÉNY

SZIKRA KIADÁS BUDAPEST 1947

Ajánlom ezt a könyvet
feleségemnek: Irénnek.

Felelős kiadó: Seress Géza
Szikra Irodalmi és Lapkiadó Vállalat, Nyomdai Rt.
Felelős vezető: Nedeczky László

I. KÖTET

I.

Nyulánk, de mégis parasztosan csontos leány volt. Ha rászóltak, felhúzta hegyes vállait, kissé lábujjhegyre emelkedett és nagy, szürke szemével várakozva nézett arra, aki éppen parancsolni akart. Az apja, talán tíz évvel ezelőtt, nyomtalanul tünt el, téli nagyvadászatkor. Az anyja — erős szabad-asszony — azóta egyedül élt és a faluban „rossz" Cserniknénak hívta mindenki, mert majd minden tavasszal változtatta szeretőit. Testes, nagymellű, szürkeszemű, szabályosarcú asszony volt. Úgy káromkodott, mint a férfiak és úgy vigyázott a leányára, akár egy apáca. Féltette szeretőitől, saját sorsától egyaránt.

Lassan tünedezett a nyár, de itt a két alacsony szalmakazal között forró és csendes volt a levegő. A falun túl, a völgy másik oldalán, két hatalmas fehér felleg között Boreck várának kék abroncsa borult a legmagasabbnak látszó oromra. Néha szél suhant a falu körül emelkedő, erdőkkel borított alacsony hegyek felől. A kazlak mögött álló, két egyforma vékony fenyő ilyenkor susogva vonogatta egyenes, örökzöld ágait és lent a földön zizegve borzolódott a már megszürkült szalma. A leány összerezzent. Nagy, szürke szemében furcsán keveredett a félelem és valami hűvös, kemény, elszánt kifejezés. Vékony, hosszú, hegyeskönyökü kezével nàgy, görbe gallydaraboló kést tartott.

Hirtelen leguggolt és lassan nyúlt előre a kazal aljában piszkos deszkákból összetákolt ólszerű rekesz felé. Valami fehér, bolyhos, apró gomoly riadtan nekirontott az ól szélének. A lány hosszú keze gyors, sikló mozdulattal kapott

utána. A nyúl hátracsapta fülét. Piros szemét kidüllesztette az ostoba, ösztönös rémület. Furcsa száján idegesen mozgott a féltucat bajuszszál. A lány arca mozdulatlan volt. Nagy, szürke szemén merev, feszült kifejezés látszott. Gyors, ragadozó mozdulattal megkapta az állat fülét. A nagy gallyvágókés lassan mélyedt a bolyhos, fehér prém közé. A nyúl furcsán fintorgott. Apró lába után, gyorsan csapkodott. A kés széles, rozsdás pengéjén sűrű, világos piros vércsík futott végig...

A lány szája kinyílt. Előrenyujtotta vékony, hosszú nyakát és merev pillantással nézte a vergődő állatot... A kazlak felett zörögve siklott a szél. Néhány szalmaszál lassan szállott a földre.

Balról a kazal mögül fehérruhás, tíz-tizenkétéves fiú bukkant elő. Megállott. Sziszegve húzta ki a cserzett talpába akadt tüskét és még mindig fintorogva kiáltotta:

— Jasenyka!

A lány lassan felemelkedett. Kezében erőtlenül lógott a gallydaraboló kés. A penge most olajosan csillogott, a ráragadt fehér pihék meg-meglebbentek a szélben. A fiú arcán ösztönös riadalom siklott. Félszemével odapislogott, ahol a piszkos deszka tövében a szélsodorta tavalyi szalmán ott fehérlett a nyúl teste.

— Miért ölted meg a kisnyulat, Jasenyka? Hiszen még apró volt! — kérdezte felnőttes hozzáértéssel. A lány ajka egyetlen vékony piros vonalnak látszott. Furcsa, hideg tekintettel vizsgálgatta a fehér prémen terpeszkedő nedves, rozsdaszínű foltokat. A gyerek féllábára állott és sarkával megvakarva térdét, — ami nála a csodálkozás jelének számított — újra kérdezte:

— Anyád mondta, hogy öld meg a kisnyulat?

A lány lassan megcsóválta fejét:

— Nem.

— Hát ki szólt?

— Senki.

— Akkor miért bántottad? — Közelebb lépett. Belenézett a lány arcába. Kérdezni akart valamit. Hirtelen érezte, hogy zavaros rémület ömlik el rajta. Megfordult és elfutott.

A várövezte hegycsúcs körül roppant fehér piramissá gyűltek a fellegek. A falu apró gerendákból ácsolt házai között szürkéllő úton szekér zörgött. A két fenyő zörrenve ösz-

szehajlott. Lent a kazal tövében suttogva megmozdult a szürkére kopott szalma... Jasenyka lehúnyta szemét. A gallydaraboló kés puhán hullott a még magas fűbe. Mozdulatlanul állott, beleolvadva a csendbe, a szélzúgásba, azután még mindig behúnyt szemmel indult az apró faház felé, ahonnan kötekedő asszonybeszéd és mély férfikacagás hangzott.

II.

Késő ősz volt. A dombok, az út, az itt-ott ácsorgó kopott facsoportok már hetek óta áztak az újra meg újra megeredt esőben. A kocsi kereke néha belehuppant a mély kátyúba és ilyenkor a sár híg özönnel ömlött el a küllőkön. Vlada Zahorcsák néha megemelkedett ültében, mintha ezzel is segítene erőlködő, sovány lován, sajnálkozva csóválta nagy, kerek fejét s halk mormogással csapkodott vizes ostorával. Ma napnyugtától kezdődött a nagyböjt és Vlada, aki fiával, a nyurga, piszeorrú Maximmal dolgozott a püspök erdejében, a szokottnál hamarább mehetett haza. Talán az ünnepekre való tekintettel vagy azért, mert a püspök erdőfelügyelője már délben elment, alaposan megrakták a szekeret és a hosszú gallyak, lenyúlva a sáros útra, mint óriás seprő simogatták a híg iszappá vált rögöt. Vlada hátrapillantott:

— Majd morog az anyád, ha hazaérünk... — dohogott bosszankodva. — Sáros lesz a gally.

Maxim széles, lapos arcán közöny látszott. Szipogva megtörülte rövid orrát és talán válaszképen a hátaközepét vakargatta, erős, vastagkörmű ujjával. Az apja kicsit csalódottan húzott rá ostorával a ló csontos farára. Szerette volna, ha Maxim mentegetőzik, felesel vagy legalább szól valamit, vagyis alkalmat ad arra, hogy leszidhassa és kint hagyhassa a kancával, amikor odaérnek az egész út legérdekesebb pontjához, Oppenheimer kocsmájához. Az ismerős épület hegyes teteje most bukkant ki az alacsony domb tetején terpeszkedő, esőt szitáló ködből. Vlada fontolgatva sandított a fiára. Maxim tompa, gondolatnélküli arckifejezéssel, magaalá húzva sáros, bocskoros lábát, húzódott meg a szekéren. Nyitott inge alól csontos, beesett melle látszott. A lassan szitáló eső benedvesítette homlokára, fülére lógó, hosszú, kócos haját.

Orrán apró vízcseppek ültek. Állán furcsán megnyúltak a ritka, hosszú szőrszálak. Összekulcsolta nagy, ágkarcolta kezét és vak pillantással nézte a ló vizesen billegő hátát.

Vlada látta, hogy a kocsma épülete lassan közeledik. „Csak ne volna böjt... Kétszeres bűn, ha böjt közben botránkoztatja meg az ember az ártatlanokat..." Kellemetlen felelősségérzete támadt: „Én vigyem-e először a bűnnek házába az én fiamat?" Hirtelen dühös lett. Otthon veszekedős asszonya várta, hosszú böjt és sötét kunyhó. Lassan elengedte a gyeplőt. A domboldal fokozatosan emelkedett. A csontos, fáradt ló csuszkálva cammogott. A kocsma szegletes, vastagfalú épülete előtt néhány cifranyerges mén ázott, odakötve a festett oszlopokhoz. Odébb féltucat szekér hevert a sárba süppedve. A rudak között néhány parasztló állott lecsüggesztett fejjel. Hegyes lapockáikon esővíz csorgott végig.

Zahorcsákék kancája odasandított ép szemével a többiekre és talán fáradtságtól, talán, mert valami zavaros ösztön mégis föléledt ázott gerincében, megállott. Vlada hátrapillantott:

— Már megint incselkedik az ördög... elakadt a kerék... — mordult fel bosszankodva — majd megnézem...

Leugrott és derekára tett kézzel megállott a szekér előtt. Megcsóválta a fejét.

— Segítség kéne... — sopánkodott összehúzott szemmel. Úgy pillantott hátra, mintha csak most vette volna észre a kocsmát és befelé indult. Hallotta, hogy Maxim bocskora ott cuppog mögötte a sárban. Szólni akart a fiának, maradjon a szekér mellett, azután eszébe jutott, milyen ázott a legény inge és csak köpött egyet a magas, horpadtra kikopott lépcsőre. Bent hatalmas tűzhely fölött húsok sültek, az asztalok mellett lármás diákok, cifrán öltözött katonák, gögös nemesek és kövér polgárok ettek, kockáztak, ittak, vitatkoztak vagy éppen hallgattak egy kupa savanyúbor mellett.

Maxim hirtelen zavarbajött és fejét válla közé húzva, majdnem súrolva orrával az apja széles, ázott hátát, úgy botladozott mögötte, mint úriházba gazdájuk nyomába besurranó, lompos, paraszt komondorok.

— Vlada! Öreg cinkos! Vlada... — harsogott feléjük féktelen részeges áradással a borgőzös öröm. — Szent Demeter hozott téged ide! Én mondom, Szent Demeter... Éppen rád gondoltam... éppen, éppen...

A göndörhajú, nagyorrú Jaroszláv Brada kiáltozott, aki negyedik szomszédja volt — a pataktól számítva — Zahorcsákéknak. Most széttárta karját és csillogó szemmel rázta a fejét. Göndör szakállával újra meg újra végigkefélte a mellén feketélő sárfoltokat. Tőle jobbra a szálas, galambősz Oldrich, balra az alacsony, mindíg mosolygós Szlava Bartuska, a cserzett vörösarcú Lesó és a ráncos, tompatekintetű, sokgyerekes Nejedli ült. Szlava Bartuska, akinek két csúnya lánya volt, észrevette az apja hátamögött botladozó legényt és még barátságosabban mosolygott:

— Ne bottránkoztasd meg az ifjúságot... — csillapította hamiskásan hunyorogva a lármázó részeget és mind a két kezével kapkodott az öregebb Zahorcsák felé:

— Öreg cinkos, de örülök neked. Éppen jókor jöttél!

Vlada már örült, hogy magával hozta a fiát. Büszkén kiegyenesedett:

— Emlegettetek? Mi? Úgye, emlegettetek engem? — kérdezte hetykén. Kerek, pufók arcán gőg látszott. Személdökét vonogatva habozott, kit tüntessen ki azzal, hogy melléje telepszik. Jaroszláv bólogatott:

— Emlegettelek ám!... Éppen mondom a cimboráknak: na ez a vén cserzett-torkú egyszer talán mégis csak megadja a két talléromat...

Vlada elvörösödött. Egyszerre mindkét tenyerével a másik felé lökött:

— Nem szégyenled magad! A hosszú böjt előtt is pénzen jár az eszed? Máris részeg vagy? Ha tudnám, hogy kegyes alamizsnálkodásra fordítod azt a pénzt, Szent Vencelre mondom, rég megadtam volna... De én a lelked üdvét nézem. Én a mértékletesség erényére akarlak kényszeríteni, te szerencsétlen...

Hirtelen büszke lett, hogy ilyen okosan megfelelt a fia előtt. Komor, majdnem szomorú arccal telepedett le a sokgyermekes Nejedli mellé és sunyi, lapos tekintettel sandított a pálinkával félig telt fapohár felé.

Maxim határozatlanul húzódott hátra. Egyedül állott és hirtelen vágyakozva tekintett az ajtó felé. Az asztalok körül zsibongó, százféleruhás idegen emberek félelmetesen nagyoknak látszottak a hatalmas tűzhely vibráló fényében. A mestergerendáról lelógó, tompán világító lámpás alatt apró, púpos emberke jelent meg. Zöld, piros, sárga, kék vászondarabokból

összevarrt ruhája furcsa, bő ráncokat vetett horpadt mellén. Vékonyajkú, széles szája hirtelen majdnem füléig nyúlt:

— Csodák!!!... Csodák!!! — Hangja néha rikácsolva szállott a mestergerenda felé, néha áhítatosan elfulladt. — A tudomány!... A tudomány nevében figyeljetek rám, dicső nemes urak! Gazdag polgárok! Vitéz katonák! Szorgalmas földmívesek! Elmúlik minden fájdalom! Eltünik minden bánat! Csodák... csodák...

A teremben hirtelen csend támadt. Egy magas, vékony férfi, aki a királyi zsoldosok kopott egyenruháját hordta, a tarkaruhás púpos felé fordította a sápadt, fehérbörü arcát. Álmos kék szemében valami gyerekes csodavárás csillant.

A púpos lábujjhegyre ágaskodott. Szemöldöke gögösen összefutott:

— Tudomány! Tudomány! Áldjátok sorsotokat mindnyájan! Áldjátok e napot, mert itt...: mert köztetek van Ő!! — Széttárta a karját, föllépett a padra. Púpjának árnyéka szürke dombot rajzolt a falra. — Itt van Ő! A nagy és hatalmas! Kétszer baccalaureatus Bolognában! Fekete mágia doktora Párizsban! Philosophus Maximus et Optimus Heidelbergben! Ő, aki megmentette a dögvésztől egész Polónia juhait! Aki esőt támasztott magyar földön! Hét püspök tanítója, Zsigmond római császár barátja! Pápa notáriusa! Itt! Itt!! Itt!!! Megérkezett! — A kikiáltó háromszor mélyen meghajolt, azután diadalmasan ugrott egyet és egyensúlyát vesztve majd leesett a recsegve megingó padról. — Megérkezett: a halottfeltámasztó csodamágus: Oeconomus Ridiculus von Grimmelheim!!! Vakok látnak! Betegek járnak! Asszonyok könnyen szülnek! Tyúkok aranytojást tojnak! Tudomány! Tudomány... tudomány...

Elhallgatott...

Maxim szédülve hunyorgott. Gyomrában zavaros hányingert érzett az izgalomtól. Az óriás kandalló lángja hirtelen megfakult, lilás-zöldessé vált és mint vert rötszőrü kutya bújt a sercegő, vizes fahasábok alá. Egy pillanatra egészen sötét lett. A mestergerendáról lecsüngő lámpás körül kékes fénykör lebegett.

Maxim válla közé húzta a fejét. Széles szájaszéle legörbült. Pisze orrán izzadságcseppek jelentek meg. Báránybőr sapkája alól kilógó, hosszú hajtincsei remegéséből látszott, hogy egész teste reszket.

Valahol a terem közepén vakító fény lobbant... A fehér lángoszlop talán a padló sáros gerendáiból, talán a tűzhely mélyéből kikelve csapott egészen a mennyezetig.

Maxim halkan felszükölt és hátratántorodott. Szeme előtt piros és kék foltok táncoltak. A terem közepén a széles asztal mellett alacsony, kövérkés ember állott. Fején aranypapíros korona csillogott. Vállairól zöld selymes tóga hullott. A tömeg felhorkantott. Néhányan mint rémült birkák tolakodtak odébb. Egy széles vörösarcú, vastagnyakú polgár sokgyürüs kezével, kopasz fejét törülgetve eltolta magától a sült libát és halkan szellemüző varázsszavakat mormogva húzódott a falhoz. A diákok csoportjából izgatott beszéd csapott elő. Az egyik — madárarcú, hegyesorrú, hajlotthátú, aki nagyon hasonlított a kikiáltóhoz — hangosan idézte a fekete mágia bűvös igéit. A tűzhelytől nem messze ácsorgó, ölestermetü, kormos kovácslegény gyerekes ámulattal, mozdulatlanul bámult előre.

Maxim érezte, hogy az, amiről a hosszú téli éjszakákon beszélgettek a sötét kunyhóban összebújt férfiak és asszonyok, most valóraválik: a mese öltött testet, ebben a papírkoronás, borvirágos orrú varázslóban. Szédült vágy kelt benne, hogy csodát lásson, hogy átlépjen a varázslat száztitok-őrizte kapuján... Vizenyős, tompatekintetü szeme vágyakozó, mohó és mégis rémült pillantással szegeződött a zöldpalástos mágus felé.

A papírkoronás varázsló előrelépett. Megváltozott, megnyúlt... Rövid ideig sorra vizsgálgatta a körülötte némán szorongó embereket, keze felemelkedett, aztán lecsapott:

— Te...!

Maxim érezte, hogy tekintetük összekapcsolódott. Kiáltani akart az apjának, de a torka összeszorult.

— Fáj a fogad? — A varázsló hamis gyürükkel zsúfolt ujja talán valóban odaért az állához.

— Nnn... — kezdte suttogva, azután érezte, hogy az állkapcsában türhetetlen, szaggató fájdalom gyúl — jaaaj... — szakadt összeszoruló torkából s elfintorította az arcát Mindkét kezével az állához kapott és valahonnan messziről-messziről hallotta az emberek megkönnyebbült nevetését... A varázsló keze újra előrenyúlt. A fájdalom eltünt. Maxim arcán megkönnyebbülés ömlött.

— Szomjas vagy? — A varázsló kerek, borvirágos arca

közel látszott, de szeméből távoli idegen erő sugárzott. — Ott a pohár, igyál...

Maxim torkában égő szomjúság izzott. Hosszú, ágkarmolta kezével előrekapott a pohár felé.

— De gyenge vagy... gyenge...

Izma megbénult. Karja lecsüngött. Csak a széles, durva asztaldeszkán álló poharat látta, amelyben ezüstösen csillant valami ital. Megingott. Arca eltorzult a vágyakozástól. Újra megingott és erőtlenül térdre ereszkedett az asztal előtt... Homlokán érintés siklott... mintha roppant fekete madár suhant volna hangtalan szárnyalással, a fojtott némaságba merevedett teremben. A parasztok asztalánál tiltakozva felkiáltott valaki. A hangok közelebb jöttek... Maxim lassan felemelkedett.

— Akarsz aranyat? — röppent füléhez egészen közelről a suttogás. — Aranyat, kincset, gyémántot kosárszámra?

A legény válla összerázkódott.

— Nézd ott... ott...

A széles asztalon hullámos-kékes ködök gomolyogtak..

Maxim közelebb lépett. A kékes ködök közül, sárgás fénnyel tompán csillant valami.

— Arany... arany... — susogott a láthatatlan madárszárnyak suhanása. A széles asztalon vakító csillogással mesés kincsek garmadája emelkedett. A kerek, sárgásan villanó aranyak hangtalan zengéssel hullottak valahonnan a ködből... Mesében megálmodott csodafénnyel szikráztak a gyémántok; ékszercsodák, koronák, nyakékek halmozódtak egymásra. A széles, piszkos deszkákból súlyos, érces világosság derengett és a kincsek garmadája előtt furcsán-egyszerűen látszott a vízzel telt fapohár. A legény megittasulva a valóra vált mese látásától, halkan nyögve kapkodott előre ágkarcolta, repedtkörmű kezével...

Homlokán érintés siklott... Megrázkódott. A nevetés, a lárma közelről viháncolt... A kék ködök összecsaptak a fémgarmada felett, amely úgy merült valahová a mélybe, mint a mesék kincse a legenda varázstengerébe...

Maxim arcán sírás vibrált. A mágus ajkán mosoly siklott. Előrenyúlt kezével és a legény homlokán ismét elsiklott a láthatatlan szárnyak varázsérintése. A lárma távolodott. Fülében ismét suttogás sziszegett:

— Akarsz asszonyt?

Maxim hirtelen megrészegült a kirobbanó, kamaszosan féktelen vágytól. A torkából kitörő kiáltásban nehéz, bágyasztó ifjú álmok magánya sikoltott. Az asztal felett hullámokat vetett a kék köd. A gomolygó hullámok tetejére, mint olvasztott érc, rőt hab tódult... Hirtelen vad örvény kavarta a varázstengert. Az izzó hab a magasba csapott, forgó oszloppá egyesült, azután óriás, izzó, érczsínű szirmokká bomlott, mint nyíló roppant tűzvirág... Az izzó érczszirmok között meseszülte, halványrózsaszínű fényben villanó női test lebegett... Vékony karja ernyedten elnyúlt... Hátrahajló fejéről lángszínű haj omlott az izzó érczszirmokra. Karcsú dereka íve körül egyre lejjebb hullott a rézszínű ködök kavargó fátyla. Apró lába alatt örvényt vetett a varázstenger... Úgy lebegett a magasban kikelve a borszínű habokból, mint hellén mitoszok istennője, akiről ezernyi csodaszobrot faragott a pogány művészet remegő keze.

Maxim melléhez szorította öklét. Térde reszketett. Ágyéka környékén szilaj vágyak feszültek... Hirtelen meghajolt és előrerontott... Valami zörögve feldőlt előtte. Előrenyujtott tenyerével érezte az asztal nedves, zsírtól síkos deszkáit és homályosan, mintegy füstfellegen át látta a feldőlt vízzeltelt fapoharat. A kék ködtenger varázshullámaiból eltünt az érczsínű hab... A kibomló szirmokból támadt aszszony csodateste elhalványult.

— Ne, ne... Akarom!! Én akarom!! Én akarom!! — Kiáltásában kétségbeesés rikoltott. Előrerontott, átbukott a már feldőlt padon és vadul jajongva felsírt.

— Erős vagy?! — csendült felette a kérdés.

Nyöszörögve rázta kócos fejét. Orrán piszok feketéllett:

— Gyenge vagyok, — lihegett ajkán a keserü alázat — gyenge...

Valami történt körülötte: úgy érezte forgószelek kelnek a fakó homályból. Az asztal deszkája roppant gránitlappá vált... A feldőlt pohár, mint súlyos buzogány ércgömbje hevert rajta, a kiömlött víz kanyargós csíkja olyan volt, mint rozsdás vaslánc...

— Erős vagy!... — zendült, mint üllőre zuhanó kalapács, az új parancs.

Maxim fölugrott. Izmaiban akarat hullámzott. Testét megrázta a küzdelem vágya.

— Fogd!... fogd!...

Megragadta a buzogány láncát és a súlyos ércgömb, sivítva zúgott a levegőben. Végtelen fekete tarló nyúlt el alatta. Lába bokáig mélyedt az ekedarabolta rögbe, de az alakja egyre nőtt.

— Erős vagy! Erős! Erős! — A parancs zúgott, mint az óriás láncbuzogány. Feje körül csillagok ragyogtak. Tekintete a messzeségbe vágott. Száz ország terült körülötte, mint tarka rongyokból összevarrt szőnyeg és a hegyormokon épült várak csak olyanok voltak, mint apró fészkek... Messziről fekete fellegek gomolyogtak. Arcába viharok erős szele vágott...

— Erős vagy! Tiéd a fegyver! Harcolj! Harcolj!

A parancs zengett, mint a csaták harsonája. A fekete fellegek roppant lovasokká váltak. Lobogósörényű óriásparipákon páncélos vitézek robogtak a végtelen tarló felett. Sisaktolluk lesodorta a csillagokat... Mesepajzsuk: várfal, lándzsájuk: irdatlan szálfa...

Maxim vállaiban titáni erők feszültek... Ajakán a harc mámora rikoltott, az óriás láncbuzogány zúgva keringett a levegőben.

— Erős vagy... Tiéd a fegyver!

A varázsbuzogány belevágott a fegyveres vitézek gomolygó sorába... A sorok széthullottak. Az óriáspajzsok, sisakok, fegyverek darabjai dörögve szakadoztak le a fekete tarlóra. „Erős vagyok...“ dalolt mellében a győzelem. A varázsbuzogány tovább keringett meseláncán, összetépte a hadsorokat, szétzúzta a börtönök vicsorgó rácsát és mint gyenge madárfészket sodorta le a hegytetőkről a tornyos várakat... „Erős vagyok...“ Csapása nyomán forgószelek pattantak a végtelen síkságról, lángcsodákká lobbantották fel a csillagok pislákoló szikráit és vad kavargásban sodorták a magasba a romokat, a tört fegyvereket, a lesujtott fellegvitézek mállott alakját... Valahol körülötte, harsogott, döngött a parancs „Erős vagy... erős... erős...“

Hirtelen szédülést érzett... hátralépett... Szürke színtelenség nyelt el mindent.

Féltucat nevető ember tolongott körülötte.

— Megbabonázta a fiamat! Jaj Istenem, Istenem, minek is hoztam ide ezt a szerencsétlen gyereket a sátán tornácába... Éppen a böjt előtt! A böjt előtt!... Apja szokatlanul aggódó arca kibukkant a színtelenségből. A lárma hirtelen

fölcsapott. A kormos kovácslegény gyerekesen ujjongva tapsolt. A madárarcú diák izgatottan magyarázott. A sápadt, vékony, kopott zsoldosruhás férfi álmos szemében érdeklődés látszott. A kövér polgár lúdcombbal hadonászva kiáltotta:

— ... Doctor Satanas! Doctor Satanas!

A tarkaruhás kikiáltó nagy fonott kosarat tolt az asztalra:

— Láttátok! Láttátok! A tudomány! A tudomány!!... — rikoltotta diadalmasan. — Dicső nemesek! Vitéz katonák! Derék polgárok! Szorgalmas földmívesek! Nézzétek, vegyétek... vegyétek! Itt a csodabalzsam! A szerelem csodabalzsama! Nincs öregkor, nincs gyengeség! Elégedett a fiatal feleség! — Magasra emelt egy sárgaszínű tubust, amely opálosan csillogott a lámpa fényében. — Csak hét tallér!

A kövér polgár letette a lúdcombot és elöretolakodott. A kikiáltó hosszú, vékony ujjai között apró figurát tartott:

— Amulett! Vitéz harcosok! Biztos előmenetel, aki ezt hordja, nem hal meg, mint közkatona... Gyürü! Gyürü! csodálatos kövel, amely a házastársi hüség őrizője! Ha rosszra csábítja a sátán a gonosz asszonyt... akkor a kö... igen, igen ez a kö... — kimeresztette a szemét és úgy suttogta — elhomályosodik...

Vékony ujjai között már apró szelence táncolt:

— Csalhatatlan szer a tetvek ellen .. Csalhatatlan! Csal-ha-tat-lan!! Fenséges királyok és jámbor földmívesek. férfiak és nők használják, dícsérik, veszik...

A mágus lassú mozdulattal megigazította aranypapír koronáját.

— Jó emberek... — kezdte lassan.

— Elég! Elég, hazugság királya! — harsant fel egyszerre az ajtó felöl. A tömegen keresztül szálas, szürkecsuhás barátféle tolakodott előre. Szegletes arca vizes volt az esötöl. Apró, mélyenülö szemében féktelen düh égett. Magasra emelte csontos, parasztos markában a súlyos furkósbotot, melynek végén iszap csillogott.

— Népbolondító! Szélhámos! — Félrelökte a lúdcombot rágcsáló kopasz, kövér polgárt, aki éppen szemérmesen lesütött szemmel körülpillantva kotorászott zsebében a tallérjai után. A súlyos bot a kosár elött sorakozó csodaszerek halmazát érte. Az üvegek, tubusok, szelencék zörögve gurultak

végig az asztalon. A tarkaruhás kikiáltó éles vékony hangon kiáltozva, áruját védve nyujtotta előre karját.

— Hazugság! Hazugság! — A szürkecsuhás hangja harsant mint a csatakiáltás. Sáros botja a kikiáltó púpját érte. A vékonycsontú emberke vinnyogva ugrott odébb. Az ölestermetű, kormosarcú kovácslegény, aki eddig kuncogva hajladozott, most hirtelen előrelépett és a szürkecsuhás után kapott. A másik gyakorlott birkózómozdulattal tért ki előle. A súlyos bot lesodorta a rémülten összegörnyedő mágus fejéről a papiroskoronát. Az öreg szemében könyörgés volt, borvirágos orrával ijedten szipogott. Meggörnyedt és olyan mozdulatot tett, mintha az asztal alá akarna bújni.

A szürkecsuhás szegletes arcán meglepetés siklott. Hirtelen elsápadt és leeresztette a botját. A kovács előrenyúlt és hátulról átkarolta, úgyhogy a másik vastag nyakán egyszerre lilásan kidagadtak az erek.

— Eressz el... — horkantott elálló lélekzettel. Az öreg kiegyenesedett. Arcáról eltünt a rémület, de szemében zavar látszott:

— Vanek, szedd össze... szedd össze... — rendelkezett a szolgája felé és maga is gyorsan hajlongva kapkodott a tubusok, szelencék, üvegek után.

Mindenki előretolakodott. A madárarcú, vékony, hajlotthátú diák rikoltva magyarázott. Polgárok, katonák, diákok, parasztok, mindnyájan egyszerre kiabáltak, vitatkoztak, nevettek, szitkozódtak. Vlada odatolakodott a mágushoz és óvatosan megbökte hátát otromba ujjával. Szemében a borgőzön át szándék bujkált:

— Eljönnél-e a mi falunkba, tudós uram? — kérdezte fontoskodva. A mágus gyorsan a kosarába dugott valamit és a hajlongástól lihegve érdeklődött:

— Minek?

Vlada sokatjelentően hunyorított:

— Döglenek a tyúkok nagyon... Kéne valami erős bübáj a baromfivész ellen... No meg aztán, nézd csak, olyan a fiam ettől a tréfádtól, mint aki sokat ivott... Adhatnál egy kortyot abból a csodabalzsamból.

A szálas, őszhajú Oldrich, átnyúlva a társa válla felett, óvatosan meghúzta a varázsló zöld palástját:

— Kerülgeti a mostohalányomat nagyon az a bitang Hluchi Pepó... Azt szeretném tudni, ugyan mi a szándéka

vele, mert ha el nem veszi, bizony eltöröm a derekát mindkettőjüknek...

— Olyan szer van-e, amitől nem fáj, ha deresre húzzák az embert? — érdeklődött komoran a csavargó, borissza, nagyorrú Jaroszláv Brada, aki valahonnan Lengyelföldről szökött át ide a cseh határra és zavartan pillantott le a markában csörrenő pénzdarabokra.

— Terhes a feleségem..., — hümmögött a sokgyerekes Nejedli — ha azt tudhatnám, fiú lesz-e vagy lány... — kicsit elhallgatott, aztán odahajolt a varázsló füléhez és úgy zümmögte — vagy úgy is lehet, hogy ne legyen egyik se?

— Vacsora lesz-e? — érdeklődött élénken, vert púpját vakargatva a kikiáltó.

Zahorcsáknak eszébejutott, hogy a varázsló jelenléte talán megrövidíti a kocsmautáni fejmosást.

— Lesz... lesz... Majd a feleségem... jó asszony a feleségem... — ismételgette bizonytalanul — gyertek csak. Ott áll a kocsim a kocsma előtt. — Előretolakodott. Amikor az ajtóhoz ért, valaki megfogta a vállát. Vlada, aki kézenfogva vezette a bizonytalanul lépegető Maximot, megállott. A szélesvállú, szürkecsuhás vándor — talán jelezve, hogy ma már sokat ázott — letörölte nagy parasztos tenyerével rövid sertehaját:

— Messze mégy a kocsiddal?

Vlada önkéntelen tisztelettel pislogott a vastag husángra és minthogy mindíg csupa jóság lett, ha ivott, készséggel magyarázta:

— Csak ide Reckbe... Elviszlek én, ha fáradt vagy el én! Van nekem olyan lovam, akár a sárkány!

A szürkecsuhás bólintott és utána indult.

*

Vaksötét őszi idő volt. Az esőben kavargó láthatatlan, vizes hópelyhek lucskosan hullottak az arcába. Az egésznapi gyaloglásban átázott barát csuhája hűvösen feszült széles vállára. Hátán néha borzongó reszketés áradt. A kocsi billegett, bukdácsolt a sáros úton. A rőzserakás lenyúló hosszú gallyai recsegve vonszolódtak a földön, mintha otrombaléptű, fekete koldusok ballagnának utánuk az őszi homályban. Arcára szorította széles tenyerét és hallgatott. Körülöttük az őszi éjszakában a láthatatlan dombok alján néma

falvak hallgattak, ezeréves bőjttel készülődve valami nagy, mesés, talán soha el nem jövő ünnepre. Néha felzúgtak az erdők. A zúgás erősödött, közeledett és a szekér olyan volt, mint otromba tutaj, mely vakon sodródik valahová a homályba.

— Szenvedsz, Prokop? — Hallatszott mögötte. Tudta, hogy az öreg beszél, aki aranypapír koronával a fején bohóckodott a kocsmában és szélestenyerű, erős keze megremegett. Sokáig hallgatott. Lassan leeresztette karját és belebámulva a vak homályba, mintha valaki máshoz szólna, aki az erdőzúgással kiáltott feléje, hangosan válaszolt:

— Szenvedek.

Rövid ideig hallgattak.

— Miért? — A mágus szava olyan volt, mint ravasz, csínytevő gyereké, aki vissza akarja hizelegni magát szülei kegyébe.

A szegletesarcú lehajtotta a fejét.

— A hamisság diadalát láttam. Olyat, mint soha még. Nem elég ok ez a szomorúságra? Hazugság szólott ajkadról az együgyű néphez... A te ajkadról... a néphez! — Hangja elfulladt.

Az erdő hangosabban felzúgott, a szél erősödött. Hallotta, hogy a másik, aki zöld palástjába burkolta didergő testét és háttal ült neki a kocsiban, most nyöszörögve fészkelődik a nedves gallyakon:

— Az nem hazugság...

— Hát mi?

— Csak mese!

— Te mesélgetsz az együgyüeknek? Te, akinek szava égő szövétnek volt azoknak, akik a tudományt szolgálják? Én, — ökle döngve csapódott a mellére — én a te utadat járom! Én a te szavadra jegyeztem el örökké magam az igazsággal...

Összerázkódott valami féktelen belső kíntól és a gallyak megreccsentek alatta. A kocsi egyre lassabban kúszott a domboldalon.

— De vajjon, bottal jól szolgálod-e a te igazságodat?

— Mást mit ért meg a gonoszság?!

Az öreg nyöszörögve tovább fészkelődött.

— De hiszen akkor azzal érvelsz, amivel a királyok, a hercegek, a gazdag kereskedők és az egyházfejedelmek..

Én nem ezt az utat mutattam nektek, akkor... ott az egyetem oszlopcsarnokában...

A másik tiltakozva rázta szegletes öklét:

— De igen! Én a te utadat járom... és nem riaszt el engem száz börtön, száz bitófa, kínpad és hóhérbárd! Mert kín és vér útja az igazság útja! Tudod, hányszor vetődött már rám a halál árnyéka? Hány hóhér akarta kitépni a nyelvemet, hány nagyúr pribékje szaglászott a nyomomban? De az én fülemben a te szavaid zengtek... Az igazságról, a szabadságról beszéltél akkor nekünk. Ostorozója voltál mindenkinek, aki erős, aki gonosz... — a hangja suttogásba fulladt — és... és nem hordtad a hazugság papírkoronáját...

Az öreg valamit hümmögött:

— Vanek, — szólt oda a szolgájának, aki a kocsi végében húzódott meg a vizes gallyak között. — Vanek... az a lábtakaró hol van?

A szolga morogva válaszolt valamit. Az öreg csalódottan sopánkodott, azután félig oldalt fordította a fejét:

— Tudod, én nem vagyok hös. Ha a hös látja, hogy választania kell az élet vagy az igazság között, akkor persze az igazságot választja... Igen, igen... szép is az, ha valaki a máglya tüzében is megvallja a hitét... szép, szép... de én nem vagyok hös. Nem. Én látom az igazságot, de nem tudok meghalni érte... Nem. Én szeretem a szép mondásokat, a lányokat, ha mosolyognak, a bort, ha nem nagyon savanyú... igen, hát igen... amikor választani kellett, én az életet választottam, mert ember vagyok... csak ember... A lélek erős, de a test erötlen... de még így is! Hiszen látod, hogy öreg vagyok és öszi esöben járom az utakat... pedig maradhattam volna... maradhattam volna és viselhetném ma is a rektori aranyláncot, de én inkább a parasztoknak mesélek... Szabad vagyok... érted? Szabad és hontalan... A mese papírfövege és a muitam véd meg az erős gonoszok ellen...

Szava el-elakadt a kocsizörgésben. Néha hosszú görög idézetek szállottak ajakáról és a másik sajgó, ösztönös vágyat érzett a napfény, a márványoszlopos templomok, a vidámság, a nyár után.

— De mit akarsz te? — csendült az öreg varázsló hangjában a gúny. — Bottal akarod-e leverni a fejedelmek koronáját? Sok zsoldosa van az erős gonoszoknak... Máglya vár rád és kínpad.

— Akkor elég a testem...
— Hóhér tépi ki a nyelved!
— Akkor néma leszek...
— Gyenge vagy! Reménytelen a te harcod...
— Nem vagyok gyenge, velem tart mindenki, aki elnyomott, velem, még akkor is, ha nem tud rólam... Erös leszek. Erös, mint az óriások. Végigmegyek a világon. Fáklya lesz kezemben és kard... de a szívemben nem rejtözik irgalom az erös gonoszok iránt... Kiütöm kezükből a hatalom korbácsát, mert ittam a megismerés kelyhéből és a szabadság tüze járta át lelkemet...

Megrészegült valami mámoros, szilaj gondolattól. Izmai hullámosan feszültek vizes csuhája alatt. Megrázta az öklét és úgy kiáltozott a homályban zúgó, fekete fenyvesek felé, mintha morajló tömegeknek beszélne.

— A kín és vér, a pusztítás és öldöklés útja a te utad. — Az öreg szavában talán a rémület, talán csak az ösz hidege didergett. Prokop kezében reccsenve tört ketté egy vastag, nedvesen hajló ág.

— Az ítélet pálcáját töröm az erészak felett, pálcát török a gonoszokon... Megismertetem velük a szenvedök kínját... vérükkel öntözöm a tömegek útját... Fáklyával égetem ki a hamisságot, az elnyomást, a gögösek gögjét, kelettöl nyugatig... mert tüzkehely az igazság... tüzkehely... tüzkehely...

Remegö ajkán gyujtó, égö szavak keltek. Az esö hüvösen hullott forró arcára, homályba meredt szemeit végigsimították a láthatatlanul hulló hópelyhek. A szekér most lefelé haladt, azután újra elkanyarodott. A homályban faházak fekete garmadája sötétlett.

A szekér zörögve csúszott a sáros utcán. A földig nyúló gallyak cuppogva karmolták a nedves rögöt. Az erös paraszt, a nyurga, piszeorrú, meseálmoktól kábult legény, a didergö vándor varázsló, a púpos szolga és a szegletesarcú, szélesvállú, szürkecsuhás lázító, mintha óriás boszorkánysöprün lovagolt volna, a lassan baktató csontos gebe nyomába, amelynek üres hátán senkisem ült...

Vlada Zahorcsák megállította lovát és leugrott:

— Hát itthon is volnánk... Hát szálljanak le, — biztatta a vendégeket — majd a feleségem... — hangja kissé aggodalmas volt — szólok már, gyujtson világot, — tette

hozzá magyarázólag és elöre sietett. Prokop, Maxim utána indultak. Vanek a szekér elé állva segítette le a gazdáját. A háztetők felett szél zúgott, a nagy bolyhos, vizes hópelyhek, mint riadt, fekete halállepkék csapódtak feléjük.

Oeconomus rövid ideig meggörnyedve állott a híg sárban. Köpenye megduzzadt a szélben. Bent a házban gyenge tüz gyulladt.

— Hideg van és hull a hó, gyere uram... — Vanek hatalmas balzsamkosárral a hátán, még púposabbnak látszott. Oeconomus úgy hajtotta le a fejét, mintha a szél zúgását figyelné.

— Nem megyek.

— Nézd, ott már tüz világít, itt sötét van... Gyere uram!

Az öreg a fejét rázta:

— Nem akarok találkozni vele... — hirtelen megfordult és suta, csuszkáló léptekkel futott a homályban a sáros úton.

— Mitől menekülsz, uram? — Vanek hangjában rémület volt.

— Magamtól! — hangzott távolodva a homályból. Vanek a hónaalá kapta a még szekéren maradt csomagot és utána futott.

*

A gerendafalak mentén férfiak, asszonyok, gyerekek szorongtak egymás mellett. Arcuk az apró, négyszegletes ablakon át behulló délutáni fényben komornak, várakozásteljesnek látszott. Egy szálas, nagymellü, szürkeszemü, kerek, szabályosarcú asszony behúzta magaután az ajtót és körülpillantott.

— Nézzétek, az a szemérmetlen parázna is idetolakszik, — sziszegett egy hosszúorrú, csúnya asszony, akinek férje nagy szoknyavadász hírében állott. A sokgyermekes Nejedli sápadt, kopott felesége gögös arccal lesütötte a szemét:

— Olyan ez a Csernikné, mint a bojtorján, csak úgy ragad a férfinépre, de az én uram bezzeg megmondta néki a múltkor.

— Én csak a lányát sajnálom... — suttogta együttérzően a szép szőke Lesóné, akit már kétszer is fölhivatott a várba Jan Borecki, a vidék ura.

— Az ilyenek miatt nem házasodik az a sok bitang.

csavargó legény... — csapkodott kezével Bartuskáné, akinek két csúnya lánya már rég eladósorban volt.

Az erös, szürkeszemü asszony körülpillantott, azután lassan, szégyenkezés nélkül tolakodott a férfiak sürü sorába.

Prokop megette az utolsó kenyérdarabokat, fölhörpintette a nagy, faragott fapohárból az aludttejet. Gondosan markába szedegette a csuhájára, ölébe hullott morzsákat, azután egyszerre lenyelte. Egy pillanatig keresztbetett kézzel, némán nézett maga elé, mintha imádkozna, azután egyszerre fölállott. Feje majd a mennyezetet érte. Széles vállán hosszúkás redökben ömlött a szürke barátcsuha. Mozdulatlan, szegletes arcával olyan volt, mint fakó rögből gyúrt szobor, melyet nehézkezü paraszti müvész készített az alkotás türhetetlen vágyától hajtva. Mélyenülö, apró szemében vidám szikra csillant:

— Hát köszönöm is szépen, kenyeret, sót, szállást, nyugodalmat...

Kissé elnyújtva beszélt a jasenyicai hegyek völgyeiben lakó parasztok jellegzetes tájszólásával.

A szálas, öszhajú Oldrich, aki az elsö sorban állott, kissé meghajolt.

— Jószívvel adtuk, istenfélö lélekkel...

Prokop bólintott. Megvárta, amíg a halk mozgás lecsillapodott.

— Úgy hallottam, sok a bú-baj errefelé?

Az elhalkuló morgás erösebben felhangzott:

— Van nekünk annyi bajunk, hogy... — kezdte szaporán a sokgyermekes Nejedli.

— Talán nem járt esö a vetésre? — zendült újra Prokop hangja.

— Járt itt esö böven!

— Talán nem termett a föld?

— Termett, hogyne termett volna...

— Vagy talán vész pusztítja az állatot?... — Prokop halk hangjában, mint kopott hüvelyből kivillanó tör pengéje, meg-megcsillant a szándék.

— Csak az aprójószág hull itt-ott, — szólott megfontoltan a vörösarcú, hidegtöl cserzettbörü Lesó. — A tehenekkel, lovakkal semmi baj nem volna... vagyis hogy... éppen azokkal van a legnagyobb baj.

— Nincs takarmány! — kiáltott egy pufókarcú paraszt.
— Nincs takarmány!

Előretolakodott és széles mozdulatokkal magyarázta:

— Lakodalom lesz a várban. Férjhez adja azt a szép vöröshajú nevelt lányát a Borecki úr... kell neki a pénz... Ő aztán bérbeadta az utat, kölcsönért, valami német kufárnak...

Prokop figyelmesen, mozdulatlanul nézett rá:

— Milyen utat?

— Amelyik a legelőre vezet. Nem engedi a kufár, hogy a szénát behordjuk, csak ha fizetünk, ha a kamatot megfizetjük. Meg a kölcsönből is azokat a tallérokat, ami néki a Borecki úrtól visszajár.

Csend lett. Prokop lehajtotta a fejét.

— Sokat kér a kufár?

— Akinek üres a zsebe, annak a rézgaras is sok! — kiabált a göndörhajú, nagyorrú Jaroszláv Brada. Az asszonyok sopánkodva sápítoztak.

— Ötször szedette az idén az úriajándékot csatlósaival a Borecki úr!

— Elhull a jószág! A sok széna meg ott rohad a hóban...

A gerendaház belsejében egyszerre felforrt az együgyű keserűség.

— Kerestétek az igazságtokat?

Az arcokon határozatlanság látszott. Valaki hümmögve legyintett:

— Kerestük ám! Voltunk püspöknél, hercegnél... hetedhétországon is túl!

Prokop pillantása elsiklott a fejük felett. A derekán feszülő kötélövre tette a kezét. Nagyot sóhajtott. Széles melle megduzzadt a durva zsákvászon alatt:

— Azért nem találtátok meg! — Hangja mély volt, zengő. — Nem fent van az igazság és nem lent, nem hetedhétországon túl, hanem tibennetek!

Az arcokon csodálkozás látszott.

— Hiába van bennünk az igazság! Kiverik azt belőlünk Borecki úr csatlósai!

A szürkecsuhás előrenyujtotta kezét:

— Olyan az igazság, mint a fű a lábatok alatt: ha százszor is eljön a tél, mégis kinő, kivirul... Olyan az igazság,

mint a hegyek: még az ég villáma sem dönti le! Olyan az igazság, mint a hóomlás: nem állhat meg elötte sem erös szálfa, sem súlyos szikla, sem lándzsások hada...

Csend lett. Az arcokon együgyü áhítat látszott. A szálas, szürkeszemü asszony férfiasan eröteljes mozdulattal tolta félre az elötte álló parasztot.

— Mit tegyünk?!

Prokop hangja csengve zuhogott feléjük, mint a kardpengét kovácsolók kalapácsa.

— Legyetek készek, a kínra és a harcra! Mert vér és kín útja az igazság útja!

Valaki felkiáltott.

III.

Az óriás kaputornyok belenyúltak az alacsonyan szálló, fekete ködökbe. A roppant városkapu felett, a mellvédek mögött hol fölbukkant, hol eltünt egy bukdácsoló, röt fáklyafény. A katonák a kaputól nem messze raktak tüzet. Bambergi kereskedök szekereit várták már délután óta. Tulajdonképpen díszörségnek voltak kiparancsolva. Nem hordtak melegebb ruhát és a könnyü páncél jéghideg vasa alatt reszkettek a hidegtöl.

A nedves fa sercegve égett. Az apró lángok néha elöbújtak a málló deszkadarabok alól. A füst fekete oszlopa széttöredezve hullott a vékony jégkéreggel összeragasztott rögre.

A széles országút elkanyarodva nyúlt el a homályban. A göröngyök ezernyi tarajját még nem faragták le a hajnalban piacrajövő kocsik kerekei. A roppant város fala tövében a hepehupás egyenetlen földön, a giz-gazzal fedett vermekben vagy kunyhókban ezernyi rongyos koldus, fertözö beteg, utcaleány, csavargó, hivatásos bünözö aludta nyugtalan álmát. Ide gyült mindenki, akit kivetett a város, aki csak alkalmilag szolgált valakit, aki nem lehetett cseléd a polgárházaknál, aki kikopott a munkából, elerötlenedett az öregségtöl, kinek kezéből már kiesett a kenyeretadó munkaeszköz. A nagy falak tövében néha árnyak imbolyogtak, nagy félkörben kerülgették a katonák tüzét, azután újra belevesztek a homályba. Néha sikoly vijjogott, trágár szitkok röppentek. Fent

az óriás tornyok tetején csikorogva forgott a szélkakas. A katonák fázékonyan közelebb húzódtak a tüzhöz.

— Ilyet még nem is hallottam... Díszőrséget állítanak a kufárok fogadására... — morgott egy öreg, símára borotvált katona, aki valamilyen altiszti rendfokozatnak megfelelő rézláncot hordott fényesre tisztított mellpáncélján. Néhányan fázékonyan megmozdultak.

— Tenni kéne még a tüzre, Petykó bácsi, — nézett fel várakozva egy tömzsi, tatárosan sárgásarcú zsoldos és amikor nem talált ellenzésre, mereven, furcsán leguggolva, amennyire a térdpáncél vasa engedte, babrált a tüzzel.

— Te Molnár, mind ilyen fázékonyak a magyarok? — kérdezte a hosszú, egyenesorrú, aprószemü lándzsás. A másik nyílheggyel piszkálta a parazsat.

— A hideg, az mindenkinek hideg, — morgott fintorogva. — Én bírom úgy a hideget, mint akárki! De, hogy én, jámbor zsoldos létemre kufároknak álljak díszőrséget...

— Azt mondta tegnap egy diák az egyetem előtt: „Eladta a király az országot a német kalmároknak" — vágott közbe a hosszúorrú.

A rézláncos nagyot dobbantott vasalt alabárdja nyelével:

— Csend! Kozeluch, vigyázz a szavadra! Mi jámbor zsoldosai vagyunk Vencel királynak!

A többiek elhallgattak. A szél fölsivított. A tüz egyszerre nagyot lobbant és az út göröngyei sárgás árnyat vetettek.

— Én bizony szétkergetném azt a sok lármázó diákot... — szólt egy sárgás, cserzettbörü, de még fiatal, csinosarcú legény. A rézláncos lassan legyintett vaskesztyüs kezével:

— Kölyök vagy te még, Barta! Nem úgy van ám itt, mint ott lent Magyarországon... Ott tán még egyetem sincs... Itt nálunk a prágai egyetem olykor olyan hatalmas, mint maga Zsigmond császár... Csak persze, az a baj, hogy összecsődül ide, mindenféle vándor doktor egész Európából aztán csak úgy kiabál a világba. Az a sok dologkerülő csavargó, aki ott ténfereg abba a szép épületbe, meg a városba is, az, mondom, hallja; hallgatja... aztán végül már a Bibliából is csak azt olvastatja ki amazokkal, hogy szabadon rabolhat az egész városban... Most éppen, hallom én is, a

nemesek ellen áskálódnak, pedig már nem sok nemes akad, akinek vára, birtoka van, a többit akármelyik kalmár zsebrevághatja...

Hallgattak. A gazzal fedett földkunyhók mélyéből néha zavaros kiáltásokat hozott a szél.

— Hanem Jankovics komád jól megcsinálta a dolgát..

— Kozeluch megvakarta hosszú, egyenes orrát, arcán boszszankodás és irigység látszott. Fölbökött a kapu felett emelkedő mellvédek felé, amelyek mögött már nem látszott az ideoda vibráló fáklyafény. — Biztos ott ül valami leánnyal a toronyban. Látod, Barta, ilyenek vagytok ti magyarok... Én még Jankovics komádat józanul nem is láttam. Nem jámbor zsoldos az ilyen.

A sárgásbörü, csinosarcú legény legyintett.

— Az is csak olyan ingyenkatona, mint akármelyikünk! Te mikor kaptál zsoldot?

— Amikor te...

— Hát akkor meg ne emlegesd a fegyelmet, meg a jámborságot! Üres zsebbel, korgó hassal a Krisztus zsoldosa is csak rablókapitány lesz... Azt én elhiszem, hogy te az én Jankovics komámat józanul nem láttad, de tíz aranyba fogadok, részegen se...

Jankovics szegedi származású szerb volt, aki éppen úgy, mint Barta vagy Molnár, még évekkel ezelőtt Zsigmond német és magyar király seregéből került Vencel cseh királyhoz. Amióta nem kaptak zsoldot, a fegyelem az egész seregben erősen lehanyatlott. Vencel király egyre újabb kölcsönöket vett fel, de a helyzet nem javult. A német kereskedők elárasztották az országot. Cseh városokban egyre több német telepedett le.

A szél erősödött. A magasban nagy, őszi csillagok lobogtak. Valahonnan hátulról meghatározhatatlan zörgés hallatszott. A széles, göröngyös, vak éjszakába vezető úton botladozva imbolygott valaki. Barta fázékonyan megmozdult.

— Állj, ki vagy! — rikoltotta, talán csak kötekedésből. Petykó bosszankodva legyintett:

— Bolond vagy?! Még majd idejön, akkor egy-kettőre annyi leány gyülik ide a tüzhöz ebben a hidegben, hogy lándzsanyéllel se kergeted el! Akkor aztán lesz itt díszörség!

— Tán a „király szeretője" jön? — nevetett Molnár.

Az árnyék lebukdácsolt az útról, határozatlanul im-

bolygott jobbra-balra, a fagyott füvön. Egyre közelebb került a tűz fényköréhez.

— Te Manya, talán a királyt vártad ott az országúton? — kérdezte Kozeluch. A leány közelebb lépett. Csontos vállát fázékonyan fölhúzta. Hosszú, de ritka, durvaszálú haja ráhullott asszonyosan nagy, elnyütt, formátlan mellére. Vékony, csontos, meztelen lábával remegve topogott a fagyott földön. Széles, színtelen szája megmozdult. Nem válaszolt a katona kötekedésére, csak apró, kék szeméből sugárzott a néma alázat. Ezt a leányt jól ismerték a zsoldosok. Először egy gazdag ezüstmíves-mesternél szolgált, de valamitől megbetegedett. A gazdája, pestistől félve, egy kocsma tulajdonosának engedte át, aki viszont, amikor Manya meggyógyult, nyilvánosházba kényszerítette. Talán betegség tette, hogy a leány sokat, néha zavarosan beszélt. Egyszer Jankoviccsal és Bartával ivott Novák híres kocsmájában, amikor az éjjeli őrjárat el akarta vinni. Manya akkor felugrott. „Én a király szeretője vagyok!" — sikoltotta vad méltatlankodással. Thurner Mátyás, a szigorú városbíró, akkor megvesszöztette volna, nyilvánvaló felségsértés miatt, ha a mindig részeg Jankovics óriási botrány és veszekedés után ki nem hozza a városból. Manya később ismét megbetegedett, amikor pedig a Városi Tanács egyik köztiszteletben álló, szigorú erkölcséről ismert idősebb tagja is töle kapott betegséget, mégis kivesszözték a városból. Most a betegsége valahogy enyhült. Ha éppen ismerősei álltak őrséget, néha beszökött a városba, de ha este hat után elérte az őrjárat, újra meg újra korbácsot kapott.

... A szél fölsüvített, a furcsa kopogó zörgés újra fölhangzott. Néha hangosan, tompán puffant valami.

— Táncolnak a... — morgott az egyik katona. Mindnyájan hallgattak. Keleten az ég alján vékony, rózsaszínű csík jelent meg. A sötétség megfakult. A vékony rózsaszínü vonal kiszélesedett, izzó vörössé vált, alatta mint roppant vörös fürész, csapkodtak a lángok. A dombok fekete hullámai elöbukkantak az éjszakából. Az éles, szegletes göröngyök hosszúkás, vibráló árnyékot vetettek, mintha az egész út, mint rötbarna kígyó, lassan mozdulva kúszott volna valahová a homályba. A távoli magányos hegy felett roppant tüzvész izzó koronája lebegett.

A várkaputól balra, az egyenetlen, agyagos földön lapuló kunyhókon túl furcsa, négyszögletes, óriási épitmény

emelkedett. Olyan volt, mint egy sokablakos faépület váza, melyet félbenhagyott a fáradt építész. A túlnagy ablakok négyszegletes, üres terében furcsa árnyak billegtek, szinte ritmikus előre-hátra lendülő mozgással...

A magányos, távoli hegyorom felett, mint vad szeretö röten kibomló haja, egyre szélesebben lobogott a tüzvész vörös csóvája.

— A hegyen túl ég... — mormogta valaki. A furcsa, emeletes építmény felöl tompa puffanás hallatszott... Egy ablak üresen tátongott, a többi keretében tovább billegtek az egyforma, szürke árnyak...

A szél erösödött. A katonák ösztönös babonás idegességgel húzódtak közelebb a tábortüzhöz, melynek nedves, sürü füstje, mint ágaskodó, fekete paripa emelkedett sötétvörös, tömör gomolyban a csillagok felé... A leány didergö alakja egészen ráhajlott a vibráló tüzre. Kócos, hosszú haja előrelógott, szemében röt árnyak suhantak. Hirtelen fölemelte vékony kezét és lassú, szinte parancsoló mozdulattal mutatott oda, ahol, mint mesés szörny óriás csontváza emelkedett a csillagos ég felé az emeletes bitófa:

— Táncolnak... — Ajka alig mozdult.

A rézláncos katona elfordult és lándzsája nyelével a tüzet piszkálva morgott:

— Olyan a paraszt, mint az a marha, amelyik a szúnyogcsípéstöl vadul meg: húzza az igát... türi a botot..: aztán egyszerre megvadul... akkor aztán nem lát se Istent, se embert. Kevés az ilyennek az emeletes akasztófa... Olyan embert már láttam, aki asszonyért vért ontott, olyat is, aki aranyért... de ezek... ezek semmiért köttetik föl magukat.

A katonák ösztönösen lehajtott fejjel hallgattak. A hegytetön, mint roppant vörösászló, lobogott a tüzvész. A meredek orom most óriás fekete ökölként emelkedett a csillagos ég felé. Az éjszaka homálya úgy hullott le a bitófa gigászi gerendaépítményéröl, mint a babonaszülte rémmesék fekete leple a halál csontvázáról. Az akasztottak szürke árnyai rötbarna palástot öltve forogtak az öszi esöben málló kötélen.

— Nagy lázadásra nagy akasztás jön. Igy van ez nálunk is, — dörmögött öreges tapasztalattal Molnár. — Mindenütt más urat akar a nép.

— Mást?! Mi az... — a rézláncos katona „ördögöt"

akart mondani, de babonásan elharapta a szót. — Új tetvek jobban marnak!

— Szabadságot... — szólt újra valaki. A tűzbe hajló arcokon nem lehetett látni, ki szólott.

— Azt akarod mondani: szabad rablást!? — A rézláncos hangja izgatott volt. Csend lett, azután újra csorrant a szó:

— Bethlehem-kápolnában másról beszélnek...

— Ki beszél?!... — csattant föl a rézláncos tiszt szava. A bitófa felől újra hallatszott a leszakadó test zuhanása...

— Jan Husz... — csendült halkan a felelet.

Az óriás tornyok tetején ércesen recsegve nyikorgott a szélkakas. A hangok mint szakadó láncszemek hullottak a magasból. A hegyorom körül lebegő tüzes felleg fél eget beborítva gomolygott egyre közelebb. Az emeletes bitófa roppant árnyékot vetett a gazkunyhók tetejére s ez az árnyék egyre kúszott a zárt, óriás vaskapuk felé. Köröskörül lassan ébredezett a föld. Az egyenetlen földhányások alól lompos asszonyok, kócos lányok, rongyos férfiak bukkantak elő, a fagyott rögön szörnyű sebekkel borított betegek kúsztak... mintha egyszerre felnyíltak volna egy óriás temető sírjai és ezernyi halott emelkedne a nagy, lángörvényes, meseígérte, prófétajósolta feltámadásra... Fent ujjongó, szilaj győzelmi táncot jártak az akasztott parasztok billegő árnyai.

Az öreg, rézláncos főkatona megszorította lándzsáját és mereven nézte az óriás bitó lassankúszó árnyékát, mely mint fekete faltörő kos közeledett a város kapujához. Petykó úgy érezte, hogy a kapu mindjárt megnyílik az árnyék érintésétől és minden összekeveredik valami pokoli boszorkánytáncban.

— Jönnek! Jönnek... — a sikoly mintha a tábortűzből szállott volna feléje. A lány úgy billegett előre-hátra vékony lábán, mint a fent táncoló árnyak. Nagy, formátlan, férfikéztől elnyűtt mellei megrázkódtak. Az öreg zsoldos úgy érezte, hogy ez a kócos, vékony lány hirtelen fölpattan a füst felágaskodó, fekete paripájára s eltűnik a magasban... Hirtelen félt hátranézni, mert az a gondolata támadt, hogy a halottak billegő árnyai közelednek feléjük...

— Jönnek... jönnek... — szállott újra a sikoly a

lány ajakáról. Vékony alakja imbolygott a feléje sodródó füstben.

— Hallgass! Boszorkány! Boszorkány! — Az öreg katona szemében babonás rémület sötétlett.

Az út felől kerékzörgés, kocsisok rikoltása, ostorpattogás hallatszott. A göröngyökön óriás társzekerek billegtek. A széleshátú, nagyhúsú lovak vaskos szügyén a fegyveres kíséret fáklyáinak fénye vibrált. A menet élén hatalmas, díszes hordszék aranyos rúdjai alatt négy izmos, pirosbársonyruhás szolga görnyedezett. Egy sokgyűrűs, rövidujjú kéz félrerántotta a hordszék függönyét:

— Ti Vencel király katonái vagytok? — hangzott mély, zengő hangon németül a gyorsan sorakozó zsoldosok felé. A hordszékből kerek, húsos arc tekintett ki. Petykó szólni akart, de a kapubástyán már fáklyák fénye gyúlt. Az óriás vaskapu nyikorogva kitárult.

— Fuss és jelentsd azoknak, akiket illet — rendelkezett a hordszékben ülő kereskedő —, hogy Johannes Bartholomaeus Emericus Zimmermann megérkezett.

A hatalmas, szürke ponyvával borított társzekerek mennydörögve gördültek a városkapu íve alá.

IV.

Maxim megvárta, míg az apja tömzsi alakja eltűnik Oldrichék portáján túl, aztán bement a házba. Új bocskort húzott, tiszta, tarkánvarrott szűkgalléros inget öltött és gondosan kaparta le bárányból bekecséről a trágyafoltokat.

— Elmegyek a fáért, anyám! — kiáltott oda anyjának, aki éppen öl szalmát cipelt a kazlak felől.

— Bolond vagy! Ünnepkor mégy fáért? — kiabált a vastaglábú, szélesderekú Zahorcsákné, aki pufók, pirospozsgás arcával nagyon hasonlított a férjére.

Maxim nem figyelt rá. Szánkóba fogta be a lovat. Néhány pillanatig büszkén nézte az ülés fényes, fehéren csillogó, friss deszkával foltozott támláját. Ez az üléstámla urias, előkelő külsőt adott az egész szánkónak. Nyakon veregette a lovát, fölmászott az ülésre és csettintett ostorával. Arca most friss, piros volt a hidegtől. A ritka, hosszú suhanc-serte olyan volt, mint a dér a vastag kerítésoszlopokon.

— Hová rohansz, hé! — rikoltott utána az anyja, az egész faluban híres erős hangján. — A nagybaltát elvitte ám az apád élesíteni !

Maxim nagyot suhintott ostorával és hetykén állott a szánon. Szeme káprázott a hó vakító hermelinjéről visszaverődő fénytől. A nap fáradtan, de mégis sugárözönt öntve a tél palástja alatt megbúvó hegyekre, már délutánra hajlott. Az apró, máskor piszkos házak most tiszták, bolyhosak voltak. Bartuskáék portájának kerítése mellett két leány vágott serénykedve keskeny ösvényt az ölmagas hófúváson át az útra.

Maxim teleszívta tüdejét hideg, friss levegővel. Tisztának, erősnek, büszkének érezte magát. Tarkójára csapta süvegét és akkorát rikoltott, hogy az óriás, félig kiszáradt tölgyfán ülő nagycsőrű, fekete varjú összerezzent, meglapult, azután szárnyaival leverte az ágak bolyhos zuzmaráját, nehézkesen odébbröppent. Maxim megfenyegette ostorával és újra rikkantott:

— Hová mégy, Maxim?! — kiáltotta utána az egyik Bartuska-lány. Így a téli napfényben szinte csinosnak látszott.

— Erdöre! — rikoltott a gög a legény párátfúvó, széles szájából. A másik Bartuska-lány tréfásan fenyegetödzve emelte fel könnyű, apró falapátját.

— Vigyázz, Maxim, mert medvével találkozol...

— Majd elhozom a bőrét! — Maxim előrehajolt és suhancos, hatalmaskodó vággyal akkorát húzott a gebe hátára, hogy az rémülten rázva küszasörényes fejét egyszerre megugrott. Patkója alól apró hódarabok repültek.

— Aztán kivel hálsz majd rajta, Maxim? — szállott utána kötekedő kacagással a fiatalabb Bartuska-lány hangja. A szánkó billegve siklott a falun átfutó patak mellett. A jégen otromba fakorcsolyákon néhány nagykucsmás, bárányból-bekecses gyerek futkározott. Balról a kéttornyú fatemplomon innen, az ölmagas hófúvás mögül apró faház bukkant ki. A ház mögött két alacsony szalmakazal állott. Tetejükön csillogott a hó, de az oldaluk élesen, sárgásszürkén vált ki a nagy fehérségből. A kazlakon túl, ugyancsak párosan, fiatal fenyők látszottak. A kicsi disznóól előtt a már kivájt ösvényen falapáttal a kezében hajlongott valaki. Maxim széles gyerekarcán izgalom látszott

— Jasenyka!!!... — ordított teletüdővel és amikor a lány föltekintett, úgy dőlt hátra, mintha teljes erővel fékezné a bojtospatás gebét.

— Jasenyka, van-e nagy baltátok?

A leány kiegyenesedett. Így bekecsben, félig elfedve a már felhányt hótól, szinte tömzsinek látszott. Fején, mint télen nyílt virág, virított a vastag, tarka kendő. Néhány lépést tett előre.

— Minek? — kérdezte, amikor már közel járt a kocsihoz.

— Erdőre megyek! Fáért! Majd hozok nektek is...

A leány hidegtől kipirult, kerek arca csupa mosoly volt. Vékony, de piros ajka mögül minden szónál pára röppent. Nagy, szürke szemével áhítattal nézte a legényt és Maxim meg volt győződve, hogy az üléstámlát csodálja.

— Olyan igazán nagy baltánk nincs, de ami van, az nagyon jó! Csoda éles! Az anyám minden este kiélesítteti Hluchi Pepóval...

A legény fölényesen legyintett:

— Jó lesz az is. Csak éppen hogy valami mégis legyen a kezemben. Én aztán kidöntöm azt a fát, ha az égig ér, akkor is...

Nem szállt le a mély hóba, mert így a szánkón állva, jobban megcsodáltathatta a leánnyal új bocskorát. Amikor Jasenyka kihozta a baltát, Maxim, valamit fontolgatva, homlokára húzta bárányból süvegét. Leült és oda-odapislogva a kunyhó felé, várva, mikor bukkan ki az alacsony ajtó mögül a mindent látó és mindent halló Csernikné szálas alakja. Óvatosan kérte:

— Gyere, ülj fel, Jasenyka, megszánkóztatlak...

A leány hátrabökött a vállával:

— Nem lehet.

Maxim felhúzta a szemöldökét, úgyhogy a süveg szinte az orrára csúszott:

— De csak éppen a faluvégéig ülj föl...

— Nem lehet...

— Jól van, na! Hát akkor csak a hídig... Addig e... — ostorával oldalt mutatott.

A leány némán rázta a fejét.

— Úgysem enged el az anyám... Azt hinné a világ, hogy a... szóval hogy... — úgy vonogatta vállát, mintha a hátaközepe viszketne. — Ne hozzál sok fát, van itten... Inkább siess vissza, mert alkonyodik. — Maxim átvette a baltát és nagy félkörben kerülte meg a kettőstornyú templomot, amely előtt már csak néhány öregasszony ácsorgott. Tulajdonképen vissza kellett volna mennie, de félt, hogy az apja Oldrichék házából észreveszi és így inkább a hosszabb utat választotta, amely enyhén emelkedett, azután egyre meredekebb lett. A falusi házak belesüppedtek a mindent elborító mély hóba. A fenyők mozdulatlanul, szétterjesztve bolyhos ágaikat, némán őrizték a csendet. A karcsú, szabályos alakjukra boruló hermelinpaláston milliónyi gyémánt szikrázott a hegyoldalra hajló nap sugaraiban. Maxim megállította a lovát, kiválasztott egy karcsú, fiatal fenyőt, amely mozdulatlanul, ünnepélyesen, vakító csillogásba és fehérségbe borulva, mint drága pénzen vett ifjú menyasszony, nyujtotta ágait az erőtlen, rézkoronás nap felé. A legény szilárdan megvetette lábát és a balta szilaj lendülettel lecsapott.

A fehér menyasszonyi ruha, leszakadozva a remegő törzsről, mint tépett fátyol gomolygott a csendes, hideg levegőben. Milliónyi gyémánt hullott a halálosan reszkető ágakról. A balta, mint első nászt követelő gőgös erősek vaskesztyűs keze, törte a háncsot, a törzs élő fehérségét. Amikor a fiatal fenyő zörögve zuhant a hóba, Maxim megtorpant. Hirtelen csend lett. A levegőben lassan gomolygott a hulló dér.

Maxim sóhajtott. Hirtelen valahogy Jasenyka jutott az eszébe és összehúzott szemmel, babonás aggodalommal nézte a ledöntött fát.

Valahonnan messziről — messziről, ütemesen zengve, csengetyűk csendültek. Ez a kristálytiszta, távolról jött hang úgy röppent a fenyők néma, óriás törzse között, mint roppant székesegyház oszlopai közé tévedt, üvegszárnyú lepke. Maxim lehajtott fejjel hallgatózott, azután előreindult. A hegyoldal meredeken hajlott le. A völgyön túl még alkonyi napsugarakban izzottak az ormok körül tolongó fenyők, de lent már kékes este lebegett. A völgyön végigkanyarodó úton gyors úri szánok hosszú sora siklott. A bentülők tarka ruhája olyan volt, mint virágok csokra. Néha dal hangzott, nevetés csendült és nagyot rikkantott a három szilaj lovat hajszoló kocsis. Ilyenkor zengő visszhang kiáltozott az ormok

felől. Maxim odanézett, ahol a Remetehegy csúcsán Boreck várának falai kéklettek és amikor a szánkók sora elkanyarodott, visszaindult. Fölrángatta szánkójára a fát, kicsit bosszankodott, mert a fenyők között már szétömlöttek a völgy felöl felkúszó, ritka esti ködök. Nem szállt fel, hanem néhaném kiáltozva fékezte a lefelé vezető úton meg-meglódúló lovát és csuszkálva futott a szánkó mellett. Amikor visszaérkezett, az apró ház előtt derekára tett kézzel nagymellű, erőstestű, szabályosarcú asszony állott. Körülötte röfögve három apró, szokatlanul tiszta kismalac futkározott. Nagy, szürke szeme éppen olyan volt, mint a lányáé, de hidegen, gúnyosan csillogott:

— Tán fogadalmat tettél Szent Vencelnek, hogy segíted a szegényeket? — A hangja szinte ellenséges volt. Maxim, bizonytalanul állott a szánkója előtt. Az asszony valamit fontolgatva nézett le a malacokra.

— Hát eriggy be! Igyál egy kis forró tejet... Melegedj meg.

Maxim arcán zavar látszott.

— Nem megyek én, Csernik néni, megfázik a lovam — mormogta küszködve valami belső gátlással és gyávaságát érezve majdnem sírvafakadt mérgében.

— Maxim, megjöttél? — hangzott félénken a kunyhó felől. Az alacsony ajtó mögött színes kendő tarkállott. A legény lehajtotta fejét és oldalt sunyítva, óvatosan indult a házba.

— Itt leszek ám, csak a malacokkal!... — reccsent mögötte Csernikné szava.

Bent meleg volt. Az alacsony szoba közepén, a széles fenyőtönkön fapohárban tej párolgott. Jasenyka leült az alacsony zsámolyra, a tönk másik oldalán. Kicsit hallgatódzott, azután szinte suttogva mondta:

— Soká voltál oda... Már azt hittem, megevett a medve.

A legény leült a másik zsámolyra. Fesztelenül hörpintett a tejből:

— Jó meleg... — szólt válaszképpen, szintén suttogva, aztán legyintett. — Medve? Te attól ne félj... erős vagyok én... csak persze nem látszik rajtam... Bár jött volna a medve, legalább elhoztam volna a bőrét neked.

A leány szeme szinte világított a félhomályban.

— Nekem? Igazán? — Összecsapta a kezét, felhúzta hegyes, idegesen rezzenő vállát. — Majd megverne az apád... De igyál, csak igyál.

Maxim úgy emelte fel az ujját, mintha fenyegetőzne.

— Hogy engem? Nem mer már hozzámnyúlni senki... — Ivott, megtörülte a szájaszélét a ruhája ujjával, aztán áthajolva a tönkön, vidáman, hogy újságot mondhat, suttogta: — Lakodalom van a várban... Láttam a vendégeket. Mind csengős szánon jöttek, tudod olyanon, amelyiknek az eleje ilyen... ilyen e... mint a hattyú nyaka... — Kapkodó, furcsa mozdulattal mutogatta kezével, milyen ívelt a hattyú nyaka.

Hallgattak. Kint visítottak a malacok és ki-becsapódott az ól ajtaja.

— A havat hányja ki az ólból az anyám... — A leány hangja megnyugtató volt. Ő is közelebb húzódott a tönkhöz. Maxim némán bólintott. A forró tejtől kellemes meleget érzett.

— Te Jasenyka, lesz ám majd nekem is olyan hattyúnyakú szánkóm. Elmegyek medvére vadászni. Megölöm. Egy szál késsel ölöm meg. Csak beleszúrok a nyakába, aztán amilyen nagy, úgy esik össze. Eladom a bőrét a várban... Mondom, ha lesz ilyen szánkóm, akkor eljössz velem a... hídig?

A lány nagyot nyelt.

— Szép az is, ami most van, — suttogta akadozva. — Szép az a szánkó most is. Olyan támlás, akár a várbeli uraké...

Újra elhallgattak. Kint a havon vonszolódó ágak zörgése hallatszott. Maxim tágranyitott szemmel nézte a leány arcát. Hirtelen szerette volna, ha szilaj téli viharok rohannak le Jasenyica ormairól, ha óriási, puha takaróval zúdul erre a kicsiny kunyhóra a hó és befedi őket, elválasztva tőlük mindent-mindent, ami akadályozza, hogy az ő szánkójára üljön ez a sovány, idegesmozgású, kerekarcú, szürkésszemű leány...

— Átfázik a lovad, Maxim... — Az ajtó nagyot zörrent. Maxim fölkelt.

— Ha köll valami, én máskor is szívesen... — kezdte bizonytalanul.

Amikor újra szánkóján ült, hátratekintett. Széles, szabálytalan, gyerekes száján mosoly látszott. Álmos szeme csillogott.

... Zahorcsákné pufók arcán felháborodás vöröslött, amikor a szánkó befordult az udvarra. Derekára tette vastag kezét és kissé előrehajolva, úgyhogy nagy melle csak úgy rengett, rikoltotta:

—... ünnepkor! Szent ünnepkor! Jaj, kisül a szemem... kisül a szégyentől! Jaj az én fiam! Más a templomba megy! Imádkozik! Ez meg, ahhoz a szajhához jár! Ahhoz a ringyóhoz! Ahhoz a parázna szemérmetlen, utolsóhoz... — Hangja elfulladt, azután rekedten sziszegte: — De ha legalább éjszaka mennél, te szerencsétlen... legalább a sötétbe..:

Az ajtó nagyot csattanva kinyílt. A küszöbön Vlada tömzsi alakja látszott. Az asszony egyszerre feléje fordult:

— Itt a fiad! Látod, ez a fiad! Ez! Jól nézd meg! Na, mit bámulsz? Mit hallgatsz? Megnémultál? Más megveri, jó útra téríti, de te...

Maxim némán szerszámozta le a lovat. Valami szokatlant fedezett fel apja megjelenésében és tapasztalatból tudta, hogy részeg. Az öregebb Zahorcsák közelebb lépett és billegő fejjel vizsgálgatta a lovát.

— Miért hajszoltad?! — horkantott fel egyszerre.

A legény lesütött szemmel hallgatott. Az apja vastag, robottól cserzett tenyere csattanva csapódott orcájára. Maxim megtántorodott. Szeme előtt szikrázva villant valami sosem látott fény. Fülében csengetyük csendültek. Nagy süvege bukfencezve hullott a hóba... Orcájához emelte kezét és válla közé húzta kócos fejét.

— Te hóhér! Te pribék! Hát nem sül ki a szemed, te részeg disznó, hogy saját, — édes egy fiadat bántod! — szürődött messziről az anyja rikácsoló hangja. — Te mered annak a kölyöknek a szemére vetni, hogy ő... Hát te? Mi? Rólad az egész falu tudja, hogy te is jársz ahhoz az utolsó paráznához! Az egész falu! A tavasszal is ki foldozta meg a háza tetejét?! Ki hordta neki a deszkát?! Azt hiszed, vak vagyok! Süket? Mi? Azért, hogy hallgatok, mint a szentek? Azért, hogy van annyi tisztaság bennem, hogy nem veszekszem?

Vlada némán figyelve tekintgetett hol a legényre, hol az asszonyra.

— Vidd be azt a lovat az istállóba... — morgott és nagyokat csuklott. Lassú, bizonytalan mozdulattal fölvette a levert süveget és fiának nyujtotta.

— Hogy én? Hóhér? — morgott részeges bizalmasko dással, azután fejét csóválva ámuldozott: — Hallgat, mint a szentek...

Lassan befelé indult.

Az égen nagy, fényes csillagok ragyogtak.

*

Kegyetlen a tél Jasenyica fenyvesei között. Szilaj viharok kelnek az ormokról. Öles hó borítja a mély völgyeket. Fagy korbácsa csattog a hegyek széles hátán. Elvesznek ilyenkor a kicsiny falvak a nagy fehérségben. Üresek az utak és csak néha sodródik át egy-egy szökevény a közeli határon, Sziléziából, Lengyelföldről, Morávia vagy Magyarországból. A szélseperte úton felbukkan a futó farkascsordák sűrű nyoma, az őz könnyű csapása, a nyúl kanyargó ösvénye vagy a róka furfangos lépte. A rézkoronás nap éppen hogy kitekint az Asszonyhegy fenyőőrizte orma mögül, szikrázó gyémántporral, vörösen izzó rubintok milliárdjaival szórja be rövid útját, megsimogatja erőtlen sugarával a fehérbeöltözött hideg, néma fenyőszüzeket, aztán lehajlik Boreck vára mögé és csak egy apró, rőt felleg lebeg nyughelye felett, mint nagy izzás emléke. Néha hetekig csend van és csak néha csattan üveges csengéssel a hulló zuzmara a fagyott hó roppant kristálypajzsán.

Hallgat az erdő és talán viharra várnak a görnyedthátú hegyek. Csodás, gyémántkoronás, néma halálbirodalom most a fenyves. Ezernyi-ezer rubint csillog fehér palástján, mint kínhalált halt szolgák vére. Néha mégis valahonnan az erdő mélyéből rőtbarna vékony füstoszlop száll a világoskék égbolt felé. Felnyúlik a magasba és úgy lebeg az alkony roppant kékmárvány boltozatán, mint szélesszárnyú, fékezhetetlen, szabad ragadozómadár.

Összehúzza ilyenkor bozontos szemöldökét a vár fokán álló alabárdos és nyugtalan, gyűlölködő pillantással néz a füst felé, mint láncon tartott, erős, hűséges kutya, ha farkasszagot hoz feléje a szél. Nagy csend borul a hegyekre és még a farkasüvöltés is szinte dallamosan száll a csillagos égbolt felé...

V.

Belesüppedt hatalmas, puha székébe, kissé oldalt dőlt és lassan, szinte érzéki örömmel simogatta a karcsú aranykehely domborművektől érdes oldalát. Ravaszkodó, apró, kék szemében a jóllakottak álmossága lebegett. Kopasz fején izzadságcseppek látszottak. Lassan, halkan ismételte az imént elmondott hellén vers utolsó versszakát és úgy billentette meg a serleget, hogy a sűrű bor rubintvörösen csillanjon a fáklya mozdulatlanul felnyúló lángjának fényében.

Körülötte csámcsogva, sülthúsok, szárnyasok csontját ropogtatva, hangosan hörpintve a borospoharakból ittak, ettek, faltak a többi vendégek. Oeconomus érezte, hogy az álmosság mindjárt erőt vesz rajta. Megrázta a fejét. A mellette ülő pirosbársonyruhás, vastagnyakú polgárhoz fordult, aki talán hatalmas kölcsönösszegeknek köszönhette, hogy bejutott a Jan Borecki lakomájára és halkan, de őszinte öreges pletykaéhséggel kérdezte:

— Vajjon tiszteletreméltó házigazdánk miért nem az édes egyszülött fiához adja világszép fogadottlányát?... — Oeconomus már régóta csak görögül és latinul beszélt. Most olyan furcsán ejtette ki a cseh szavakat, hogy a másik idegennek nézhette. A polgár egyszerre fél pulykacombot kapott be. Nagyot nyelt és gyors, ösztönös mozdulattal lenyalta a gyűrűkkel túlzsúfolt ujjain elömlő zsírt.

— Elzüllött az a fiú. Teljesen elzüllött... Úgy mondják először pap akart lenni, aztán katona lett, de nem sokra vitte... — Újra harapott a pulykacombból. Összehúzott szemmel, ajkát félrehúzva erőlködött, hogy egy harapással széttörje a csontot s csak amikor már hangosan szürcsölve szívta a belsejét, majd öklendezve nyúlt a másik húsfalat után, odabökött a zsírtól csepegő pulykaszárnnyal az asztalvégére, ahol egy sápadtarcú, fehérbőrű, vékony fiatalember ült. Előtte arany- és ezüstedények helyett, amelyekből a többi vendég lakomázott, egyszerű fakupa állott. Díszes ünneplőruha helyett a királyi zsoldosok kopott öltözetét hordta. A polgár — talán remélve, hogy csereplety kát kaphat — kiköpdöste a vastag bársonyterítőre a szétrágott csontot és hosszú, vékony aranypálcikával piszkálgatva fogaiból az ételmaradékot, két hangos csuklás között dünnyögte:

— Tiszteletreméltó házigazdánk atyai szíve bizonyára

nagy próbát állott ki, de ide a határvidékre harcosok kellenek... Igazi harcosok. Adlersburg lovag egész Morávia leghíresebb bajvívója... és józan, nagyon józan gazda... Most például — de ez titok — leendő felesége birtokainak jókora részét ígérte oda a leány nevelőapjának... Ami méltányos is... hiszen a nevelés... a leánynevelés sok-sok pénzt emésztett fel... Én tudom, én régi-régi ismerőse... mondhatnám barátja vagyok Jan Borecki úrnak... Néha a legtitkosabb ügyeiben is kikéri tanácsaimat...

Az asztalfőn őszülőhajú, magas, vékonycsontú ember ült. Mellén aranyozott, könnyű díszpáncél csillogott. Hosszú, keskeny kezével néha-néha gyors, ideges mozdulattal nyúlt a kelyhe után. Orra hajlott, de mégis finomvonalú volt. Szája keskeny. Ha a vendégek beszédére figyelve felemelte a fejét, szemében látszott, hogy úgy latolgat minden szót, mint elébehulló sokféle pénzdarabot. Középső ujján különösen nagy, a többitől különböző gyűrűben óriás, zöldessárga fényben játszó smaragd csillogott. Ha megsimogatta ritka, ősz haját, a kő sárgás fényvonalat írt a levegőben, mint magasból suhanva hulló csillag.

Az óriás asztal mellett cseh, morva, lengyel, magyar és német urak ültek. A vörösbársony terítőn sárgán csillogtak az aranyedények, fehéren világított az ezüst. Étel, ital, ritka gyümölcsök halmaza tornyosult a vendégek előtt. Már harmadik napja tartott a lakodalom. Pilgrim püspök Jan Borecki mostohatestvére még a lakoma előtt végezte el az eskétési szertartást, de néhány ősi szokással szentesített ceremónia még hátra volt.

A polgár szigorúan összehúzta szemöldökét, a kopott zsoldosruhás fiatalemberre pillantott, azután együttérzően tekintett az asztalfőn ülő Jan Borecki felé:

— Már a bort sem bírja ez a suhanc... mindjárt az asztal alá bukik... Milyen szörnyű lehet az ilyen látvány egy olyan előkelő, tisztességben, becsületben megőszült apának... — Akkorát sóhajtott, hogy az aranykupában apró hullámot vetett a nehéz, sűrű bor. — Hiába, tisztesség, becsület nélkül nincs boldogulás. Ez a fiatalember már gyerekkorában pajtása, szinte vőlegénye volt a...

A széles, nehéz ajtó, amely közvetlenül az ablak mellett mintha egyenesen a vár falára vezetett volna, lassan kinyílt... Egy pillanatig csak ruhasuhogás hallatszott, érce-

sen csörrent a páncél. Oeconomus pislogva hörpintett borából. Az ital évszázadok-érlelte ereje végigömlött erein. Kicsit homályosan látta, amint a széles ajtó fekete négyszögében magas, karcsú nő alakja jelent meg. Vállairól súlyos, zöld selyemruha ömlött. Fejét szertartásosan, mereven vetette hátra. Rézszínű, sűrű haját sárgán csillogó keskeny abroncs szorította. Nagy, kék szeme kissé riadtan, izgatottan nézett előre. Fehér arcbőrén az itt-ott felbukkanó szeplők olyanok voltak, mint az aranypor. Mellette — francia szokás szerint kissé mögötte — szélesvállú, feketepáncélos férfi lépdelt. Sűrű, rőt szakállával, bozontos vörös hajával olyan volt, mintha apja vagy bátyja lenne a leánynak, aki lassan lépdelt drágakövekkel, fémdíszekkel túlzsúfolt, merev díszruhájában. A szeme is kék volt, mint a leányé, de tekintetében irgalmatlan okosság látszott. Magas homlokán párhuzamos ráncok húzódtak. Keményen szorította össze ajakát és csak akkor hajtotta meg gögös engedelmességgel a fejét, amikor megállottak az őszhajú, aranyos díszpáncélba öltözött férfi trónusszerű széke mellett. Oeconomus hallotta, hogyan hull a vőlegény rőtszakállas ajkáról érdes, germános kiejtéssel a latin beszéd és fölfigyelt.

Jan Borecki arcán mosoly látszott. Meghajolt. Odamutatott a tőle jobbra-balra álló cifránfaragott hatalmas székekre és amikor a leány suta, botladozó mozdulatot tett, egyszerre megszelídült. Szemében különös, múló villanással a szeretet csillant.

— Ülj le, Jarmila... — mondta halkan.

Valahol az asztal végén zavar támadt. Oeconomus odafordult és látta, hogy a kopott, zsoldosruhás férfi előtt álló fakupa feldőlt... A vörösbársonyba öltözött polgár, miután hiábavaló kísérletet tett, hogy beszélgetést kezdjen elökelő szomszédaival, újra Oeconomus felé fordult:

— Az a szőkeszakállas ott kicsoda?... Az, aki éppen a házigazdának magyaráz? — érdeklődött tiszteletteljes suttogással. Oeconomus újra hörpintett a borából:

— Az ott Schwanbergi Bohuszláv... tizenkét vár és legalább százezer jobbágy ura... Cseh föld legvitézebb lovagja... — dünnyögte és a menyasszonyt figyelte. A fáklyáról hulló nagy, fenyőillatú koromszemek, mint fekete lepkék, lassan szálltak rézszínű hajára. Az arca hideg, kissé ijedt

volt. Oeconomus puha ujjai összeszorultak a serleg hűvös szára körül.

— Kehely, kehely... — öreges irigységgel szipogott borvirágos orrával a rőtszakállú vőlegény felé. — Kegyetlenek a boldog istenek és igazságtalan a sors... Milyen boldog lehet ez a vöröshajú barbár, hogy elsőnek öleli meg azt a leányt... Elsőnek... — Úgy nézte az aranyabroncsos menyasszonyt, mint okos kereskedő az aranyserleget. — Hideg még... hideg... mint ez a serleg...de... de... tűzital van benne... tűzserleg... tűzkehely...

Morogva rázta mellérecsukló fejét.

— Aranyserlegből iszik a... — suttogott a polgár. Oeconomus szipogva fölnézett. A sovány, fehérarcú fiatalember hirtelen odakapott az előtte álló serleghez, amely valahogy odakerülhetett elébe a feldőlt fakupa helyett s ajkához emelte. Oeconomus látta, amint torkán végigrezdült a nyelés hullámzása. Vékony keze remegett. Leeresztette a kelyhet. A bor bőségesen ömlött kopott katonaruhájára... Arca még jobban elsápadt. Feje hirtelen előrecsuklott az asztalra...

Oeconomus tekintete egyszerre megváltozott. Homályos szemében figyelem csillant. Meglepetten húzta fel ritka, ősz szemöldökét. Gyorsan fölkelt és átsompolygott az asztal végéhez. A teremben szilaj ének harsogott. Féltucat bocskoros, kucsmás zenész verte a cimbalmot, pufogtatta a dobot. A hegyipásztorok sípjához hasonló, hosszú kürtökből sivító hangok kígyóztak. Oeconomus gondolkodva vakargatta borvirágos orrát. Zsebébe nyúlt. Apró csontszelencéből sárgásszínű port szórt bele egy üres kupába, megtöltötte borral és felemelve a fiatal Borecki asztalrahulló fejét, odanyomta vértelenné vált ajkához.

— Igyál! — rikkantott vidáman, de szemében aggodalom volt. — Igyál, vigye el az ördög az asszonyokat! Ostobák paráznák, kapzsik... képmutatók... Igyál no! — Szétfeszítette zsírtól síkos ujjával a másik görcsösen összeszoruló fogait és lassan öntötte be szájába a kehely tartalmát. — Ostoba vagy, fiatal barátom... Halálosan ostoba... Hehe, nem tudod az arab közmondást: „Aki szép asszonyra néz, a pokol tornácát látja.“ Hehe... — Magához húzta a másik összecsukló testét. Körülpillantott, azután lassan fölvette a kelyhet, amelyből az előbb a fakupa helyett ivott a fiatal Borecki, óvatosan beleszagolt krumpliforma, borvirágos

orrával a kehely belsejébe és halkan, elgondolkozva ismételte: — A pokol tornáca, ez ám a pokol tornáca...

Visszaengedte az asztalra a másik erőtlenül lehajló fejét és visszasompolygott a helyére.

— Az ott kicsoda? — érdeklődött a bársonyruhás kalmár s egy alacsony, feketehajú, gyorsbeszédű ember felé bökdösött. Ujjain zsírosan csillogtak a gyűrűk. Oeconomusnak hirtelen eszébejutott, hogy ez a bársonyruhás kalmár még bőkezű mecénása lehet.

— Az, aki most a menyaszonnyal koccint? Az Cenek von Wartenburg... És az a másik mellette, az az aranynyakláncos, az Jan Kollovrát; az a kettő ottan, akik egyforma páncélinget hordanak, azok testvérek: Vilmos és Jan Svichovszki; emitt az a gőgös, aki éppen iszik, az Wilhelm von Hasenberg; az a kövér az tán a leggazdagabb az összes közül: Ulrich von Rosenberg. Hatalmas úr, kapzsi a hatalomra, a gazdagságra... Az a német, aki olyan részeg, az Ernst von Reichberg. Az a cseh, aki úgy iszik, mint egy gödény és mégsem látszik rajta, Jan Hudoba. Egy püspök van itt csak, Pilgrim, a várúr mostohatestvére. Most éppen latinul beszél Hasek Oszovszkival, aki félig jogtudós, félig katona. Okos, ravasz ember, sok könyve van, de én jobban tudok görögül... sokkal jobban...

Hangja egyre halkult. Kellemes bágyadtságot érzett. A fáklya gyorsan égett. A láng már elérte a falbavésett vaskarikát... „Csonkig ég... Minden fáklya csonkig ég egyszer... Akárhogy lobog, lángol, világít, egyszer csonkig ég... korom lesz a lángból, a fényből, a melegből korom...“ Valahol a csúcsíves ablakon túl fagyos utak nyúltak. Fekete erdők zúgtak a téli szelekben... Tudta, hogy egyszer véget ér a nagy lakoma, egyszer ráúnnak a görög versekre, a latin epigrammákra, az együgyű, évezredeket túlélt bölcsmondásokra a szilaj, borissza, kegyetlen okos urak és ő újra megindul a végtelen fagyos ösvényeken, valahová a messzemesszе lila ködök alatt alvó hegyeken túl...

A fáklya egyre vékonyodó tűzzel égett. A falon, ott, ahol a füst simogatta a követ, kormos csík terpeszkedett. Az ablakpárkányon enyhe, rőt fény vibrált... Oeconomus lehúnyta a szemét. Talán egy pillanatig mintha messziről hallotta volna a vidám lármát. Nem tudta, miért, de egyszerre nyugtalan lett és fölnézett. Az ablak mellett égő fáklya már

kihúnyt, de a párkányon még ott vibrált, terjengett a rőt fény. Ez a rőt fény megnőtt. Piros függönyt húzott az ablak elé, azután egyszerre apró füstgomoly tört be a terembe. Oeconomus úgy nézte, mintha álmot látna. Valahol vascsizmák lépése dübörgött a kőlépcsőn. Érdes kiáltás hangzott.

Mindenki felugrott. Egy szék döngve dőlt hátra. A rőtszakállú ivástól kivörösödött szeme csillogott. Úgy rikoltott, mint a harcba röppenő sólyom és valahová előrerontott... A mozdulatok, a tarka ruhák, a riadt, dühös, szilaj vagy részegesen bárgyú arcok összekeveredtek Oeconomus előtt.. Behúnyta a szemét és úgy érezte, mintha zörgő, lihegő hangok örvénye kavarogna körülötte, mint boszorkányéjszakák tomboló zenéje. Sóhajtott és elmerült a borgőzös álom puha mélységében...

*

Arra ébredt, hogy fázik a lába. Ételtől zsíros kezével sokáig dörzsölte nehezen nyíló szemét. Tüsszentett. A terem üres volt. A széles, vörös terítőn a feldőlt edényekből kihullott, barnára sült húsok, kenyérdarabok, furcsaalakú sütemények hevertek. A kőpadlón széttaposott drága gyümölcsök foltjai látszottak. A menyasszony széke mögött könnyedén, finoman, mint magasból hullott köd, elejtett zöld sál hevert. Oeconomus újra tüsszentett. Kopasz fejére nyomta tenyerét és kelletlenül fintorgatva borvirágos orrát keresgélt maga körül valami sapka vagy föveg után.

Valahol közel könnyű léptek koppantak. A leány díszruhás alakja felbukkant az ajtóban. Kissé felhúzta szoknyáját, hogy meg ne botoljon a szélén villogó súlyos, aranyos csipkékben, a székhez siklott és felkapta a sálat. Az asztal túlsó végén zörgés hallatszott.

— Jarmila! — A kiáltásban rémület és meglepetés volt. Az asztal tulsó végén magas, sovány, zsoldosruhás férfi emelkedett fel. Keskeny, sápadt arcán zsírfoltok és valami mártás vöröses nyoma látszott. Homlokába a hosszú alvás alatt furcsa, mély pecsétforma nyomot vésett egy ezüsttányér domborművel díszített széle.

A lány betanult tartással, kissé hátravetett fejjel megállott. Csend lett. Az ablakok körül vörös fényt táncoltatott a távoli tűzvész.

— Te nem mentél a harcosokkal, Jurij? — A leány

szavaiban jóakaratú szánakozás, gőg és talán védekezés is volt. A férfi néhány lépést tett előre. Megtörölte arcát, észrevette kezén az orcájáról ledörzsölt étel nyomát.

— Részeg voltam... — mondta kábult közönnyel, de szemében kétségbeesés bujkált.

— Miért ittál, ha nem bírod az italt? Miért lettél katona, ha gyenge vagy? Miért mentél el akkor? Miért jöttél vissza most? — Jarmila hangjában csak bosszankodás volt. — Menj, mosakodj meg. A cselédek kinevetnek, ha így látnak... És apánknak is szégyenkeznie kell...

Jurij meg-megremegő szemöldökén látszott, hogy rendezni próbálja gondolatait:

— Mondd... Jarmila, az az almafa kiszáradt-e?

— Milyen almafa?

— Tudod az, amelyik alatt neked olvastam az... első verseimet... Emlékszel?...

A leány lekicsinylőleg legyintett. A zöld sál úgy gomolygott fehér keze körül, mint a varázsköd.

— Kivágattam. Az almája éppen olyan rossz volt, mint a verseid...

A férfi arcán rémület sápadozott, az ételfoltok különösen élesen tűntek elő.

— Hát nem emlékszel, Jarmila?...

A lány vállatvont. Mellén megzörrentek az arany pénzdíszek.

— Dehogynem. Mindenre emlékszem. De ismerlek... Most azért bánkódsz utánam, mert más vesz el. Te magad elmentél, amikor elvehettél volna... Arra jó az egész bánatod, hogy verset faragj a fájdalmadról.

Oeconomus, még mindig a kopasz fejére szorítva tenyerét, lassan lépkedett feléjük. Jarmila ránézett és halkan nevetett. Mosolya csillogott, mint homlokán az aranyabroncs. Vörös haja ércszínűnek látszott a behulló tompa fényben.

— Megfáztál, nagyeszű Oeconomus, — szólt latinul és kifelé mutatva hozzátette: — Pedig akkora tűz ég odakünt, hogy égig ér...

Kinyitotta az ajtót és kilépett a bástyaszerű erkélyre, amelyről egyszerre lehetett látni ki a hegyekre és a vár szűk, ötszögű udvarára.

Lent, a hegy lejtőjén épült cselédházak felett füst gomolygott és lángok csapkodtak. A hó különös fekete-vörös

színt kapott a szálló pernyétől. A füstgomolyok, mint roppant fekete állatok kúsztak egyre feljebb a falak felé. Az égő épületek között néha futó árnyak bukkantak ki. El-eltünedeztek a fény vörös áradatában, aztán újra elörontottak, összefogódzkodtak, hadonásztak vagy kergették egymást.

Bent a várudvaron csörgött a fegyver, színes ruhák tarkállottak, lebbentek a sisaktollak, dobbant a patkó, villant a lándzsák hegye. Féltucat csatlós óriás, fekete csödört vezetett elő az istállóból... A csődör megrázta fejét és vadul acsarkodva kapkodott a legények után. Hosszú dísztakarója hullámot vetett duzzadva vibráló izmai felett...

Az urilak bejáratának kettős oszlopa között, a széles félköralakú lépcsőn sötét fénnyel csillogott Adlersburg fekete páncélja. Lebbent a rőt szakáll, óriási kard csörgött a lábszárvérten.

Nyeregbe lendült. Lecsapta sisakrostélyát és egyszerre ércbálvánnyá vált a tomboló óriás állat felett. A hatalmas várkapu recsegve tárult. A felvonóhíd láncai csörögve nyúltak egyre lejjebb... A csődör felüvöltött, mint az oroszlán és előrerontott. Fekete sörénye mint viharfelleg gomolygott ívbe feszülő nyaka körül. Zablája sárgás nyáldarabok lebegtek. Patkója alatt feldübörgött a fagyott rög, azután mint földrengés morajlott a felvonóhíd deszkája... Adlersburg magasra emelte vaskesztyűs kezét. Az ember és állat egyetlen mesés ragadozóvá válva viharzott a füst sötét rengetege felé. Adlersburg kiáltott. Félszáz lándzsás legénye szélesszügyű paripákon ülve zúdult utána. A várudvaron tolongó tömeg örvényt vetett. Ölestermetű gyalogos alabárdosok, aprótermetű számszerijjászok, díszes ruhás úricsatlósok sorban, bolyban vagy egyesével rohantak ki a kapun. A tekintélyesebb urak mind hoztak magukkal fegyverest a nagy útra és most egész hadsereg rohant oda, ahol a hegyoldalon csapkodott a láng és árnyak kavarogtak a szikrátsodró füstben.

A leány arcán elragadtatás látszott:

— Erő... Látod, az erő... — mutatott az elviharzó had után. Oeconomus a füstben eltűnő, ordítva rohanó hadsorokat, a magasban kavargó szikraesőt nézte és úgy érezte, hogy egyedül áll a bástyafokán.

— Kiég... kiég... ha égig ér a lángja, akkor is kiég. Hamu... hamu lesz minden... de még a hamuját is elviszi a szél... — morgott és tudta, hogy ez a hangulata mindig be-

következik a részegsége második periódusában. Úgy köpte ki szájából az elmúlás gondolatát ékes latin szavakkal, mint keserű epét. Körülpillantott. A leány nem volt sehol. Jurij hátravetett fejjel nézett a tűz felé. Arcán talán a füst árnyéka, talán csak a gondolatok suhantak.

VI.

Amikor a had visszatért, Adlersburg legényei négy foglyot hoztak. Hárman bocskoros, bárányborbekecses parasztok voltak, a negyedik barátcsuhát hordott. A foglyok nyakán a lovak nyergéhez kötött kötél lóbálózott. Az udvaron fáradtan nyüzsgött a sok hadinép. A cselédlakások épülete mellett álló zuzmarától alaktalan fákon a fáklyák fénye vibrált.

Kint az úrilak félköralakú lépcsőjén fényes, páncélos nagyurak sorakoztak. Adlersburg alatt rekedten nyerítve táncolt a fekete csödör. Bolyhos lába alól fagyott rög és keményre vert hódarabok röppentek.

Adlersburg intett.

Egy szélesvállú, alacsonyhomlokú, nagyállú legény, aki páncélja felett színeskockás köpönyeget hordott, lemászott a lováról és nagyot rántott a sárgásbarna kanca mögött álló paraszt nyakáról lógó kötélen.

A fogoly megingott. Kócos haja megrezdült. Kormos arcán rémület torzult. A színeskockás köpönyeges katona lassan hátralépett, azután úgy rúgta derékon vascsizmás lábával, hogy a paraszt térdre zuhant. Hátrakötött keze görcsösen megfeszült. Borzas feje lassan hajlott a patkótól keményre döngölt hóba. A katona hátracsapta színeskockás köpenyét. Súlyos, széles, egyenes kardja tompán csendülve lendült a magasba. A penge foka koppanva érte a hársfa felettük elnyúló ágait. A lehulló dér fehér fellegben gomolygott körülöttük.

— Jetzt!!! — rikoltott Adlersburg szava. A katona egész felsőtestével oldalt fordult, hogy lendületet vegyen. Pengéje rőt szikrákat vetve a fáklyafényben, félkörben, tompa, rövid zizzenéssel zúdult a paraszt félig felemelkedő alakjára. Valami puffant... Valami reccsent... A kócos fej puhán

gurult a havon... Kettős vérsugár szökkent a magasba. A bocskoros lábak sután kaparták a fagyott rögöt.

A fegyveresek sűrű tömegében újjongó diadalordítás harsogott.

A katona odébblépett. Megragadta a másik fogoly nyakán lógó pányvát és úgy húzta közelebb, mint mészáros a borjút. A paraszt hátrakapta a fejét és rekedten kiáltozva keringett a katona körül, ameddig a pányva engedte.

A másiknak sisakövezte arcán szilaj öröm látszott. Tudta, hogy néhány száz tekintet figyeli minden mozdulatát, hogy hétországból jött aranyospáncélos nagyurak állanak kíváncsi arccal a széles lépcsőkön és úgy játszott áldozatával mint erős ragadozók a zsákmányukkal...

A paraszt bocskoros lába megcsúszott a havon. Féltérdre esett... A kard a levegőbe lendült. A fogoly nagyot sikoltott és hasravágta magát a hóban. A penge elzizzent összeránduló háta felett.

Fent az úrilak lépcsőjén állók sorában kacagás hangzott. A bársonyruhás kalmár odahajolva Jan Boreckihez, hadarva magyarázott. A várúr keskeny arca merev volt. Ez a bizalmas mozdulat megalázó volt a nagy főnemesi társaság előtt.

A katona hirtelen elvesztette türelmét. Arca elváltozott. Újra nagyot rántott a kötélen... A paraszt fuldokolva, hörögve rángatózott a földön, de nem kelt föl.

— Auuuf!!! — rikoltott a düh. Félrehúzott szájjal rángatta a pányvát, aztán kissé meghajlott és a széles penge lassan mélyedt a havas rongyok alatt remegő inas testbe. Vad, őrjöngő sikoly szállott a tiszta, csillagos ég felé. A hársfa merev, havas ágairól még mindíg füstölt a fehér zuzmara...

A fogoly oldaltfordult és eltorzult arccal üvöltött. A lépcsőn morgás hangzott. Jan Borecki keskeny szájaszélén elégedetlenség görbült.

A kockásköpenyes legény újra szúrt... A vérző, rugdalózó test odébb gurult a nedves, feketefoltos havon. A katona egészen rövidre fogta a kötelet. Vascsizmája rászorult a pányvától fölkarcolt nyakra. A fogoly kócos feje belenyomódott a hóba. Az ordításból fuldokló hörgés lett. A széles, súlyos penge lecsapott... A kócos fej nekivágódott a hársfa hó alól kilátszó gyökerének. A párolgó vér kettős sugara lemosta vastag törzséről a zuzmara bolyhos prémjét.

— Végre! — A testes, pirospozsgás Ulrich von Rosenberg, aki bár jóval fiatalabb volt, nagyon hasonlított a bársonyruhás kalmárra, olyan mozdulatot tett, mint a játékos, ha a játék váratlan megoldást nyer.

... A harmadik fogoly — fiatal, csontos, símaarcú legény, aki kigombolt bekecse alatt valami városi ruhadarabot hordott, nem várta be, hogy megrántsák a nyakán lógó kötelet. Hosszú, erős léptekkel közelebb lépett. Féltérdre ereszkedett és vállát lehúzva, fejét magasra emelve nézett nyugodt tekintettel a katona apró vércseppekkel összefröcskölt arcába.

A széles pallos rőt szikrákat loccsantva érte erős, inas nyakát...

Adlersburg parancsra emelte kezét.

— Vigyétek be ezt a csuhás csavargót a pincébe! — kiáltott odamutatva a szélesvállú, fedetlenfejű, utolsónak maradt fogolyra. Majd amikor a csatlósai már odaugrottak hozzá, hogy lesegítsék az óriás fekete csődörről, leszólt a színeskockás köpenyes legénynek: — Hozd csak a szerszámaidat, Brankó... Ítélni fogunk.

VII.

A pincebörtön keskeny ablakán néha hó porzott és a berohanó szél úgy csapkodta le újra meg újra a gyertyák lángját, mint szilaj suhanc vesszeje a virágszirmokat. Jan Borecki keskeny, sápadt arca néha fázékonyan ráncolódott össze. A bírák hosszú fapadja éppen az ablak alatt állott és a jeges áramlat néha végigömlött Borecki tarkóján. Jobbrabalra tőle a szőkeszakállú Schwanbergi Bohuszláv és a kövér Ulrich von Rosenberg ültek. Mögöttük, körülöttük tolongtak a többiek. A színes ruhák csillogó mozaikja olyan volt, mint a pallost suhogtató katona tarkakockás köpenye. A sarokban parázs izzott. Világosszürke füstcsík kanyargott és fehéren sziporkázott a tüzesvas. Brankó a parázs mellett guggolva úgy babrált halkan csörrenő vallatóeszközeivel, mint szobrász a vésővel.

Jan Borecki összehúzta szemét és kissé felemelve a fejét, átnézett az alacsony asztalon csillogó feszület felett.

— Rablás, emberölés, gyujtogatás bűnében hányszor vétkeztetek? — kérdezte méltóságteljesen.

A szürkecsuhás fogoly szegletes arca mozdulatlan volt. Mélyenülő szeme fáradtan lecsukódott. Parasztos mozdulattal úgy emelte meg beszéd előtt a kezét, hogy a csuklóján lógó láncok halkan megcsörrentek:

— Mi nem raboltunk... Nekünk nem kellenek az erős gonoszok cifra rongyai, sem a kufárok aranya... — A hangja fáradt, majdnem únott volt. — Nekünk bosszú kell és igazság...

Jan Borecki vékony, ívelt szemöldöke csodálkozva felgörbült:

— Bosszú? Kit akartál megölni itt az én földemen?

A fogoly erős, bozontos, összenőtt szemöldöke alatt most csillant meg először fáradt tekintete:

— Téged... — Hangja úgy csendült, mint kardcsapás a pajzson.

A pincében csend lett. Ulrich von Rosenberg kíváncsian előrehajlott és a házigazdát megelőzve pletykaéhesen, gyorsan kérdezte:

— Dehát miért?

Prokop tekintete még mindig Jan Borecki arcára szegeződött:

— Meg akartalak ölni, mert te vagy az erős gonoszok kardja...

Borecki gondolkozva ráncolta homlokát:

— Hány társad kóborol még a váram körül?

— Nem tudom, az én társam mindenki, aki elnyomott, aki harcol...

Újra csend támadt. Adlersburg vaskesztyüs kezével rőt szakállát simogatva, úgy nézte a foglyot okos, irgalmatlan szemével, mint tapasztalt vadász a csapdába került erős, veszélyes ragadozót:

— Látom, lázadó vagy, — szólt mély, mormogó haragon — de miért pusztítottátok el a cselédek viskóit? Miért dúltátok fel éppen azok hajlékát, akiknek nevében beszélsz?

A másik hallgatott és csak amikor a sarokban megzördült Brankó szerszáma, mondta:

— Nagy bűn a szolgaság. Elpusztítja a lelket és csak a testtel ég el. Először szóltunk hozzájuk, de siketek maradtak. Olyanok voltak, mint a jóllakott kutyák: megszokták a láncot...

Adlersburg köhintett:

— Úgy látom, te már hallhattad Jan Husz szavát a prágai Bethlehem-kápolnában?

A szürke csuha alatt megmozdultak a széles vállak:

— Az ő igazsága: a szavak igazsága. Az én igazságom: a kard igazsága... Ő irgalomról beszél, én bosszút állok. Ő cseheknek szól, én minden szolgát harcra hívok, aki ölni tud az igazságáért...

A szavai mögött füst gomolygott, lángoszlopok nőttek és szikraesőbe veszett a hatalom, az ország és az erősek dicsősége. Ulrich von Rosenberg legyintett:

— Ne papolj annyit! — Az ujjaira zsúfolt gyűrűkből színes szikraesőt csiholt a gyertyafény. — Közönséges gyujtogató vagy!

A másik alig észrevehetően bólintott:

— Igen, gyujtogató vagyok. Felgyujtom a világot kelettől nyugatig és tűz emészti a hamisságot, még ha korona övezi is gőgös homlokát. Tűz emészti az erős gonoszok hatalmát...

Jan Borecki keskeny ajkán a gúny rejtőzött:

— Vigyázni fogunk, hogy ne emelhesse kezed a pokol fáklyáját...

A fogoly egy pillanatra lehúnyta szemét. Arca szegletes, mozdulatlan volt. Erős, sűrű szemöldöke egyetlen fekete vonalnak látszott:

— Kicsiny szikrája vagyok a nagy tűzvésznek... és bizony nem húny ki a láng, ha lehull vállamról az én fejem...

Az emberek halkan sugdolózva összenéztek.

— A szolgákról beszélsz és urakról, akik gonoszok és erősek — szólt a szőkeszakállas Schwanbergi Bohuszláv —, de tudod-e, hogy Krisztus minden embert magához hív?

A fogoly tekintete a keskeny ablakra szegeződött. Tekintete elsuhant valahová a távolba:

— Én is hívok! Hívok minden gyenge bünöst... Mindenkit, aki rongyos, nyomorult, aki parázna... hívom őket, mert megvált a bűnöktől, a nyomortól a gyalázattól a vas, a vér, az erős kar, az éles fegyver...

Az ablak előtt felsivított a szél. A rácsoknál fehéren gomolygott a hó függönye. Jan Borecki fázékonyan tarkójára húzta prémes köpenyét és felállott.

Brankó kiegyenesedett. Kezében mint fehéren csillogó nagy karom izzott a tépőfogó. Arcán furcsa, mohó vágyako-

zás látszott. Összerázkódott. Az izzó fogó belemart a fogoly ruhájának szürke zsákvásznába.

Borecki vékony keze levegőbe lendült:

— Várj... — Fázékonyan tarkójára húzta köpenyét és egyszerre összegörnyedve indult a pincéből kivezető lépcső felé. — Majd holnap szólunk a püspök úrnak... azt hiszem, örülni fog, ha vitatkozhat ezzel a kóbor eretnekkel...

*

Csak amikor becsapódott az ajtó s vak homály borult a szürke falakra, érezte, hogy sajog ruhája alatt a lándzsaütötte seb. Úgy érezte végtelen, fekete pusztán áll és csak a szél üvölt gúnydalt süketülő fülébe. Sok utat járt, sok börtön ajtaja csapódott be mögötte... De most tudta, hogy a halál, mint mély, fekete árok, tátong bilincsbevert lába előtt.

Ereiben a láz lüktetett és behúnyt szeme előtt, mint máglya tüzei, pirosan lobbantak a képek... „Vége a harcnak!" zúgott agyában siket morajjal az ernyesztő gondolat. „Vége." Mégis kiverte izmos kezéből a nagy tűzvész fáklyáját az erős gonoszok vaskesztyűs ökle. Ostoba szolgák fogták le, ostoba, cifraruhás fegyveres legények... Tudta, hogy senki sem érti meg kardot suhogtató igazságát... Hogy sunyi tekintetek, szolgák gúnyja, gonosz erősek gőgje kíséri utolsó útjára... Megláncolt karja összerándult. Az érdes zsákvászon odaért lándzsasúrolta bordáihoz: éles fájdalom hullámzott rajta... Meggörnyedt... A láz felcsapott. A rács körül nyögő szél zúgása olyan volt, mintha roppant könyv pergamen leveleit forgatná valami láthatatlan óriási kéz.

— Gondolat... — talán kimondta ezt a szót, talán csak fülében csendült valami távoli emlék. A gondolat, a varázsszó, amely harcos, felszabadult óriásokká varázsolja az ostoba szolgák szűkölő falkáját... Óriásokká, akik mögéje sorakoznak, akik eget-földetrázó léptekkel indulnak a győzelem felé és izzó patakként ontják szilaj vérüket a fekete földre... Úgy érezte, akkor régen, régen, bitófáktól szegélyezett útja elején, hogy ezek a lázadó, csodás gondolatok megharsannak ajkán, végigdörögnek a világon, a föld megremeg sarkaiban és lehullanak a rácsok ezernyi börtön vak ablakából...

Torkából zavaros, horkanó hang csapott.

— Vége... a harcnak... — Sosemsírt szeméből könnyek csordultak.

— Jaj... — Egyszerre elerőtlenedve térdre ereszkedett. A lánc csörrent. Az ablakrácsok körül fel-felsírt a szél. Csend lett. Valahol magasan felette tompán dobbant valami, aztán újra csend támadt. Csak a gondolatok rohantak féktelen, kegyetlen vágtatással, mint szilaj, gazdátlan fekete paripák.

Behúnyta a szemét. Feje lassan hajlott le. Vérmocskos homloka a hideg padlót érte. Onnan, ahol az izzó tépőfogó szaggatta le a zsákvásznat, enyhe füstszag áradt...

— Jaj... — A hangja halk volt, gyerekesen elfulladó. Úgy érezte, ha holnap a kínpadon mállik szét izmos teste, ha máglya tüzében húny ki szilaj agya... akkor senki, senki... soha senki nem gyüjti össze ismét félelmetes farkascsapattá a kóbor üldözötteket, hét ország hazátlan számkivetettjeit, az ostoba szolgákat, a gyáva rongyosokat... Csend lesz a falukban. Ismét egymásra acsarkodnak a külvárosok szegényei, a nyomor szörnyű ketrecében és égig ér a nagy falak mellett kinőtt roppant bitófa... A láz megrázta testét, széttörte a gondolatokat... A ruhája övénél megtorlódott alvadt vér széles csíkja mintha újra melegen kúszna végig a combján...

*

Talán aludt. Nem hallotta a zörgést, nem látta a gyertya fényét, csak a gerincében vibrált az életösztön. Megemelkedett és káprázó szemmel bámult az ajtó felé vezető lépcsőn álló magas, kopott, zsoldosruhás emberre. Nem tudta, zavaros lázálom lebeg a szeme előtt vagy valóság, ami történik. Érezte, hogy a láncok lehullanak lábáról, látta a másik legörnyedő hátát és csak amikor a gyertya tüze megégette kisujját, miközben a másik a kézbilinccsel babrált, sóhajtott fel halkan, lassan, félve, hogy szétfoszlik a csodás látomás..

Kint üres volt a folyosó, de az ajtók mögött duhaj dalok harsogtak és kacagtak a fölparancsolt szolgalányok. A vár falán megállottak. Előttük vastag, otromba gerenda nyúlt valahová előre. A gerenda felett, háromszögalakú faalkotmány felső részén csiga függött. A csiga kerek, fekete pajzsáról kötél nyúlt lefelé a homályba.

— Lépj előre! — hallatszott mögötte. Prokop előrelépett. Lehajolt. A kötél végén hatalmas, széles, kerek veder

csüngött. Prokop megértette: ezzel a vederrel húztak a várbeliek vizet a vár alatt, kívül, a sziklafalból fakadó forrásból.

... Amikor kiértek az Asszonyhegy oldalán vezető ösvényre, az ormok körül már világoszölden terjengett a téli napkelte első fénye. Egy magányos csillag kék fáklyája lobogott a néma fenyők hegyes csúcsa felett. Olyan csend volt, hogy a csillagfény is mintha halk zengéssel hullott volna a hó jeges kérgére. A szürkecsuhás, aki féloldalt görnyedve lépegetett a mély, de alig süppedő hóban, végre megszólalt:

— Te hová mégy?

A magas, sápadt, fehérbőrű férfi, aki vastag köpönyegbe burkolózva ment előtte, sokáig hallgatott.

— És te merre igyekszel? — kérdezte válasz helyett.

— Én Prágába megyek. Sok barátom lakik a falakon kívül.

— Én Vencel király zsoldosa vagyok ... — mondta határozatlanul Jurij.

A léptek ércesen recsegtek a havon. A hegy oldalára még nem ért a kelő nap sugara és a fenyők mint kékcsuhás barátok gyülekeztek a téli virradat csodás szertartásához. Fent, a Remetehegy tetején élesen, szegletesen bukkantak fel Boreck várának tornyai. A kapu felett négy hajszálvékonynak látszó rúdon három apró gömb ült, a negyedik üres volt. Prokop összehúzott szemmel nézte az üres rudat. Homlokán még ott feketéllett a pincé piszka ...

— Bizony közel volt hozzám a halál, de a sors akarta, hogy ne érjen véget az én utam ... — ösztönös mozdulattal tapogatta vastag, inas nyakát és vontatottan, halkan hozzátette: — Téged pedig sokan átkoznak el tettedért az erős gonoszok közül.

Jurij sápadt arcát pirosra csípte a fagy. Lihegett a hegymászástól:

— Erősek átka: édesbor énnekem. Én is hallottam Jan Husz szavát a Betlehem-kápolnában, de bizony rest vagyok a jóra ...

A nap vörös pajzsa most bukkant elő teljes fényében a hosszúkás, alacsonyan járó, lila felleg mögül. A havon világospiros fény ömlött el. A várhegy oldalán a tegnapi harc üszkös romjai olyanok voltak, mint nagy, feketé betűk.

VIII.

Inas nem lehetett, mert nem volt tisztes szülők gyermeke. Valahonnan a falakon kívül eső nyomortelepről került Bohumér Krasa nagy műhelyébe, ahol mindenki parancsolt neki. Ha valaki meghúzta kócos, lenszőke haját, hátrahajtotta a fejét és akkorát nyelt, hogy különösen erős, éles ádámcsutkája nagyot billent. Egész nap takarított. Bohumér Krasának két nagy munkaterme volt. Az egyikben díszes csizmákat, sarukat és félig titokban kisebb bőrdíszműveket csináltatott legényeivel, a másikban meg szalmapapucsot gyártott az úri cselédek, szegényebb polgárasszonyok részére. A szalmapapucs-gyártás az ő gondolata volt. Itt ugyanis nem kellett inasokat, mesterlegényeket foglalkoztatni, hanem mindenféle alkalmi munkást is felvehetett, akik kívül állottak a céhen. Vojtye az utóbbi hónapokban már gyakran dolgozott itt. Néha azonban a legények hálótermében, illetve a mester lakosztályába vezető lépcsőről asszonyhang csendült a papucskészítők fakalapácsainak tompa dörömbölésébe:

— Vojtye! Gyere csak!

A fiú ilyenkor eldobta fakalapácsát és leszegett fejjel, óriási ugrásokkal vetette át magát a szalmapapucsok zöldessárga halmazán. Nyomában trágár, mormogó megjegyzések, parázna tréfák repültek. A mester felesége hívta ilyenkor. Néha valami üzenettel kellett átfutni Prágaújvárosba, ahol Bohumér Krasa első feleségétől származó leányai laktak. Mara, a mester második felesége alig volt húszéves, amikor férjhez ment. Szegény, de okos leány volt, aki nagy körültekintéssel, visszafojtva ösztönös félelmét, szilárdította meg helyzetét Krasa palotának is beillő hatalmas házában. Talán Vojtye volt az egyetlen, akit sem férfinak, sem gyereknek nem tartott és így nem volt hozzá sem tartózkodó, sem kedves.

Bohumér Krasa tudomány-, de különösen költészetkedvelő ember volt. Néha úgy érezte, hogy megszállja az ihlet. Ez általában a műhelyben történt, de természetesen csak a józan, becsületes munka után. Ilyenkor nehézkesen letelepedett az alacsony, de kényelmes székre, maga mellé húzta a durva, összevagdosott asztalt és körülhordozva bizonytalanná vált tekintetét az új csizmák fényes hadrendjén, a bőrök fakó dombján vagy éppen a kész szalmapapucsok sárgásbarna halmazán, lassan rajzolgatta kerek, rendes, szép betűit. Általában

görög istennökről, csalárd istenekről írt, akiknek képzeletbeli viselt dolgai mindíg nagyon hasonlítottak a műhely eseményeihez. Ha nehezen születtek az ékes rigmusok, halkan odaszólt Vojtyénak, aki óvatosan, mint a bőrök között kapargáló egér, söpörgetett valahol az üres műhely sarkában.

— Te kölök, eriggy csak ide, Novákhoz... Itt a rézgaras.

Vojtye szótlanul vette le az asztalról a cinkannát. Görcsösen markába szorította a rézgarast, hogy el ne veszítse és miközben fölfelé ugrált a műhelyből az utcára vezető, mesterlegények nemzedékeitől kikoptatott lépcsőn, mindíg hallotta: — Aztán vigyázz ám a pénzre! — Krasa úgy érezte, hogy bor mellett könnyebben születnek ugyan a rigmusok, de a verse néha talán kissé csintalan lesz. Ha megírta, különös, átszellemült arccal, kissé félrehajtva vastag nyakán gömbölyű fejét, jött fel feleségéhez, aki ilyen késő órákban már lefeküdt. A mester ilyenkor leült az ágya szélére és hosszan maga elé nézve, halk, titokzatos hangon mondta:

— Mara, meghallgatsz?

Az asszony felkönyökölt. A dereka fiúsan karcsú volt, de keze, lába erős, nagyujjú. Fekete haja egyenletesen hullott sovány vállára. Az orra kissé széles, de orrcimpái mozgékonyak. Szabálytalan, nagy, puha száján készséges mosoly... Fekete, élestekintetű szemében azonban mintha gúny rejtőznék Bohumér Krasa immár túl volt a negyven esztendőn és úgy vélte, ismeri az asszonyokat. Szerette, ha verse zengése nyomán őszinte, gyerekes ámulat sugárzik az asszony szeméből, ha megszelidül éles, mindentbíráló pillantása. Ezzel a versolvasással szellemileg is magához akarta kötni elég olcsón vett fiatal asszonyát. Néha ő maga is fölgerjedt a vers csintalan fordulatain és ha eloltotta a mécsest, megrezzentek vastag, erős ujjai. Ezen a napon a cinkannából éppen akkor fogyott ki a bor, amikor a szerelem istennője az ékes ritmusok rétjén borult össze valami szerencsés halandóval, aki bizonyos tekintetben erősen hasonlított magára a költőre. Krasa intett a gyereknek, kezébe nyomta a rézgarast és Vojtye fejét mellére szegve, úgy ahogy volt, mezítláb, rongyos, eredetileg bokáig érő, de már térdigkopott nadrágban és egyszál ingben nyargalt föl a műhelyből kivezető lépcsőn.

Kint már vaksötét volt. A hegyes, összehajló háztetők

között nagy, fényes téleleji csillagok égtek. A néhány napja leesett hó elolvadt ugyan, de a kőfalak tövében a szélesen kiugró, fából épült félemeletek árnyékában ott fehérlett néhány alaktalan, jéggéfagyott folt. Az egyenetlenül kiálló kövek között széles, láthatatan, fekete tócsák terpeszkedtek, de Vojtye meztelen, sovány lába zegzugos faunléptekkel táncolt el felettük. Ebben a keskeny mellékutcában csak az járhatott ilyenkor este, aki jól ismerte ezt a helyet. A részegek, akik Nováknak a nagy utca sarkán álló kocsmájából kitántorogtak, ha esetleg befordultak ide, mindjárt az első lépéseknél belehasaltak az arasznyi mély tócsákba vagy beverték a fejüket a kiugró falak sarkába. Vojtye ösztönösen kerülte el ezeket a veszedelmeket. Elöl, a nagy utcára nyíló bejáraton át nem mehetett be, mert Bohumér Krasa, aki közismert volt józan és erkölcsös életéről, nem akarta rontani jó hírnevét.

Megállott a négyszögalakú vasajtó előtt, lábujjhegyre állva felnyúlt a kopogtatónak lógó kerek csőhöz. Bezörgetett. Érezte, hogy a nagy fölfelé huzakodásban az inge kicsúszik az övéből és a hideg novemberi szél alulról simít végig borzongó testén. Itt a hátsó bejárat előtt, a mellékutcában csend volt, de a főutca sarkán, a kocsma előtt egy diák vitatkozott egy katonával. A körmönfont latin mondatok közé trágár szitkok vegyültek. Vojtye feléjük hunyorgott, azután mindkét kezével szorítva a cinkancsó fafogóját, amely nem volt olyan hideg, mint a fém, féllábon ugrálva még várakozott, majd vacogó foggal újra bezörgetett.

— Én hallottam először!... — sivított fel valahol az udvaron egy éles leányhang. Futó léptek dobbantak.

— Ereszd el a ruhám! Én hallottam először! — rikoltotta most már szitkozódva ugyanaz a leány.

— Hiába hallottad, ha nem kellesz neki! — kiabált a másik.

— Bolondok! Nézzétek meg előbb! Hátha valami öreg, akinek a nyála se csordul...

A nehéz, négyszögű vasajtó tompán dobbanva kinyílt. A küszöbön három vagy négy leány tolakodott elöre. Vojtye felhúzta a vállát és magaelé tartva a cinkannát, szinte elbújt mögötte. A leányok egy pillanatig némán bámultak rá.

— Már megint bor kell annak a piszok gazdádnak? — kérdezte hirtelen egy magas, nagykezű, vastaglábú, karcsú leány, akinek fekete haját piros szalag szorította. Vojtye fejét

lehajtva, engedélynek véve a felismerést, óvatosan előresettenkedett.

— Amióta megházasodott, nem jár erre az a kövér disznó... — méltatlankodott egy szeplősarcú, mélyhangú, vaskos paraszt lány.

— Én nem is bánom. Egyszer majd megfulladtam tőle... Hanem egy mesterlegény most arról beszélt, hogy a multkor a városi tanácsban nagyon sopánkodtak a városatyák... Ez a kövér Krasa azt tanácsolta, hogy a nyilvánosházakat mind be kell záratni, a leányokat meg bele a folvóba... — sopánkodott a harmadik. Vézna, vékony teste fázékonyan meggörnyedt. Nagy, elnyűtt melle reszketett kopott ruhája alatt. Kicsi, sápadt arcáról néha ideges mozdulattal simította félre a széltől borzolt hosszú, ritka haját.

— Ezt mondta?! — rikoltott felháborodva a szeplős. Voitve, aki oldalt settenkedett közöttük, hirtelen előreugrott és fenttermett a házbavezető széles falépcsőn. Mögötte lépések dobbantak, sikongó biztatások röpködtek. Berohant a jólismert folyosón, ahova máskor az oldalt nyíló, félig nyitott ajtókon keresztül meleg és világosság szűrődött, de hirtelen megtorpant. A folyosón most vak homály volt. Valahonnan a zárt ajtókon túlról hullámzó hangok szűrődtek. A beszélő néha élesen, szaggatottan fejtegetett valamit, néha rikoltott vagy egészen lehalkította a hangját. Egyszerre zavaros lárma csapott fel. A beszéd beleveszett a kiáltozás zajába.

Voitve tanácstalanul forgatta a fejét. A homályban teljesen elvesztette a tájékozódást. Odalépett az ajtóhoz. Lenyomta a kilincset, majd amikor az ajtó egészen kinyílt, visszahúzódott, várva, hogy kilép valaki.

Bent a kisebb teremben, ahol máskor csak válogatott vendégek üldögéltek, most egymás hegyén-hátán munkától piszkos mesterlegények, kopott diákok, tarkaruhás katonák szorongtak. Az asztal tetején, egyik kezében összehajtott pergamenttekercset, a másikban kivont kardot szorongatva, sovány, vékonylábú, madárarcú, görnyedthátú emberke állott. Néha felemelte a gyertyák fényében sárgán csillanó pergamenttekercset és úgy hadonászott kardja keskeny pengéjével a hallgatóság felé, mint tanító a pálcával. Az ajtó mellett állók nyugtalanul összenéztek. Egy tömzsi, vöröshajú csaposlegény, furcsán háta mögé rejtve egyik kezét, egyszerre óvatosan kilépett a folyosóra.

— Ki van itt?! — Hangja éles és mégis suttogó volt. Vojtye csodálkozva nézte ismerős és mégis elváltozott arcát.

— Én vagyok itt, Tonó... Borért jöttem Krasáéktól...

A legény rövid ideig összehúzott szemmel, bizonytalanul figyelt a homályban.

— Hát akkor add ide azt a kancsót... — mondta megkönnyebbülve végül és ahogy az ajtóhoz nyúlt, hogy becsukja, nagy, rőt, bolyhos öklében tőr széles, vaskos, rövid pengéje csillant meg. — Majd csak utánam gyere...

Kézenfogta a másikat és előre indult. A nagy teremben, ahol máskor zsibongott a sok vendég, most csak négyen ültek a középen álló, előkelőbbeknek fenntartott kerek asztal körül. Vojtye félénk tekintettel nézte őket. Mind a négyüket sokszor látta mestere házánál. A céhek vezetői komor méltósággal ültek. Előttük egyforma, díszes rézkupák állottak. Vállukra palástszerű, fekete vagy zöld, széles, értékes prémmel szegett köpeny borult. Szűken gombolt ruhájukon a köpeny alól is kivillantak az óriási aranygombok. Prchala, az ezüstmívesek céhmestere, kissé előretolta szegletes állát és halkan, de súlyosan, határozottan, úgy beszélt, mint mikor verseit olvasta Krasa házában a mesterköltők versenyén, amelynek mindig győztese volt. A kopaszodó, vastagnyakú Zima néha nagyot húzott a rézkupából, aztán halkan hümmögve simogatta tar fejét. Csernik, a nyeregkészítők gyorsbeszédű, feketehajú céhmestere, ajkát harapdálva szúrt közbe egy-egy szót a másik beszédébe. A híreskövér Mathias Thurner, a gazdag kereskedők vezére, mozdulatlan arccal hallgatott. Piros bársonyruhájában olyan volt, mint egy bíborpalástba öltözött fejedelem. Vojtye nézte a csillogó gombokat, a királyi palásthoz hasonlóan elömlő köpenyeket. Az óriás aranygombok közepén zöld, kék vagy kristályszerűen csillogó drágakövek ültek, mint sárga mézre ragadt nagy fénybogarak. Vojtye nem figyelt a szavakra, melyek zümmögve ömlöttek el a szobában.

— ... Csupa sorompó az ország, csupa vám, minden nemes, akinek csak valami bagolyfészke van a hegytetőn, ott ácsorog csatlósaival az út szélén, ócska kutyabőrökkel hadonászik és kétszázesztendős királyi bolondságokra hivatkozik, amikor zsebünkbe nyúl... — A beszélő hangja élesen fel csattant.

Vojtye fintorogva halkan tüsszentett.

— ... A német kereskedők a császárra hivatkoznak. A német kalmároknak százféle vámmentességük van. Saját városaink piacán olcsóbb az ő árujuk, mint a miénk. Szabadon járnak-kelnek a cseh földön, mert a nemeseink, a papjaink is mind németek ... Mind a császárral tart, ellenünk"... — Ez más hang volt, tompább, de egyenletesebb.

Vojtye odafordult, ahol Tonó vörös feje emelkedett vagy süllyedt a pult alatt álló hordók között. A kerek asztal felől ismét más szava dobbant:

— ... Nem értik meg az ostobák, hogy lejárt az ő idejük. A jövő az ügyeseké, a szorgalmasoké, a józanoké... Ők azt hiszik, hogy mi nem értünk a kardforgatáshoz, mert nem csörtetjük fegyvereinket, mert nem páváskodunk fényes páncélban... Ez igaz, de mi mégis megvédjük becsülettel, szorgalommal, munkával szerzett vagyonunkat. Lesz, aki segít! Uszítsátok rájuk a parasztjaikat! Uszítsátok rájuk a sok lármás, kóbor diákot! Hadd gyúljanak ki a nemesi várak a hegytetőkön, hadd sujtson az egyházfejedelmekre az új hit igazsága!... Rám figyeljetek: ha lázadásra emelkedik a parasztság, bizony megszégyenül a nemesek gőgje, letörik a sok sorompó és riadtan futnak cseh földről a német kufárok, akik most ott pöffeszkednek silány áruikkal. sátrainkkal szemben a nagy piacon... Adjatok bort és kenyeret az egyetem sokbeszédű diákjainak, mert az ő szavuk a cseh nép szabadságának harsonája...

Vojtye látta, hogy Tonó végülis megtölti a kannát és feléje indult.

— ... De mi lesz, ha azok ellen zúdul a lázadás szennyes árja, akik becsületes munkával, ügyes kézzel szerezték meg gazdagságukat? — A kérdésben aggodalom csendült. Rövid időre csend lett, aztán halkan, gőgösen nevetett valaki:

— Magasak a városfalak és sok-sokezer jámbor zsoldos emeli alabárdját, ha csengő arany és nem Vencel király rézpénze a harc bére...

Vojtye átvette a kannát és kifelé indult. A folyosón a zárt ajtók mögött még mindig harsogott a beszéd lármája. Félt, hogy felbukik és lassan tapogatózott lefelé az udvarra a széles, esőtől síkos falépcsőn.

A lépcső alatt kuncogva suttogott valaki. Vojtye nyugtalanul megtorpant, aztán egyre gyorsabban lépkedett lefelé, A homályból egyszerre karok nyúltak feléje. Nagyot visított.

de szájára puha tenyér szorult. Valaki kitépte kezéből a boroskannát, átkapta a derekát, húzta a lábát... Fulladozva csapkodott magakörül. Odébb sodródott a lépcső alá. Beleütötte fejét az alacsony ajtósarokba és hirtelen lepuffant a széles asztalra.

A leányok úgy néztek rá, mint erős, játékos, kegyetlen macskák a közéjük esett tollatlan verébfiókákra. Vojtye lihegve körülpillantott. Amikor felült a rövidlábú asztalon, a feje mégis majdnem az alacsony mennyezetet érte. Köröskörül a falak mentén széles, jászolszerű fekhely húzódott. Ablak nem volt, de az ajtón keskeny, négyszegletes kémlelőnyílás látszott. Az asztalon két vastag, nagylángú gyertyacsonk égett. A gyertyák mellett heverő tollas lengyelsüveg nagy árnyékot vetett a falra. A levegőben friss szalma, nedvesség és asszonyi testek szaga keveredett.

A karcsú, feketehajú, vaskoslábú leány felkapta a cinkannát és nagyot húzott belőle.

— Jó bor, hogy dögöljön meg a gazdája... — mondta elégedetten és végigsimította piros, széles nyelvével duzzadt ajakát. Az erős szeplős kikapta kezéből a kannát és szintén ivott:

— Mondd meg a kövér Krasának, hogy az ő egészségére ittam... — szólt megfontoltan. Parasztosan könyökével törülte meg a száját, aztán anyás gondoskodással a sovány, nagymellű leánynak nyujtotta át a kannát. Vojtye a rémülettől elváltozott arccal nézte a föl-fölemelkedő edényt:

— Hát te ittál-e már bort, gyerek? — érdeklődött valamelyik. Vojtye némán rázta kócos fejét.

— Nem? Halljátok, leányok, ez még életébe nem ivott bort? — A kanna ott táncolt a fiú szeme előtt. — Na igyál! Igyál csak!

— Hát leányt csókoltál-e már?! Nem? Akkor ma nagy napod lesz!...

A kacagás újra kitört. Vojtye eltakarta tenyerével az arcát és meggörnyedt. A feketehajú megkapta a fiú lehajló fejét. A többiek zengő nevetéssel szintén beléje kapaszkodtak.

Kétségbeesetten vergődött. Az éleskörmű, erős ujjak szétfeszítették száját. Harapósan kapott a szeplős leány keze után, de szájába égető, tüzes özönnel ömlött a bor. Kiáltani akart, de szava elfulladt. Kétségbeesetten rázta a fejét. A bor csípősen zúdult a szemébe. Öklendezve, nyitott szájjal kap-

kodott levegő után, de a kannából irgalmatlanul tovább ömlött torkába a tüzesen égető ital.

Hanyattvágta magát az asztalon. Bortól nedves szájára túlerősen, melegen nyomódott a feketehajú leány ajka. Rázkódó testén parázna kezek tapogatóztak... Kibírhatatlan, csiklandós érzés vibrált a bőrén... A kacagás sikoltva zuhogott rá.

— Boszorkányok! Hé! Szétszedik ezt a gyereket! Szétszedik a bolond macskák! — rikoltozott egy férfihang. Erős karok lökdösték odébb a visongó lányokat. Vojtye szédülve ült fel. Torkában, ínyén a bor íze égett. Ajkán még mindig érezte a leány puha, erős szájának nyomát.

Az asztal előtt magas férfi állott. Egész ruházata egy ócska, rövid, alig derekáig érő katonakabát volt, melyet vállára vetve, fázékonyan húzott össze a mellén. Hosszú lába márványfehérnek látszott a gyertyafényben. Hajában néhány szalmaszál meredezett. Keskeny, sápadt arca álmos volt.

— Égetni kell az ilyen boszorkányokat! Égetni! — méltatlankodott hangosan. — Kiugrasztjátok az embert mezítláb, erre a hideg padlóra... Manya, rúgd ide azt a papucsot! — intett a sovány, nagymellű leány felé és fázékonyan lábujjhegyre ágaskodott. Leült az asztalra. Összerezzent.

— Átkozottul hideg ez a deszka... — Felhúzta a papucsot. — Vera, hozd csak ide a nadrágom... — szólt oda a szeplősnek és őszinte megbotránkozással magyarázta: — Nem maradhatok így egy gyerek előtt... Szemérmetlen, parázna nép vagytok! De miért lármáztok? Miért nem mentek fel szórakoztatni a vendégeket? Mi itt olyan szépen megvoltunk kettecskén, igaz-e, Emma.

A karcsú, vaskoslábú, erőskezű leány erélyesen bólintott. Szabálytalan, duzzadt száján mosoly siklott.

— Nem lehet felmenni. Titkos gyűlés van odafönt. Azt mondta Tonó, amíg nem szól, maradjunk itt mindnyájan, még a vacsorát sem küldte le.

A férfi hanyagul ágyékára húzta nadrágját, náthásan szipogott és keresztbevetve vékony, hosszú, fehér lábát, Vojtye arcába nézett.

— Szegény gyerek! Egészen belekábult ebbe a hancúrozásba... — Keskeny, finom ajkán mosoly játszott. — Majd szétszedte ez a sok veszett nőstény... Na, adjatok neki egy kis bort, hadd térjen magához.

A lányok kacagva dőltek egymásnak. A férfi lassan csóválta fejét és a kanna után nyúlt:

— Mit nyihogtok, ördög szeretői? Na, igyál csak, fiam.

Vojtye érezte, hogy agyára köd borult. Szeme előtt furcsán elváltozva, megkettőződve vagy elmosódva meg-megingott a leányok tarkaruhás alakja, a férfi hosszú, fehér lába... Hirtelen érezte, hogy erős, nagyon erős. Lassan a kanna után nyúlt és ivott, A nevetés újra kitört.

— Hogy került ide ez a gyerek?

A szeplős, vaskos Vera a válla felett intett hátra:

— Innen a szomszédból, Bohumér Krasa műhelyéből való... Borért küldte a gazdája...

A férfi kissé felhúzta a szemöldökét:

— Krasa? Az, aki azokat a szalmapapucsokat készíttetti a legényeivel? Ismerem. A mult nyáron az apám várában az egész szolganép abba járt...

Manya fakókék szemében ellenszenv látszott:

— Olyan zsugori az a hájas, hogy még a céhmesterek között is keresni kell párját... Most is, nézd meg, téli esőben mezítláb kergeti ezt a kölyköt borért.

Vera legyintett:

— Látom, jó szíved van, de azért abból a borból te is ittál, pedig tudod, hogy mit kap ez a gyerek otthon, ha üres kannával tér haza? Hétágú korbácsot!

Rövid csend lett. A karcsúderekú, feketehajú leány elmosolyodott:

— Nem olyan nagy a baj, majd Jurij kifizeti a bor árát...

A férfi könyörtelen mozdulattal, tagadólag rázta a fejét:

— Kedvesem éppen te húztad ki, talán tegnapelőtt ennek a nadrágnak a zsebéből az utolsó két aranyomat...

Mindnyájan gondolkodva néztek a fiúra, aki kócos, lenszőke fejét némán lecsüggesztve ült az asztaltetején. Emma megrázta fekete, egyenesszálú haját. Szeme értelmesen csillogott:

— Fiatal felesége van a fiú mesterének... Annak ír verseket a kövér Krasa. Kell neki a bor, mert csak úgy fog a tolla...

— Úúúgy?

Jurij halkan nevetett. A gyertyák mellett heverő süveghez nyúlt és félgömbalakú fatintatartót varázsolt elő valahonnan. Tollat vett, aztán egyszerre megvillant kezében egy sárgásfehér hártyalap. Arca komoly lett. Rövid ideig gondolkozott. A tolla szárnyas, könnyed lendülettel siklott keskeny ujjai között. A fehér lapon nedvesen, feketén, hosszabb-rövidebb sorok tűntek fel.

— Milyen a mesterasszonyod haja? — kérdezte halkan Jurij. A suhanc bizonytalanul vonogatta a vállát. Torkában még a bor tüze égett. Révetegen nézett magakörül. Sokáig bámulta a feketehajú leányt, aztán feléje bökött:

— Olyan.

A toll egy pillanatra megtorpant, azután a sorok megnyúltak... A fehér lapon hangtalan ritmus dobolt...

— Milyen a mesterasszonyod szeme?

A suhanc újra Emma felé mutatott:

— Olyan.

— Milyen a termete?

— Olyan...

... A fehér lapon, odavarázsolva a szárnyas toll futó simogatásától, tarka szavak csapongtak, mint mézet kereső méhek; parázna, szilaj hasonlatok nyíltak, mint csodavirágok izzó kelyhe és mint távoli, halk varázsdallam trillázott a hívás... Jurij föltekintett:

— Ezt add oda mesterednek, ha meg akar verni. Ez egy talizmán: ha valaki elmondja egy asszonynak, ami rajta van, még azon az éjszakán az övé lesz... Érted? Az övé.., azé, aki elmondja, úgy vigyázz rá...

A gyertya fölé tartotta a fehér lapot, összehajtotta, az üres kannába tette és a suhanc felé nyujtotta:

— Aztán kaptál-e csókot a lányoktól?

Vojtye szinte rémülten nyúlt felduzzadt ajkához. Jurij majdnem komoran bólintott:

— Mondd csak, melyik itt a legszebb leány?

Vojtye, aki bizonytalan léptekkel botladozott már az ajtó felé, hátrafordult:

— Ő... ö... — keze szinte vágyó mozdulattal nyúlt Emma felé.

Jurij elismerően bólintott.

— Miért? — kérdezte és kíváncsian felkapta a fejét. Vojtye szemében a bor göze gomolygott:

— Olyan ő, akár a mesterasszony... olyan...

... Kint furcsán elváltozott a keskeny utca. Érezte, hogy szél csapkodja arcát, de nem fázott. Agyában zavaros, vakmerő, trágár gondolatok kavarogtak. Néha megállott, ajkához nyomta tenyerét és ilyenkor a homályból ismerős arc bukkant ki. Megbotlott. A cinkanna odaverődött a falhoz. Halkan dünnyögött valamit. Hirtelen érezte, hogy szilaj, erős, szinte férfi lett és ilyenkor szeretett volna véghezvinni valami hihetetlen vakmerő dolgot... valami olyat...

Belenyúlt a kannába, kivette az összehajtott lapot és a mellére rejtette...

Lassan botladozott a lefelé vezető műhelylépcsőn. Bent a falon két óriás árnyék terpeszkedett. Vojtye határozatlanul megtorpant.

Krasa még mindig ott ült az összevagdosott asztal mellett, tollal a kezében. Mögötte nyakát a vállán átnyujtva, fiatal, feketehajú, suhancosan nagykezű, karcsú asszony állott. Nem tudott olvasni és úgy nézte a toll alól kihulló betűk hajlott vonalát, mint macska a pergő orsót. Bohumér Krasa fölpillantott. Tudta, hogy a fiú jött vissza, de nem szerette, ha a felesége észreveszi, hogy bort iszik. Letette a tollat. Teljes magasságában kiegyenesedett és férfiasan harsogó hangon kiáltotta:

— Ki az?

Vojtye káprázó szemmel nézte a falravetődött árnyékasszonyt, azután odabotorkált. A mester arcán zavar látszott:

— Vojtye! Hová mész? Holdkóros lettél? — Átlépett az új csizmák fénylő során és vállonragadta a gyereket. — Hé! Mi van veled?!

Vojtye megfordult. Sárfoltos arcán nem volt félelem. Vékony lábán híg iszap feketéllett.

— Nincs... — kezdte lassan. — Nincs... — Odasandított a falra, aztán az asszonyra nézett és akadozva ismételte: — Olyan, éppen olyan...

A mester kerek, pufók arcán megrőkönyödés látszott:

— Hol a pénz? — kezdte halkan, mert hallotta, hogy az asszonya is átlépked az új csizmák halmazán. Hirtelen közelebb hajolt. Kitépte az üres cinkannát a fiú kezéből. Nagy, húsos orrával feléje szagolt. Elvörösödött.

— Te ittál? — Hangjában düh fulladozott. — Ittál?...

Hát a pénz?... — Elhallgatott, hátralépett és meglepően gyors mozdulattal nyúlt a falon függő korbács után.

— Miért bántod ezt a gyereket? — hallatszott mögötte rémülten a fiatalasszony kíváncsi hangja.

A mester érezte, hogy félnek tőle, hogy erős, hogy most végre megmutathatja haragját asszonyának is, bölcs okulásként a jövendőre.

A korbács széles, sokágú szíja lecsapott. Vojtye hátratántorodott az ütés erejétől. A korbács szíja mint pányva csavarodott hosszú, hegyes, ádámcsutkás nyakára. Fulladozva felhorkantott és amikor Krasa új ütésre emelte a korbács nyelét, térdre esett. A hétágú szíj csattogva zuhogott sáros, nedves hátára, vékony nyakára, híg iszappal összefröcskölt, rugdalódzó lábaira. Lassan felemelkedett... Az ütések csattogva hullottak tovább... Átbukott a csizmák halmazán, tarkóját beleütötte a színes agyagtálba, amelyben a szalmafonat áztató vize állott... Kúszva igyekezett, hogy minél messzebbre elhúzódjon, de elkábult. Krasa felfújva pufók orcáit, szemöldökét összeráncolva, szemét kimeresztve, összeszorított foggal szisszegte: — Ez a becsület?! Ez a tisztesség?! Ez a hála?!

A korbács szíja belecsapódott az áztatóedénybe. A büzös víz csobbanva freccsent szerte. Krasa megtorpant, leeresztette a korbácsot és fejét rázva törülgette az arcát. Vojtye mozdulatlanul hevert a szalmapapucshalom és az új csizmák fényes sora között.

*

Amikor már lefeküdtek, az asszony sokáig fészkelődött.

— Talán mégsem kellett volna... ott hagyni. Hideg a padló, megfázik.

A mester egyre közelebb evezett a széles párnákon a feleségéhez.

— Ne törődj vele, Mara! Hadd fázzon. Aki gonosz, annak pusztulni kell! — Hangjában ítélet sötétlett. Úgy érezte, hogy most tulajdonképen ennek a fiatal, ravasz asszonyleánynak ad jövőre szóló, jól érthető leckét.

Mara hirtelen kisiklott súlyos karjaiból.

— Hát én azért mégis megnézem. Szólok a legényeknek, hozzák fel a hálójukba.

Magára csavarta a súlyos, sötétkék takarót, felkapta a gyertyát és egyik kezével védve a léghuzattól billegő lángot.

kisietett. A legények egyenletesen horkoltak a keskeny fa-ágyakon. Csak a hálóterem túlsó végén, ahol az öreg inas feküdt, recsegtek halkan, szinte ritmikusan a deszkák. Mara lement a műhelybe levezető lépcsőn. Vojtye vékony, sáros lába még mindig ott meredt fölfelé a kész szalmapapucsok halmán. Mara közelebb húzta a nagy cseréptálat, tiszta ruhát vett elő és lassan dörzsölte le a gyerek kékfoltos arcáról a sarat. Vojtye felsóhajtott. Kinyitotta a szemét. Bal orcáján hosszúkás, véres foltot hagyott a korbács vége. Fintorogva sziszegett. A vizes ruha érintése borzongást keltett.

— Fáj? — Az asszony szeméből részvét sugárzott. Vojtye félig felemelkedett:

— Talizmán... talizmán... — Szemében a bor gőze helyett valami más, homályos, de mégis erős érzés sötétlett. Az asszony előrehajolt. Durvaszálú, fekete haja a fiú homlokát érte.

— Mit mondasz?

— Talizmán... talizmán...

Mara csodálkozva figyelt. Fent recsegett a lépcső. Álmos férfihangok dörmögtek. Két kócos mesterlegény botladozott lefelé egymás nyomában. Krasa, úgylátszik, maga riasztotta fel őket. Mara elhúzódott. Amikor a legények fölcipelték Vojtyét, úgy pillantott körül, mintha keresne valamit. Az új csizmák hosszú sora fényesen, feketén csillant a gyertyafényben. A falon mintha még lóbálódzott volna a korbács hét széles, inashátakon kopott szíja. A kész papucsok sárgászöld halmazán árnyék billegett. Bent a sötét sarokban egerek fürge mozgása hallatszott. Az asszony puha szabálytalan ajka egyetlen szót suttogott:

— Talizmán...

Babonás félelmet érzett. Szorosabban szorította magára a takarót és felfutott a lépcsőn.

IX.

Vojtye óvatosan lépkedett a tócsák között a kendőbe kötött étellel. Jobbra, belesüppedve a sűrű őszi ködbe, a város falai feketéllettek és rikoltva szállott a láthatatlan mellvédek felől a kitárt kapu előtt tolongó társzekerek felé az őrség dühös kiáltozása. Balra, mint a köd roppant fakó sátrát tá-

masztó oszlopok, az emeletes bitófa ketrece sötétlett. A szürkületben röpködő hollók fellege, mint kihúnyt fáklya füstje gomolygott az óriás oszlopok felett. Az akasztottak sűrű sora a felső és alsó rudakon most a szélcsendben mozdulatlanul előrebillent fejjel függött egymás fölött. Néha tompán puffant az oszlopok aljában tátongó verembe leszakadó test és utána mindig diadalmasan felharsant a hollók károgása.

A tócsák között vezető ösvény mentén félig földbevájt, gazzal fedett kunyhók lapultak. Néha zavaros hangok szűrődtek ki az alacsony ajtók mögül. A gaztető résein kiszálló füst kékes csíkjai összekeveredtek a ködděl. Az egyenetlen agyagos földön, a síkos sárban most árnyszerűen imbolyogtak egyik kunyhótól a másikig a föl-fölbukkanó járókelők: kócos lányok, részegen rikoltozó zsoldosok, görnyedt öregek, vánszorgó, százféle szörnyű bajjal rothasztott, a városból kitiltott betegek. Vojtye óvatosan kerülgette a hangos csoportokat. Ha feléje jöttek, leguggolt a vízmosásokba, megvárta, amíg elbotorkálnak mellette, azután odasiklott egy egészen földbe süppedt kunyhó elé. A bejáratnál tüskés gallyak halmaza hevert védekezésül a részegek ellen. Vojtye gyakorlottan búját át a gallyak között.

— Jik bácsi... Jik bácsi, én vagyok... — kiabált befelé. Lent, közvetlenül a gallyakkal védett bejárat alatt, a nedves földön tűz égett. A füst lassan kígyózott kifelé. Vojtye fintorogva fújt, azután lelógatta lábait a verembe és maga elé fogva a csomagot, hagyta, hogy a füstből kinyúló karok leemeljék.

Alacsony, betegesen duzzadt, vörösarcú férfi, akinek állán ritka, rövid, ősz csomókban berzenkedett a szakáll, előrehajolva nézett rá füstmarta, apró, gyorsan hunyorgó szemével. Vojtye szó nélkül elfordult tőle és még mindig fintorogva a füsttől, botorkált a verem sarkába, ahol bűzös, nedves rongyok halma hevert. Leguggolt és pislogva nézett maga elé. A rongyok halmaza megmozdult. El-elakadó nyöszörgés hangzott. A rongyok úgy hullottak szét, mint fekete rögök. Alóluk ráncokkal borított kicsiny öregasszony arca tűnt elő. Vojtye egészen föléje hajolt. Lesimította a beteg homlokán nyüzsgő élősdieket, gyorsan megcsókolta az öregasszony hideg, színtelen száját és kapkodva bontotta ki a kendőbe csomagolt élelmet.

— Nem kell már neki semmi... — hangzott a tűz felől

Jik szava. — Szép inget hoztam a veremből a multkor, becseréltem volna húsra, kenyérre... de nem kell neki étel már régóta . . .

Vojtye újra előrehajolt. Ez az öregasszony nevelte őt, mielőtt a műhelybe bekerült. Jik, aki egy idő óta itt lakott a kunyhóban, az akasztófa vermébe hullott halottakról húzta le a ruhát. Egyidőben az akasztottak ruhája a hóhért és a segédeit illette. A kivégzettek hosszú sora ezért már a második napon meztelenül lógott az emeletes bitófán, éppen a nagyforgalmú út mellett. A kereskedők, nemesek és egyéb előkelő utasok, akik gyakran asszonyaikkal utaztak a városba, többször tiltakoztak a városi tanács előtt az erkölcsöt sértő és megbotránkoztató meztelenség miatt. A tanács végülis Mathias Thurner és Jan Rokicana indítványára rendeletet adott ki, mely szerint az alsóruha egészen addig a halotton hagyandó, amíg a teste magától le nem hull az emeletes bitófa oszlopai között tátongó verembe, amelyben roppant halomban hevertek a kivégzettek hosszú évek óta porladó csontjai. A veremkunyhó lakói tucatjával lesték az éjszakai szélzúgásban felhangzó jellegzetes tompa puffanást, de Jik, aki a legközelebb lakott, rendesen mindenkit megelőzött. A hóhérsegédek többször megverték emiatt, de az öreg mindig kiheverte.

Vojtye halkan szipogva nyomkodta oda az ételdarabokat az öregasszony szájához.

— Az unokája vagy? — kérdezte valaki. Vojtye riadtan odafordult. A verem másik sarkában egy korhadt gerendán, amelynek végén csorba cserépedények állottak, szélesvállú, vastagnyakú, sertehajú ember ült. Szürke csuhájában papnak vagy barátnak látszott. Vojtye szótlanul odébb húzódott.

— Ez kiféle? Talán a leányokat várja? — suttogta Jik felé, aki cifránvarrott nyakú parasztinget feszített ki száradni két földbe szúrt ágra a tűz mellé.

— A halált várja. Valami facér pap vagy koldus barát . . . Már régóta itt kódorog. Behívtam. Gondoltam, hátha kell . . . — morgott Jik, láthatóan nem törődve azzal, hogy a másik is hallja. Vojtye gondolkozott:

— Tán kéne szólni neki, hogy csináljon valamit, ahogy szokás . . . — kezdte és homlokát férfiasan ráncolva, magyarázta: — Mondta egyszer a mesterem, hogy aki pap nélkül hal meg, az nem támad fel az ítélet napján . . . — Érezte, hogy a

gerendán ülő ember apró, éles szeme feléje szegeződik. Elhallgatott és zavartan hajolt előre, mintha csak az ing díszét vizsgálgatná.

— Ha valóban eljön az ítélet napja, akkor valóban feltámad mindenki, aki rongyos, aki lesujtott, aki elnyomott! Ha eljön az ítélet napja, ledől az emeletes bitófa, megnyílik a város vaskapuja és diadalt ül a gyenge az erős gonoszok felett... — A szavak zengve szállottak a füstös veremben. Csend lett. Vojtye már nem érezte, hogy a füst csípi a szemét. Jik óvatosan leült és a kendőbe csomagolt étel után nyúlt.

— De miről tudjuk meg, hogy valóban eljött-e az ítélet napja?

— Erős lesz a gyenge és elenyészik az erős gonoszok hatalma. Kicsorbulnak az ő fegyvereik, szétfutnak gőgös zsoldosaik, mert seregek támadnak a rögből, a műhelyek mélyéből, a kunyhókból és meginognak a paloták, a várak, börtönök . . .

Jik a tűzbe bámult. Állkapcsa gyorsan mozgott.

— Mindíg így beszél ez . . . — morogta, talán köszönetképen a hozott ételért, Vojtye elé. — Egyszer majd felrántják őt is . . . De őt biztosan csuhában akasztják, mert nincsen inge . . .

A szürkecsuhás elmosolyodott.

— Nekem nincs ingem . . . de volt a testvéremnek . . . — Karjával előre mutatott: — Az az ing ott a testvérem inge!

Jik nyugtalanul fölkapta a fejét:

— Testvéredé?

A szürkecsuhás arcán árnyék látszott:

— Igen . . . testvérem volt és szépen halt meg. Mert van-e szebb halál, mint mikor az elnyomottakért hal meg a harcos?

Jik nagyot nyelt. Gyanakodva lekapta a földbeszúrt ágakról az inget és két csuklás között kérdezte:

— De te azt honnan tudod, hogy éppen a testvéredé volt?

A másik szegletes, erős arcán gőg volt:

— Nekem mindenki testvérem, aki a bitófán, máglyán, a hóhér bárdja alatt vagy a börtön mélyében hal meg a rongyosok igazságáért. Sokan voltunk, sokan vagyunk és még

többen lesztünk . . . Aki hinni tud és harcolni mer, az mind mivelünk van . . .

Kint tompa puffanás vágott a csendbe. Jik felugrott és gyors, kapkodó mozdulatokkal, elragadtatva valami hirtelen kitört vadászláztól, törtetett ki az ágakon keresztül. A füst erősebben tódult a nyomába. A tűz felcsapott. Bent a veremben világosabb lett. Vojtye hirtelen gyerekesen ösztönös mozdulattal odanyúlt a cseréptálba, kivett egy kenyérdarabot, kettétörte és a gerendán ülő férfi felé nyujtotta.

— Vegyél és egyél . . . Ha pedig meghal a nagyanyám, imádkozzál, hogy ne égjen soká a tisztítótűzben . . .

A másik átvette a kenyeret és a rongyokon némán heverő öregasszony felé nézett:

— Aki úgy élt, mint ö, az a földön töltötte le a büntetését és bizony tiszta lesz halálával, akár a köd, amely szürkén emelkedik fel a völgyből, de márványfehérré válik, ha az oromra ér. A szegényeknek nincs bűnük, csak nyomorúságuk van . . .

Vojtye hallgatott. Agyában zavaros, súlyos gondolatok rebbentek föl. Zavartan köhintett:

— Vegyél még, az a sütemény nagyon jó. A mesterasszony maga sütötte. A mesterasszony szép . . . erős . . . — Zavaros izgalmat érzett. Kiszedte a kendőt a cserépedény alól és Prokop felé tolta az ételt. — Ha a mester látja, mindig kiabál rám, de ha nincs ott senki, akkor maga etet, itat . . . — Úgy érezte, hogy mindent el kell mondania ennek a furcsa, erős embernek és gyorsan, akadozva beszélt.

. . . Kint felzúgott a szél. Részeg zsoldosok hentergtek a nedves vermekben a hét városból kiűzött parázna, csavargó lányokkal. Száz betegség marta a nyomorvéste testeket és tompán puffanva zuhant a csontok bűzös halmazára a kivégzettek kötélről leszakadt teste . . .

X.

Hideg eső mosta az utca egyenetlen köveit és azok, akik a templomból kiszorultak, egyre türelmetlenebbül tolakodtak befelé. Egy betegesen duzzadtarcú, gyulladásos szemű koldus lábujjhegyre ágaskodva figyelt. Bent egymás hegyén-hátán szorongtak a külvárosok kopott robotosai, a munkától pisz-

kos mesterlegények, a messziről jött parasztok, a tarkaruhás katonák, a sovány, hosszútógás diákfélék. A szószékről magas, kopaszodó férfi prédikált. Néha halkan, majdnem suttogva bánkódott valami nagy bánaton, amely ott sötétlett az ezernyi arcon. Néha szava harsogva csapott fel és az érvek tételek, idézetek úgy szálltak valami láthatatlan ellenség felé, mint éles parittyakövek. Ha fordított egyet az előtte fekvő nagy nyitott könyv lapján, fakó arcán, mint kóbor felhő árnyéka a sziklafalon, suhantak át a mellében forrongó érzések. Úgy dőlt előre, mintha ekét feszítene a szikkadt, köves földnek. Szeméből a gondolat sugárzott, de háta görnyedt volt, a keze széles, csuklója szegletes, parasztosan vastag. Most hátralendítette egyik karját, akár a verekedő falusi legények az ütés előtt, azután rácsapott széles tenyerével a fakó könyvlapra:

— ... Elmegyek Konstanzba, mert a halál bizony utoléri a halandót mindenütt és senki sem futhat el sorsa elől...

A tömeg halkan felmordult. Egy hajlotthátú sovány, madárarcú diák megrezzent, mint szürke, ázott veréb, ha melléje csapódik az utcagyerek parittyaköve. Egy ólestermetű kovácslegény, akinek kormos orcáján tűzmarta heg vöröslött, megrőkönyödve vakargatta vaskos, mázsás kalapácshoz szokott markával borostás állát. Bozontos, fekete haja majd a válláig ért. A katonák fegyvertelen csoportja, amely elkülönölve szorongott közvetlenül a szószék alatt, suttogva hajlott össze. Egy sápadt, keskenyarcú, kopott zsoldosruhás férfi megérintette a mellette álló őszbajuszos öreg katona vállát, akinek félszemét fekete kötés takarta és hangosan szólt valamit. A szószékről, mint nagy álom kéklő fellege szállott a beszéd:

— ... Eljön az idő és leomlanak a börtönök! Eljön az idő és lehull minden lánc, elmúlik a gazdagság, a szegénység, a gyűlölet és a lélek sötétsége. Testvér lesz, aki ma százféle határ mögött acsarkodik egymásra, mint láncra vert kutya a kerítés rácsánál. Erős lesz a gyenge és elenyészik az erős gonoszok hatalma, mint mérges köd a pusztán... Mert bizony, bizony, meginog a királyok trónja, nem védi meg a páncél a fényes lovagot, hiába kapkod aranya után a gazdag kufár és hiába hívják az Idők Fejedelmét a gőgös egyházfők, ha eljő az ítélet szörnyű órája... Nem reped meg a föld, nem hullanak le a csillagok, nem csapnak ki

partjaikból a tengerek... Olyan erő támad a föld rögéből, hogy meginog a világ kelettől nyugatig, lángba borul minden Szodoma és szikraesőben enyész el minden Gomorrha! Igazság szava az én szavam! Igazság szól hozzátok, rongyosok, elesettek, megtiportak, hontalanok, együgyű paráznák, szegény bűnösök! Halljátok az igazság szavát! Elpusztul az, akiben nem zeng a szeretet éneke! Elpusztul az, aki mások verejtékéből dús földön javakat gyüjt és nem látja a fekete nyomort...

A parasztok, akik botjukra támaszkodva, állva is elszunyókáltak a hosszú várakozásban, most nyugtalanul forgatták a fejüket. A mesterlegények sugdolózva bökdösték egymást, a beszéd egyes szavait ismételgetve. Fent a szószéken újra lecsapott a széles parasztos tenyér a vastag, lapos könyvre.

— Zsinatra gyűlnek össze a királyok, hercegek, lovagok, püspökök, érsekek, a császár és a pápa... Elmegyek Konstanzba és belekiáltom Európa fülébe a rongyosok igazságát, a szenvedők panaszát, a harcosok üzenetét...

Amikor lement a szószékről, száz és száz kéz kapott feléje, száz és száz szemben könny csillogott. Az arcokon remény, szilaj hit és rajongó tisztelet látszott. Az őszbajuszos, szélesvállú öreg katona, akinek félszemén fekete kötés sötétlett, hirtelen előrelépett és vállára tette súlyos kezét:

— Ne menj Konstanzba! Rossz vezér az, aki otthagyja hadát és egyedül megy az ellenség táborába...

Jan Husz fölvetette a fejét. Szólni akart, de érezte, hogy valaki balról is megragadja a ruháját. Szürkecsuhás, szegletesarcú, vastagnyakú férfi állott előtte:

— Menj el! Mert ugyan ki vallja meg igazságodat az erős gonoszok előtt, ha nem temagad?

Jan Husz hallgatott. A félszemű keze megszorult a vállán:

— Máglya vár rád messze idegenben...

A másik, aki balról állott, elengedte a prédikátor ruháját. Körülöttük visszafojtott lélekzettel figyelve tolongtak a parasztok, a mesterlegények, a százféle városi szegény és szolga. Jan Husz ajkán ércesen pendült a válasz:

— Elmegyek. Nyilvános vitában győzöm le a képmutatókat. Ha pedig máglya lesz a szószékem, a szégyen-

oszlop mellől szólok és meghallja szavamat mindenki, aki az igazságot szomjuhozza!

Jan Husz továbbindult, a durva kezek reszketve nyúltak feléje, hogy megérinthessék ruháját. Ezernyi tekintet sugárzott szeretetet és rajongást feléje.

Kint eső csapkodta az utca kövezetét. A betegesen duzzadtarcú koldus térdre borult és lihegve tapasztotta két sosem-gyógyuló kelésekkel borított tenyerét Jan Husznak a híg sárban kirajzolódó lábanyomára. Gyulladásos vörös szemében szilaj hit lángolt.

Az őszbajuszos öreg katona hidegen nézett a szélesvállú, szegletesarcú emberre:

— Vajjon máglyára küldöd-e vezéredet. Jasenyicai Prokop? — Hangjában harag és szemrehányás csendült.

— Ha valóban az igazságáért hal meg a harcos, nagy győzelem a halál, Jan Zsiska!

*

Mindig keresett, mindig várt valamit. Talán csodát, talán kinyilatkoztatást, talán azt, hogy meginog a föld az ő igazsága szavától...

Az ég fekete márványkupoláján kékes villanással csillagfény szikrázott. Ott, a roppant hegyek mély völgyeiben az öles hó alatt kicsiny parasztfalvak aludták vak álmukat. A keskeny szánút közepén gyalogösvény húzódott.

Szinte hangtalanul lépett a puha havon. Mögötte elmaradt a kísérők zaja. Egyedül lépdelt egyre feljebb és feljebb az orom felé. A fenyvesek, mint szálfatermetű, óriás testőrök, fenséges hallgatással őrizték a téli éjszaka roppant csendjét.

...Nem tudta, mi történik vele, de a testében valami türhetetlen várakozás gyült. A végtelenbe veszö úton Prágától idáig, újra meg újra felbukkantak előtte a rongyos, undorító sebekkel borított koldusok, utcalányok felszalagozott cintányért pengető, csengőt rázó, várostól-városig vándorló csapata, hordszékeken pöffeszkedő, bársonyruhás kufárok, szélesfarú lovakon csörtető gőgös lovagok, fényes hintókon vagy pompás szánokon robogó, aranyosruhás főpapok... Nézte a fel-felbukkanó arcokat, a tompa, ravasz, gonoszkodó, szelíd vagy közönyös tekinteteket és agyában úgy keltek a gondolatok, mint szilaj, ércesen csörgő fegyverzetű harcosok. Tudta, hogy végig-végig a hegyeken túl és innen görnyedt-

hátú robotosok hullatják verejtéküket az úri földeken, alázatosan hajlongva fizetik a százféle dézsmát vagy jajgatva fekszenek a deresre a poroszlók botja alá. Tudta, hogy fényes palotákban a gög pöffeszkedik, hogy bíborpalástos királyok, koronás hercegek, büszke grófok suhogtatják a hatalom vasvesszejét, hogy mohó kalmárok kapkodnak sokgyűrűs kezükkel a nyereség után, bölcs, törvénytudó bírák ítélnek a gyenge gonoszok felett, hogy fekete nyomor bűzös mocsara terpeszkedik a száz börtön városainak roppant falain kívül és emeletes bitófákon száz akasztott járja a kísértetek táncát... Érezte az igazságát és ha szólott, a szava csattogott, mint a kardpenge a pajzson. Mégis, amint közeledtek a gyűlés városához, ahol az erős gonoszok ezrei várták a lázadót, egyre jobban szomjuhozott a jelre... A jelre, amely utoljára megtölti a lelkét szilárd önbizalommal, amely úgy gyúl ki előtte, mint lángoszlop a pusztában.

Csend volt, a téli éjszaka csodálatos csendje. A fenyves hallgatott a hópáncél alatt.

Végigsimított elgémberedett ujjaival hideg homlokán és megtorpant a keskeny úton. Egyedül volt. Fent a csillagok kicsiny ezüst kelyhében szikrázva forrt a fény. Ajkán hangtalan kérés zendült. Torkát, egész belsejét valami féktelen szomjúság égette... Szeme mohón szegeződött a roppant fekete boltozatra, amely az ormok sötét pillérein ívelt a végtelenbe.

A fekete boltozaton tűzcsóva gyúlt. Talán felborult egy csillagkehely és ezüst szikrákkal habzó fénye, mint izzó ital hullott a fenyőóriások fehér páncéljára, a szánvéste útra, a mély völgyekben meghúzódó falvak viskóira...

Újra végigsimította hideg homlokát. Néma ajakáról suttogás szakadt:

— Kehely... Kehely...

Úgy érezte, az igazság izzó itala ömlik szét a végtelen magasságban kigyúlt csillagkehelyből. Mögötte, onnan, ahol elkanyarodott az út, halkan felzörrent az utána siető kísérők lépte. Érezte, hogy a kínzó belső feszültség feloldódik benne és sírós megkönnyebbüléssel hajtva le a fejét, botladozva lépkedett tovább.

*

Jan Husz, Dubei Vencel, Chlumi János és Henrik kíséretében 1414 november elsején érkezett meg Konstanzba,

A pápa, amikor Chlumi János jelentette neki Husz megérkezését, így szólt: — Ha tulajdon testvéremet ölte volna meg Husz, akkor sem történhetik vele jogtalanság Konstanzban. — Röviddel ezután azonban Prágából megérkeztek Paledzi István és De Causis Mihály, akik Csehországban heves ellenségei voltak minden forradalommal fenyegető tannak. Rövid fordításokat készítettek Husz müveiből, melyeket német és olasz főpapok elé terjesztettek s igyekeztek meggyőzni őket, hogy Husz „eretnek tanokat hirdet, veszedelmes ellensége az egyháznak, söt, vakmerő lázító". A bíborosok felháborodása nem ismert határt, Huszt elfogták és a domonkosrendiek zárdájának pincebörtönébe vetették. Kíséröinek, akik kiszabadítását kérték, János pápa így válaszolt: — Mit tehetek én, ha saját honfitársaitok, a csehek, így vádaskodnak ellene. — Közel nyolc hónapi fogság után Jan Husz 1415 július 5-én a zsinat színe elé állt. A féktelen gyülölet mérges hullámmal zúdult feléje. Védekezni próbált, idézett a Szentírásból, könyveiből, de a ferencesek zárdájának refektóriumában zsúfolódó fényesruhás tömegből kiáltások zuhogtak feléje:

— Hagyd a hazudozást!

— Röviden válaszolj!

— Igen vagy nem?!

A hangja nem veszett el a felzúdúló lármában. Szavát nem fojtotta el a gyülölet acsarkodása. Vékony, erös ajkáról idézetek, tételek, bizonyítékok röppentek. A terem felzúdult, az arcokon düh izzott. Puha kezek ökölbe szorultak:

— Pusztulj eretnek!

— Máglyára vele!

— Lázító! Gyujtogató!

A fényesruhás tömegen örvényt vet a gyülölet. Száz kar nyúl magányos alakja felé és az alabárdosok csak nagynehezen mentik meg életét, visszatuszkolva börtönébe.

Két nap mulva folyt le a második nyilvános kihallgatás. A teremben felállított trónuson Luxemburgi Zsigmond német és magyar király ült. A tárgyalást D'Allay Péter bíboros vezette. A felvonult tanúk torkából vad gyülölettel harsog a vád:

— Eretnek! Lázadó! Uszítja a népet! Vad farkasokat csinál jámbor szegényekből! Ha élve marad, meginog a törvény ereje az egész cseh földön!

D'Allay Péter bíboros felemeli a kezét. Tekintete a fogoly alakjára szegeződik. Arcán ítélet:

— Engedelmeskedj alázatosan! Tagadd meg, amit tanítottál!

Csend támad. A fogoly sápadt arca mozdulatlan. Ajkáról nem száll szó, csak alakjában feszül néma, szilaj erő. A bíboros gyürüs keze föllendül:

— Légy alázatos... és kegyelmet kaphatsz!

A padokban, a díszes székeken ülő fényesruhás sokaság arcán mohó figyelem. Zsigmond hegyesorrú, sóvány arcán gőg. Hirtelen kiegyenesedik ültében:

— Halld, Husz János! — Hangja néha túléles, néha ércesen csendül. — Gondoskodtam arról, hogy bántódás nélkül érj Konstanzba. Nyilvános, békés, nyugodt kihallgatást kaptál. Térj meg! Vond vissza tanításodat, kegyelmet kaphatsz. De ha makacs leszel, tudni fogjuk kötelességünket. Én nem védek eretneket! Bárki is legyen az, aki megátalkodik az eretnekségben, én magam gyüjtom meg a máglyáját!

A fogoly keskeny, fakó ajkán gúny rejtőzött. Alig észrevehetően meg is biccentette a fejét:

— Köszönöm felségednek a gondoskodást...

A harmadik kihallgatáskor tovább hullottak a vádak, idézetek, a tételek, az ellentételek. Halálos szómalom őrölt a zsúfolt teremben és minden tétel, minden szó egy-egy kö volt a máglya felé vezető úton. A fogoly arcán immár testi fáradtság is sápadozik. Szeme le-lecsukódik.

— Térj meg! — csapkod feléje D'Allay bíboros hangja. — Térj meg! Tudd meg, hogy hatvan tudós vizsgálta meg a szent zsinat megbizatásából tételeidet és ne állítsd azt, amit valónak hittél! Tagadd meg eretnek tanodat! Igérd esküvel, hogy nem tanítod többé azt, amit tanítottál! Fogadd el a mi igazságunkat!

A fogoly arcán sápasztó hullámmal belső fáradtság ömlött el. Kopaszra nyírt feje lassan hanyatlott mellére. Ajka néma maradt.

...A zsinat már döntött, de D'Allay bíboros még négy hétig várt, remélve, hogy végülis megtörik az eretnek szilaj gőgje, bűnbánó szóra nyílik zárt ajka és kiég mélyenülő szeméből a lázadás szikrája.

*

Kint a napsütötte úton szekér zörgött, a por az alkonyi fényben aranyosan csillogva gomolygott az ablak vastag kettős rácsa körül. A fogoly fakó arcán feszült, mohó kifejezés látszott, orrcimpái megremegtek, a hajszálvékony ráncok hálója megmozdult. Teleszívta mellét az ablakon át beáradó levegővel, azután nagyot sóhajtott. A cellában már sötétedett, a széles asztalon álló feszület néha tompa, alig észrevehető fénnyel csillant meg. A vastag kitárt könyv lapjain tarka betük akaszkodtak össze végtelen sorokká. Hetek óta irgalmatlan, embertelen harc volt minden napja. Ellenségei, barátai és önmaga ellen küzdött éjjel és nappal.

— Térj meg! Vondd vissza őrült, lázongó tanodat... — érveltek a hittudomány tudós doktorai. Ujjaik gyorsan lapoztak vastag könyveikben, színtelen ajkukról végtelen idézetek zörögtek, mint az igazság koporsójára hulló kavicsok. Görnyedt hátukon a szolgaság hajladozott, rövidlátó szemük riadt csodálkozással pislogott a lázadó mozdulatlan arcára.

— Vond vissza! Egész Európa minden hittudósa ellened van... A böles püspökök, az egyetemek aranyláncos rektorai, a bíborpalástos kardinálisok... Őrült gög lángol benned, ha azt hiszed, hogy nem tévedtél! Sátáni tüzet gyujtott benned a poklok fejedelme... Borulj térdre! Verd homlokoddal a hideg földet, bánd meg iszonyú bünödet! Ha másként nem, önsanyargató korbáccsal verd ki testedből a lázadás ördögét!

A másik suttogva hajolt feléje és ajkán barátsagos, ravaszkodó mosoly ült. — A császár jó... A pápa kegyelme végtelen... Érted? Végtelen... Csak egy szót szólj... Csak kicsiny bünbánatot mutass és megnyílik börtönöd! Hallod, megnyílik a börtön!!

...És újra zörögtek az idézetek, évezredes tekintélyek keltek a fakó lapokból, mint roppant kísértetek a mese varázsüvegéből. Reggel volt, a távoli hegyek mögül napsugár hullott a rács szélére. Ott messze-messze, talán a Bodeni-tó tükrén túl, ezüstszínü hegyek orma nyúlt valahová a magasba az ablak csúcsívén át. Nézte ezt a keskeny ezüst ösvényt és hallgatott. Néha szilaj düh szorította ökölbe nagy paraszti kezét, ilyenkor visszamennydörgött, visszavágott éles, erős szóval. Tavasz, csodás madárdallal újjongó tavasz táncolt a rácson túl, a halványan zöldelő erdők, havasormú hegyek.

virágbaborult völgyek, a Gottlebeni vár hegyes tornyai felett. Tavasz volt és benne néha kínosan sajgott, néha szilajon tombolt a parasztszüleitől még gyermekkorában beléje nevelt nyugtalan munkainger. Minden reggel érezte ezt az izgalmat. Hajnalban kelt a kopott fapadról és nyugtalanul járkált a cella hideg kövén.

— Hallgass ránk! — könyörgött a szeretet barátai ajkán. — Hallgass ránk! Mondj akármit! Mondj akármit, csak egyszer gyere haza... Haza, csehföldre... Ezernyi kard védi meg életedet.

— Gyere haza, várva vár mindenki, a Betlehem-kápolna szegényei, a városi szolgák, a műhelyek legényei, a parasztok... Mit akarsz te a királyoktól, az egyházfejedelmektől, a lovagoktól és a kufároktól? Siket az ő fülük a szegények igazságára!

Érezte, hogy ezek az érvek alattomosan siklanak agyában. Elvörösödött. Fülére nyomta tenyerét és felnyögött. Homlokán, orcáján mint apró repedések futottak a ráncok.

...Most este volt és a rácson túl, a hegyek kékezüst orma felett a csillagkelyhekben már forrt a fény. Bent a széles asztalon alig lebbenő gyertya égett. Tudta, hogy a legkegyetlenebb harc még hátra van, tudta, hogy az agya mint máglya fog izzani, hogy kínzó vagy jegesen hüvös gondolatok csapkodnak majd behúnyt szeme előtt és ő ismét elégeti magát a tépelődés parazsán. De ha végetért a megkísértetés éjszakája, ha a hajnal rőt zászlaja lebbent a hegyek tiszta, ezüst orma felett, ha kóbor árnyak keltek a rács körül... mégis a győzelem révülete hullámzott álmatlanságtól ernyedt testén és könnyű, rövid álom hullott virrasztástól kivörösödött szemére, mint hajnali fény a hófedte csúcsok örök jegére.

— Megmenekülhetsz... Ma éjjel megnyílik az ajtód... — suttogott egyszer fülébe barátai ajkáról a féltő szeretet. — Az őrség félreáll... szabad az utad. A vár tövében várunk rád váltott lovakkal...

A szabadság intett feléje és ezen a szörnyű éjszakán láthatatlan máglyák gyúltak körülötte. Fülébe az élet zsongta dalát. Az idő múlt, az órák tovaröppentek és az asztalon álló gyertyán lassan kúszott egyre lejjebb az alig libbenő láng... Kint a folyosó mélyén halk lépések surrantak. A cellaajtó nehéz tolózára reccsenve húzódott félre... Senki sem lépett be, de a súlyos vasajtó halkan zörögve kitárult.

Ajka hangtalan kiáltásra nyílt. Lassan lépkedett a nyitott ajtó felé. Hirtelen megtorpant a küszöbön. Agyában gondolat gyúlt. „A halál győzelem... Csak: ha tűz emészti el testét, száll az ő igazsága, mint zúgó parittyakő az erős gonoszok aranysisakos homlokára... Hogy kacagna a sok koronás fejedelem, hogy mosolyognának gúnyos szemforgatással az aranyláncos tudósok, hogy örülne az ezernyi ezer gögös, ha ő most megfutna a végső harcból... Ha kihullana elerőtlenedő kezéből a vértanúság magasra emelt tűzkelyhe..."

Lassan megfordult. Úgy érezte, hogy a falak mögül ezernyi szem figyel reá. Leült. Úgy támaszkodott széles tenyerével az asztal szélére, mintha otromba faekét feszítene új barázdának. Egyszerre éveket öregedett... Szeme feszült tekintettel meredt a nyitott ajtóra... Arcán mint csapongó fekete szárny lebbent a feszület imbolygó árnya... Valami láthatatlan tűz égette egész lényét, de csak a szempillája remegett a kín révületében... A csillagok lassan siklottak ki a rács négyszögéből... Testét elborította a fáradtság. Feje mellére csuklott. A gyertyacsonkon nagyot lobbant a kialvó láng...

— Miért nem menekültél? — hangzott valahonnan a szürke hajnali félhomályból.

Felegyenesedett. Mellében szilaj gög feszült. Szemében lázadás égett. Fakó ajkán gúny csendült és ércesen zengett a győzelem:

— Rossz harcos az, aki elfut a végső csatából. Az én máglyámtól egy világrész gyúl ki és egy világ omlik porrá...

Egyenes tartással, kissé imbolygó léptekkel ment az ablakhoz. A hegyek hófedte gerince mesés tisztasággal, mint ezüst ösvény, nyúlt valahová a magasba... Szilaj vágyat érzett, hogy elinduljon a tisztaság, az igazság ösvényén. Tudta, hogy győzött.

*

A székesegyház óriás ívei között tömjén köde lebegett. A behulló napsugarak szivárvánnyá törtek szét az üvegfestmények sokszínű virágjain. A királyi trónus körül tompán csillogott az arany, sötéten izzott a bíbor, mint sohasem olvadó hó fehérlett a hermelin bolyhos prémje. Zsigmond férfias, csontos arcán gög és bosszankodás váltakozott. Körü-

lötte német fejedelmek, hercegek, olasz grófok, magyar főurak tolongtak. Odébb némán szorongott a tömeg... A trónussal szemben a templom főhajójának közepén elhelyezett emelvényen magányos ember állott. A bíborosok csillogó csoportjában mozgás támadt. Valaki előrelépett. Pergamen zörrent. foltott csendbe szavak hullottak:

—... Lázító, vakmerő eretnek... Könyvei, legyenek azok latin, cseh vagy bármely nyelven írva, a klérus és a nép jelenlétében nyilvánosan megégettessenek... Átkozott eretnek... Bánd meg bűneidet... Borulj térdre!... Térj meg!

A szavak tompán zörrenve zuhogtak, mint máglyarakás rőzsekötegei. A tömjénfüst fellegében mereven egyenesedett fel az emelvényen a magányos ember szürke alakja. A tömeg figyelt. Az ünneplőbe öltözött polgárok arcán megbotránkozás és sunyi káröröm ült. A céhek ezüstös zászlói alatt álló mesterek ámulva csodálták a főurak ruháit, az egyházi fejedelmek bíborpalástjait.

...Jan Husz szeme előtt a tömjénfellegek gomolygásában színek, fények, alakok bukkantak fel. Mezítelen talpa alatt hideg, nedves volt az emelvény deszkája. Mozdulatlan arcán szilaj gőg. Tudta, hogy elindult az ormok felé vezető ösvényen... Hét püspök öltözteti fel díszes ruhába, azután hét püspök szaggatja le róla az egyházi jelvényeket... Majd ünnepélyesen a világi hatóság kezébe adják...

Rövid ideig csend volt. Zsigmond előrehajolt a trónon és idegesen ismételte az átvétel formuláját. A mellette álló tömzsi, feketehajú, rövidlábú Lajos bajor herceg, a Német-római Birodalom főbírája kilépett a fejedelmek csoportjából és lassan arra fordult, ahol a konstanzi városi tanácsosok csoportosultak:

— Vigyétek! Égessétek el az eretneket!

Az alabárdosok sűrű sora, mely eddig elválasztotta a templom hátsó részében szorongó tömeget a trónus körül állóktól, most megbomlott. Féltucat kékposztóruhás városi szolga az emelvény felé rontott. A tanácsosok, katonák, poroszlók arcán egyforma szolgálatkész, mohó alázat látszott.

...Fején a gúny papírkoronájára otrombán ráfirkált ördögök tusakodnak, vállain a szégyen piszkosfehér palástja, kezében nádpálca, arcán gőg, szemében győzelem. Jobbra-

balra tömeg szorong a keskeny utcákon. Messze a házetők felett a hegyek hideg, tiszta orma csillog. Arcába a nyár lehellete hull. Nagyot sóhajt, de nem rezzen meg nádpálcát tartó keze.

Kint a szűk téren, a díszes faemelvényen lovagok páncélja csillog, aranyos színben szikrázik a fejedelmek ruhája. A szurkos máglyaoszlop feketén nő a magasba a farakás tetején.

Behúnyta szemét és érezte, hogyan ragad oda a szégyenköntös a szurkos fához. A láncok hidegen, súlyosan, mint fekete kígyók, kúszták körül mereven kiegyenesedő alakját. A városi szolgák kezében villák hegyén szurkos szalmakötegek zörögtek...

Sápadt arcára egyre sürübben freccsentek az apró, fekete szurokcseppek. A gúny papírkoronája félrecsúszott homlokáról. A hegyeket nézte, melyeken fehéren, tisztán ragyogott az örök hó takarója. Az emelvény mellett álló fán apró fehér virágok nyíltak és úgy lebbentek az enyhe szélben mozduló hosszú, vékony ágakon, mint messziről szálló, fáradt lepkék.

A szurkos szalmakévék susogva emelkedtek egyre magasabbra, a városi szolgák kékruhás alakja eltünt a fekete gát mögött. A koronák és püspöki süvegek ragyogásától, súlyától szinte roskadozó emelvényen halk moraj kelt.

Összeszorította ajkát. A fekete gát már mindent eltakart... Csak a hegyormok jeges tisztasága világított ezüst fénnyel.

Valahol a közelben fáklya gyúlt...

Látta színtelen tüzét, a magasba kanyarodó vékony füstcsíkot és mellében fölmorajlott valami zúgó, szilaj érzés.

Lajos bajor herceg, a Német-római Birodalom legfőbb bírája, lassan odakormányozta rövid, vaskos lábával a szurkos szalmakévék fekete gátjához hatalmas, szélesszügyü lovát és kissé előrehajolt díszes lovagi nyergében:

— Egy szót, eretnek...! Egy szót szólj! Megtagadod-e az átkozott lázadást?

Benn a fekete gát gyürüjében csend volt. Az elítélt teste megfeszült a hirtelen féktelenül kirobbanó szilaj életvágytól. Szeme előtt vöröses ködbe veszett minden...

Egy szó és megnyílik a fekete gát. . Egy szó és kihúny a füstölgő fáklya... Egy szó és újra láthatja a zsenge ágakon lebbenő pille-virágokat... Fogát csikorgatva felnyögött. Szuroktól mocskos arcán torz fintor vonaglott. A szégyenoszlop tövéből, mint óriásokat porbasujtó sivító parittyakő, szilaj daccal, vad hittel, révült halniakarással egy szó röppent a bámuló királyok, fejedelmek, lovagok, kufárok arcába:

— Nem!!!

Valami megingott... A négy fáklya tűztől kócos feje lassan hajlott a fekete gát tövébe. Rőt lángok szökkentek a magasba. A fekete gáton sercegve, sziszegve kavargott a tűz.

... Arcán verejték, homlokán mint furcsa, fekete jel, a szurok szennye. Ökölbe szorította kezét és révült életösztönnel dobálta magát a máglyaoszlop körül... A gúnykorona megduzzadt, az otrombán rámázolt ördögök lehullottak róla: fénylő tüzabroncs kapcsolódott hátracsukló feje köré... Torzuló arcába szikravihar porzott. A szégyenpalást izzó bíborrá válva borult vonagló vállára. Előrelendült... Teste láncokat zörgetve járta a kínhalál vad táncát. Kimeredt szeme előtt vakító fénybe veszett minden... Az agy kihúnyt az önkívületben... Ajkáról kiáltás jajdult. Talán a lángok szekerén vágtatott valahová a távoli ormok felé... torkában a tűzkehely mámoritala égett... A máglya tüze összecsapott parázsbaroskadó teste felett.

Az emelvényen csend volt.

*

... Oda szórták hamvait, ahol legvadabban zúg a Rajna sziklát ostromló hulláma. Oda szórták hamvait, ahol szilaj szelek rohannak a magas ormokról a síkság felé... Szerteröppent Európán a hír és csend lett mindenütt. Viharelőtti csend, csak a viskók homályában, a száz börtön városának falain kívül vibráltak, mint néma lidérctüzek, a lázadó, vakmerő, szilaj gondolatok... Nem maradt utána ereklye, amit tisztelhet az alázatos hívő, de a máglyáról röppenő szikrák szerteszálltak és lassan-lassan gyúlt a bosszú, a harc... Lassan mozdultak a szerszámhoz szokott kezek. Lassan rázkódott meg a föld a gögös várak alatt.

XI.

A mindig részeg Jankovics előrehajolva nyergében, kacskaringós magyar szitkokat rikoltva csapkodta kardja fokával az óriás vaskaput.

— Őrség! Őrség! Süket az a büdös német!

Barta sárgás arcán, keskeny, kissé ferde szemében borgözös meghatódás látszott. Előrenyúlt és bizonytalanul kapkodott a társa felé:

— Miért káromkodsz? Mi a fene lelt téged?

— Miért nem nyit kaput az a süket!

— Hát hogy nyisson, mikor nem is lát téged itt lenn a sötétben!

Jankovics tarkójára tolta süvegét. Bodor haja a homlokába hullott.

— Hijjnye azt a betyár mindenit annak a vak egérnek! Hát mért nem lát? Engem nem lát?

Szeles, boros mozdulattal megrántotta a kantárszárat, úgyhogy fáradt lova, mely lecsüggesztett fejjel szaglászott a városkapu rezes díszei felé, egyszerre majd leült a poros útra. A roppant fekete falak felett, a koromsötét égbolton láthatatlan fellegek kúsztak. A lovasok mögött a hepehupás, agyagos mélyedésekben, a földbe vájt gazkunyhók felől zavaros, piszkos, rőt fények vibráltak. A kunyhók előtt rakott tüzek mellett árnyak imbolyogtak. Az emeletes bitófa, mint hatalmas ketrec emelkedett a magasba, szinte az alacsonyan kúszó fellegekig. Meleg, esőre hajló nyári éjszaka volt. Ott, ahol a tűz a gödrök mélyén égett, a le-följáró férfiak, asszonyok olyanok voltak, mint a sírjaikból kikelő holtak.

A hatalmas városkapu végre megmozdult. A lovak halkan horkolva hátráltak. Az óriási zárak ércesen csörrenve zuhantak hátra. A kapuszárnyak kitárultak. Bent a boltozat széles, sötét íve alatt lándzsák hegye csillogott a fáklyák fényében.

— Honnan? Hová? — kongott visszhangos csengéssel a lándzsák sora mögül.

Jankovics felemelte kardját és szilaj, borgőzös legénykedéssel magyarul üvöltötte:

— Táguljatok, hé! Félre az útból!

Megpróbálta, hogy sarkantyúba kapja lovát, de az

állat csak után rázta nagy fejét a lándzsák villanva lehajló hegye felett: A katonák sora mögül a magas, sápadt, keskenyarcú őrségparancsnok lépett elő. Vállán páncél helyett csak a királyi zsoldosok hanyagul kigombolt, kopott ruhája lógott.

Jankovics arcáról egyszerre eltűnt a részeges düh. Leeresztette a kardját.

— Te Imre... — fordult oldalt Barta felé, aki után kapkodott, hogy kicsavarja kezéből a kardot — nézd, vén cinkos... Nézd, a mindenségit az ilyen csodának! Borecki Jurkó lett az őrségparancsnok? — Hátracsapta göndör fejét és akkorát kacagott, hogy a boltozat alatt csak úgy döngött, huhogott a visszhang.

Barta sárgás arcán egyik fülétől a másikig húzódott a részegek túlboldog mosolya:

— Az ám! Azért nézem én, nézem, ugyan hol lehet az a sok leány, amelyik itt csatangol éjszakánként... Hát egy sincs! Nincs hát, mert mind beszökött a városba az esti őrségváltáskor...

Borecki elmosolyodott.

— Honnan? Hová? — ismételte a kapuőrök szokott kérdését.

Jankovics félrehajtott fejjel sodorgatta bajuszát.

— Te Jurij, minek ugráltatod itten ezeket a fajankókat... Én inkább a leányoknak parancsolnék azzal a nagy lándzsával...

— Konstanzból jövünk. Zsigmond, a németek és a magyarok királya meg a szent zsinat üzenetét hoztuk Vencel királynak... — magyarázta gőgösen kidüllesztve a mellét Barta.

A katonák arcán kíváncsiság látszott:

— Aztán mi van ott Konstanzba? — érdeklődött Molnár.

Barta legyintett:

— Hogy ott? Hát zsinat! — magyarázta örömmel, hogy dicsekedhet távoli útjával. — Az olyan lakodalomféle, csakhogy sokat beszélnek... Ami csak fejedelem, lovag, király a világon van, az mind oda csődült össze. Esznek, isznak meg veszekszenek reggeltől estig. Aztán olyan gyönyörűszép asszonyok lebzselnek ott, hogy ilyet még Szegedébe sem lát-

tam. Csak az a baj, hogyha nem vagy gróf, aztán nem csörög az iszákodban a száz arany, hát bizony rád se néznek...

— De hát mégis miért gyütt oda az a fene sok úr? — kérdezte Molnár, aki láthatóan örült, hogy magyarul beszélhet.

Barta gondolkozott.

— Hát — kezdte vontatottan — úgy mondják, az igazságot keresik.

— Aztán megtalálták?

Barta a fejét rázta.

— Én nem tudom. Egy ember volt ott, aki nagyon oktatta őket, hogy így... úgy... dehát sok beszédnek sok az alja... Nem is élt az sokáig.

Jurij, aki értett valamit magyarul, hirtelen megérintette Jankovics térdét.

— Kiről beszél a társad? — kérdezte csehül.

Jankovics, akit láthatóan elfogott a fáradtság, álmosan legyintett.

— Arról a tudós doktorról, aki itt az egyetemen a diákokat a németek ellen biztatgatta... — morogta és fintorogva dörzsölte az arcát. — Szóval azt vették elő az urak... Aztán...

Jurij összehúzott szemmel nézett rá. Arca elváltozott.

— Mi lett vele?

Csend volt. A katonák szemében kérdés rezzent. Ujjaik szorosabban zárultak össze a lándzsák rúdja körül. Meleg nyári szél rontott be a bejárat íve alá és a fáklyák lángja egyszerre a boltozatig csapott. A lovak lehajtott, poros fejére szikrák hullottak.

— Elégették.

Jankovics arcán átsiklott valami. Szemét csípte a fáklyák feléje vágódó füstje:

— Igen! Igen! Bátran halt meg. Én sosem hittem volna, hogy egy ilyen doktorféle olyan szépen tudjon meghalni... Nem én! Ott állottunk a királyi trón mellett díszőrségen. Jól láttuk az egész cécót... De örült is a sok német gróf... én meg akkor este szóltam is Bartának: „Meglásd, pajtás, ebből is csak a magyarnak lesz kára." Mert az úgy van, hogy akármiféle gonoszságot csinálnak az urak, mármint a német, annak mindig csak a magyar vallja kárát... Dehát mennénk már...

Megérintette sarkantyújával paripája oldalát és lassan lovagolt át az őrök némán szétnyíló során. Barta lassabban léptetett utána. A patkók visszhangosan koppantak a boltozat alatt.

— Nem juttok be úgysem a Hradzsinba hajnal előtt — szólt utánuk halkan Molnár. — Német zsoldosok őrzik Vencel királyt.

— Nem megyek én most a királyi várba! Van nekem kinél háljak! Hallod-e, Borecki, az a szép feketehajú kislány, akiről azt a verset írtad, ott van-e még Nováknál? — Hangja beleveszett a záródó kapuszárnyak zörgésébe.

Jurij nem válaszolt. Fölvetett fejjel, mintha csodálkozna, nézte, hogyan lendülnek a hatalmas vasreteszek a katonák izmos kezében. A fáklyák füstje egyszerre megtorlódott a boltozat alatt. Jurij szeméhez emelte kezét és nem tudta, vajjon a füst vagy valami más sajtolt könnyet sápadt orcájára. Csak rövid ideig állott így. Kezét-lábát tehetetlenség bénította, de mellében fojtó szorongás feszült.

Valahol a kapun túl hangok zendültek, azután fölmorajlott valami... Talán a meztelen lábak dobbantak a szikkadt rögön, talán sűrű erdőben vágott bunkóval dobolt valaki a napégette földön... Ott túl az óriás, fekete falon, a gazkunyhók mélyén, a vermek alján jajongott, morajlott, dobbant a fájdalom...

Jurij vállán megremegett a kopott zsoldosruha. Lassan felnyúlt. Ujjai ráfeszültek a félöles retesz hideg fogójára. A nehéz, szegletes vasrúd nyikorogva, recsegve, fokozatosan csúszott félre. Jurij hallotta, amint a háta mögött a katonák csoportjában suttogás támad:

— Királyi parancs, hogy éjjel a városkapu zárva legyen... — mormogott határozatlan tiltakozással valaki.

Jurij egy pillanatra megtorpant. Úgy látta, mintha a kapuszárny hatalmas domborművein szúrásra emelkedő lándzsa árnyéka lebegne... Nem fordult hátra. Nekifeszítette lábát a domborművön vicsorgó oroszlán fejének s belekapaszkodott a másik retesz fogójába... Érezte, hogy hátában felsajog az erőlködés feszültsége. Szeme káprázott. A retesz csikorogva csúszott félre...

A kapun túl az éjszakában, mint farkasfalka az akol előtt, szűkölt, tombolt, üvöltött a tömeg. Jurij nem tudta, mi hajtja ezt a tömeget a száz börtön városának fekete kapui

felé, de érezte, hogy szilaj erők csapnak fel a veremkunyhókból, mint varázsló szavára a pusztító, tornyotomlasztó forgószél...

Nekidőlt a kapunak. Az érczárnyak halkan reccsenve megmozdultak... Lába bokáig süppedt a porba. Érezte, hogy valaki más is nekidől vállával a kapunak... aztán még valaki... Nem nézett hátra... Az óriás érczárnyak kitárultak...

A falak előtt, a gödrök mélyéből újabb és újabb árnyak keltek, rikoltva imbolyogtak a tüz fényében, azután torlódo hullámként zúdultak a nyitott kapu felé.

Jurij odalt húzódott a falhoz és némán nézte a bezúduló tömeget. Úgy érezte, hogy még az óriás akasztófán függő halottak is leszálltak, hogy vezessék a rongyosok zsibongó hadát. Egy pillanatra lehúnyta a szemét, de a katonák riadt, értelmetlenül csodálkozó vagy dühbe borult arca mintha ott lebegett volna előtte.

— Árulás!... — hangzott a beáradó tömeg robaján túl.

Jurij elmosolyodott. A kopasz, rezesorrú filozófusra gondolt és szeretett volna valami zengő hellén aforizmát kiáltani a királyi zsoldosok félrehúzódó csoportjának.

A tömeg zúgva áradt a boltívek alatt.

XII.

Forró nyár volt és Vojtye, valahányszor ott takarított a legények hálótermében, mindig gondosan akasztgatta a deszkafekhely végére az izzadságtól átitatódott vastag posztóharisnyákat, rézgombos rövid mellényeket és egyéb tarka, téliesen vastag rongyokat. Bohumér Krasa, talán fiatal feleségére való tekintettel, megkövetelte, hogy legényei rendesen" öltözködjenek és „szemérmesen" aludjanak. Vojtye szipogva forgolódott a fekhelyek között, nagy igyekezettel nyúlkált a vadonatúj söprűvel a sötét sarkokban. Lenszínű haja felborzolódott a hajlongástól.

— Felszedd ám még a szalmaszálakat is! — hangzott az ablak felől. Mara hosszú, könnyű, tarkamintás ruhafélét terítve magára, az ablakpárkányra támaszkodva nézett ki. A keskeny mellékutcából hűvösség áradt, de a meredek cse-

réptetőkön már forrón ömlött a nyári reggel melege. Csernik nyeregkészítőmester házának tetején a kémény mellett nagy fekete macska ült.

Vojtye az asszony felé sandított. Látta fedetlen, vaskos lábát, karcsú derekán feszülő tarka ruháját, hátárahulló sötét haját és halkan, alázatosan suttogta:

— Fölsöprök én mindent...

Az asszony hátán tiltakozva lendült meg erősszálú, durva, fekete haja.

— Hiába söpröd! A szalmaszál belemegy a padlórepedésbe... azt kézzel kell kiszedned! Úgy ám! Kézzel! — magyarázta láthatóan élvezve, hogy kegyetlen és hatalmas. — Ne sajnáld a derekad. Én nem értem, hogy alszanak itt, ezek a legények. Némelyik úgy hánykolódik álmában, mint hal a hálóban. Azt mondja a férjem, boszorkány ül ilyenkor a mellükön, fekete macska képében... — Szerette volna megriasztani a gyereket és hirtelen hátrafordulva kérdezte: — Te nem félsz a boszorkányoktól, Vojtye?

A fiú, aki négykézláb mászkálva szedegette össze a szalmaszálakat, most hirtelen föltérdelt. Arca vörös volt a hajlongástól. Homlokán porfolt szürkéllett. Kócos feje úgy bukkant ki a fekhelyek deszkái közül, mintha kaloda szorulna hosszú nyakára.

— Nem! — mondta szolgálatkészen.

Mara úgy engedte el a ruháját, hogy szélescsontú térde előbukkant a tarka vászon alól.

— Miért? — kérdezte és egyszerre egész felsőtestével fordult feléje. A fiú figyelt. Lentről, ahová a széles falépcső vezetett, föllhallatszott a szalmafonatot kalapáló legények fakalapácsainak ütemes koppanása és a vontatott, zümmögő ének. Ilyenkor a koradélelőtti órákban a cselédek még a piacon voltak, a mester lent rendelkezett a műhelyben és Mara felszabadultan, egyszál hosszú ingféle ruhában szaladgált a hálótól a konyháig. Élvezte hatalmát, néha megrángatta a fiú haját, de a hangja olyan tréfásan csendült, hogy Vojtye sohasem tudta, mikor haragszik igazán. Most komolykodva vizsgálgatta az asszony arcát és egészen halkan mondta:

— Talizmánom van...

Az asszony közelebb lépett. Nagy, barna szemében gyerekes kíváncsiság csillogott:

— Te bolond! Hát azt hiszed, hogy egy talizmán min-

dentől megvéd? Sokféle a talizmán. Van olyan, amelyik a betegség, a rontás ellen véd meg, van amelyik szerencsét hoz vagy éppen gazdagságot. A tied milyen?

Vojtye szerette volna elismételni azt, amit a hosszú, keskenyarcú tollforgató mondott akkor ott a korcsmában, de hirtelen szégyenkezést érzett és lesütötte a szemét. Mara feléje nyúlt és megszokott mozdulattal rántott egyet a fiú kócos, lenszőke haján. Vojtye riadtan húzta fejét a válla közé. Az asszony fenyegetően rázta az ujját.

— Megállj csak! Nem akarod elmondani? Úgy látom az ördöggel cimborálsz te is, mint az eretnekek! — Hirtelen eszébejutott valami. — Azt tudod, hogy ma a királyhoz mennek az atyamesterek? Úgy ám! — Láthatóan szívesen dicsekedett előtte férje hatalmával. — Fölvette ám a mestered a díszruhát! Azt a kéket, azokkal az aranygombokkal! Úgy ám. Olyan benne, mintha maga is fejedelem volna... — Komolykodó arccal bólintott, aztán az ablak felé sandított: — Kell is már, hogy csináljanak valamit, mert nagyon elszaporodott manapság az irigy, nagyhangú munkakerülő, meg mindenféle csavargó. Régen boldog volt az a mesterlegény, aki dogozhatott, ma pedig... — öregesen csóválta a fejét, úgy, ahogy ezt idősebb mesterasszonyoktól látta — ma alig lehet hozzájuk szólni... Én nem is merek addig kijönni, így reggelente, amíg le nem kászolódtak a műhelybe. Némelyik olyan parázna módon néz, hogy... — felhúzta a vállát és úgy rázta a fejét, mintha fázna.

Vojtye piszkos, poros arcán áhítat látszott. Néha nagyot nyelt. Tekintete mereven, kicsit homályosan hullott az asszony szemébe. Mara elhallgatott és hirtelen farkasszemet nézett vele:

— Na mit bámulsz! — Észrevett valamit a fiú tekintetében és újra belekapott a hajába. — Nézzék csak a taknyosát, már ez is úgy néz... úgy néz...

Lent hangosan koppant a műhely ajtaja. A széles lépcsők nyikorogtak a súlyos léptek alatt. Mara összefogta a ruháját és besiklott a mester hálószobájába, amelyet csak egy keskeny, folyosószerű mélyedés választott el a legények termétől. Vojtye lekapta a fejét és kapkodva forgatta a seprőt.

A lépcső lejáratánál fokozatosan tünt fel Krasa gömbölyű feje, égszínkék posztóruhába préselt felsőteste. Láthatóan nagyon óvatosan mozgott, mert az erős díszposztó

szakadásig megfeszült rajta és az óriás aranygombok nagy ívben domborodtak kerek hasán. A gombok közepén pirosan, kéken, zölden szikráztak a drágakövek. Arasznyi széles övének művészi ötvösmunkával kidolgozott csatján két tigris kapaszkodott össze. A mester megállott és körülnézett:

— Vojtye, hol vagy? — Hangjában gőg helyett fejedelmi személytelenség volt. A fiú négykézláb úgy ugrott elő a falócák alól, mint megriasztott egér. Krasa, mintha nem látta volna őt, valahová a sarokba nézett.

— Menj el Hasekhez... mondd meg neki, hogy küldjön már azokért a szalmapapucsokért, amiket rendelt. Én nem érek rá, hogy szállítással bibelődjek... Nekem... nekem... — Szónoki mozdulattal felemelte a kezét, de hirtelen eszébejutott, hogy mégsem mondhatja meg ennek a kölöknek, hogy ő most a királyhoz megy. Annyi gőggel legyintett, hogy Vojtye, aki meggörnyedve nézett fel rá, hirtelen még a lélekzetét is visszafojtva, lesütötte a szemét.

A mester, óvatosan hajlítva vastag kezét, töprengve nyúlt az állához.

— Mara! — Kiáltott visszafojtott hangon, de kerek hasán mégis veszélyesen görbült be az aranygombok íve.

Az asszony alakja egy pillanatra felbukkant az ajtóban. Halkan, riadtan sikoltott és visszaugrott a hálóba. Krasa óvatosan összekulcsolta kezét a hasán.

— Mi az? — kérdezte halkan.

— Jaj, annyi dolgom van... Reggel óta takarítok. Csak ez a vékony ruha van rajtam... — hallatszott a félignyitott ajtó mögül a sopánkodás.

Krasa láthatóan nem tudta, mit csináljon a kezével. Nem merte egészen leereszteni, mert akkor leszakadhattak volna a hasán domborodó díszgombok és nem merte behajlítani sem, mert ez a mozdulat a hátát és a vállát fenyegette.

— Na és...? — Arcán feszültség látszott, azt várta minden szónál, hogy a rettenetesen drága díszruha valamelyik varrása recsegve széthasadozik. — Gyere csak ki!

— Dehogy megyek! Ott van az a... az a...

A mester elmosolyodott és a fiúhoz fordulva szokatlanul barátságosan mondta:

— Úgy látom, legény lettél már te is, hogy szégyenkeznek előtted az asszonyok. — Aztán hirtelen elváltozott

hangon ráripakodott és vastag ujjával a lépcső felé bökött: — Mars! Repülj! Vágtass! Mint a szélvész!...

Vojtye leszegte a fejét és vad futással, egyszerre három-négy lépcsőfokot ugorva, lódult kifelé. A keskeny utca kellemesen hűvös volt. Balra, Csernikék házának tövében, a kiugró félemelet alatt az árnyékban még széles tócsa terpeszkedett, de a másik oldalon, ahova meredeken hullott a napsugár, már verebek fürödtek a porban. Ösztönösen örült a nyárnak, örült, hogy biztos zergeléptekkel rohanhat a meleg köveken. Egész lénye el volt telve küldetésének mérhetetlen fontosságával. Gyakran látta, hogy változik el a legények mord arcán alázatos fintorrá a düh, ha feléjük hull a mester szava és úgy nézett rá, mint hívő a bálványra. Mindenkitől ütleg, hajcibálás, rúgás vagy szitok járt neki, de ha a mester akasztotta le a falról híres hétágú korbácsát, hogy végigverjen rajta, Vojtye úgy érezte, megtiszteltetésben van része. A két mühely népe egy-egy nagy verés után kíváncsian, elismerően nézett rá. — Szereti ezt a gyereket a mester úr, — mondotta egyszer az öreglegény. — Más kikergetné az utcára, ez megveri. — Áldani fogod te még azt a kezet, amely téged vert... — mondogatta a másik. Vojtye értelmetlenül nézett rájuk ilyenkor és sokáig vakargatta fájó hátát. Most leszegett fejjel rohant a keskeny utcán. A sarkon hirtelen megtorpant. Novák kocsmája mellett keresztbe a főutcán alabárdosok kettős sora tömörült. Az óriás öklelörudakon csillogó baltaélek, mint roppant acélvirágok, nőttek a magasba. Balról, egészen a fal mellett, hófehér lovon szélesvállú, ölestermetű, horgasorrú tiszt ült. A ló néha ívbe hajlította a nyakát és kényesen emelgette vékony lábait. A tiszt fején sasszárnyas ezüstsisak villogott. Vojtye nézte a katonák egyformán vöröses arcát, izmos, domború péncélba szorított lábaikat, rezesen csillanó mellvértjeiket s gyerekes elragadtatás tört ki belőle. Lábujjhegyre emelkedett és felujjongott. Hangja rikoltva szállott a csendes utcán. Az ezüstsisakos tiszt felemelkedett nyergében és elnézett valahová a fiú feje felett: arcán feszültség látszott.

— Jönnek..!. — kiáltotta németül.

Az alabárdok sora gépies, egyenletes mozdulattal hajlott előre. A hatalmas lándzsanyelekről lecsüngő piros díszbojtok egyszerre rezdültek meg. A széles, félköralakú baltafejek élén szikrát vetett a nyári napsugár.

Vojtye tapsolva ugrándozott. Szilaj kedvvel rikoltozott, de rekedt, el-elcsukló kamaszhangja elveszett valami hirtelen felcsapó morajban. Az utca napsütötte, meleg kövezete, mintha megmozdult volna alatta...

A nyári délelőtt csendjében alvó házak között harci ordítás viharzott, ezernyi láb lépte dobogott, puffant, botladozott a szilaj, szédült rohamban. Az arcokon egyforma révült kifejezés látszott. A tömeg sűrű, barnás-szürke hullámmal zúdult valahonnan a sikátorok tömkelegéből, a pinceműhelyek mélyéből, veremkunyhókból és a cselédólak szalmájából az utcára... A dübörgő emberár élén néhány lépésre, mindenkit megelőzve óriástermetű kovácslegény rohant. Arcán vörös heg húzódott. Bozontos, fekete haja kócosan lobogott. Úgy emelte magasba roppant kalapácsát, mint furcsa érczászlót. Ruhája kormos rongyai meg-megrezdültek, amint öles ugrásokkal előrerontott. Mögötte kissé elmaradva görbehátú, madárarcú, hegyesorrú diák rohant, két hosszú olasz tőrrel a kezében.

Vojtye megfordult. Az emberár ott kavargott előtte. Az alakok, arcok, fegyverek összefolytak... Káprázó szeme elé kapta kezét és felsikoltott. A harsogó ordítás, mint vihar menydörgése zúdult reá. Megfordult és futni kezdett. A zúgó emberhullám utólérte és előresodorta az alabárdok halálos érckerítése felé...

Vad életösztönnel ugrándozott, hogy el ne merüljön az emberhullámban. Az alabárdok sora ott villogott a rohanó tömeg előtt. A görbehátú diák megtorpant. Két tőrének hosszú, keskeny pengéje szúrásra emelkedett. Átpillantott a kovácslegény felé és éles hangon kiáltotta:

— Üss, üss, Borivoj!

A legény öles ugrást tett. Felsőteste még az ugrás lendületében hajlott hátra. A kalapács zúgó félkört írt le, aztán rázúdult az alabárdok csillogó acélfalára... Egy rúd recsegve törött össze... Vasalása úgy bomlott szét, mint nyíló virág. A katonák vöröses arcába apró szilánkok porzottak.

A tömegben diadalordítás harsogott. A szürke ár nekizúdult a katonák sorának. Fájdalomüvöltés jajongott. Az alabárdok óriás rúdjain felnyársaltak vonagló teste rángatózott. A súlyos baltaélek rongyot, húst szaggatva csaptak bele a tömegbe. A katonák rezes vértjeire, a tarkóvédő sisakvasakra

vércseppek freccsentek. Az alabárdok lándzsahegyén rongyok, húscafatok lógtak.

A szárnyas, ezüstsisakos tiszt vezényszavakat kiáltozott. A katonák ütemes, gépiesen pontos mozdulatokkal egyenletesen léptek hátra. Az alabárdrudak sora visszahúzódott. A felnyársaltak hullái a kövezetre buktak. A tömeg átcsapott rajtuk.

Az ezüstsisakos tiszt újra kiáltott... Az alabárdok pontos, rövid, ellenállhatatlan mozdulattal nyúltak előre... belemélyedtek a rongyosok ordító gomolyába... és a rudak végén ismét ott vonaglottak a felnyársalt, torzultarcú hullák...

A zsoldosok sora, előre-hátra lépegetve a lándzsa-harc ritmusában, őrölte, tépte, szaggatta a tömeget. Néha a második sor, amely mindig két-három lépésnyi távolságot betartva mozgott az elsők mögött, egészen előrehúzódott. A baltaélek ilyenkor egyetlen acélfallá olvadtak össze és mint roppant csillogó acélmalom őrölték az újra meg újra rázúduló tömeget. A szürke halottak vérmocskos halma egyre emelkedett. A lándzsaharc toppanó, egyszerre zörrenő halálos ritmusában szilaj, révült küzdelemvággyal zúgott a lázadás dörgő dallama...

Vojtye hirtelen érezte, hogy nem fél... Agyában kigyúlt valami. Egy pillanatra maga előtt látta a lándzsák sorát... Megbotlott. Térdreesett, a roham vad lendülete odasodorta a lassan, gépiesen előre-hátra mozgó alabárdrudak sora alá. Maga fölött látta a csillogó, véres baltaéleket. A katonák poros, rövidcsizmás lába egyszerre lépett előre. Talán rúgás érte... Érezte, hogy bordáiban fájdalom sajog. Agyában vad düh kélt. Acsarkodva, sikoltó hangon kiáltozott. Előrekapott, belekapaszkodott a katonák csizmájába és beleharapott az egyik csontos, behajló térdbe... Ajkán érezte a poros posztó émelyítő ízét... A düh hányingertkeltő őrjöngéssé fokozódott. Újra harapott. A katona nehézkesen ismételve a lándzsaharc betanult mozdulatait, magával vonszolva ellenfelét, hátralépett és szabad kezével széles, rövid töréhez kapott... Vojtye gyors, sikló mozdulattal visszahökölt.

— Üsd... üsd, Borivoj! — A sovány, görbehátú diák hangjában féktelen harci mámor csendült. A kovácslegény hátravetette kócos fejét. Ajkáról őrjöngő dühvel vad szitkok zuhogtak. A homlokáról széles fekete csíkban lecsorduló

vér kettéválasztotta arcát, úgyhogy az arcvonások férfias, érdes harmóniája széthullott. Magasra emelte nedvesen csillogó kalapácsát és öles ugrással vetette magát az alabárdosok közé.

A kalapács féktelen lendülettel zuhogott a vérmocskos rongyokat lobogtató lándzsaélekre. Nyomában egy nagyállú, alacsonyhomlokú nyeregkészítő tolakodott. Vastag, merev bőrköténye, mint páncél borult eléje. Balkezére vastag rongyokat csavart pajzsnak, jobbjával rövid, de karvastagságú vasbotot emelt. A diák megvárta, amíg az alabárdélek századszor is előrezúdulnak, azután hirtelen leguggolt az alabárdok alá. A rudakról lelógó nagy piros díszbojt végigsimította homlokát. A bárd éle lesodorta tollas kalpagját... Hasravágódott és elnyúlva, egyszerre vágta bele mindkét törét az előrelépő rövid csizmák poros szárába. A lándzsaharc gépiesen pontos tömegmozdulatainak halálos összhangja megtört. Egy vörösesarcú zsoldos. akinek bőrpáncélján széles rézdiszek kanyarogtak, térdreesett. Az alabárd vasalt rúdja kicsúszott ujjai közül és ferdén hullott a többiek lába elé... Ketten-hárman botladozva meginogtak, a kormos legény kalapácsa odazúdult... Egy rúd recsegve szétzúzódott. Az acélfalon rés támadt. A tömeg fakó hulláma habzó dühvel csapkodta a katonák hadrendjének repedező szikláját...

*

A lányok éppen délelőtti álmukat aludták a falak mentén körbefutó jászolszerű fekhelyen, amikor kintről felharsant a lárma. Manya, aki röviddel azelőtt szabadult meg egy tökrészeg diáktól és éppen a fekhelyét hozta rendbe, elsőnek futott ki az udvarra. A többiek álmosan, kócosan, egy szál rongyot csavarva derekuk köré, tolongtak utána. Jankovics, aki éppen Vera vendége volt, dühöngve botladozott mögöttük...

A nagy, szegletes vasajtó zárva volt. A lárma valahonnan a nagyutcáról zúgott. Emma, futtában a haját igazgatva, szaladt föl a lépcsőn, amely az ivóba vezetett...

— Ne, ne menj! — kiabált utána a vaskostestű Vera. Szeplős, kerek parasztarcán félelem látszott. — Ha így lát meg nappal egy polgárasszony, egy hétig se kerül ki a nyakad a kalodából!

— Vesszőt kapsz, bolond! — riadozott Manya.

— Gyertek a padlásra, lányok! — vezényelt Jankovics

Szeme furcsán ferde volt az álmosságtól. Már harmadik napja ivott. Emma fölnézett. Novák most csináltatott tetőt házának még tavaly hozzáépített kisebb része fölé, de a magasba meredő gerendákon most nem kopácsoltak a lassúmozgású ácsok. Emma szótlanul futott fel a létrán. Kidugta fejét a félig befedett tetőnyíláson és hirtelen támadt szilaj elragadtatással élesen sikoltott. Lent örvénylett, harsogott a harc. A hadrend mögött riadtan ágaskodó fehér lovon ezüstszárnyas sisakú tiszt kiáltozott vezényszavakat és néha fölösleges, ideges mozdulattal csapkodott maga körül kivont kardjával.

Emma hirtelen előrenyújtotta vastag, izmos karját:

— Oda nézzetek, lányok! Az őrségparancsnok! — Hangja megremegett.

— Engem megvesszőztetett! — sikoltott Manya. Vékony teste reszketett a hirtelen kitörő dühtől.

— Engem kalodába zárt! Arcomba köpött! — rikoltozott Vera.

— Dögöljön meg! — helyeselt Jankovics, aki csak most ért fel a lányok után a háztetőre. Bamba tekintettel, szinte egykedvűen nézte az egymásnak zúduló tömegeket, azután morogva lehajolt és inogva keresgélt maga körül. Felvett egy kétaraszhosszú cserépdarabot, majd, talán csak azért hogy valamiképen kifejezze mélységes rokonszenvét a vaskos, erősderekú Vera iránt, széles lendülettel vágta a cserepet az ezüstsisakos felé.

A lány szeplős, kerek arca kigyúlt. Belemarkolt a frissen pirosló cserepek halmazába. Vastag ajkáról rikoltó szitkok röppentek. Szeme összehúzódott. A cserép kiröppent kezéből, nagy ívet írt le az ezüstsisakos feje felett, aztán recsccsenve hullott darabokra, széttöredezve a szemben álló ház kopott falán.

A harc mámora mindnyájukban fölviharzott. Mindnyájan kiáltozva tépték a tetőt és a cserépzápor zuhogva hullott a katonák tömör hadrendjére. A fehér ló síma bőrén piros foltokat mart az éles kő. Felkapta vékony, okos fejét és fájdalmasan nyerített... A lányok arcán düh tombolt. Emma hirtelen megbotlott valamiben. Káromkodva esett térdre. Hatalmas gerenda hevert a lába alatt. A lány lehajolt, belekapaszkodott a gerenda mészporos szélébe és a vad erőlködéstől eltorzult arccal, elfulladva kiáltotta:

— Lányok!... Lányok!...

A többiek odaugrottak. Szédült, féktelen bosszúvágy tombolt bennük. Az ezernyi megaláztatás, a köpések, rúgások, vesszőzések emléke mint izzó köd borult agyukra. Ajkukról révült sikolyok szakadtak.

A gerenda megmozdult. Nehézkesen odébb billent és megakadt a tető szélén... Vera hátrafordult:

— Segíts! Segíts!!

Jankovics, aki morogva dörzsölte arcát, rábámult. Borgoztől homályos szemében értelem csillant. Körülpillantott. Fölkapott egy hosszú, vastag, mészfoltos rudat és a gerenda alá feszítette... Emma fogát vicsorgatva erölködött. Vera szeplős arcán verejték ömlött. Manya hétrét görnyedt, vékony keze körülölelte a nehéz fát, ritka, hosszú haja szétömlött a gerenda poros végén. Érezte, hogy tenyerébe száz szálka fúródik, de testében szilaj erővel tombolt egy ismeretlen, féktelen érzés. Vadul rángatta felsőtestét.

A gerenda megmozdult... Kicsúszott a tető szélén túl... Aztán néhány maltertól még nedves téglát sodorva magával, lassan, mint magasból lecsapódó óriási, otromba pallos zúdult a zsoldosok sorára.

Tompa robaj morajlott. Fájdalomüvöltés harsogott. A porban tucatnyi katona vonaglott. Az alabárdok acélgátja széttörött. A fehér ló térdére bukott. Lovasa belezuhant a tömeg szürke örvényébe. Ezüstsisakja lehullott a fegyverek, emberek, rongyok halmazára s mint erőtlen kézből kihulló serleg csendült az óriás gerendán, aztán odagurult a fal tövébe...

Emma homályosan látta, amint egy lenhajú suhanc felkapta és a fejébe nyomta s tapsolva ugrándozott.

A tömeg áttört a zsoldosok széthulló gátján és dübörgő morajjal zúdult tovább...

*

— Üsd! Üsd, Borivoj!

A diák széles szája majd a füléig nyúlt az üvöltő biztatásban. Két hosszú tőre közül az egyik már eltörött. A csonka pengén valami vérmocskos rongy lógott, mint furcsa zászló.

Mikor az ezüstszárnyas sisakú tiszt meg akart fordulni, a vad gomolygásban lova riadtan nyerítve nekirontott a

ház falának. Egy duzzadtarcú koldus hasravágódott a halottak és sebesültek vonagló halmazán, majd hanyattfordulva, nagy lendülettel vágta bele a kezében levő óriási hegyes vashorgot az állat karcsú, idegesen topogó lábába... A parancsnok kirántotta díszes vérttel fedett lábát a kengyelből és nehézkes mozdulattal próbált lecsúszni a nyeregből, de már késő volt. Lova hátrahőkölt, azután térdre bukott... A koldus rongyos alakja hirtelen fölmagasodott a hullahalom tetején. A vashorog, mint mesés ragadozó karma, vágódott a parancsnok nyakába, éppen sisak hátranyúló tarkóvédő vasa és a páncél rézdíszes gallérja közé. A koldus újra sujtott. Az ezüstszárnyas sisak lerepült szétloccsanó koponyájáról. Az előretörő tömeg összecsapott a ló és a lovas felett.

Ott, ahol az utca összeszorult, a tömeg megtorlódott, azután szilaj futással áradt a térre, melynek közepén cifra vaskerítéssel körülvett kút felett egy kőszent emelte magasra aranyozott keresztjét.

— A várba! A várba!... — dübörgött a győzelem ordítása.

— Vesszenek az árulók! Ki az idegen kalmárokkal! — Egy magas, feketehajú diák kapaszkodott fel a kút cifra vaskerítésére. Öklében pergamenttekercset szorongatott. A fekete ár örvényt vetett a kút körül.

— Vesszenek az árulók! — üvöltötte a diák. — Vesszenek a németek! Bent a Hradzsinban német kalmárok parancsolnak Vencel királynak! Német kufároknak adják el az országot az áruló urak! Jan Husz azért lépett a máglyára, mert...

Valami zizzenve suhant a levegőben, ércesen pendült a kút cifra vaskerítésén és végigkarcolta a szent szobrának kezében emelkedő aranyos keresztet. A diák feje hátracsuklott, a pergamenttekercs kihullott a markából. Nyitott szájjal, furcsán felakadt szemekkel odalt dőlt. Szürke ruhája beakadt a kút vaskerítésébe...

Vojtye, aki melléje kapaszkodott, látta, hogy ott, ahol a főutca torkollott a tömegtől elözönlött térbe, magas torlasz emelkedik. A torlasz tetején sűrű sorban tollaskalapos számszerijjászok nyüzsögtek. A rövid, vékony acélnyilak zizzenő fellegben szálltak a tömeg felé. Egy pillanatra, mintha csend lett volna és egészen élesen hallatszott a sebesültek jajongása.

azután olyan ordítás harsant, hogy a kőszent mozdulatlan arcán is, mintha megrezzent volna valami.

A fakó ár harsogva zúdult a torlasz felé. A magasból, mint szürke fellegárnyak, újra siklottak a nyilak. Féltucat ember fölbukott... Aztán még többen... De a roham szilaj lendülete, mint szürke hab, felcsapott a torlaszra. Egy gerenda dörögve zúdult a tömegre. Tucatnyi rongyos hentergett le. Az alacsonyhomlokú, nagyállú szíjgyártó legény öles alakja hirtelen kinőtt a kavargásból. Puha rongyokba tekert baljával félresodorta a feléje zúduló rövidnyelű dárdák hegyét. Súlyos vasbotjával döfködött a tömzsi, zöld posztóruhás ijjászok sűrű sorába... Mögötte száz és száz szürke rongyos kúszott fel a torlaszra. Egy bevertorrú, nagyszakállú bocskoros paraszt, aki a prágakörnyéki jobbágyok pirosöves kék ingét hordta, cséphadaróval törte az ijjászok sorát. A fehértollas, hegyes süvegek mint lelőtt madarak hullottak a lezuhanó katonák fejéről. Az ijjászok sora szétmállott a tömeg őrjöngő dühében...

Jobbról-balról a szűk utcákon újabb és újabb csoportok rohantak. A lázadás mint forgószél söpört végig a műhelyeken. A tömeg hullámot vetve áradt a torlaszon át a királyi vár felé, de a téren még mindig nyüzsgött az ember. A kút körül pergett a dob és ősi zsoltár dallamára új harci ének szállott.

... A mi igazságunk, a mi igazságunk
Erős, bosszúálló igazság.
Megrázza az eget, megrázza a földet,
A poklok mélységét....
S új életre ébred, ki senyved a láncok alatt....

Vojtye mellét szilaj érzés szorította össze. Féllábon ugrálva, tört lándzsanyéllel csapkodta a torlasz tetején a legfelül heverő szeges gerendán fennakadt hosszútollas ijjászsüveget... Valahol a téren tompa, ütemes patkócsattogás olvadt össze furcsa, vízesésszerű morajjá, azután a félelem jajdult. A torlasz felé tolongók fakó tömegére a német kalmárok tiszta, széles, nemrég kiépült utcájából hirtelen királyi nehézlovasok rövid vágtában rohanó szabályos sorai zúdultak...

Georg von Freyberg a legjobbhírű ezredtulajdonosok egyike volt, mégis közel félévre nem fizetett zsoldot katonáinak. Tudta, hogy milyen rossz hatással van ez a körülmény legényeire és most, amikor az ezred élén lovagolt előre a széles utcán, rejtett aggodalommal hallgatta a patkók egyenletes csattogását. Ha hátrapillantott, látta, hogy borotváltarcú, rézgombos sisakú lovasai hosszú pallossal az oldalukon tömör hadirendben lovagolnak mögötte, de ha az elmaradt zsoldra gondolt, mégis aggodalmasan szorította össze keskeny ajkát, idegesen szipákolt hajlott, hegyes orrával és félig behúnyva világoskék szemeit, halk szitkokat morgott magában. Amióta a király pénztárából egyre kisebb összegeket kapott és még a tiszteknek is alig juttathatott időről-időre néhány rézgaras alamizsnát, Georg von Freyberg lassan kicserélgette katonáit. A bajor, türingiai vagy szász zsoldosok helyett egyre több prágakörnyéki parasztlegényt vett fel. Ezek élelmezése sokkal kevesebb gondot jelentett. Nem követelőztek, ha elmaradt a zsold. Gyerekesen örültek a cifra katonaruhának, a szabadságnak, melyet a katonai szolgálat jelentett eddigi jobbágyi sorsukkal szemben. Bár ezek a legények tulajdonképen szökött parasztok voltak, mint katonák mégis királyi védelem alatt állottak és megvédhették a faluban maradt családjukat is.

... A patkók egyenletesen dobogtak. A rövidre vágott sörényű, jól táplált lovak ívbe hajtva izmos nyakukat, súlyosan emelgették erős lábaikat. Szügyükön a sárgarézgyűrű körül ritmikusan hullámzottak az izmok. — A lovak... A lovak igen... — gondolta az ezredtulajdonos — de az emberek... — Hirtelen eszébe jutott, hogy a mult vasárnap sajátkezűleg kellett kikorbácsolnia az istállókból azokat a lármás csavargókat, akik valami zavaros új vallásról prédikáltak a katonáknak, egyszerre igérve itt a földön Krisztus országát, bosszúállást a hatalmasokon és háromnapos szabad zsákmányolást a városban...

— Úgy hallottam, árulással jutott be ez a csorda a városba... — mondta majdnem kiáltva, hogy túlharsogja a patkók ütemesen hullámzó csattogását.

Egy nagyfejű, rövidlábú, horgasorrú ijjász, aki egyszerre szárnysegéde és tisztiszolgája is volt az ezredtulajdonosnak, feléje hajolt.

— Valaki kinyitotta a városkaput... — rikoltotta és

hirtelen hadonászva elengedte a kantárszárat — de már nyomában vannak az árulónak...

Jurij, aki az ezredtulajdonos baloldalán lovagolt az ezred előtt, lassan kardja csörögve rázkódó markolatára csúsztatta kezét, de az ijjász további magyarázatképen már valami zavaros rémmesét kiabált a lólábú sátánról, aki patájával rúgta be a város kapuját.

— Azt mondják a várban... hogy az akasztottak leszálltak a nagy bitófáról... aztán úgy, ahogy voltak, kötéllel a nyakukon mentek a tömeg előtt. Azoktól rémült meg az őrség... A sátán... a lólábú sátán maga rúgta be patkolt lábával a város kapuját...

Elöl fölmorajlott valami. A patkócsattogás mintha kissé elhalkult volna. A háztetőkről féltucat cserép röppent.

Az ezredes nyergében előredőlve kiáltott valamit. Jurij nem fordult hátra, de hallotta a kiröppenő ezernyi kard dallamos csengését és tudta, hogy ezernyi penge villog a katonák kemény markában. A lovak kissé kinyujtották izmos nyakukat, a patkók csattogása érces morajjá olvadt össze.

Az utca hirtelen véget ért. Széles tér nyilt előttük. A téren a cifra kút körül tömeg feketéllett. Georg von Freyberg magasra emelte kardját. Erös, szélesszügyü lova felágaskodott, azután nehézkes ugrással vetette magát a kút körül tolongó sokaságra. A lovasok torkából tompa üvöltés harsogott. Az ezred tömör sorai rázúdultak a tömegre. A súlyos, egyenletesen villanó pallospengék rövid, de szélesen hulló vágásokkal daraboltak a koponyát, a rongyokat, a hiábavaló, rémült tehetetlenséggel felnyúló karokat. A súlyos patkók alatt letiport testek vonaglottak.

A lovasroham percek alatt odébb söpörte a tömeget. A torlasz oldala feketéllett a riadtan fölfelé kapaszkodóktól, akik úgy szorongtak a gerendák halmazán, mint az ár elöl menekülö hajótöröttek. A keskeny mellékutcákat megtöltötték a menekülök. A kút körül néhány tucat mesterlegény, elvágva a többiektöl, a cifra vaskerítés mögé húzódva kétségbeesetten védekezett.

Georg von Freyberg érezte, hogy a roham lendülete fiatalos bizsergést varázsol izmaiba. Fakó arca kipirult. Összeszorította fogait. Félfordulásból vagdalkozott. A penge néha tompán csattogott az ordítozó, gomolygó tömegből kibukkanó koponyákon. Ilyenkor az ezredes ujjai között meg-

rezdült a kardmarkolat, szíve ujjongva összeszorult az ölés mámorában, torkából kiáltás vijjogott. Volt valami szédülést keltő, szinte isteni fölény abban, ahogyan szélesszügyü, ápolt, gránitszínü paripája hátán lebegett a fakó, piszkos tömeg felett. Nem érzett szánalmat, ha beroppantak a horpadt mellek bordái a súlyos patkók alatt, nem sápadozott, ha sikoly örjöngött a legázoltak vonagló garmadájából... A lendület majdnem nekivitte lovát a barrikád előrenyúló gerendáinak. Hátradölve a nyeregben, körülpillantott. A téren még ide-oda özönlöttek az ezred tömör sorai és villogtak a pengék. Tudta, hogy a keskenyebb utcákban lehetetlen a lovasroham. Felemelkedett a nyergében és intett.

A torlasz tetején nyüzsgő tömegből ezernyi tekintet hullott feléje.

Georg von Freyberg megvárta, amíg a lovasok sürü hadrendje felsorakozik mögötte, azután gögösen kiegyenesedve kiáltotta:

— Józan kézmívesek! Ne hallgassatok a lázítók sátáni szavára! Lökjétek le legényeim pallosa elé azt, aki okozója volt a vérontásnak! — Hangjában parancs recsegett.

A torlasz tetején szorongó tömeg hallgatott. Az ezredtulajdonos hátrapillantott. A katonák arca verejtékes volt a sisak alatt. A naponta gondosan tisztított rézdíszek, a páncélok, sisakok vérmocskosak, porosak voltak, csak a vágásra kész, vállhoz támasztott pallosok széles pengéje csillogott vakítóan a nyári nap fényében. Georg von Freyberg szeme káprázott. Újra érezte a hatalmat, amely a fegyverek és izmok mögötte felsorakozó eleven falából áradt és halkabban, rábeszélően, mint a bölcs fejedelmek, akik urai életnek és halálnak tovább beszélt:

— A király kegyelmet ád! — Páncélos mellére tette tenyerét és úgy érezte, hogy a hatalom tudata, mint lágy tavaszi napsugár, bizsereg végig izmain.

A barrikádon sötétlő tömegből szálas, szegletesarcú, szürkeruhás barátféle bukkant ki. Lassan magasba emelte ökölbe szorított karjait s a hangja végigharsant a halottakkal borított tér, a királyi lovasok sürü sorai felett:

— Térjetek meg! Térjetek meg, erős gonoszok szolgái! Eljött az idő!... Az ítélet ideje! — A szavak szilaj hittel zúgtak eltorzuló ajakáról.

Az ezredtulajdonos oldalt fordította sisakos fejét és

szemöldökével parancsot intett. Csatlósa vállához kapta a számszerijj otromba támasztófáját. Ujjai gyorsan futottak a húrfeszítő korong fogaskerekén. Az ijj acélíve halkan pengve egyre jobban behajlott. Bent a támasztófa keskeny árkában a húrral együtt fokozatosan húzódott hátra a rövid, könnyü, fémnyílvesszö...

Jurij hallotta az acélív halk pengését, látta, amint az ijj húrja háromszögben feszülve húzódik hátra. Tudta, hogy mindjárt hörgésbe fúl a lázadás harsogó hangja, mindjárt lezuhan a torlasz roppant talapzatáról a gránitszínü emberszobor. Keskeny keze idegesen csúszott kardja markolatára.

Az ijjhúrt feszítő korong halk recsegése elhallgatott... Jurij érezte, hogy belsejében valami zúgó dallam viharzik. Egy pillanatra lehúnyta a szemét. Új, sosem tapasztalt érzés szilaj dallama volt ez. Új, ismeretlen érzés, amely eltöltötte egész valóját és csillogó gondolatokat gyujtott agyában.

A kicsapódó húr halkan, ércesen pendült...

Jurij kezében megvillant a penge.

A rövid acélnyil zizzenve röppent az átkot harsogó lázadó felé. Jurij egy pillanatra úgy látta, hogy gránitszínü alakja meginog. A nyílvesszö végigkarcolta fakó bőrét... Vastag nyakán vörös csík húzódott. Hangja egy pillanatra elakadt... Aztán tovább zúgott:

— ...Eljött az ítélet órája!... Erős lett a gyenge és porrá omlik az erös gonoszok hatalma...

Az ijjász úgy pislogott élestekintetü szemével, mint láthatatlan hálónak nekirepült keselyü. Toroklövéssel akart végezni és most szégyenkezést, bosszúságot érzett. Ujjai újra végigfutottak az ijjhúrt feszítő korong kicsiny fogaskerekén. Jurij ismét hallotta a feszülö ijj halk, érces zörgését és szívében újra felmorajlott a szilaj dallam. Kezében megremegett a kivont penge. Látta, hogy az ijjász széles hátán mély ráncokat vet a vastag zöld posztó, lassan mozdul a faragott nyíltartó és vastag nyaka, talán attól, ahogyan a célzás igyekezetében visszafojtja lélegzetét, kivörösödik... Jurij agyában egyre fényesebben égtek a gondolatok. A torlasz felöl zúgott, égetett a lázadó szava. A katonák sorában mozgás támadt, a vállukhoz támasztott pallosok pengéin rezzenö szikrát csiholt a nyári nap.

A tömeg látta az ijjhúron feszülö halált és az arcokon rémület sötétlett. Féltucat inas kar kapkodott a gránitszínü

ember fakó csuhája után. Jurij arcán pír ömlött el. Most már tudta, hogy az új, szilaj dallam: a magányos harc dallama. Tudta, hogy a pengéje lesujt, hogy néhány pillanat mulva ő maga is ott hever majd darabokra szabdalva a kövezeten...

Az ijj pendült, zizzent a nyílvesszö... A fakó csuháról a széles vállon szürke, szakadt rongy lebbent... A torlaszon szorongók hadából örömordítás harsant.

A katonák sora összerezzent, mintha láthatatlan tenyér lökése érte volna páncélos mellüket...

Georg von Freyberg bosszankodva csapott a lova nyakára:

— Ne müvészkedj a toroklövéssel, te ostoba!

Az ijjász elvörösödött:

— Maga a sátán ez a szürkecsuhás... Átok kápráztatja a szememet...

Kapkodva nyúlt hátra nyílvesszö után... Harmadszor is pengett a feszülö acélív... Újra sápadozott a rémület a rongyosok arcán és tovább harsogott a torlasz tetejéröl a katonák nyugtalanul megmozduló soraira a szilaj üzenet. A levegöben türhetetlen, száraz feszültség volt... Jurij közelebb léptette a lovát a csatlós mögé és háracsúsztatta kivont kardot tartó kezét.

— Rajta! — üvöltött Georg von Freyberg.

Jurij az ijjász balkarjának hátracsapódásából látta, hogyan feszül az ijjhúr. Kezében meglendült a penge... de már késö volt. Az acélív pengve kiegyenesedett... A szürke szobor megingott... Ökölbe szorított karjai erötlenül lehullottak. Szava elakadt... Úgy dölt elöre a torlasz roppant talapzatáról, mint leomló szobor és a rongyosok jajongó ordítása fölviharzott körülötte...

Jurij felegyenesedett nyergében. A keskeny, hegyes penge hirtelen elmerült az ijjász vastag vörös nyakában a két örömordítástól remegö, horgos tarkóizom között... Látta, hogyan csúszik le a nyeregböl zöldposztós alakja, látta a nyíltartóból kihulló acélvesszöket... Torkát féktelen bánat szorította. Szeméhez emelte kezét és izzó szégyent érzett: elkésett.

Körülötte örvényt vetett a lovasok tömött sora... Szilaj ordítás viharzott. A lovak vadul ágaskodtak.

— Fiaim! Édes fiaim! — hallatszott furcsa, riadt csodálkozással az ezredtulajdonos hangja.

A sürü sorok egyenes vonalát széttörte valami vad vihar. Az egyforma arcokon féktelen düh izzott. A széles pallosok úgy keringtek a levegőben, mint viharsodorta madarak.

— Fiaim! Én... dupla zsoldot... én...

Féltucat súlyos penge egyszerre zuhant az ezredtulajdonos sisakjára. Feje elformátlanodva állott szét, de a csapások tovább zuhogtak arcára, mellére... Teste darabokra hullott a pallosok alatt. Levágott karcsonkjai után rángatóztak... A téren őrjöngve tombolt a katonalázadás. Itt-ott, ahol a tisztek védekeztek, pengett az összecsapódó acél és karok, fejek zuhantak vértfreccsentő fergetegben. A torlasz felől újjongó tömeg áradt...

— A várba! A várba!! — A szürkeruhás felegyenesedett, a vállából kiálló nyilvessző a sebet marva rezgett, de hangjában a győzelem harsogott. A keskeny utcából új tömegek áradtak.

*

Bohumér Krasa időről-időre lélegzetét visszafojtva nézett a hatalmas vörösbársony függönyre, amely mögött néha léptek toppantak és halk beszéd hangzott. Már hosszú idő óta vártak. Sadkó Prchala álmos szemében türelmetlenség látszott. Mathias Thurner idegesen vakargatta húsos, kerek állát és halkan beszélt:

— Nem értem, mire való ez a késlekedés... Nem értem... Az események oly gyorsan követik egymást, hogy könnyen, nagyon könnyen...

Csernik, a nyeregkészítők céhmestere, aki méltóságához képest meglepően fiatalnak látszott, idegeskedve hadonászott mozgékony kezével:

— A király a seregében bízik... Pedig én mondom, csak az a zsoldos sereg megbízható, amelynek rendesen fizetik a zsoldját...

Thurner kissé félrehúzta a száját:

— A polgárság, a becsületes kereskedők nem vállalhatják olyan sereg pénzbeli támogatását, mely csak a nemesség érdekeit védi...

Vladiszláv Zima megvakarta kopaszodó fejét és szórakozottan számolgatta nagy, színarany gombjait, melyek sürün ültek díszes kékbársony ruháján.

— Mindenekelőtt tiltsa ki a király cseh földről a német kereskedőket, adassa át katonáival a céhek ítélőbíróságainak a kontárokat és vesszöztesse ki a városból a csalókat...

Már százszor elmondták érveiket közel egy év óta tartó folytonos tanácskozásaikon és most mégis újra úgy ismételgették mondanivalójukat, mint a diákok a leckét vizsga előtt. Arany gombokkal, vagyontérő díszekkel túlzsúfolt drága ruháikban olyanok voltak, mint mesés fejedelmek, akik távoli országokból jöttek tanácskozásra, ide, a széles márványlépcsőkre.

— Vigyázat... A szónok előlép: egy térdhajtás... — hallatszott valahonnan az öreg pergamenarcú udvarmester figyelmeztető, aggodalmas suttogása. — Ha a király szól, mindenki lehajtja a fejét. A válasz előtt ismét térdhajtás...

Az óriás, vörösbársony függöny meglebbent, azután kettévált és ércesen zörrenve valahol a magasban összecsendülő nagy rézgyürüivel, siklott jobbra-balra.

Bohumér Krasa előrelépett. Agyában valahogy szétfutottak a betanult latin kifejezések. Másodiknak, Thurner után kellet beszélnie, de már egész teste verejtékben úszott. Díszruhája összeszorította a mellét. Minduntalan visszatartotta lélegzetét, mert attól félt, hogy a hasán ívelő aranygombok sora nem bírja ki a megerőltetést.

Ösztönösen egymáshoz húzódva lépkedtek előre...

Az óriási terem csúcsíves ablakaiból éles napfény hullott. Jobbra-balra, egymástól másfélöl távolságra, tetőtől-talpig ezüstpáncélos királyi testörök sorakoztak. Krasa oldalt sandított és hirtelen nem tudta, üres páncélok vagy élő emberek állanak-e a nyári nap vakító sugaraiban. Alacsony emelvényen, keskeny, magastámlás, aranyozott széken homályos tekintetü, nehéz bársonyba öltözött idősebb ember ült. Nem lehetett nagyon öreg, mert a trónus karfáján pihenő keze szinte síma volt, de a szája szegletén elmélyülő, a homlokán áthúzódó ráncok, kopaszodó feje és a szeme alatt petyhüdten sötétlő arcbőre mégis öregessé tették előregörnyedő alakját. Vencel király testvére volt Luxemburgi Zsigmondnak, de nyugtalan életet élt és sokkal idősebbnek látszott.

Bohumér Krasa elvörösödött az izgalomtól. Homlokán egyre bövebben ömlött a verejték. Érezte, hogy átnedvesedett ruhája egyre szorosabban simul a hátára és irgalmatlanul

vágva feszül a hóna alatt. Szerette volna megtörülni a homlokát, de keze félúton megtorpant.

A királytól jobbra a szökeszakállú, szabályosarcú, erős, izmos Schvanbergi Bohuszláv állott széles lovagi pallosra támaszkodva. Balról, kissé előrehajolva, az alacsony, feketehajú, gyorsbeszédű Cenek von Wartenburg beszélt, néha figyelmeztetően odaérintve mozgékony kezét a király könyökéhez. A kövér, horgasorrú, rőtbajuszos Ulrich von Rosenberg, akinek két tucat vára és sok tízezernyi jobbágya mellett legalább másfél tucat palotája, nagy műhelye volt a fővárosban, nyílt undorral nézte a kereskedők, céhmesterek, műhelytulajdonosok fejedelmi fénnyel kiöltözött csoportját.

Mathias Thurner előrelépett. Gyorsan mozgó ajkáról végtelen zümmögő patakkal ömlött a szónoklat cifra latinsága.

Valahol a távolban moraj csapott föl. A nap elé hirtelen felleg csúszhatott, mert a falak mentén a testőrök csillogó páncélján kihúnyt a visszaverődő sugarak sziporkázó fénye. — Zivatar jön... — gondolta Krasa.

A távolban egyre közeledve újra felmorajlott valami. Krasa mereven figyelte az ablakot... A felhő tovasiklott és az ezüst páncélokról újra káprázta tó fény freccsent. Az atyamester vörös, telt, izzadó arca elfintorodott. Szemöldöke fölfutott a homlokára. Szája kinyílt. Tömpe orrán párhuzamos ráncok futottak végig. A szónok ünnepélyes beszédét harsányan vágta ketté a tüsszentés... Az aranygombok ive még jobban begörbült. Az egyik gomb csengve hullott a padlóra...

Krasa gyors, ösztönös mozdulattal kapott utána. A következő pillanatban az egész sor zengve gurult szerteszéjjel. A drágakövek úgy villogtak, mint apró állatok szeme. Az elszakadt, hosszan elnyúló cérnák kicsiny egérfarka gonoszkodva billegett. A kék díszruha kinyílt és a hatalmas has, kiszabadulva börtönéből, előredülledt. Krasa egy pillanatig görcsösen felhúzott vállal, behúnyt szemmel, tenyerét görcsösen mellére szorítva állott. Agyán égő szégyen, egész testén boldog megkönnyebbülés ömlött el. A teremben kacagás harsogott. Mindenki nevetett, hahotázott, mosolygott. Bohuszláv von Schvanberg szoborszerű arcán a harcosok szilaj mosolya csillogott. Szőke szakálla rengett. Wartenburgi Cenek öreges hangon kuncogott. A kövér Ulrich von Rosenberg elégedetten, kárörvendve hahotázott. A király felemelkedett.

Homályos szemében vidámság látszott. Ajkán idegesen rángatózott a nevetés.

— Derék polgárok... — Szava tompa, akadozó volt...

Kint a palota előtt, a keskeny utcákon tízezrek harsogó ordítása morajlott. A nap elé újra felleg kúszott. A függöny mögül féltucat udvaronc, nemes, zsoldos és szolga rontott elő. Az elöl futó idősebb, tarkaruhás férfi egyszerre megtorpant a trónus előtt. Arca sápadt volt. Reszkető rémülettel bökdösött hátra a válla felett. Ajka éppen olyan idegesen rángatózott, mint a királyé. Szólni akart, aztán még közelebb ugrott és egészen belehajolva a király arcába, rekedten fulladozva suttogott valamit. A király válla megrezdült. Sápadt, ráncos arca kivörösödött. Ökle lecsapott a trónus díszes elefántcsont karfájára.

— Az alabárdosok?...

A másik torkából mint szürke kígyó siklott a suttogás...

— Az ijjász ezrede?! — vijjogott a király ajkáról a kérdés.

A palota falai megrezdültek. Minden megingott. Ezernyi láb dobogott a széles márványlépcsön... Ezernyi torokból zúgott a győzelem tomboló ordítása... A trón körül állók csatlósaik után kiabálva hátráltak. Thurner riadt, tanácstalan arccal tolakodott utánuk. A kereskedők, céhmesterek, gazdag polgárok tarka csoportja elnémulva tódult a nyomába. Krasa gyors mozdulatokkal kapkodta a szétgurult gombokat. Arcán megkönnyebbülés és félelem keveréke látszott.

— A lovasok?! Georg von Freyberg ezrede? — A király hangjában féktelen, emésztő düh és szédült ámulat csendült.

Az óriás bársonyfüggöny szétcsapódott, azután leszaggatva omlott a márványpadlóra. Mögötte fakó emberek, aszszonyok, botok, kések, lándzsák szürke hulláma örvénylett...

Az ezüstpáncélos lovagok nehézkes léptekkel botladoztak elébük. Schvanbergi Bohuszláv lassú, nyugodt mozdulattal felgyürte ruhája ujját és két kézre fogva pallosát, lelépett az emelvényről.

A testőrlovagok sora megingott... Egy óriás, kormos, bozontoshajú kovácslegény öles ugrással vetette magát előre. súlyos kalapácsa alatt zörrenve loccsant szét az ezüstpáncél. Egy duzzadtarcú, gyulladtszemű koldus rátérdelt a felbukó testőr mellére, felhúzta a sisak díszesen metszett vasrostélyát

és marokra fogva a hatalmas vashorgot, rácsapott a földön heverő homlokára...

A márványterem megremegett. A palota lépcsőjén, udvarán és a trónus előtt örjöngve viharzott a harc és dörgött a tömeg győzelemordítása... A király alakja megingott. Feje furcsán rázkódott elernyedt nyakán. Homályosodó szeme előtt, mint képtelen, hihetetlen, átdorbézolt éjszaka utáni rémálom, kavarogtak az arcok, a fegyverek, az öklök, színek és alakok. Mellében ernyesztő csodálkozás, valami halálos, bénító meglepetés terjengett... Ez a nép húzódott meg alázatosan, szürkén az alabárdosok sora mögött, ha ünnepre harangoztak a száztornyú város templomaiban... Ez a nép hordta össze a serény adót... Hangtalanul robotolt a műhelyekben... Ettől a néptől választotta el őt a gazdagok, az előkelők, a hatalmasok csillogó hada... Sohasem hallotta ennek a népnek a szavát... Sohasem látott mást az arcán, mint csodálkozást és engedelmességet... Hosszú ideig ült a trónon és azt hitte, ismeri ezt a hallgatag, műhelyek mélyén meghúzódó, névtelen népet...

Megrázta szédülő fejét. Nem értette, honnan zúdul elő ez a szilaj, rongyos had. Egy lépést tett előre... Vékony, piros posztóharisnyás lábáról lecsúszott a hegyesorrú, puha, aranyos cipő... Megtorpant. Tekintete üresen, mereven szegeződött a márványpadlón csillanó, aranyos cipőre, amely egyetlen ismerős, biztos tárgy volt az irtózat boszorkánytáncában. Körülötte tombolt a harc, zengve csattogott a kardpenge és a vasbot. Birkózó alakok buktak egymásra. Ropogott a csont, szakadozott a vaslemez és mállottak az izzadt rongyok.

...Meghajolt. A vér a fejébe tódult. Keskeny, símabőrű keze reszketve nyúlt a cipő után... Szeme előtt piros pontok táncoltak...

A gomolygó porban birkózó alakok dulakodva zuhantak a trónus emelvénye elé... Az aranyos cipő eltűnt egy repedezettkörmű, mezítelen láb sok úttól cserzett talpa alatt...

Vére vad lüktetéssel csapott fel bénuló agyába. Szeme előtt egy pillanatra rőt tüzek lobbantak, aztán minden belesüllyedt valami hűvös szürkeségbe... Puhán, szinte hangtalanul dőlt a trónus elefántcsontlapokkal borított lába elé...

*

Vojtye mellében zavaros érzések kavarogtak. Lelépett a műhely bejáratának ismerős, lefelé vezető lépcsőjén.

Az ajtó tárva-nyitva volt. Bent üresen tátongott minden. Az ezüstsisak szárnya odaért az ajtó széléhez. Vojtye megfordult. Arca elváltozott. Hátrahajolt és akkorát vágott a deszkákra, hogy az ajtó recsegve megbillent. A földön feldőlt, vadonatúj csizmák és szétdobált, féligkész szalmapapucsok hevertek. A szalmaáztató cseréptál mellett kiloccsant víz széles tócsája feketéllett. Lihegve vagdalkozott... A tört kardpenge az új csizmák fényes oldalát karmolta..

Megtorpant, azután lassan lépkedett fel a legények hálótermébe vezető széles lépcsőn.

— Vojtye!... — A kiáltásban megkönnyebbülés csendült. A mester hálószobája előtt karcsú, feketehajú asszony állott. Összekulcsolta kicsiny, lányos mellén vaskos kezeit és felhúzott vállal úgy meredt előre, mintha a távolba nézne. Hirtelen hátrahőkölt. Szája csodálkozó mosolyra húzódott:

— Mi van veled? Jaj, mi van a fejeden... — Halkan nevetett, azután szokatlanul elkomorodva megkapta a fiú vállát. — Jaj, egész odavagyok. Az uram még mindig nem jött vissza a palotából... Jaj, úgy féltem. Valaki bekiabált a műhelybe... A legények, mintha boszorkányok bolondították volna meg őket, mind kitódultak az utcára... Még a papucsokat is eldobálták... Még a csizmát is... — Hirtelen észrevett valamit a fiú arcán és elhallgatott. Vojtye sápadt volt. Szeme nagynak, sötétnek látszott a szárnyas ezüstsisak árnyékában... Hegyes ádámcsutkája szomjasan mozdult, lassan az asszony felé nyúlt vékony, összekarcolt kezével és rekedten mondta:

— Csókolj meg...

Mara az ámulattól nyitott szájjal nézett rá. Gyorsan hunyorgott:

— Miiit? — húzta a szót. — Mit mertél mondani?

Vojtye hátrább tolta a homlokába csúszó ezüstsisakot.

— Csókolj meg... mert... — lassan megemelte a tört kardpengét — mert megöllek...

Mara ösztönös riadozással előrenyújtotta karját:

— Bolond vagy? — kérdezte sírósan, azután hirtelen hangosan csapott erős, vaskos combjára. — Megállj csak! Majd szólok én a mester úrnak!... Majd megver az téged, hétágú korbáccsal ver meg!

Vojtye ismét feléje lépett.

— Nem ver meg. — Hangjában sose hallott gög volt. — Látod, sisak van a fejemen... kard a kezemben. Erős vagyok.

Hirtelen előreugrott és az egyik kezével belekapaszkodva Mara tarka, könnyű ruhájába, a másikkal a kardot emelve, gyerekesen elfúló hangon rikoltotta:

— Csókolj meg...

Mara előrenyúlt és megkapta hadonászó kezét. Vojtye vadul rángatta magát, de az asszony erős, puha keze ellenállhatatlanul csavarta le vékony karját.

Néhány pillanatig ott dulakodtak a fekhelyek között. Az asszony hirtelen hátralökte a fiút. Vojtye nekitántorodott a fekhelynek. Kardja kiesett a kezéből. Sisakja a homlokára csúszott. Hallotta, hogyan csapódik be előtte a mesterék hálószobájának ajtaja és majdnem fölsírt tehetetlen dühében.

Megigazította a sisakját. Úgy érezte, hogy hiába volt a nagy harc, hiába a szilaj rohanás. Valami, ami csak zavaros kamaszálmokban bukkant fel előtte, aminek teljesülését ösztönösen várta, nem teljesedett be. Most érezte, hogy fáradt, rettenetesen fáradt, de mellében féktelen, tűrhetetlen akarat égett. Odalépett az ajtóhoz.

— Csókolj meg... — Hangjában gyerekes nyafogás és férfias könyörgés keveredett. — Csókolj meg... Neked adom a sisakot... hallod? A kardot is... Mindent, csókolj meg...

Szava elcsuklott a sírástól. Sokáig csend volt, azután lépés zörrent. Az ajtón rés támadt.

— Nem eresztelek be — susogta az asszony —, durva vagy. Dugd be a fejed, de ne rugdalódz! Mert ha nyakadra szorítom az ajtót, kinyújtod ám a nyelved, te rabló...

Vojtye gondolkozott, azután úgy dugta be kócos, lenszínű fejét a résen, mint a népmese rókája a baromfiólba. Mara erősen tartotta a fakilincset, azután lassan előrehajolt. Puha, meleg ajka erős, sűrű csókkal érte Vojtye maszatos orcáját, a sisak szélétől karcolt homlokát, könnyektől nedves szemét és sírástól meg-megremegő száját...

Bohumér Krasa csak késő este jött haza. Vojtye hallgatott. Mara a férje nyakába ugrott és sírt örömében...

*

Vencel királyt szívszélhüdés érte. Halála jeladás volt a harcra az egész országban. Itt is, ott is, mint apró lidérctüzek, fel-fellobbant a lázadás. A nemesi hadak összecsaptak a parasztokkal. A gazdag polgárság várakozott. Vencel halálával a cseh korona testvérét, Luxemburgi Zsigmond német és magyar királyt illette, aki mindent megtett, hogy minél nagyobb erővel lépjen fel Jan Husz hívei ellen. A husziták táborában ekkor két nagy csoport volt kialakulóban. Az egyiknek főfészke Prága városának gazdag polgároktól lakott része volt. A nép nagy tömegei viszont Tábor hegyén gyülekeztek és nem elégedve meg a vallási szertartás reformjával, mélységes szociális, illetve forradalmi tartalmat adtak Husz János tanainak. Az egyik csoportba a cseh és morva főnemesség egy része, gazdag kereskedők, műhelytulajdonosok, atyamesterek tartoztak, a másikba mesterlegények, szegényparasztok, a vagyontalan köznemesség egy része, vándordiákok és rengeteg szolganép csoportosult s a robot, az elnyomás megszüntetését és társadalmi egyenlőséget követelt.

„Miként a Táborhegyen — hangzott egyik tételük — nincs enyém, nincs tied közötti különbség, úgy kell a világon minden embernek mindent közösséggel bírni és senki sem mondhat bármit is a magáénak; akinek pedig birtoka van, az halálos bűnbe esik."

A Táborhegyen összegyűltek „Bratr"-nak nevezték egymást és küzdöttek azért, hogy „ne legyen a földön király, se urak, se alattvalók, se adók, se adószedő, hanem mindnyájan egyenlők és testvérek legyenek".

Ha ez megtörténik, akkor „a királyok nyakára tapos a nép, minden ország azok tulajdona lesz, akik szegények és szenvedők, az urakat, lovagokat, nemeseket pedig, mint erdőben a gazt, ki fogják pusztítani".

Ezek voltak a „bratri" vagy amint őket gyülekezési helyükről elnevezték, a táboriták.

A huszita tan és a prágai események híre szétterjedt az ország távolabbi vidékein és a határmenti hegyek között...

XIII.

Már csak az Asszonyhegy tetejére borult egyre fogyó hótakaró. Lent a völgyekben langyos szelek szárították az apró házak mohos zsindelytetejét. A falun átfutó patakban néha még felbukkant az olvadt hó homályos nyoma, de a ma-

gasabb part homokján már apró békák sütkéreztek. Jasenyka letette a földre a lyukasaljú kosarat, melyben szalmán kívül semmit sem lehetett hordani. Belekapott a kazal megszürkült oldalába és mozdulatlanná válva nézett a két egyforma, karcsú fenyő felé, amelyek táncos, folytonos hajlongással hajlottak a hószagú ormok felől rohanó tavaszi szél halk zúgásában. Nagy, szürke szemében homályosan, mint a fiatal fenyő árnyéka, egy érzés siklott. Kerek arcán a tél sápadozott. Keze összeszorult, körmei lassan mélyedtek tenyerébe... Kellemes fájdalom siklott végig karján és langyosan ömlött el a gerincén. Fülében megrezdült a fából faragott, gömbalakú, olcsó, piros fülbevaló.

— Vizes még a szalma... — hangzott tompán összefolyva, mint a szélzúgás. A kazal végén nyurga, hajlott, lőcslábú legény állott. Nagy fején téli süveg feketéllett. Alacsony homlokán, szipákoló, pisze orrán apró izzadságcseppek látszottak. Széthúzta széles száját és úgy mutogatta lapos, sárgás fogait, mintha valami tréfát mondott volna.

A leány felhúzta a vállát, lábujjhegyre ágaskodott, nagy, szürke szeme kitágult.

Maxim hangtalanul közelebb lépett. Már nem hordott csizmát. Mezítelen, otrombán félreálló ujjai között híg trágya sárgállott. Anyai kéztől tisztára mosott ingét könyökéig fölgyűrte. Nehéz téli nadrágján, ott, ahol a térde félgömbalakú mélyedést gyűrt a háziszőttes vászonba, piszkos, zöld foltok terpeszkedtek.

— Csak éppen azért jöttem, mert holnap reggel hajtjuk fel legelőre a falu csordáját — mormogott.

A leány szeméből egy pillanatig hideg tekintet hullott feléje:

— Az istállóból szöktél ide?

Maxim arcán zavart kifejezés siklott:

— Mondom, holnap a csordával megyek...

Mögöttük a kazlakon túl, a tanya udvarán erősen, kissé rekedten kacagott egy asszony és tréfásan, hangosan szitkozódott valamiért.

Hallgattak. Úgy állottak egymással szemben, mint a szélben hajló kékeszöld, fiatal fenyők. A leány melle, mint érett toboz, rezdült cifrán kivarrott inge alatt. Nézett és várt. A langyos érintés, amely időről-időre megcsiklandozta dere-

kát, most átsiklott combjain és ernyesztően vibrált a térdében. Orrcimpái tágulva mozdultak. Fent, a havas ormok felett, mint barlangjából kiröppent aranysárkány, győzelmesen, forrón szállott a nap. Sugárzó varázsszárnya végigsiklott gerincükön, lázadást gyujtott ágyékukban... Szemük homályos lett, mint a patak, ha olvadó havak duzzasztják féktelen hullámait...

Maxim lassú, mohó mozdulattal kapott a leány felé. Olyan volt most, mint a fiatal medve, ha vékony nyírfák fehéren villanó kérgén élesíti tavaszi harcokra még tompa körmeit. Nekitántorodtak a kazal szélének. Jasenyka érezte, amint a hegyes szalma karcolva éri a hátát... Lélegzete elakadt. Kezét ösztönös védekező mozdulattal nyujtotta maga elé, de a dereka engedett... Valami fölviharzott benne. Beleharapott az ajkába. Szeme elhomályosult. Maga előtt látta a legény sápadt arcát, az orrán sűrűsödő apró izzadságcseppeket, tikkadtan felhúzódó ajakát... Érezte erős, férfias szagát, amely furcsán keveredett össze a szalma és az olvadó hótól nedves föld szagával...

Kint az udvaron lépések dobogtak. Újra erősen, szilajon kacagott egy asszony és parázna hencegéssel, paraszti, legényes gőggel káromkodott valaki.

— Jasenyka! Hol vagy? Vittél már szalmát a malacoknak?

A leány ereiben kínosan lüktetett valami. Kimeredt, homályos szemmel, szédült mohósággal, begörbült ujjakkal kapaszkodott Maxim ingébe, körme végigkarcolta a legény széles, horpadt mellét. A hangok közeledtek. Maxim arcán gyerekes rémület látszott. Sután visszaugrott.

— Gyere ki éjfél felé! Mikor a kakasok szólnak... majd én...

A leány mereven nézett utána. Válla görcsösen felhúzódott. Kapkodva gyúrta a kosárba a szalmát és nehézkesen féloldalt fordulva cipelte az alacsony istálló felé, ahol már régóta visítottak a malacok.

Az udvaron tiszta, fehérruhás, bajuszos férfi állott. Hluchi Pepó volt, akiről nem egyszer prédikált már Peregrinus atya a falu kettőstornyú fatemplomában. Pepó házasember volt. Hosszúorrú, lármás felesége mindíg első volt, aki férje kalandjairól tudósította a falut és felnőtt legényfiával fenyegette az apát. Hluchi Pepó azonban inkább vágyott az

asszonyok kegyére, mint „tisztességes, istenfélő és jámbor" életre. Még tavaly, azon a címen, hogy őnáluk, a mélyebbfekvésű udvaron, az esővíz eláztatja a szalmát, odarakatta az egyik boglyát a Csernikék háza mögé és naponta átjárt szalmáért. Most odahunyorított Jasenyka felé, azután a szálas, nagymellű, szürkeszemű asszony felé fordult. Olena ingeujját fegyűrve, derekára tett kézzel, úgy állott előtte, mintha verekedni akarna.

— Te Olena, úgy látom, nemsokára már a lányodhoz járok én, nem hozzád...

Az asszony szürke szemében fenyegetés villant.

— Azt próbáld meg!! Megtépem a bajuszod!...

A férfi alig-ráncos, szabályos arcán kötekedő mosoly játszott:

— Aztán kit féltesz, engem vagy a lányodat?

Olena túlzott megvetéssel legyintett:

— Én egyikötöket sem! De a derekad azért letöröm...

A férfi tarkójára tolta süvegét és tréfásan töprengve úgy hajtotta le a fejét, mintha új, cifra bocskora fehér szíját nézné.

— Az a jó, ha olyan erős az asszony, mint te... Látod, én csak hozzád járok, pedig úgy mar a feleségem miattad, mint veszett kuvasz a birkát. A fiam meg éppen baltát fogott rám... Van a faluban leány is, asszony is elég, aztán én mégis ideszoktam...

Olena nagy, szürke szemében megenyhült valami. Rántott egyet nyáriasan tarka szoknyáján, azután a leánya felé nézve, aki akkor bujt be az ól alacsony ajtaján, hangosan mondta, hogy az a malacok sivalkodásában is meghallja á hangját:

— Én erős vagyok, ő meg gyenge. Aki erős, az ölelhet azzal, akivel akar, de aki gyenge, azzal az ölel, aki akar. Én szabad vagyok, magam választom a párom, de ő bizony gyenge, ő csak rongya lenne mindenkinek...

Hallgattak... Csernikné egyenesen, erősen állott az udvar közepén. A férfi tekintetében alázat látszott:

— Hát gyere... Megcsinálom én azt a baltát... — mormogta látszólag közömbösen és nagyot nyelt. Olena befelé intett:

— Ereggy, csináld... Benn van a házban...

Hluchi Pepó közelebb lépett hozzá:

— Gyere be te is!

Olena az ól felé sandított. Arcán enyhe zavar látszott:

— Jasenyka, aztán a régi szalmát nehogy bent hagyd!... Majd kijövök, megnézem... — Lehúzta fejéről piros kendőjét és megindult a kicsi, zsindelytetős ház felé. A férfi lassan lépegetett utána.

... Jasenyka meghajolva állott az ól keskeny ablaka mellett. Lába alatt sivalkodva tolakodtak a malacok. Szélcsend volt, de a homlokára akadt szürkeporos pókháló vibrálva remegett... Régen közömbös volt a szerelmi játék sokféle jelére, nem pirult parázna tréfákra, nem riadt fel a konyhában, ha bentről sikoly hangzott vagy kacagás és nyugodtan ment ki, ha kopogott valaki az ablak fatámláján. Aztán történt valami és ha csak hanyatfordult álmában a meleg szalmán, máris zavaros álmok kavarogtak agyában. Már nem tudott nyugodtan aludni, mikor bent a homályban felhangzott a jólismert lárma.

Gyakran rosszul aludt, szédelegve kelt fel, néha ösztönösen odaférkőzött az anyjának éppen udvarló férfiak elé. Látta, hogyan villan szemükben az ösztön mohósága, de ilyenkor mindig feléje repült az anyja érdes szava, ő riadtan odébbhúzódott és várta az éjszakát, a kínzó, zavaros álmokat...

Most gyorsan hányta össze a régi szalmát, sietett. Később, mikor rözsét cipelt vagy az udvaron dolgozott, néha megállott és újra meg újra kigyúló türelmetlenséggel nézte a lassan nyúló árnyékot. Az égbolton égett, egyre égett az alkony és a csillagok alig-alig gyúltak a hegyek halványfehér orma felett. Bement és leült a szalmafekhely szélére.

— Egyél valamit... — Az anyja tejjel teli fapoharat tett eléje az alacsony tönkre és vigyázva támasztotta a pohár durván faragott oldalához a széles karaj fekete kenyeret. A lány nem nézett fel. Félt, hogy az anyja kiolvassa szeméből a várakozást és némán rázta a fejét.

Bent csend volt. A nyitott, kicsiny ablakon át a tavaszi éjszaka lehellete áradt. A hosszúkás tűzzel égő vékony szurkosléc lángja meg sem mozdult.

Az asszony lassan leült a szalmára és gyorsan mozgó ujjakkal oldoza szét bocskora szíját. Hátradőlt a szalmán. Feje alá tette kezét és úgy várta, mikor alszik ki a már-már elégett szurkosléc.

— Akadt volna ma kérőd... — szólt halkan, gúnyosan és Hluchi Pepóra gondolt.

Jasenyka nem mozdult. Szerette volna, ha a világosság kialszik, hogy a sötétben ne kelljen levetni a ruháját. Az anyja a szeme sarkából figyelmes, hosszú pillantást vetett a lány görnyedten ülő alakjára:

— Mondom, nagyon kerülgetnek téged mások is... De meg ne lássam, hogy te!...

A lány fölkapta a fejét. Arca rózsás színt kapott a kihunyó tűztől.

— Minden lány férjhez megy egyszer... — A szava halk, értelmes volt, de azon, ahogy ezt mondta, mégis látszott, hogy idéz valakit. Olena meglepetten mozgolódott. Sohasem vitatkozott a lányával. A keze előbb járt mint a szava. Most gondolkodott:

— Téged senki sem vesz el. — Hangjában a szokott érdességen kívül különös árnyalat csendült. — Az anyád miatt... érted? Én miattam... Te csak rongya lehetsz ennek a sok nagyszájúnak.

Jasenyka nyugtalanul nyúlt a bocskora szíjához:

— Ez a Maxim... ez... — kezdte lassan, látszólag közömbösen, de a hangja elhalkult. Az asszony felkönyökölt:

— Az a lőcslábú? Úgy jár, mintha mindig trágyában henteregne... — Szerette volna, ha a lánya gúnyosan elmosolyodik és élesen figyelte lehajtott fejét. Jasenyka nem válaszolt. A tűz kihunyt. A kiégett fa izzó végéről vékony füst gomolygott, gyorsan tünedezve a homályban. Csend volt. Jasenyka figyelt, mikor hallja az anyja jólismert, halk, egyenletes lélegzését. Kint az ablakon túl frissen, harcosan ugattak a kutyák. A fák között valami éjjeli madár kiáltozott. Testében borzongó várakozás feszült. Nyitott szemmel bámult a kicsiny ablak felé, amelyen át máskor belátszott a kelő hold mesés világossága. Néha, mikor a hátán újra meg újra elömlött a langyos, simogató hullám, lassan, óvatosan megmozdult. Derekában az ösztön vonaglott.

Felegyenesedett... Testén újra átborzongott a várakozás. Kezébe fogta a bocskorát, nesztelenül lendült az ajtó felé és kinyitotta. Szemébe fény csapott. A konyhában, a tűzhely mellett alacsony fatönkön az anyja ült. A lány megtorpant. Olena lassan fölkelt és elébeállott:

— Azt hittem, elaludtál... — mondta egészen halkan.

Jasenyka érezte, hogy a várakozás tűrhetetlenné válik. Hirtelen előrerontott.

— Engedj! — A hangja fulladozott. Válla idegesen reszketett. Olena erős keze lassú, de feltarthatatlan lökéssel érte a mellét. Nekitántorodott a szoba ajtajának és kiejtette kezéből bocskorát.

— Értsd meg, te bolond... — kezdte lassan az asszony, azután hirtelen érdesen, szigorúan kérdezte: — Hol vár?

Jasenyka lehajtotta a fejét és újra előrelendült. Az asszony ujjai régi anyás, fenyítő mozdulattal kapaszkodtak a hajába:

— Hol vár?

— A kazalnál... — csúszott ki a lány fájdalmasan fintorgó ajkáról. Érezte, hogy az anyja keze visszapenderíti őt a szobába, hallotta, hogyan csattan a tolózár a szoba ajtaján.

Lekuporodott a szalmára és felsírt.

*

Fölnézett a hegyek mögül előbújt holdra, hallotta a farkasok tavaszias vibráló, halk üvöltését és a tűrhetetlen türelmetlenség megrázta egész testét. Éjjel gyakran jártak ki és az, hogy kijött, nem tűnt fel senkinek az alvók közül. Mégis félt, hogy öltözködés közben az anyja észrevesz valamit és nem mert bent felöltözni. Hosszú inge meg-meglebbent a szélben... Alomtól meleg testén hűvösen siklott a hegyekről jött fuvallat. Megborzongott, de a türelmetlenség tovább égett benne. Visszafelé figyelt a ház irányába, amelynek hegyes zsindelytetején most sötét, kékeszöld színbe borult a moha bársonya, azután hangtalan, hosszú, szinte ritmikus léptekkel futott a kerítések mögött oda, ahol két fiatal fenyő hegyes teteje rezdült az alacsony, szürke kazlak mögött.

Bartuskáék szomszédos udvarán nyafogva ugatott az apró, fekete kutya, melyet tegnapelőtt Szlava hozott a papéktól. Maxim megtorpant... A két kazal a homályban most olyan volt, mint idomtalan szikla egy óriás kapu két oldalán és a legény meggörnyedve az ágyékában égő türelmetlenségtől, borzongva állott a hűvös szélben a mesekapu előtt. A kazal tövében heverő szalmán a sűrű, fekete árnyékban meg-

mozdult valami... Maxim látta a lassan felemelkedő, kendőbe kötött fejet... A türelmetlenségből szédült akarat lett. Halkan felnyögött... Reszkető térdekkel, bódultan botladozva lépett néhányat. Aztán némán, mint a ragadozó, vetette magát a kazal tövében homályosan felsötétlő alakra.

... Érezte a test puhaságát, a mellek ruganyos feszülését, a haj sűrű zsírszagát. Dereka köré erős karok kapcsolódtak... Agyában a türelmetlenség égető tüze felett, mint fekete füst, a rémület gomolygott... Neki vette kezét az asszony vállának és fel akart ugrani.

A dereka körül a tűrhetetlenségig szorult az erős karok karok szorítása... Visszahuppant, lihegve ráborult a nagy, erős keblekre és halkan felnyögött. A homályban nem látott arcot, de a lehellet a nyakát érte. Úgy érezte, mintha a szalmafedte, fakó rög mozdulna alatta, lassú, ritmikus mozgással... A babonás rémület újra felcsapott, de testében már féktelen, bódító erők tomboltak... A riadt gondolatok, a kamaszos tartózkodás, a soseólelt hím ösztönös védekezniakarása gyorsan mállott szét ebben az ellenállhatatlan áramlásban. Nem tudta, de érezte, hogy ez az erő hajtja fel a fagyott rögből a milliónyi fűszálat, ez az erő futtatja szerelmi harcokra az erdő vadjait és neki engedelmeskedni kell ennek az erőnek. Engedelmeskedni, még akkor is, ha nem látja az arcot, ha nem az vár rá a zörgős, esőkoptatta szalmán, akit már százszor megölelt trágár, szemethomályosító álmaiban.

Erős, tapasztalt, parázna asszonykéz siklott a testén, a hátán... Halántékában lüktetett a vér. Arcába nevetés vagy csuklás lihegett. Gerincén forróság ömlött. Agyában nem volt gondolat, de minden izma görcsösen feszült a férfierő ősi próbájára... Sután rángatózott. Mezítelen lábujja ritmikusan karcolta az esti esőtől nedves földet, térdét élesen súrolta, törte egy apró, hegyes kő... Halkan hörgött. Feje nekiütközött a kazal szúrós oldalának. Azután egyszerre végigsöpört rajta az álmokból ismert ernyedés. Rövid ideig mozdulatlanul hevert. Úgy érezte, hogy a teste darabokra hullott a mámorkorbács alatt. Nyöszörögve odébblendült.

Az erős asszonykarok újra összeszorultak a dereka körül:

— Hó kedvesem... csak ennyi a legénység?... — lihegett arcába a trágár gúny.

Erőtlenül vergődött. Mellében menekülésvágy rezzent,

de a tapasztalt, parázna kéz újra végigsiklott izmain. Újra kigyúlt a szilaj erő ernyedő testében. Nem volt benne már sem rémület, sem szégyen, sem menekülésvágy, csak az ösztön lobogott csodás, izzó lánggal...

A kazlak tetején a szél babrált a szürke szalmával... Halkan susogtak a karcsú fenyők. Kékezüst fellegvitéz ugratta át lobogósörényes ködparipáján az ormok fekete falát és a hold most olyan volt, mint ezüst dísz a ködparípa gránitként idomtalan szügyén...

... Olena látta, hogy a kazlak között a magasban égő csillagokat el-eltakarja a legény kócos feje. Lihegésében a tavaszi szelek életadó ereje tombolt. Érezte saját féktelen erejét, érezte, hogy a másik első ölelésben teljesedő férfiereje most úgy kél az ö erös testéből, mint az élet milliónyi csírája a föd fekete rögéből... Úgy ölelt, mint a mesék irgalmatlan asszonykirályai, akik emésztő, révült éjszaka után hajnalhasadáskor leüttették a szeretőik mámortól mellükre csukló fejét. Teste égetett, mint fekete, tüzes parázs otromba halmaza és az összekarmolt, sáros legény néha elégve, reároskadva nyöszörgött, néha bomlott erővel vergődött a fekete máglyán... Reszkető ajkáról súlyos, hosszú nyál csorrant az asszony láthatatlan arcába. Olena mellében tompa nevetés döngött:

— Hé nyálas... — Parázna, tréfás szitkokat suttogott. Úgy simított végig a legény verejtékben úszó hátán, mint amikor az okos gazda simogatja az első kegyetlen vágtatásban nyeregbetört csikót és halkan kurrogva beléje karmolt otromba, törtkörmű ujjával.

A nagy, lobogó csillag lassan csúszott le a kazal szürke teteje mögé. A hegyeken túl, a sötétkék ágaskodó fellegek alatt a hajnal halványpiros fénypora gomolygott.

...Maxim nem látta a hajnalt. Szemét vakította a fekete máglya... Gerince darabokra hullott, azután újra kigyúlt... Agyára köd borult... Tüzek lobbantak, újra köd és újra tüz... Nem látta, hogyan siklanak a kazlak mély árka felett az örök csillagok... Bomlott erők törtek ki minden izmából az első ölelés önkívületében és csontig égetett a fekete máglya...

Erős kéz markolt a hajába, széles tenyér feszült neki csatakos mellének. Félresodródott és nekidölt a kazal oldalának. Most érezte csak, milyen fájdalmasan marta fel a térdét

a sok apró, éles kő. A házak hegyes teteje egyre világosabban emelkedett ki a völgy felett terjengő átlátszó, kékesszürke ködből. Arcába hűvös fuvallat csapott. Az asszony alakja olyan volt a kazal előtt a ritkuló árnyékban, mint elmosódott ősi bálványkép a sziklafalon. Maxim nehézkesen megmozdult. Felegyenesedett. Valahonnan egészen közelről, talán Bartuskáék udvarából élesen, dallamosan kukorékolt a kakas. Lehajtotta a fejét és részegesen dülöngélve botladozott a már magasra nőtt, nedves, széleslevelű fűzek között. Testének minden ízében fáradtság sajgott... Agyán elömlött valami mámoros halálvágy és ernyedt, megkönnyebbült öröm. Hirtelen, mint szakadék felett lebegő könnyű felleg, bukkant fel valahonnan a lány képe... Maxim egy pillanatra megtorpant. Foga vacogott, melle, háta hideg és ragadós volt a portól, izzadságtól... Megborzongott. Szája széthúzódott. Halkan nevetett, de szemére, mint reggeli harmat, nedvesség borult...

XIV.

A hegyek felett már a hajnal bíbor zászlaja lobogott, amikor a csorda elérte a keskeny hegyi utat. Az állatok néha összetorlódva fel-fellendültek az út sárgás, agyagos szélére. Egy csupaláb fiatal borjú, magasra emelve széles rózsásorrú fejét, panaszosan bőgött. Maxim bottal a kezében, kifejezéstelen, álmos arccal, úgy lépkedett az állatok után, mintha egyedül menne.

— Hé, süket! Oda nézz, ott tapossák el a kisborjút az orrod előtt!... — ordította az ifjabb Hluchi Pepó, aki éppen olyan tiszta és gőgös volt, mint az apja. Maxim fölpillantott. Odafutott. Közömbös arccal csapkodott a tehenek széles lapockáira, hogy kiszabadítsa a kisborjút az állatok áradatából. A legények hárman hajtották a tavaszi legelőkre a csordát. A harmadik pásztor a sokgyerekes Nejedli félvak, dadogós fia volt. Egészen hátul ballagott, vigyázva az elmaradó állatokra. A faluban már régen elfogyott a takarmány, de a prágai német kalmár, aki Jan Boreckitől az útjogot megvette, most a falusiaktól követelte a várúrnak adott kölcsön kamatait. Az alkudozások a végtelenbe nyúltak. A legelőt, amely meredek hegyek között feküdt, csordával csak ezen az

egy úton át lehetett elérni és a parasztok végülis elhatározták, hogy meglepetésszerűen áthajtják állataikat.

... Maxim szokatlanul gögösen, hallgatagon húzódott félre, hogy előreengedje az elmaradó állatokat. Nem válaszolgatott a másik kettő gúnyolódó kiáltozásaira. Derekában még sajgott az éjszaka... Agyára, mint könnyű köd borult a fáradtság. Úgy számolgatta magán az első ölelés jeleit, mint harcos a zsákmányát. Néha zavaros, jólesően sajgó gondolatok bukkantak fel a fáradtság ködéből. Hirtelen erősen sajnálta Jasenykát, de ebben a sajnálkozásban férfias gög rejtőzött.

Az út mentén kétoldalt egyre meredekebben emelkedett a sárgás, agyagos domboldal. A tehenek vidáman bögve tolongtak a lassan, méltóságosan lépegető, nagyfejű bikák után. Valahol fent hirtelen kiáltás zendült. Maxim azt hitte, hogy Nejedli bolondozik és hátrapillantott. Az állatok megtorpantak, megtorlódtak... A kisborjú kisodródott az agyagfal meredek oldalára és panaszosan bőgve bólogatott fehérfülű fejével. Maxim fölnézett. A magasban, a kiugró sárgás, kavicsos, agyagos domboldalon alacsony, szélesvállú ijjász állott, lekapta fejéről Jan Borecki erdészeinek pirostollas, hegyestetejű zöld kalpagját és ordítozva, káromkodva integetett.

Maxim tanácstalanul megállott. Az állatok ösztönös, tavaszszülte hévvel tovább tolongtak, azután megtorpanva dühösen bőgtek.

— Vissza! Hej! Vissza! — szállott a magasból a kiáltás. A legények riadt arccal bámultak egymásra. A keskeny úton lehetetlen volt a csorda elé kerülni, hogy visszatéríthessék. Az erdész újra kiáltott, aztán hirtelen lekapta válláról számszerijját, belevetette lábát a húrfeszítő kengyelbe, azután régimódi, tollasvégű nyílvesszőt illesztgetve a tartórúd keskeny mélyedésébe, célozva letérdelt...

Az ifjabbik Pepó ravasz, okos arcán rémület siklott át. Megfordult, eldobta botját és futni kezdett a lefelé vezető úton. Nejedli, maga elé emelve tenyerét, félreugrott. Maxim érezte, hogy a mellében szokatlan erővel felmordul valami: a zavaros, trágár férfibüszkeség lobbot vetett benne. Az éjszaka emléke sosemérzett göggel feszítette sajgó gerincét. Mereven nézett farkasszemet a célzó erdésszel...

Elöl ordítás harsogott, füstszag úszott a levegőben.

A csorda előtt fáklyákat lobogtató csatlósok ugratták lovaikat. Az élen haladó bika fájdalmasan felbőgött. Az állatok ősi, tűzszülte irtózással, botladozva, sután forogtak. A tehenek tarka hulláma bőgve zúdult vissza...

— A kisborjú...! Csernikék borjúja!! — ordított túlharsogva a paták robaját Nejedli.

Maxim nem hallotta az ijj pendülését, de látta, hogy a kisborjú élénktarka teste félbukfencet vet és rángatózva elnyúlik az út meredek szélén.

Bódult dühvel üvöltött fel és szemberohant a lerohanó csordával, oda, ahol a kisborjú hevert. Feje felett elsiklott valami. Talán nyíl volt, talán csak pataverte göröngy...

A lovasok fáklyákkal csapkodva a rémületükben őrjöngő állatokat, egyre közelebb jöttek. Maxim megcsúszott. Egy súlyos, tarkafoltos állati test a vállát érte. Kiejtette kezéből a botját és félrezuhant az útból a borjú mellé. Kócos fejét élesen, fájdalmasan érte valami. Még látta Jan Borecki kékruhás, zöldnadrágos, lengyelcsizmás csatlósait, amint üvöltve, kacagva, fáklyákkal csapkodva az állatok hátát, elviharzanak mellette alacsony, nagysörényű lovaikon, azután minden elmosódott a szeme előtt...

*

A paplak széles szobájában csend volt. A frissen ácsolt asztal deszkáiból fenyőillat áradt. Nekitámasztotta hátát a gondosan épített, faragott fából összeillesztett falnak és félig behúnyt szemmel nézte, hogyan hull az ablakon át a súlyos, szinte nyáriasan meleg napsugár a vastag könyv ezernyi cifránrajzolt betűire. Kint az ablak alatt a kertben egy szálas, szőke szolgáló kapargált valamit. Talán zöldséget vetett, talán virágot ültetett. Szerette volna megkérdezni, mit csinál, de az ablakból behulló sugarak melegen, ernyesztően siklottak a hátán, a vállán, tarkóján. Tudta, hogyha megfordul, látni fogja a sötétzöld fenyvest, a hegyormok fehérlő tisztaságát és egészen balra, beleveszve a magasan szálló, ritka ködökbe, az egyik közeli csúcs tetején Boreck várának sötét gyürüjét... Hallotta, amint a szolgáló, kicsiny lapátját a közbeakadó kavicsokon recsegtetve, már egészen közel mozgolódik az ablak alatt. Hátrahajtotta fejét, hogy a napsugár erősebben érje tonzúráját és halkan, lassan, álmosan kérdezte:

— Mondd csak, Marina... azt a pár tyúkot elhozta a...

Hallotta, amint a szolgáló tiszteletteljesen kiegyenesedik.

— Csak egyet hozott. Mondtam én mindig, hogy zsugori az a Nejedliné... Meg nagy a szája is nagyon. Azt mondta, hogy a másik tyúkot később hozza el, úgysem lehet levágni, mert kotlós. — Marina hangjában őszinte elkeseredés csendült. — Mondtam is neki, ahogy vasárnap is a templomban hallhatta: az ilyen ravaszkodás egy lépcsőfok a pokol tornácához...

Peregrinus elmosolyodott. Nem volt sem fölszentelt pap, sem szerzetes rend tagja, de mégis papi ruhában járt. Azokhoz a diákokhoz tartozott, akik nevelők, tanácsadók voltak vagy éppen szórakoztatói a váruraknak. Ide, az eldugott határszéli hegyi faluba csak nyáron járt le istentiszteletet tartani, prédikálni, bíráskodni és noszogatni a parasztokat, hogy rendesen adják meg a várúr járandóságait, egyébként Boreck várában lakott. Ott szolgának érezte magát, itt úrnak, illetve papnak tekintette mindenki. Kerekarcú, hízásra hajlamos, vizenyős kékszemű ember volt. Szerette, ha tisztelik, ha lekerülnek jelenlétében a süvegek a kócos parasztfejekről, de gyakran megpróbálta, hogy bölcs mondásokkal megpuhítsa a várúr szívét is a „misera plebs contribuens" keserveinek ékesszavú leírásával. Most, hogy Pilgrim püspök, a várúr testvére, néhány hétre vendégségre érkezett Boreck várába, Peregrinus őszinte örömmel tartózkodott falun. A püspök félelmetesen okos, olvasott, szigorú, aszkétahajlamú és mégis pompásan öltözködő ember volt. Reggeltől estig Jarmilával vagy a várúrral sakkozott, de gyakran rendezett vitákat is, amelyekben Peregrinus volt az alázatos, már előre porig legyőzött vitázófél. Hallotta, hogy Marina határozatlanul topog az ablak előtt és álmosan nézte a karminpiros iniciálét, amely szétfutó kacskaringóival olyan volt a sárgás pergamenlapokon, mint korbácsütötte seb a koldus fakó bőrén.

— Visszajött ám a csorda... — hallatszott Marina kissé ijedt hangja.

Peregrinus köhintett, ujjai szórakozottan babráltak a könyv ezüst kapcsával.

— Majd süsd meg egybe azt a tyúkot... de tudod...

— Hirtelen eszébe jutott, hogy Marina úgyis jól ismeri az ízlését és kötelező érdeklődéssel kérdezte: — Visszajött a csorda...? De hiszen máskor mindig megünnepeltük a kihajtást...

— Vissza ám... — ismételte a lány. — Ezt a Zahorcsák-gyereket pedig úgy hozták vissza a legények. Mert szegényt, majd agyontaposták a tehenek...

Peregrinus hallgatott.

— Azután mi történt? — kérdezte, igyekezve, hogy kiolvassa a lány szavai mögött meghúzódó valóságot és lassan fordult az ablak felé. Marina oldalt bökött apró lapátjával:

— Itt vannak a parasztok... Mondtam már nekik háromszor is, hogy jöjjenek ebéd után, de nem értik ezek a szép szót. Még mindig itt ácsorognak. Az a rossz Csernikné is köztük van.

Egy nagy, tarka méh rontott be az ablakon, zümmögve keringett a falak mentén, azután rápottyant a nagy könyv cifra betűire és gyanakodva tapogatta csápjával a karminpiros kezdőbetű ezüst koronáját. Peregrinus mellére szívta az erős hegyi levegőt:

— Az Úr háza egyforma menedékhelye minden bűnösnek, — mondta ünnepélyesen. — Eredj, Marina, csináld meg az ebédet, a parasztokat pedig ereszd be. Szegények gyámolítása keresztény kötelesség!

Sokáig gondterhes arccal nézte a méhet, amely végül mégis csak fölröppent a sárga pergamenlapokról és eltünt a tavaszi nap sugaraiban. Hallotta, hogyan nyílik az ajtó, recsegnek a deszkák a tompaléptű bocskorok alatt. Érezte, hogy a paplak szobája egyszerre megtelik sűrű emberszaggal és lassan fölnézett.

A kócos vagy símára zsírozott fejek mélyen meghajoltak. A köszönés szavai egyszerre zörrentek feléje. Hosszan nézte a magas, őszülőhajú parasztot, a szálas, nagymellű, szürkeszemű asszonyt, aki nem sütötte le tekintetét pillantása előtt. Egy tömzsi, feketehajú, vörösarcú férfi, a süvegét melléhez szorítva, gyorsan beszélt. Az adó, az útjog, a kamat és még néhány hideg, pénzízű kifejezés sűrűn keveredett a szentek nevével, sopánkodó sóhajtozással, évszámokkal, ószszegekkel, robotnapokkal, a várba szállított baromfi, szarvas-

marha felsorolásával, lisztmennyiséggel és alázatos szemforgatással... Vlada Zahorcsák hirtelen elakadt.

— A fiamat majd halálra gázolta a csorda... Úgy ám, a fiamat! Derék, jámbor gyerek... Soha egy ujjal sem nyúltam hozzá. Más a leányok után csavarog, ez meg csak dolgozik látástól vakulásig... Aztán itt van... alig bírtuk fellocsolni...

Peregrinus úgy emelte fel a fejét, mintha bólintani akarna, de hirtelen összeszorította ajkát, ujja lecsapott a betük sűrű sorai közé:

— Tűrni kell, kedves gyermekeim! Tűrni... Meg van írva: mindenki hordja a maga életének keresztjét...

Zahorcsák homlokát ráncolva bámult a nagy könyvre, aztán savanyúan bólintott. Oldrich zavartan tépkedte rövid, ősz szakállát:

— Hiszen mi tűrtük is a Borecki úr akaratát. Úgy engedelmeskedtünk neki mindig, akár a jámbor bárányok, pedig az idén is nyolcszor vette meg, ami egyszer jár, dehát most már az a német kalmár is minket szorít... Hát az hogy lehet? Hát kinek a jobbágyai vagyunk mi?

Peregrinus a betűket nézte. Ujja ismét a karminpiros iniciáléra szegeződött:

— Elfelejted, fiam, az írás szavát — mondta és szomorúan oldalt hajtotta a fejét. — Minden hatalom Istentől való; ti szolgák, engedelmeskedjetek a ti uratoknak... Igy volt ez mindig, így van teremtve a világ...

Rövid csend lett. A bocskoros lábak halkan, határozatlanul topogtak a frissen söpört padlón.

— Lenyilazták a tinómat! — hangzott ércesen, férfiasan az asszony hangja. — Egy kis tinóm volt... Úgy ápoltuk azt a jószágot, mintha a gyerekem lett volna, aztán most lenyilazták semmiért!

Peregrinus futó pillantást vetett rá. Az asszony nagy, szürke szemében fenyegetés villant.

— Türtőztesd jogos haragodat, jó asszony!... — szólt és szemérmesen félrenézett, mintha erőt venne magán. — A harag rossz tanácsadó. Meg van írva: aki téged kővel dob meg, dobd vissza kenyérrel...

Csend lett. Olena komoran nézte, hogyan siklik a másik ujja a betük rengetegén.

— Sok minden van ebben a könyvben. Van olyan, ami úgy igaz, ahogy mondják. Van, ami úgy igaz, ahogy cselekszik. Azt egyszer már én saját fülemmel is hallottam, hogy egy adót kétszer szedni bűn... — Rövid ideig gondolkozott, hogy valami odaillő bibliai kifejezést mondjon és lassan hozzátette: — Egyszer jár az... úgy ám, az Úr Jézus is egyszer jött a világra.

Az emberek összenéztek. Oldrich felélénkülve rázogatta ősz szakállát:

— Az ám! Arról meg, hogy kamatot is fizessen valaki, arról semmi sincs.

— Nincs a bibliában egy szó sem az adóról! — hangzott tompán, úgyhogy Peregrinus nem tudta, ki szólott. Felkapta a fejét. Tekintete riadtan siklott végig a parasztok csoportján, úgy látta, mintha az alázatos arcok egyszerre megváltoztak volna.

— Ezt kitől hallottátok? — kérdezte hirtelen és kicsit előrehajolt.

Olena némán, egyenesen nézett rá. Oldrich a szakállával babrált. Vlada Zahorcsák némán szorította melléhez a süveget. A sokgyerekes Nejedli megtörölte a bal szemét, mely állítólag vak volt és bizonykodó, tudálékos hangon, majdnem énekelve mondta:

— Járnak ám mihozzánk is okos emberek, vándordiákok... Ott voltunk mi egynéhányan, hallottuk is az okos szót. A szegény népnek akkor is van Istene, ha éppen reggeltől estig káromkodik... De a gazdag, ha akkora templomot épít, hogy az égig ér, akkor is Isten nélkül marad...

Peregrinus hallgatott, hirtelen felállott és magasra emelte az ujját, mint a biblia büntetést hirdető prófétája:

— A sátán szólott hozzátok! — Hangja erősödött. — A sátán hintette el a lázítás ördögi magvát együgyű szívetekbe... De én jó pásztora leszek a nyájnak és bizony vallom, hogy elébbvaló énnekem a ti lelketek üdvössége, mint bűnös testeteknek parázna vágyai...

A parasztok arcán zavar látszott. Peregrinus hangja dörgött:

— Menjetek és imádkozzatok! Könyörögjetek az Úrhoz, hogy ne sujtson le rátok bosszuló keze és ne nyeljen el benneteket a meghasadó pokol, mint Dátánt és Abyront!

Az emberek szótlanul tolakodtak kifelé.

XV.

A nagy, fehér elefántcsont sakkfigurák pusztító gyűrűvel vették körül a fekete királyt. Jarmila ráhajolt a sakktáblára. Rézszínű haja meg-meglebbenve érte a fekete király cifraturbános fejét. Kint, a kiugró bástya fokán sakkoztak és ez a harmadik játszma volt, melyet Jarmila elveszített. A nap melegen sütött és a sakktábla fekete-fehér négyzetei néha vakítóan csillogtak, de amikor a felettük emelkedő torony árnyéka rájuk vetődött, egyszerre hűvös lett és a püspök elkomolyodva húzta össze mellén hermelines palástját. Éppen olyan vékonycsontú, fehérarcú ember volt, mint az öccse. Finoman hajlott orrával, magas homlokával, hosszú, vékony nyakával hellén filozófusokra hasonlított, de szemében néha látszólag oktalanul, érces villanás vibrált. Vékony ajka minden sakklépés után szorosan zárult és a szájaszélén el-elmélyült az éles, finoman ívelő ránc. Valahányszor a játék a végéhez közeledett, mindig fölényesen, halkan, kissé tudálékosan beszélni kezdett valamiről, hogy elterelje Jarmila figyelmét a vereségről. Jan Borecki, aki az alacsony, inkább csak dísznek, mint védelemnek épült mellvédnek támaszkodva állott, halkan nevetett:

— Úgy látom, Jarmila, nincs szerencséd. Hiába, aki az egyház igazságaival van felvértezve, azon nem fog még az ilyen vöröshajú boszorkány sem, mint te...

A püspök arcán a győztes őszinte, kissé gyerekes öröme látszott. Lassan mattra tolta a világos, szépen faragott elefántcsontparasztot.

— Ismerni kell a boszorkányok ördögi praktikáját és akkor nincs hatalma a gonosznak még azon sem, aki közvitéze a szentegyháznak... Most tavasszal került a kezembe a nagytudományú Johannes Bavarius Philocallistratus „De strigis et hereticis" című könyve, melyben azt az egészen új, de nagyon-nagyon figyelemreméltó tételét bizonyítgatja, hogy az eretnekség tulajdonképen a boszorkányság egyik fajtája és éppen azért ugyanazokat a metódusokat, illetve tortúrákat ajánlja a bűn üldözésénél, mint a régi boszorkányperekben.

Jarmila nagy, kék szemében némi bosszankodás látszott, tejfehér arcbőrén szinte világítottak a ritka szeplők. Feldöntötte a figurákat.

— Az eretnekek nem okoznak annyi bajt, mint a boszorkányok. Sosem hallottam, hogy az eretnekek megrontották volna a tehenek tejét vagy...

A püspök engedékenyen bólintott.

— Persze... de a boszorkányok ördöngőssége gyakran csak paraszti mese. Hány vénasszony hívja magát boszorkánynak csak azért, hogy nagyobb alamizsnát kapjon a hiszékenyektől... Az eretnekek viszont mindíg az igazságra, szeretetre hivatkoznak, de az egész világot lángba boríthatják. Pusztítóbb az ő igazságuk, mint a dögvész és több bánatot hoz az ő szeretetük a népeknek, mint bármely bűn, mellyel az egyházat vádolják. Igen, igen, higyjétek el, nagy áldás a hit őre, a szent inkvizíció és inkább máglyán égjen el egy ember, mint egy felgyujtott országban százezer...

Jan Borecki keskeny, sápadt arcán mosoly siklott:

— Tavaly Prágában jártam. Hallgattam az egyetem csarnokában a diákok beszédét, azért lármáztak, hogy a főpapság bíborba, aranyba öltözik és gazdag, holott Krisztus szegény volt...

— Krisztusnak akkor csak tizenkét tanítványa volt. nekünk ma tanítványunk az egész emberiség! — A püspök hangjában rejtett gőg csendült. — Külső pompával, fénnyel kell felhívni a nép figyelmét a hit lelki világosságára. Ki hiszi el, hogy erős az Isten, aki láthatatlan, ha gyengék az ő látható szolgái?...

Jarmila orcáján pirosság ömlött el. Szerette volna a vitában kárpótolni magát a játékban elszenvedett vereségért:

— Krisztus is az emberiséghez szólott!

— De meg is feszíttetett! Mi pedig, az ő egyháza: győztünk!... Ő mondotta: legyetek szelídek, mint a galambok, de okosak, mint a kígyók... És vajjon okos-e az, aki puszta kézzel lép be a vérszomjas vadak ketrecébe? Pedig bizony, vérszomjas vadak ketrece a világ és az anyaszentegyházat árulja el, aki gyengíti a hit erejét...

Jan Borecki kérdőn nézett a nyitott ajtón át a terem belsejébe:

— Mit hoztál? — Jarmila is odafordult, de onnan, ahol ült, inkább sejtette, mint látta, hogy valaki ott áll a terem közepén. Jan Borecki előrelépett és egy pillanatra eltünt a félignyitott ajtó mögött.

*

— Levelet hozott egy szolgáló a faluból... — mondta később, amikor visszajött. — Úgy látom, mindenféle zavaros dolog van benne.

Rövid ideig homlokát ráncolva nézett a távoli hegyek felé, azután lassan, habozva nyújtotta oda a kicsiny, felbontott tekercset a püspöknek.

*

Olena szántott. Nekidőlt az otromba faeke begörbült szarvának és figyelmesen nézte a hasadó barázda szürkésbarna rögét. A szántóföld ferdén, félkör alakban nyúlt el a hegy oldalán a meredek szikla és a falu felé hajló enyhébb lejtők között. Hluchi Pepó alacsony, nagysörényű lova szélesen szétrakva rövid, tömzsi lábait, fontoskodva lépegetett az asszony ekéje előtt. Valahányszor Jasenyka, aki az állatot vezette, le-lehajolt, hogy fölvegyen egy-egy nagyobb szürke követ, a ló úgy hajtotta feléje a fejét, mintha segíteni akarna. A lány gyorsan, szinte ijedten hajlongott, gyorsan kapkodott a szántóföldön szerteheverő, a fölszakadó barázdában alattomosan lapuló kövek után. Hosszú, hosszú éveken át tartott ez a küzdelem a heggyel, amely újabb és újabb szürke köveket vetett ki magából a barázdák közé. Hosszú éveken át hajlongott a derék és a barázdák végén emelkedő kőrakások olyanok voltak, mint a kemény csaták emlékére hányt ősi jelek.

Hajnal után voltak. A hegyen túl kelő nap roppant sugárkoronát varázsolt az orom fölé, de a szántóföldön még a korareggeli árnyék hűvös bársonya hevert. Olena arcán végigcsordult az első verejték. Izmos keze alatt alig billent félre az idomtalan faeke. Néha ércesen, férfiasan kiáltozva biztatta a lovat. Szoknyája már poros volt. Barna, izmos lábszárát fölkarcolta a hegyes törmelék. Nagy, szürke szemében a munka feszültsége látszott. Színes kendője tarkójára csúszott. A szántás ritmusában előrebillegő melle két kerek, nedves foltot mázolt durva, fehér vászoningére. Néha megnedvesítette nyelvével száraz ajakát és ha ugrott egyet az eke a termőréteg alatt meghúzódó sziklán, horkantva vicsorgatta hibátlan, fehéren csillogó fogait.

... A barázda véget ért. Olena lassan, erejét kímélve forgatta a nehéz ekét a szántóföld végén fölhalmozódó kő-

rakások között, azután kapkodva igazgatta a görcsös szorítástól megmerevedett ujjaival a tarkójára csúszó kendőt.

— Tán mise van... — hallatszott Jasenyka hangja. Az asszony a falu felé pillantott. Lent a fatemplom kettős tornya tövében sok ember gyülekezett. Itt-ott ércesen megvillant valami, talán pajzs, talán sisak, talán egy díszes ruha.

— Úgy lehet, a várból vannak — mondta gyorsan. Szomjasan nyelt és kérdezte: — Jasenyka, a vizeskorsót hová tetted?

A lány hátra intett az egyik körakás felé:

— Oda... — és hirtelen kissé riadtan mondta: — Jönnek! Erre jönnek...

Lent a szántóföld szélén két zöldnadrágos, kékposztóruhás várszolga kapaszkodott.

Olena hosszan ivott. Megtörülte a száját. Letette a korsót. Az egyik várszolga, talán kimelegedve a kapaszkodástól, levette tollas süvegét és parancsolóan intett. Olena felé indult.

— Te vagy a Csernik paraszt özvegye? — kérdezte valamelyik.

Olena némán bólintott. Az öregebbik várszolga lassan föltette tollas süvegét és a falu felé intett:

— Gyere le!

A másik, a fiatalabb, csinos, barna legény, aki lovász vagy kocsis lehetett, rövid ideig bírálva nézte a nagysörényű apró lovat, a vékony, kerekarcú lányt, aki felhúzott vállal, lábujjhegyre ágaskodva állott a poros, otromba faeke előtt. Jelentősen az öregebb felé hunyorított:

— Vajjon haza tudja-e vezetni ez a lány a lovat?

A másik szótlanul legyintett. Olena visszapillantott.

— Haza hát... — szólt halkan és hangosabban hozzátette: — Majd várd meg, Jasenyka, míg Pepó kijön, mert ha bemégy hozzájuk a lóval, megver a felesége...

Búcsút intett és tovább indult. Jasenyka mozdulatlanul állt, orrcimpája meg-megremegett. Sokáig nézett az anyja után és szemében a szeretőt vesztettek szilaj gyűlölete égett.

*

A püspök előrehajolt a hordszék faragott, aranyozott karfájára. Szemében hidegen, ércesen csillant a küzdelem vágya:

— Megtagadod-e harmadszor is kísértődet, a lázadó sátánt?

Olena körülpillantott. A hordszék mögött óriás koromszínű csödörön, sötét bársonyköpenyben feketepáncélos, rőtszakállú ember ült. Mellette karcsúlábú, hófehér arab telivéren, könnyű, aranyos díszvértben Jan Borecki alakja magaslott. Sokgyűrűs kezét keskenypengéjű tőre csillanó markolatára tette és mozdulatlanul, szinte megbénulva saját gőgjétől, tompa, kissé bosszús tekintettel nézett maga elé. A hordszék két oldalán a püspök válogatott, ölestermetű zsoldosai állottak és guggolva pihent a nyolc egyforma, világosbarna-ruhás, fáradtarcú, porlepte hordszékvivő szolga. Balra a zsoldosok sora mögött tűz égett és időről-időre ércesen csörrent valami, mintha kovácsok forgattak volna ércfogókkal patkoltatáshoz tüzesített vasat. Az egész falu a templom előtt tolongott. A két Bartuska-lány összekapaszkodva, néma rémülettel úgy bámult Olena felé, mintha először látnák. Valahonnan felbukkant, aztán eltűnt Hluchi Pepó arca. A hangok, színek, a fényes ruhák kábító forgatagban kavarogtak az asszony magányos alakja körül. Olena néha tompa, színtelen hangon válaszolgatott, néha megremegő ajakkal, homlokát ráncolva erőlködött, hogy megértse a furcsa, hosszú mondatokat, melyek úgy fonódtak köréje, mint ügyes kéztől vetett pányva. Néha sokáig hallgatott.

— Véled-e, hogy hazugságot köptél az igazság forrásába? — kúszott feléje a kérdés. Lassan bólintott. A színes kendő hátracsúszott, halántékán megrezdült a gesztenyebarna fürtökbe belopakodott ősz hajszál:

— Nem vagyok bűnös. Irgalmat kérek.

— Véled-e, hogy megbotránkoztattad a jámborokat és gonosz lázadásra biztattad az egyház hűséges, együgyű gyermekeit?

Olena újra bólintott:

— De nem vagyok bűnös. Irgalmat kérek.

A püspök hosszú, vékony ujjai gyorsabban doboltak a hordszék alacsony karfáján. Bíbor sarujával halkan dobbantott az ébenfa lépcsőn:

— Véled-e, hogy valóban ártatlan vagy és nem a gonosz ravaszkodik irgalmat kérő szavadban?

Olena valami furcsa szomjúságot érzett, mint olyankor, ha fordult az eke a kőrakások előtt a szürke barázda

végén. A zsoldosok sora megnyílt. A tűz füstje az asszony arcába csapódott. Félmeztelen, bőnadrágos, kopaszra nyírt fejű férfi hosszúnyelű harapófogót tartott a tűzbe... a fogó végén szegletes, fehéren izzó vaslap fénylett... Amikor letette a sárgás agyagra, két oldalt lobbot vetett a ritka fű és sercegve pattogtak jobbra-balra az apró kavicsok...

Olena arcán tompa, értelmetlen kifejezés látszott. A hosszúszárú fogó újra belenyúlt a lángokba és a végén, mint leszakított tűzvirág, újra sercegett az izzó vaslap.

— Ha ártatlan vagy, megvéd téged az Úr, mint az ő szolgáját a tüzes kemencében... az oroszlánok barlangjában... a cethal gyomrában... Ha ártatlan vagy, nem fog téged se tüzes vas, se kín, se bárd... Ha ártatlan vagy, fölragyog a te igazságod, mert csodát tesz az Úr... — A szavak úgy hullottak feléje, mint a földre hulló tüzes vaslapok érces csengése.

...Tűzösvény nyílt előtte és ő úgy érezte, hogy a kínnak ez az útja valahova a távolba vezet, ahol a fájdalom fátyla mögött valóban fénylik valami...

Jobbról, balról erős karok kapcsolódtak vállára. Feketecsuklyás fejek hajlottak feléje. A bőnadrágos férfiak mellén a vasat izzító tűz verejtéke gyöngyözött. Behúnyta szemét, de így is látta a lepörkölt fű szabálytalan körében vöröslő ércdarabokat.

— Vigyázz! Ha bűnös vagy, ne kísértsd a te Uradat, Istenedet! Inkább a máglya tüzében tisztuljon meg a lelked...

Olena széles, barna arca mozdulatlan volt. Úgy hajtotta le fejét, mintha barázdának feszítené az otromba faekét. Testén vad irtózás vonaglott, kezét ökölbe szorította.

Három lépés... három lépés... de izzik a vas, ég a hús és irtózatos fájdalom csap ki a szegletes ércdarabokból, mint a poklok üzenete... Érezte, hogy száz szem tapad alakjára, száz arcon vet rémült árnyékot minden mozdulata. A teste verejtékben fürdött a kín előérzetében. Agyában fölviharzott a vad elszántság. Tudta, hogy gögös úr, hatalmas vitézek várják, mikor roskad vad jajgatással a sárga rögre. Várják az irtózat hörgő kitörését, az állati félelem torzulását paraszti arcán. Várják, hogy az izzó vas látása úgy kergesse őt a máglyára, mint lármás hajtó a vadat a vadász halálos nyila elé... Sűrű, gesztenyebarna haja vállára hullott.

Lassan topogott, hogy legalább fölragadjon valami a szántóföld rögéből a reggeli harmattól sáros talpára...

Előrelendült és majd kitépte magát a poroszlók kezéből...

A tüzes vas fehéren izzó lemezén vöröses árnyak siklottak .. Egy pillanatig semmit sem érzett... Az érclemez eltünt széles talpa alatt. A tömeg felhördült. Valaki felsikoltott. Olena lábáról az otromba ujjak között vékony füstcsíkok szöktek föl, mint riadt viperák... A levegőben égett hús, pörkölt köröm és valami undorító emberszag terjengett. Olena arcizmait egyetlen irtózatos fintorrá törte össze a nem emberi kín vonaglása. Megingott, mint a mélység felett egyensúlyozó részeg... Szeme kimeredt.

Hosszan, elnyujtottan felhördült és újra lépett egyet... A tömeg sápadó arcán ráncot vetett a várakozás.

Olena testén tűrhetetlen forróság futott át, térde megmerevedett... A gondolatok elégtek valami bentről felcsapó, emésztő tűzoszlopban. Megingott... Vadul oldalt kapott valami támasz után és harmadszor is előrelépett... Az égett hús szaga erősödött.

Valaki sírásba csukló fájdalommal kiáltott.

Olena magával vonszolva a talpára ragadt vaslemezt, utolsót tántorgott, azután térdre zuhant a bársonnyal fedett hordszék ébenfa lábdeszkájánál... Verejtékben úszó homloka majdnem érte az apró, bíborszínű sarut.

Arca megduzzadt. Nagyot rántott magán. Az érclemez, mint furcsa bocskortalp, levált a talpáról és tompán pengve hullott a sárga rögre. Vörösbe tompult felületén, mint kopott rongyok, füstölögtek az égő bőr, a szenesedő hús darabjai.

A püspök arcán izgalom pírja ömlött végig. Magas, fehér homlokán ráncok siklottak. Összehúzott szemmel nézte az asszonyt. Olena lábán két óriási seb tátongott. Lábujjai vörösen vagy megfeketedve ragadtak össze. Hirtelen belemarkolt a sárga rögbe, földrehajtotta verejtékben úszó homlokát és elnyújtottan felhördült. Vonagló ajka körül a kín sárgás habja forrt. Szeméből patakban ömlött a könny.

A püspök feléje hajolt:

— Megtisztul-e lelked a tüzes úton? Látva látod-e az én igazságomat?

Az asszony hátán meg-megrázkódott a fehér vászoning. Felhorzsolt könyökére apró kavicsok ragadtak. Kócos feje felemelkedett. A haja homlokába hullott és alaktalan csomókban ragadt kíntól torzult, könnyektől nedves orcájához.

— A te igazságod nem az enyém... — A szavak úgy hullottak sárga, habos ajkáról, mint tűzmarta húsáról a beleégett izzó ércdarabok. A püspök arca mozdulatlan volt. Hosszú, fehér ujjai a mellén csillogó feszülettel babráltak. Hangjában a küzdelem feszült.

— Ki volt a párod parázna frigyben?

Olena hallgatott. Szeme előtt vörös örvényt kavart a kín. Agyában még mindig ott csengett az izzó érclemez hullása. A tömeg hallgatott. Az asszonyok halkan szipogtak. A férfiak feje riadtan hajlott le. A nap vakító sugaraiban lassan húnyt ki az izzás vörös fénye a megtaposott, elszenesedett emberhússal borított vasakon. Nem messze, a szomszéd udvaron kakas kukorékolt és káráltak a tyúkok.

— Süketek vagytok?! Ki volt a párja, szeretője ennek a parázna fehércselédnek? — rikoltozott az egyik zsoldos. Olena felkönyökölt, homályos szemmel nézett körül. Valahol a kín vörös ködében felbukkant Pepó szabályos, feketebajuszos arca, Vlada Zahorcsák duzzadt, mohó képe... Minden tavasszal ősi, erős ösztöntől űzve új párt választott magának, hogy segítséget kapjon a mezei munkában, hogy szilaj szerelmi harcokban érezze elnemmúló asszonyi erejét. Most mindenki hallgatott. Sunyi tekintetek siklottak a földön és mint két fáklya égett ormótlanná duzzadt, furcsán ujjnélkülinek látszó lába.

— Ki volt a szeretőd, asszony? — zuhant feléje a kérdés. — Kinek szóltál lázító szavakat? Ki tudott arról, hogy itt járt a sátán vándora?

Olena hallgatott. Csend volt. Aztán újra felzúgott a kérdés, mint kócos feje köré emelkedő bárd:

— Neveket mondj! Kényszerítlek az élő Istennek nevében! Neveket mondj!... Nézd! Még ég a tüz és bizony addig járod a kínok útját, amíg az igazság nem szól ajkadról!...

Az asszony arca kifejezéstelen volt. Déli szél babrált a hajával és nagy, zöld legyek zümmögtek már feketevörösen tátongó sebei körül. Elsimította arcáról kócos haját, kiköpködte ajkáról a szennyet és hallgatott.

A tömeg egyszerre megmozdult. Valaki lökdösődve tolakodott előre. Nyurga, piszeorrú legény lépett ki a hallgatag sorokból. Kerek arcán kamaszos gőg, szemében rémület. Megtorpant és fejét leszegve nézett előre...

A rötszakállú, feketepalástos harcos, aki eddig szobormereven ült óriási, koromszínű csődörén, alig észrevehetően bólintott sisakos fejével. Ajkán gúny játszadozott, de szemében elismerés csillant.

Olena ajka megmozdult. Úgy fordult oldalt, hogy összemart talpa ne érjen oda a sárga röghöz.

— Vizet... Vizet... — lihegte. Feje hátracsuklott. A kínok köde fekete függönnyé vált és mindent elborított. Erős keze göröngyöt őrölve csapkodott a ritka füvön...

*

— Bűnös vagy? — ez a kérdés úgy rejtőzött a féltucat cifra mondatban, mint tőr pengéje a díszes tokban. Maxim megrázta fejét és hallgatott. Valahonnan óriás üstöt cipeltek elő a félmeztelen, feketecsuklyás, bőnadrágos, hangtalanul lépkedő szolgák. Maxim arcába forró gőz csapott. Ez a gőzfelleg egyszerre mindent elborított. Mint szürke fátylon át látta, hogyan kapcsolják le a vékony, hosszú ujjak a súlyos, homályosan csillogó feszületet. Körülötte komor, kíváncsi arcok keringtek, előtte örvényt vetett az üstben forró víz. A feszület ércesen koppant az üst kormos rézoldalán, aztán eltűnt a buborékok között...

— Ha ártatlan vagy, nosza, emeld magasra az igazság keresztjét!

A legény kerek arcán a félelem sápadozott. Nyöszörögve vonogatta a vállát. Bent a tömegben élesen fölsziszent egy asszony és hangosan imádkozott valaki.

Az óriás üst, mint tűzhányó krátere forrt előtte. Reszkető ujjakkal gyűrte fel piszkos ingujját. Kezefeje idomtalan és barna volt, de hosszú, eres karján, lányos, fehéren világító bőrén csak itt-ott látszottak apró pattanások. Válla közé húzta kócos fejét, térde behajlott... Előredőlt. A gőz tűrhetetlen forrósággal csapott az arcába...

Karja szétfreccsentette a forró örvényeket... Őrjöngő üvöltés harsogott...

Maxim kiegyenesedett és rángatózó arccal ugrott vissza. Karja gőzölögve, vörösen, görcsösen lendült a leve-

gőbe, ujjai elkékülve, halottian begörbültek. Másik kezével a kín révületében tépte mellén a cifrán varrott inget.

A zsoldosok sorában hangosan kacagott valaki, aztán csend lett. A legény torkából vinnyogó üvöltés jajongott. A kíntól elbódulva tántorgott a feketecsuklyások félkörébe.

— Bűnös vagy! — vágódott feléje a vád. A feketecsuklyások köre összeszorult körülötte.

— Ártatlan vagyok! — vinnyogott fuldokolva és révült életvággyal rontott neki az üstnek. Még ép karja eltünt a felcsapódó gőzben, a szertehulló vízcseppek között... Úgy érezte, hogy a kín megtölti egész testét... Erei lüktettek. A forró örvények egyre közelebb jöttek, betöltöttek mindent, elnyelték a hegyeket, a kék eget, a napot... Tompán följajdult és hanyattzuhant a porba.

A forró örvényekben elmerülő karja meglökte az üstöt. A víz széles hullámmal loccsant ki és félköralakú tócsában ömlött a legény feje körül. Két összemart karja gözölögve, vörösen, élesen elválva a vállak kék erekkel behálózott fehérségétől, nyúlt széjjel. Párától, verejtéktől nedves arca mozdulatlan volt, de szája sírósan legörbült.

A tömegben mozgás támadt, a széleskardos zsoldosok féltucat parasztot lökdöstek előre. A hosszú, sovány, színtelenarcú, sokgyerekes Nejedli rekedten kiabálva mutogatott Zahorcsák felé:

— Nála! Nála! Az ő házában gyültek össze a sátán csavargói! Én nem... Én nem...

Vlada vicsorogva kapkodott feléje, de Nejedli a rémülettől szédülve, telitorokkal ordított:

— Irgalom! Irgalom! Gyerekeim!... A gyerekeim!...

A püspök szólni akart, de Jan Borecki odahajolt a nyeregből és arcvédő vasával szinte a hordszék bársonyát súrolva, dörmögte:

— Talán majd később szépszóval kivizsgáljuk a dolgot! Tönkre megy a sok dolgos parasztjobbágyom ezekben az istenes tortúrákban! Éppen szántás ideje van... Halaszszuk el őszig a vizsgálatot, kedves bátyám...

A püspök ráemelte tekintetét. Szemében irgalmatlanul, acélosan csillant az akarat:

— Bizony, inkább tisztuljon meg együgyű lelkük múló földi kínban, mint prédája legyen a sátánnak és örökkön-örökké égjen a pokol tüzében...

Adlersburg nehézkesen mozdulva súlyos páncéljában, bosszankodva legyintett vaskesztyűs kezével:

— Közel a határ nagyon, szent atyám, majd egyszer csak átszökik az egész falu Lengyelföldre vagy Sziléziába, akkor pedig az ördög sem dolgozik a földemen... Vigyük be a várba, aki bünös... Úgyis ki kell javítani a kútszerkezetet, meg itt-ott a falat is. Én nem bánom, ha esténként a munka után kiűzi belőlük az ördögöt, de nappal hadd dolgozzanak nekem. Kezüket, lábukat ne bántsa senki! A parasztnak, ha rosszban jár, bot való, meg deres.

A püspök némán dőlt vissza hordszéke ülésére és hirtelen bosszús mozdulattal rántotta le a vastag, rövid bársonyfüggönyt.

XVI.

Nem érzett félelmet, amikor a falura ráborult a rémület, nem ejtett könnyet, amikor látta, mint viszik az anyját két ló közé feszített pokrócban a vár felé vezető ösvényen. Elfordította a fejét, mikor a kerítések mögött összehajló asszonyok siratták a fegyveresek között botladozó, bekötött kezü Maximot, a sopánkodó Nejedlit, a dühtől, rémülettől sápadt Vlada Zahorcsákot...

Másnap sokág aludt. Amikor fölkelt és kilépett az udvarra, a nap szinte nyárias melegen sütött. Az ólban élesen sivalkodtak a malacok. Fölemelte fejét, teleszívta mellét a távoli ormok fenyőillattól terhes lehelletével és tisztán, világosan érezte, hogy szabad. Lassan végiglépkedett az udvaron az ólig. Megvárta, amíg a malac sivalkodó feje kibukkan a deszkák résén, azután széles, kamaszos lendülettel rúgta orron apró, piros gyékénnyel kivarrott bocskorával.

Megkerülte az ólat. Sokáig nézte a távoli ormokat, azután lekerült a patak felé. Nagy, hűvös, szürke szemében a hullámokon vibráló napfény csillogott. Fent, ahol magasabbra emelkedett a part, féltucat hófehér, vékonytörzsű, világoszöldbe borult nyírfa állott. Jasenyka leült a magas part tövében egy szélvédett helyre, ahová erősen sütött a nap és behúnyta a szemét. A teljes pompájában kibomló tavasz ezer színe, mint tarka, csodás gondolat, futott agyába. Lehúnyt szemhéjain a hullámok hátán lovagoló sugarak fölfröccsenő fénypora ömlött. A nap, mint tapasztalt, lágykezű

szerető, nyúlt a melléhez, végigsimogatta térdét. Teste elernyedt a szerelemelőtti bágyadtságban, mint zártszirmú, nyaratváró virágok a nyílás előtt.

Úgy érezte, meleg hullámok siklanak el rajta. Fülében elhalkult a patak zúgása, apró, kerek, fából faragott fülbevalója olyan volt, mint nyakára szállott nagy, piros katicabogár. Fölötte a magasban susogva hajoltak össze a fehértörzsű, ifjú nyírfák. A csodás, színes napból szállt gondolatok álmokká tömörültek.

... Mintha a patakban feküdt volna: ráhajtotta a meleg, kerek kövekre napfénytől bódult fejét és meleg hullámok siklottak meg-megrezzenő melle között. Valahol kocsi zörgött. Tudta, hogy az út itt a patak mellé kanyarodik és riadtan felült a susogó habok között. Derekában, mellében, térdében enyhén sajogva feszült valami. Körülpillantott: „A ruhám!..." — bukkant fel agyában a riadt gondolat. Melléhez kapta a kezét és kiugrott a homokos partra. Felhúzta a vállát, összegörnyedve ágyéka elé emelte a másik kezét. Érezte, hogy mindjárt történik valami. A part üres volt. Fent susogás hallatszott. Összerezzent. Valami önmaga előtt is ismeretlen vágyat érzett, hogy felbukkanjon valaki a kocsiút felől, hogy trágár rikoltás szálljon feléje, hogy végre... végre mohó tekintet karmolja végig bizsergő bőrét... A kocsizörgés, mintha halkult volna. Megrázkódott és elbódulva a zavaros türelmetlenségtől, most már maga futott a magas part felé. Tekintete mereven szegeződött a susogó, ifjú nyírfákra. A zöld levelek hirtelen összeolvadtak, tavaszszínü, lobogó palástokká váltak, a fehér törzsek feszültek, mint az izmok... Fétucat ifjú rohant feléje a meredek, forró, homokos lejtőn... Örömteljes rémülettel sikoltozott. Mohó karok kaptak feléje. Újra kiáltott és valami szilaj révületről sodortatva, dobta oda magát a lerohanó vidám csapat elé...

... Megrázkódott és fölébredett. Szemén naptól bódult, tarkaszárnyú bogár mászkált. Felegyenesedett. Térde reszketett. Gerincében bágyadtság terjengett. Megtörülközött vékony, tarka szoknyájával és fölfelé pillantott. Valahol valóban zörgött a kocsi. A karcsú nyírfák susogó kacagással hajlottak össze, leveleikről napfény porzott a ritka, de már magas fűre...

Alkonyodott, amikor visszaindult. A falu egyetlen utcája, ahol máskor a szántásról visszatérők csoportjai

vonultak, most üres volt. Nejedli félredölt faviskója előtt sem hancúrozott lármás gyerekcsapat. Jasenyka megkerülte Zahorcsákék néma kunyhóját, egy pillanatra megállott a kazlak között, azután úgy lépett be saját udvarába, mintha tilosban járna.

Mindenütt csend volt. Az ormok felett kigyúltak a csillagfáklyák. Egyszerre tettvágy fogta el. Enni adott az egész napi sivalkodástól berekedt malacoknak. Összeseperte bent a házban a fekhely szalmáját, azután leült és sokáig, mohón evett. Nagy darabokat tördelt a fekete kenyérből, szelt a szalonnából, amellyel mindig úgy spórolt az anyja és cuppogva szopogatta a savanyú uborkát. Az ablak mögött nyáriasan meleg éjszaka feketéllett. Leült az anyja eddigi fekhelyére és a zavaros parázna emlékek most már ellenállhatatlanul, forrón, mint egy fekete patak hullámai, ömlöttek el rajta.

... Az út felől lassan dobbantak a patkók. Egészen elnyúlt a szalmán és az ablak felé figyelt. Két-három lovas lépdelt a falu poros utcáján. A patkók dobbanása egyre közelebb jött...

Jasenyka érezte, hogy vad, hirtelen támadt rémület zuhan rá, mint fekete szikla. Testén hűvös, bénító fuvallat siklott végig.

A patkók tovább dobogtak... De a rémület valahogy megtorlódott a mellében. Úgy érezte, hogy egyedül, teljesen egyedül van, hogy a falu minden kunyhójában, mint óriási sötét madár, ül a rémület és minden ajtó zárva mered feléje.

A lódobogás megtorpant valahol a szomszédban. A nyári éjszaka csendjében tisztán hallatszott, hogy csörren a sarkantyú, hogyan veri a rögöt a kard lenyúló hüvelye, reccsen a kapu és valaki morogva kérdez valamit.

Csend támadt. Az ablakon át beragyogó hangtalan fényű csillagokat eltakarta valami láthatatlan felleg.

Valahol a szomszédban éles sikoly vijjogott. Súlyosan felcsapott a férfiszitkok kórusa, vadul rimánkodott valaki, azután újra vijjogott a sikoly...

Jasenyka rémülettől bénult térdéből kirobbant a menekülés szilaj ösztöne. Kirontott az udvarra és vad, szédült futással belerohant az éjszakába. Lába alatt puhán dobbant a por, halkan zörrent a göröngy. Harmatot freccsentettek a füvek. Fulladozva rohant föl a halmok oldalán, aztán botladozva bukdácsolt le.

Súlyos, bolyhos fellegek borították el a csillagokat. A levegőben súlyosodott az eső szaga. Lába hirtelen bokáig süppedt a földben. Megbotlott és egyszerre elerőtlenedve térdre ereszkedett. Előrenyúlt és érezte, hogy körülötte mindenütt a szántás eketépte, boronaaprózta földje feketéllik A fellegek, mint roppant fekete igavonók, hangtalanul ballagtak a feltört rög felett. Valahol egészen közel futó madár cserregett...

A lány mellében még hullámzott a lihegés. Két kezével úgy kapaszkodott a szántás fekete földjébe, mint az éjszaka rémeitől rettegő gyermek az anya védő karjába. Úgy érezte, nincs egyedül... Érezte, hogy nem menekülhet, hogy a nemzedékek által felszántott, nemzedékek verejtékétől öntözött, szürke, hegyes kövekkel összeköpködött föld nem engedi, hogy futásra lendüljön vékony, karcsú lába... Arcába meleg csepp hullott. Az eső halkan dobolt a göröngyökön. Jasenyka lesimította az arcán végigcsorgó vizet és halkan, határozottan ismételte:

— Szántani kell... szántani...

*

— Nem bírod...

Pepó hátrább húzódott. Arcán az apró bajusz alatt gúny lapult. A lány megkapta az ekeszarvát. Jobbra-balra rángatta a nehéz fát, hogy nekifeszüljön az új barázdának. A szántásra kölcsönkért alacsony, hosszúsörényű ló megérezte, hogy nem a régi gazda erős keze fogja az ekeszarvát és hanyagul félrelépett. A nehéz fa megbillent. Jasenyka az erőlködéstől fuldokolva kiáltozott.

Az állat figyelve kapta fel fejét. Az eke nehéz fája túl mélyen vágódott a földbe, nekizúdult a terméskőnek és recsccsenve megtorpant. A lány arcán verejték csorgott. Vállaiban pattanásig feszültek a vékony inak. Újra kiáltott.

Az eke lassan vánszorgott. A nehéz fa néha túl mélyen süppedt az egyenetlen termőrétegbe, néha zörögve horzsolta le a lent lapuló szikláról a szürkésbarna föld vékony rétegét. A nap mint izzó aranysisak ragyogott az orom felett. Jasenyka portól homályos szemébe vakító fény hullott. Lábáról le-letépték apró, pirosgyékénnyel varrott bocskorát a kisebb hegyes kövek, melyek mint alattomos, szürke ragadozók rejtőztek a hamuszínű szántás alatt. Gerincén forró verejték

ömlött. Az eke, mint megvadult állat, újra meg újra lerázta magáról a lány görcsösen szoruló ujjait. Jasenyka robottól homályosodó agyában komor, erős szándék feszült. A földért harcolt most... Lányos kielégületlensége kihúnyt. Érezte, hogy a szabadságért küzd, amikor újra meg újra nekifeszíti az ekét a szürke földnek. Érezte, hogy a ravasz férfi némán várakozva ül a szántóföld végén magasra hányt kőrakáson és hideg, okos, gúnyos tekintettel figyeli küzdelmét a röggel... A rövidlábú ló tovább vonszolta az ekét. A nehéz fa nekizúdult a szántóföld szélén szürkéllő kőrakásnak és félrefordult.

Jasenyka féltérdre esett. Torkából dühös sírás tört ki. A ló megtorpant és közönyösen rázta meg vastag, ívelt nyakát. Feje felett nagy, csípős legyek felhője rajzott. A lány felegyenesedett. Szégyentől vörösen, nagyot rántott az ekén. A nehéz fa alatt apró kövek recsegtek.

Az eke nem mozdult...

— Ülj le... — hallatszott mögötte. Tudta, hogy a másik pöffeszkedő parasztgőggel indul feléje és torkát a legyőzöttek kesernyés dühe fojtogatta. Vékony keze lassan csúszott le az ekeszarváról...

Megfordult. Fáradtan törülgette ingujjával verejtékes arcát. Lába rogyadozott. Leült a kőrakásra és hátat fordítva a szántóföldnek, sokáig nézte a fenyvesek felett elnyúló habfehér felleget, amely olyan volt, mint a hegycsúcsok sziklapamlagán heverő karcsú, ölelésre kitáruló asszony. Mögötte engedelmesen lépkedett a ló, erős férfikarok alatt új barázdát vetett az eke és néha szilaj szitkok zendültek a forró nap alatt.

Jasenyka lassan hátrafordult. A férfi porosan, nekigyürkőzve hajlott előre. A lova felett zümmögő legyek raja néha hátracsapott az arcába. Az állat, az eke és az ember összeolvadva a verejtéket fakasztó nekifeszülésben, újabb és újabb barázdahúrokat húzott a szántóföld ívén. Jasenyka szemében éles, hideg fény csillant...

A nap lassan kúszott a hegyek felett és az eke elé már odavetődött a csúcs árnyéka. Jasenyka összehúzta a szemét és felállott. Félt attól a pillanattól, amikor elfogy a fel nem szántott föld egyre kisebbedő félköre, amikor feléje nyúl földszagú kezével a verejtékes, fáradt férfi. Riadt nyugtalanság ömlött el rajta. Most megtorpant az előtt, ami már hosszú,

hosszú időn át emésztette testét és ami most homályosan, ismeretlenül, hirtelen feltárult előtte, mint mély, fekete árok. Megvárta, amíg a férfi hátatfordít neki és kikerül a barázda távolabbi végéig.

— Hazamegyek, megetetem a malacokat! — Kiáltásában félelem volt. Még látta, amint Pepó hátán ráncokat vet a fordulásnál a lapockájára feszülő nedves inge, aztán mintha menekülne, futott le a hegyodalon oda, ahol a templom kettős fatornya emelkedett ki a hirtelen felszálló ködökből.

... Bent a faviskó udvarán csend volt. Az éhes malacok rekedten föl-fölsivítottak a deszkák mögött. Jasenyka kapkodva füvet dobott a vályúba, vizet töltött, aztán befutott a házba. Idegesen reszkető ujjakkal tolta be a reteszt. Leült a szoba közepén álló fatönkre és valahová lefelé figyelt. A jólismert langyos vibrálás helyett most ismeretlen hűvös fuvallat siklott át a bőrén és csak mélyen, egészen mélyen izzott valami, mint pásztortűz a hideg éjszakába süppedt hegyoldalon. Csípett néhányat a fekete kenyérből. Ínye, torka száraz volt. Összeszorult gyomrában hányinger mozdult. Előredőlt ültében. Felhúzta a vállát.

Az ablak kicsiny négyzete mögött, mint szétrombolt vár roppant, leomló falai, szürke, otromba fellegek hevertek a hegyek tetején. A fellegfalak hasadékain, mint a mesék a rögből kitörő tüze, emelkedett a nyugvó nap súlyos, rézszínű sugara.

Nagyot sóhajtott. Lassan melléhez emelte a kezét. A mellbimbók megfeszültek. Lábizmai görcsösen rándultak meg. A jólismert nyugtalan, kínos érzés újra ott lüktetett ereiben... Tágra nyitotta szemét. Ajkába harapott. Orrcimpái remegtek. A mozdulatok, érzések, melyek évek óta egyre kegyetlenebbül törték hosszú éjjeleken át a szalmán hánykolódó testét, most gyomrát émelyítő, szemét homályosító boszorkánytáncban újra ott kavarogtak előtte.

Fölugrott. A fekete kenyér karéja a földre hullott. Fölkapta. Ráfujt. Kifelé figyelt. Csend volt. A mohos háztetőn halkan dobolt a meleg nyári eső.

... Összesöpörte a szalmát. Lefeküdt. Tudta, ha vetkőzni fog, ha ujjai hozzáérnek a bőréhez, a nyugtalanságból fejfájás lesz és lehúnyt szeme előtt fölkavarog a kínzó képek boszorkánytánca.

Egyenesen feküdt és csak amikor a sarokban, ott, ahol még Vlada Zahorcsák javítgatta ki Csernikné házának zsindelytetejét, halk zörgéssel behullott néhány átszivárgó csepp, fordította oldalt a fejét.

A ház előtt dobbanás hallatszott. Újra érezte az ismeretlenből áradó rémületet. Jasenyka inkább érezte, mint látta, hogyan mozdul meg az alkonyutáni félhomályban a súlyos faretesz... Csend volt, csak az eső dobolt halkan, egészen halkan a mohos tetőn és a sarokban csorrantak néha-néha a beszivárgó cseppek.

Valaki hallgatagon, komor makacssággal újra nekifeszült az ajtónak. A retesz ismét megbillent a fatartóban. Jasenyka bénult testtel hevert a szalmán... A rémület hűvössége után átcsapott rajta a jólismert fogvacogtató, bizsergő, langyos hullám... Agyában, mint lepkék a tűz körül, egyetlen emésztő akarat körül csapongtak a gondolatai.

— Én szántottam neked... — hangzott halkan, rekedten az ajtó mögött.

Jasenyka hirtelen felegyenesedett. Arca komoly volt. Szemében szándék csillant. Rövid, biztos, nemrezzenő mozdulattal nyúlt az ajtó felé. Ujjai egy pillanatig rátapadtak a retesz gömbölyű fogójára... A nyíló ajtó deszkája fájdalmasan érte könyökét. Halkan felszisszenve oda akart nyúlni balkezével... Tenyere már a férfi hátán feszülő, meleg esőtől nedves ingvásznat érte...

Hátratántorodott... Két vékony, erős keze rákapcsolódott Pepó verejtékkel, porral borított nyakára. Agyában néha rémület suhant. Elszántan összeszorította a fogát és úgy csüngött a másik nyakán, mint vértől részeg apró ragadozó a háziállatok átharapott gégéjén...

Ferdén feküdt a szalmán és feje a falat súrolta. Érezte, amint a másik érdes, meleg keze átsiklik testén, babrál a ruhájával... Lélegzete elakadt a mellére nehezedő súlytól. Újra vadul összeszorította Pepó nyakát, aztán halkan, jajongva kiáltozott. Agya elhomályosult, a tarka gondolatok széthullottak, az akarat szétmállott... Fájdalmat érzett, mely néha ritmikusan erősödött, néha enyhült... Nyöszörögve belekarmolt a másik tarkójába. Arcába hagymaszagú, nedves, sűrű lehellet szakadt. Gyomrában hol felcsapott, hol megszűnt a hányinger...

A mohos tetőn alig-alig dobbant a meleg eső. A sarokban egyenletesen hullottak az átszivárgó cseppek. Kint lovak patkója cuppogott a sárban. Egy sötétablakos kunyhó előtt fegyver csörrent, asszony sikoltott. Egy férfihang rimánkodott. Aztán újra cuppogtak a patkók... A szétszakadó felhők között fényes, tisztára mosott csillagok szikráztak. Bent a mohostetejű kunyhóban komor, robottól edzett férfi hajolt a szalmán heverő lány testére, mint hattyút fogott, ravasz borz és az esőtől nedves, durva ing lassan száradt meg-megmozduló hátán...

*

Kínok égtek benne az első éjszakán. Kínok könnye csordult összehúzott szeméből a sárga szalmára és szisziegett, jajdult, sikoltott a fájdalom eltorzuló ajkán. Tapasztalt, okos szerető volt a másik, de a mohósága elragadta. Szerette hallani a szerelmi fájdalom jajongását. Talán arra gondolt, hogy sunyi suhancok lapulnak valahol az ablak alatt, sápadva lesik a keskeny ablakon kiröppenő hangot és ezért tetszelgett férfierejében.

...Gyorsan múltak az éjszakák. Jasenyka akkor aludt el igazán, ha hajnal előtt halkan koppant az ajtó a távozó férfi mögött. Delelt a nap, amikor kilépett az udvarra. Megetette a háziállatokat és maga is mohón evett, azután visszahúzódva a kazlak felé, várta az estét.

A lány céltudatosan pihentette összetört testét. Úgy készült az éjszakára, mint harcos a harcra. Az anyjától ellesett parázna tudomány néhány elve, szava, mozdulata most valósággá vált.

Teste lassan edződött a sarokba hányt szalma puha üllőjén. A kín fokozatosan elhalványult... És egyszerre... egyszerre csak reáborult az agyára, végigsiklott a gerincén az első mámor. Most érezte először derekán az asszonyiság tűzövét... Büszke volt, hálás és irgalmatlan. A férfit kemény munka törte hajnaltól alkonyig. A lány pihent. Egyetlen harc volt az éjszaka és Pepó érezte, hogy valami megváltozott. Néha szándékosan durva volt, hogy kíméletlen mozdulatával elfojtsa a másik mohóságát, hogy érezze a fájdalom remegését a nyakára szoruló karokban. De ezek a vékony karok egyre erősebben fonódtak köréje és fáradhatatlanul, acélosan mozgott otromba keze alatt a lány máskor ernyedt dereka.

Jasenyka lassan fedezte fel saját erejét, szilaj mohóságát és ha elgyengült a másik szorítása, ha fáradt lihegés szakadt ajkáról, ha zavaros panaszok susogtak feléje a kegyetlen robotról, akkor némán, mohón, harapósan ingerelte újabb és újabb összecsapásra a férfit. Most érezte először saját erejét, érezte, hogy mint megsarkantyúzott paripa remeg vékony keze alatt a másik gabonazsákot bíró válla és ha Pepó hajnalban az álmosságtól inogva tápászkodott fel a szalmáról, Jasenyka éles, mohó tekintettel leste az arcán, az alakja görnyedésében egyre közeledő győzelmét. A férfi nem menekült, nem hazudott kifogásokat, becsületes harcosa volt a szerelemnek. Most alázatos lett és halkszavú. Este, ha belépett a halkan zörrenő ajtón, ételt hozott és italt. A lány gyorsan, mohón evett, azután karjával átfonta a másik sajgó nyakát és teste ölelésre feszült... Érezte, hogy ez a parázna, erős hím, akiről trágár tréfák kuncogtak a faluban, most alázatosan, kicsit riadtan szolgálja ki őt és ajkáról diadal sikoltott a mámor révületében.

*

Talán akkor érezte, hogy csapdába került és boszorkány lovagol inas nyakán, amikor egyszer hajnalban lassan húzta be maga mögött a kunyhó ajtaját és rogyadozó térdekkel, sajgó gerinccel lépkedett át a harmattól nedves udvaron. A hegyek felett roppant oltárt rakott a gránitszínű fellegekből a közelgő nap. Az oltáron néhány apró felhő égett világospiros, zöldesbe olvadó tűzben. Felettük, mint ezüstszárnyú madár, lebegett egy nagy, lobogófényű csillag. Odébb a faház mögött úgy figyelt a két egyforma fenyő, mint leskelődő suhancok. Ágaikon apró madarak szárnya zörrent. Az épületek, fák, a füvek, minden vonal megfeszült valami hajnalt váró, ünnepélyes figyelésben... Pepó végigpillantott a falu néptelen utcáján és érezte, hogy a mámor hulláma még ott remeg vállaiban és gáncsot vet elerőtlenedő lábának. Zavaros, babonás félelem fogta el. Egy pillanatra eltakarta kezével az arcát, de tenyeréből is a lány testének emléke áradt. „Boszorkány... boszorkány...“ Nem tudta magáról, hogy hány éves, de talán negyven körül lehetett. Sokszor csavargott, mint nyugtalan állatok, a más házatája körül, szerette a más asszonyát, szerette a féltékenység baltátemelő villanását férfiak szemében. Most hallgatag lett és nem hazudott

lármás asszonyának, nem próbált fölényes, cinkostársi ravaszkodással magyarázkodni a fia előtt, amikor együtt ballagtak ki az úri földekre.

... A parasztok korbácshoz szokott nyugalma lassan mállott a rémület fekete malmában. Az apró ablakokon már nem gyúltak tüzek, ha este visszajöttek a mezőnszántók. Talán, ha egyszerre csap le a várúr, ha egyszerre viteti el azokat, akikre ráborult az eretnekség gyanúja, akkor megnyugszik a falu és csak a kapubástya felett emelkedő karókon számolgatja sunyi tekintettel a hollótidéző kócos fejeket. De senki sem tudott semmit... Zavaros fenyegetéseket mormogtak a feketecsuklyás lovasszolgák és rémmeséket szült a boszorkánylátó képzelet. Rémület vergődött a szalmafekhelyeken. Nem zárultak le álomra a verejtéktől kimart szemek. A völgy mélyén meghúzódó falu lihegett, mint fölfuvódott állatok az istálló homályában.

Pepó semmit sem vett észre abból, ami körülötte történik. A veszedelem gondolata úgy surrant el néhányszor az éjszaka utóhatásától még forró agyában, mint denevér homályos árnya a zsindelytetős házak felett.

... Hosszan, álmosan multak a napok és fekete tűzzel égett a szalmarakás láthatatlan máglyája. Jasenyka úgy fedezte fel testének minden részét, mint ifjú harcos, aki erejére ébredve keresi fegyvertárában a győzelmethozó fegyvereket. Most már csak emlék volt a kín, a melléig fel-felzúduló, görcsös, hányingert keltő fájdalom... Néha zavaros bosszúvágyat érzett a férfi iránt és amikor az beleroskadt a mámor utáni ernyedésbe, gőgös, birtokló mozdulattal tette vékony kezét Pepó bolyhos, lihegve hullámzó mellére. Néha feltünt előtte az anyja emléke, ilyenkor diadal harsant benne, mint erős visszhang a hegyek sziklafaláról.

— Fáradt vagy? — kérdezte egyszer hajnalban, amikor a férfi halkan sziszegve húzta fel összekarmolt vállára még tiszta, de már gyürött ingét.

Pepó hallgatott. Árnyékos szemében a legyőzöttek alázata látszott. A lány felült és mohón nézte. Hangjában diadal ujjongott:

— Elfárasztottalak, Pepó?

A férfi mélyen hajtotta le az arcát és a bocskora szíjával babrált:

— Sok a munka nappal... Aztán hányadik éjszaka már, hogy nem alszom? Olyan vagy, akár a pokol tüze... Kiégeted az embert... — A bocskorszíjak kicsúsztak idegesen megrezzenő ujjai közül. Fölkelt és kibotorkált. A bocskorszíj lassan húzódott utána.

Amikor Jasenyka kiment, delelőn állott a nap. Az ól mögött Bartuskáék háza felé két asszony futott. A házak előtt itt-ott rozzant parasztszekerek állottak. Jasenyka füvet szedett az út szélén, megetette a malacokat. Mozdulatai gyorsak voltak. Néha ok nélkül felhúzta hegyes, ideges vállát és úgy fordította kerek arcát a nap felé, mint a napraforgó. Szürke szemének hosszú szempillái meg-megrezzentek a fényben. Fehér bőre tompán csillogott. Egy furcsán felnyúló hajtincs enyhe, hosszúkás árnyékot vetett homlokára. Duzzadt, összeharapdált ajka szélén alig észrevehető, piciny, gőgös ránc bujkált. Lement a patakhoz, lassan, hanyagul dobálta le magáról a ruháit. Nem nézett körül. A fehértörzsű nyírfák már sürün fecsegő lombozatba borulva föl-fölszisszentek a magas part tetején. Az út felől kocsi zörgött. Nem riadt fel, nyugodtan, egyenesen állt tovább a magasból lezúduló napfényben. Erős, hegyes melle szürke árnyékot vetett, mely hosszúkás háromszögben futott végig az ágyékáig. Vékony, csontostérdű lába kissé hajlottan, kamaszosan szabálytalan vonalban emelkedett ki a csillogó hullámokból, melyek apró örvényeket vetettek bokája körül. Lassan letérdelt a patak sekély vizébe és játékosan csapkodott maga körül. A csillogó hullámok fel-felröppenő gyémántdarabokra törtek tenyere alatt. Végignyúlt a kristálytiszta, nyáriasan meleg vízben. Nekitámasztotta fejét a kerek, meleg kőnek, mely fehéren, gömbölyűen hevert a patak vizében. Lehunyt szempillái megremegtek. Minden ízében érezte a hullám meleg simogatását, a nap izzó cseppjeit és néha ösztönös mozdulattal csapkodott maga körül. Agyában félálmok lebegtek, de már nem égettek, mint régen, amikor az ismeretlen várása ott feszült minden idegében, hanem tompa fénnyel világítottak, mint az alkonyat és felettük szikrázva lobogott az éjszakák emléke... Amikor kiszállott a vízből, paraszti szokás szerint, anélkül, hogy megtörülközött volna, kapkodta magára a ruhát.

Bent a faluban csend volt. Itt-ott néha felbukkant a szekerek mögül egy-egy asszony tarkakendős feje. Jasenyka kenyeret, aludttejet, szalonnát vett elő, leült a szoba közepén

álló fatönkre és várt. A fürdés után kellemes fáradtságot érzett. Lassan rágcsálta a maradék kenyérhéjat. Néha kamaszosan fintorgatta az arcát. Tüsszentett, szipogva megtörülte az arcát és végigheveredett a szalmán. Csend volt. Az ablak alatt zengve cirpelt egy tücsök. Jasenyka az ajtó felé pillantott. Hirtelen nem bánta volna, ha ma éjjel nyugodtan alhat... Az álom egyszerre rázuhant.

*

Valahol kocsi zörgött. A zörgés eltávolodott, azután makacsul újra visszatért. Jasenyka megdörzsölte a szemét. Vaksötét volt. Az egyetlen ablakra, mint fekete fedő, borult a homály. A kocsizörgés erősödött, ismét elhalkult, aztán újra erősödött.

Felült. Kapkodva nyúlt magaköré a homályban. Egyedül volt. Babonás rémületet érzett. Lábujjhegyen tapogatózva elérte az ajtót és kilépett az udvarra. Koromsötét éjszaka volt. A fellegek melegen, egészen alacsonyan kúsztak. A ház előtt szekér zörgött. Jasenyka odafutott.

— Hová mennek?! — Hangjában rémület sikoltott.

A szekérülésen sötétlő alakok hallgattak. A kerekek tompán zörögtek a szikkadt göröngyön. Érezte, hogy a levegőben gomolygó por szárazon megtorlódik a torkában. A szekér tovazörgött. A homályból más lovak sötéten billegő feje bukkant ki. Jasenyka összeszorította az öklét.

— Hová mennek?! — A hangja elfulladt. A zörgő kerekek alól kifreccsenő por újra szárazon, köhögtetőn szállott az arcába.

Az egész falu menekült vad, szédült futással valahová a homályba, senki sem tudta, ki indult el elsőnek, kinek az agyát sötétítette el a szilaj rémület, ki vágott először kopott ostorával a lova hátára. Bomlott idegekkel menekült a falu, neki a hegyeknek. Senki sem tudta az irányt, senki sem kérdezte hová vágtat az első szekér, egyetlen gondtól sodorva menekültek az éjszaka mélyébe.

Jasenyka érezte, hogy a fekete lovakból, emberekből, szekerekből rémület árad. Megkapaszkodott a mellette elhaladó szekér oldalába:

— Vegyetek fel! Én vagyok! Én!...

A szekérről karok nyúltak. Fökapaszkodott. Belehuppant a szoknyák, ruhák, lábak, karok garmadájába.

Odanyomta fejét egy parasztasszony térdére és még mindig reszketve a rémülettől, fölsírt...

A szekerek sora tovább zörgött. A házak fekete háromszögei kialudt ablakszemekkel üresen, némán maradoztak el mögöttük.

...Derengett. A kocsik futása lelassult. Az út fokozatosan kanyarodott a hegyoldalon egyre feljebb az orom felé. Jobbra magasan emelkedett a meredek szikla, balra látni lehetett lent a mélyben az út keskeny szalagját. Az őszhajú, szálas Oldrich, aki az élen haladt, néha homlokát ráncolva lepillantott. Lent üres volt az út, a kanyarnál egészen mélyen kék ködök kúsztak fel a sziklákon. A szekerek zörögve özönlöttek előre. Az emberek némán, kifejezéstelen arccal csapkodták a lovakat. Senki sem állította meg a futók karavánját, hogy tervszerüen megbeszélje a menekülés irányát. A szekerek összeakaszkodva, aztán újra szétválva tolakodtak tovább.

Oldrich szekerének belsejében a nagyorrú Jaroszláv Brada és a két csúnya Bartuska-lány kuporgott. Mögöttük a sorban a sokgyerekes Nejedli haladt egy fészekalja fiával, lányával, akik mint rémült csirkék lapultak az anyjuk szoknyája körül. Bent a szekérsor közepén Hluchi Pepó tiszta inge fehérlett. Jasenyka félig felállt a szekéren. Már nem félt. Szerette volna, ha Pepó hátrafordul, de helyette csak hegyesorrú, fakóarcú felesége nézett vissza kifejezéstelen és mégis rémült arccal.

A szekerek során egyszerre átcsapott valami ösztönös veszedelemérzet. Az emberek, állatok, talán még a rozzant kocsik is összerezzentek. Senki sem látott semmit, de a kócos ostorok idegesen csapkodva csépelték a lovak csontos hátát. A szekerek sorának hátsó vége előrezúdult. A lovak lihegve erőlködtek a meredek hegyiúton.

Oldrich letekintett. Az ércszínű köd szétfoszolva lebegett a magasban. Lent a hegyiúton vasba öltözött lovasok, zöldposztóruhás csatlósok lovagoltak. Elől óriás, kormos csődörön feketepáncélos lovas vágtatott, sötétbársony palástja hullámozva lobogott a szélben.

Egyszerre látták meg üldözőiket, egyszerre csapódtak az ostorok, egyszerre szállott a szitok a férfiak sápadó ajkáról, egyszerre sikoltoztak a kopott asszonyok és egyszerre zúdultak előre a szekerek...

Jasenyka szeme előtt eltünt, aztán újra felbukkant Pepó fehéringes alakja. A lovak dülledt szemmel erőlködtek. Az egyik szekér kerülni akart. Kirontott a sorból. A kerekek egy pillanatig a lejtő felett forogtak. A nagylapockás lovak rosszulpatkolt lába elcsúszott. Valami, talán a tengely, talán a kerekek, reccsenve széttörött. A kocsi bukfencet vetett a lejtőn, asszonyok, gyerekek, egy őszszakállú öreg, tarka rongyok, cserépedények gurultak lefelé.

Néhány szekér összeakaszkodott, a többi belerohant a kavargásba... A tört szekérrudak, forgó kerekek, jajongó emberek garmadájában furcsán csapkodott a felbukott lovak lába...

Az elöllévők továbbrohantak.

Az út szélén, a meredek lejtő felett magányos szikla emelkedett. Az út összeszűkült. Jasenyka látta, amint az előtte haladó szekér nekivágódik a szikla oldalának. Pepó fehéringes alakja megingott... A szekér jobb első kereke levált.

Pepó újra megingott, alakja eltünt a felcsapódó porfellegben.

A lány olyan mozdulatot tett, mintha utána akarná vetni magát. Egy pillanatra újra felbukkant a férfi alakja, lent a szikla tövében... Balkeze oldalt nyúlt... A rohanó kocsik alól kifreccsenő por sűrűn borult az arcára. Karja eltünt a táncoló kerekek alatt... A futás vad lármájába férfisikoly vágott... A porfellegben vonagló test félig felemelkedett. A szekérlőcs vége a vállát érhette. Nekivágódott a magányos, ölmagas szikla síma, esőkoptatta falának. Odébb dőlt és mozdulatlanul összegörnyedve fekve maradt...

A szekerek továbbzúdultak. Lent az úton elkanyarodott és eltünt a lovasok érckígyója. Oldrich még mindig az élen járt szekerével. Begörbült térdekkel előrehajolva, ordítva nógatta a lovakat. Arca verejtékben úszott, ősz szakálla furcsán remegett. Szeme elborult. Törött ostornyéllel verte vadul a lovak hátát...

A szekér befordult a nagy szikla mellett. Oldrich hirtelen hátradőlt. Kezében megfeszült a gyeplő...

Keresztbe az úton, óriás fenyőfa hevert ledöntve... Hegyes csúcsa túlért a mélységen. Jaroszláv Brada rikoltozva egyenesedett fel és ő is belekapaszkodott a gyeplőbe.

A szekér éleset fordult és recsegve zúdult a bolyhos ágak közé...

Oldrich és Brada a rugdalózó lovak közé zuhantak. A két Bartuska-lány sikoltozva ficánkolt a hullámzó fenyőágak között.

A ledöntött fenyő mögül kardok villantak és vagy kéttucat fegyveres bukkant elő.

Oldrich feltápászkodott. Fentről dübörgő hang zúgott. A kocsik áradata nekizúdult a fenyőbarrikádnak. Oldrich szemében a halál feketéllett... A meredek lejtő felé ugrott.

Fentről pattogó, dübörgő hang morajlott.

Föltekintett.

A szekerek, az ágaskodó lovak, a vadul üvöltöző emberek szürkés, piszkos forgataga felett, balra, az ércszínű szikla kiugró kövén szélesvállú, szegletesarcú, szürkecsuhás ember állott. Mellette hosszúnyakú, lenhajú suhanc pergette a dobot. Mögöttük óriástermetű, koromfekete hajú kovácslegény állott. Arasznyi vállán, mint fekete érczászló, mázsás kalapács feküdt.

Lent a keskeny úton egyszerre mintha lecsendesült volna a vad kavargás, a szekerek nagyobb része még az ölmagas szikla előtt megakadt. Fent elhallgatott a dob. A szürkecsuhás magasra emelte két ökölbeszorított karját:

— Eljött az idő! Jöjjetek, nyomorultak, jöjjetek, bűnösök, jöjjetek, paráznák, jöjjetek, elnyomottak! Jöjjetek, mert megvált benneteket a fényes fegyver, az erős harc, megvált a nyomortól, szennytől, gyalázattól!...

Hangja úgy szállott a sziklafalról, mintha maga az óriás hegy szólna rémült örömet fakasztva a futó szolgák kusza hadából.

— Eljött az idö! Az ítélet ideje... Leomlanak a börtönök és leüti a gőgös várakat a hegyek tetejéről a kéz, amely robotolt.... Eljött az idő, gyenge lett a hatalmas és elsápad az erös gonoszok orcája... Gyászos halál a futás! Élet és győzelem a harc...

Lent az úton csillogva bukkant fel a vasba öltözött lovasok hosszú sora.

A kovácslegény hirtelen leguggolt és hatalmas ugrással vetette le magát a kocsik tömkelegébe. A ledöntött fa mögül alacsony, hegyesorrú, görbehátú diák ugrott ki:

— Ide! Ide!

Hangja élesen zengő volt. A szekereken határozatlanul álló parasztok megmozdultak. A kovács fölragadott egy földön heverő szekérrudat és a szikla alá feszítette. Kormos arcán megmozdult a vörös heg. Szájaszéle remegett az erőlködéstől. A hegyesorrú, görbehátú diák hadonászva mutogatott feléje:

— Ide! Ide! Mind! Mind!

Oldrich úgy érezte, mintha valami zavaros varázslat történne körülötte. Megtörölte vérző acát, reszkető ujjakkal rázta le ősz szakálláról a port. Nagyot rikoltott és belekapaszkodott a szikla alá feszülő rúd végébe. Látta, hogyan vonaglanak a kovács feszülő izmai a kormos rongyok alatt.

— Mindnyájan! Mindnyájan! — üvöltött szédülten a hirtelen fölviharzó küzdelemvágytól és az eséstől. A szekerek közül féltucat ember tolakodott elő. A szikla alá rudak feszültek. Lent, a fölfelé vezető úton csillogva kanyarodott föl az üldözők vasba öltözött csapata.

— Egyszerre... egyszerre... — lihegte Oldrich és látta, hogy Jaroszlav Brada gyorsan szedegeti a meg-megingó szikla tövéből az apróbb köveket. Ketten-hárman vasrudakkal, ásókkal, csákányokkal vésték, vájták a lejtő felé a sárgás földet. A kovács lába bokáig süppedt a porba. Mellére vágta borostás állát. Foga harapósan villant ki erőlködéstől torzuló ajka mögül. Bozontos haja megremegett hullámzó vállain... Tucatnyi arcon ugyanez az erőlködés látszott. A rudak recsegve hajlottak a parasztok válla felett... A többiek kiáltozva tolongtak körülöttük. Most ismerték fel az erőt... az erőt, amely hegyeket mozgat, amely mint csodás varázslat tör ki a feszülő izmokból, győzelmet és szabadságot ad... A szikla mohos teteje észrevehetően megbillent... A tömeg újra meg újra nekilendült. Száz kar nyúlt előre, száz kérges tenyér feszült a köre...

Üvöltés ujjongott...

A gránitóriás, mint ledöntött roppant bálvány, lassan, fokozatosan dőlt a lejtő felé... Hirtelen egészen oldalt fordult. Nehézkesen megbillent valami kiemelkedő gránitélen és egyszerre gyorsabban zúdult le.

A hegy először halkan fölmorajlott, azután egyszerre tompán megperdült, mint óriás dob, amelyen a csúcsokon lépő titánok vernek harci indulót. A hegyoldal megrázkódott, a sárgás agyagon szétszórt szikladarabok kőgörgeteggé egye-

sülve zúdultak le... Lent egyszerre szétszakadozott a csillogó érckígyó. A fölcsapódó porfelleg mögött homályosan látszott, hogyan vágtatnak vissza az útkanyar mögé paripáik nyakára hajolva a csillogósisakos lovagok, a zöldposztóruhás szolgák. Az óriás szikla új és új ugrást tett az agyag alól kibukkanó grániton. A szürke por, mint fakó köd hullámzott a völgy felett. Az útkanyaron túl most tünedeznek az utolsó menekülő lovasok.

A parasztok ajakáról diadal harsogott.

Oldrich magasra emelte a tört kocsirudat és harsogva kacagott. Hirtelen oldalt pillantott. A ledöntött óriásfenyő mellett kopott zsoldosruhába öltözött, magas, keskenyarcú, sápadt férfi állott. Oldrich megtorpant és látta, hogy a nagyorrú Jaroszlav Brada, a hajlotthátú, sokgyerekes Nejedli, az asszonyok, lányok tekintete bizonytalanul vagy kísértetlátó meglepetéssel szegeződik ugyanoda...

Prokop néhány órával később a borecki erdőbe vezette a menekülőket keskeny, nehezen járható, szinte ösvényszerű utakon, furcsa félkörben, először távolodva, azután újra közeledve a várhoz. Aki tehette, vasrúddal, ásóval, kaszával fegyverezte föl magát. A többi husángot vágott, nyársat hegyezett. Amikor az erdő tisztására értek, tábort vertek és összeakasztva körbe állították rozzant szekereiket. Itt-ott tábortüzek gyulladtak. A fenyves felett a hold görbe kardja csillogott. Balról, a lombos fák halkan meg-megzörrenő erdejéből madárdal zengett. A füst egyenes, illatos oszloppal szállott fel a tábortűz lassan hamvadó parazsából.

Prokop, aki féloldalt ülve firkált valamit a puha, fenyőtűkkel borított földön, föltekintett. A többiek hallgatagon összehúzódva, halkan horkolva aludtak.

— Holnap ölni fogunk... — hallatszott, mintha hangosan gondolkozna valaki. Az alvók félköréből Jurij sápadt arca fehérlett. Prokop szegletes válla megmozdult:

— Vér és kín, az igazság útja.

Csend lett. A hanyatló hold ezüstpengéje szinte érte a fenyők hegyes, sisakszerű tetejét.

— És hová vezet az igazság útja? — hallatszott újra tompán, fojtottan a kérdés. Prokop a parázs tetején ide-oda-sikló kékes lángokat nézte.

— Az igazság országába, ahol boldogok és szabadok azok, akik eddig szerencsétlenek és szolgák voltak.

Jurij lassan felemelte kezét és széles mozdulattal mutatott arra, ahol a parasztok aludtak szekereik tövében:

— Vajjon azok közül, akiket ma vezetsz, hányan érnek el ebbe az országba?

A másik szegletes arca mozdulatlan volt.

— Csak azok, akik megtisztulnak a harcban...

Újra csend lett. A hold előtt szélesszárnyú, elefántcsontszínű felleg úszott.

— Nem tudod-e, hogy meg van írva: „Ne ölj!" Aki öl, vétkezik. Hogyan juthat be a bűnös a boldogság országába? Mert bizony magas fal a bűn és meredekebb bármilyen hegyoldalnál... Csak az jut át a fekete falon, aki nem ontott embervért. Szent lehet a te igazságod, de magad, ha vért ontottál, bizony bűnös leszel és nem vagy méltó arra, hogy átlépd a küszöböt.

Prokop arcán gőg látszott. Apró, mélyenülő szemében a harc vágya csillogott:

— Az én igazságom a rongyosok, a szenvedők, az elnyomottak igazsága. És nem rezdül meg az én kezem, ha fáklyát kell értük emelnem vagy kardot. Végigmegyek a világon kelettől nyugatig... Tüzzel tisztítom meg a földet a szennytől! Harcosokat nevelek a szolgákból és győzni fogok!

A szekerek félkörében horkolás hallatszott. Álmosan fölsírt egy-egy gyerek. Susogva forgolódtak az asszonyok. Jurij lassan felkönyökölt:

— De ki az, aki győz?

— Az győz, aki áldoz. Minél többet áldozol, annál nagyobb a te győzelmed... Égesd el önmagad és támadj fel újra, akkor tiszta leszel. Az élet értelme: a harc az elnyomottakért. Ezen az ösvényen járj és eljutsz az igazsághoz.

Jurij újra mosolygott.

— Csakhogy a gonoszság szennye elborítja a világot. értsd meg, olyan a gonoszság, mint a bélpoklosság: ott is rejtőzik, ahol nem is sejted... Én mondom neked, rakj máglyát, égigérő máglyát, égess el mindent, ami régi. Óriásekével szántsd fel a gonoszság városainak helyét... Karddal sujts le a gonoszságra, de aztán... aztán magad is lépj föl a máglyára, mert bizony csak gonoszsággal győzheted le a gonoszságot és nincs számodra hely a megújhodott földön...

A hold eltünt a fenyves mögött. A táboron hosszú, alig látható árnyék húzódott. Itt-ott halkan nyerítettek a lovak.

Prokop lassan hajtotta le a fejét a már harmatos, ritka fűre:

— Hosszú még az út odáig... — mormogta vontatottan. — De te talán nem azért harcolsz, amiért mi? Te talán nem a győzelemért vezeted holnap a csapatot apád vára ellen?

Jurij közelebb húzódott hozzá. Ujjai erős szorítással ragadták meg a durva vásznat.

— Én a halálért harcolok. Mert adhat-e valaki többet önmagánál? Van-e szebb, mint a halál, ha tud halni a harcos? Érted? Nem a győzelem kell, nem a zsákmány, arany vagy a hazug úrirongyok... A halál kell nekem... Bizony, holnap máglyát emelek magamnak multamból, elégetem magam és sohasem támadok fel többé...

Prokop halkan szipogva igazgatta lábán a csuhája szárát.

— Fáradt vagyok — szólt halkan és hirtelen oldalt dőlt. — Eh Jurij, ha csak a halál kell neked, ott a kardod... öld meg magad.

A másik visszahúzódott. Feje alá húzta a durva takarót. Tekintete a magasba, a csillagok felé szárnyalt, amelyek egyre erősödő lobogással mintha lejjebb ereszkedtek volna a feketéllő égboltról.

— Nem ölöm meg magam. Az ilyen halál csak olyan, mintha pénzért ölel meg a férfi egy lányt. Nekem olyan halál kell, amelyik értem jön, amelyik kiválaszt engem, mint az erős asszony a szeretőjét... Olyan halál kell, amikor elég az ember, mint a fáklya. Amikor mindenét odaadta már a harcos és csak úgy ráadásul adja oda az életét az ő igazságának, mint szeretőjének a serleget hajnalban a mámor után...

— Aludj Jurij... Tudod, hogy erőtlen a test a harcban, ha elkerüli az álom a szemet...

A csillagok egyre alacsonyabban lobogtak. A fenyves felől halkan, álmosan kiáltozott egy éjjeli madár. A levegőben láthatatlan szárnyak suhogtak. Prokop lehúnyta a szemét és érezte, hogy lassan elmerül az álom puha mélységében.

— ...Hallgass ide!... Kétszer mentettem meg az életedet... Kétszer, de ha megremeg a te kezedben valaha a fáklya vagy a kard... akkor én öllek meg! — Jurij szava olyan volt, mint a láthatatlan szárnyak suhogása.

...Másnap Prokop negyven emberrel elindult a keskeny hegyi ösvényeken a vár felé. A csapatot Jurij Borecki vezette.

XVII.

A patak, elerőtlenedve a nyári szárazságtól, valahol egészen lent kúszott a meder mélyén heverő kövek között. Kétoldalt magasra szökött a meredek, szaggatott part és a szélén nött széleslevelű, sürü bokrok egyetlen boltozattá borultak össze.

Jurij meghajolt, hogy a sisakja hegye ne érje a feje fölött összeboruló lombot és hallgatózva lépkedett a homályba. Mögötte fegyver csörrent vagy suttogás sziszegett. Valahol fent, amerre a meder kanyarodott, magasra szökkentek Boreck várának falai, a négyszegletes vízmedence feketéllett, mint csillagokkal kivert márványlap és hosszan felnyúlt a szikla oldalán a felette sötétlő várfal tetejéig a vízmerítő szerkezet vastag, olajos kötele... Egy pillanatra lehúnyta a szemét. A patak halk, erőtlen mormogásából, a meredek partok alatt heverő levélhalmazból emlék szállott: talán nyár volt akkor... és ők ketten Jarmilával valamiért idehúzódtak a magas part tövében száradó lombokra...

Oldalt a meredek part alatt, a hullott levelek között megzörrent valami, mintha az erős, karcsú, vöröshajú lány ülne ott a homályban...

Jurij érezte, hogy hangtalan dallam zendül fel benne és révülten hallgatózott befelé. Akkor, ott lent, a száraz lombokra dobta köpenyét. A lány lassan, ösztönös bizalmatlansággal ült melléje. Eddig barátok voltak. Együtt hajoltak a könyv fölé, együtt menekültek a hajlékony nyírfavesszőt suhogtató tanítóbarát elől. Jurij akkor írta első verseit és a lány hallgatta. Kicsit únta a rímeket, kicsit csodálta tehetségét. Nem tudta, nem emlékezett most, hogyan is kezdődött, de egyszerre mohón, ügyetlenül, szégyenkezve és mégis vad erővel nyúlt Jarmila felé. A mozdulatok egyre hevesebbek lettek. Küzdöttek. Lihegve, összekapaszkodva tántorogtak a hüvös hullámoktól apróra vágott, lapos sziklákon. Egymásra feszülő lábuk széttúrta a száraz lombot... Jurij nagyot nyelt. Torka kiszáradt, mintha még most is érezte volna a küzdelem emésztő hevét. Már-már legyűrte a lányt, amikor kilobbant benne a mohó, kamaszos vágy... Ölelésre feszülő izmai elernyedtek. Akkor sírós haragot, bágyasztó bánatot és égő szégyenkezést érzett. Jarmila élesen, erősen harapott az ál-

lába... Félrelökte öt és meghajolva futott oda, ahol a vízmedence mellett féltucat szolga forgolódott.

Jurij köhintett. Lassan megérintette az állát, amelyen mintha még most is ott sajgott volna az éles lányfogak nyoma. Összehúzott szemmel nézett a homályba. Lába alatt mint halkan kúszó kígyó susogott a patak...

...Ott fent a várban, a hatalmas, aranyozott ágyon, a hermelin-, nyuszt-, rókaprémek takarója alatt fehérarcú lány alszik, rőt haja szétömlik a nagy, puffadt párnán. Homlokán az éjjeli mécses fénye siklik, hosszú szempillája árnyékot vet orcájára... Jurij hirtelen érezte, hogy minden szó, minden szilaj harci fogadkozás, az irgalmatlanság hangos zsoltára, mely ajkáról szólott a lázadó eretnekek táborában, most mint álarc hull le énjéről.. Hát persze, nem a szent pusztítás és bosszú eszméjéért, hanem ezért a vöröshajú, fehérbőrű asszonyért volt minden. Érte zendültek a versek, érte futott valami zavaros cél felé... Érte megy most karddal a kezében... Miatta tör be kegyetlen öldöklésre oda, ahol a gyermekkora zsongott és harsantak az első ifjú évek... Talán akkor gyúlt ki benne a pusztítás örökké lobogó fáklyája, amikor ott a száraz leveleken elmaradt az első, ügyetlen ölelés... Akkor akarta először szétzúzni az egész világot, mint roppant kelyhet, amelyből kiömlött a szerelem itala. Talán akkor rémlett fel szeme előtt először a lángbaboruló romok látomása, támadt fel szilaj vágya, hogy ledöntse a bástyákat, a gögös tornyokat, a vastag falakat...

Megtorpant és szinte hangosan ismételte:

— Igen, igen... de hiszen akkor... akkor gyilkos vagyok, rabló... Nem harcos... Csak gyilkos...

Valaki, aki mögötte lépkedett, beléje ütközött. A patak hangosabban csobbanva csúszott a lába alatt. A bokrok boltozata szétvált. Meredek sziklafal szökkent a magasba. Tetején egészen a csillagokig nyúlt a várfal köcsipkés koronája. A négyszögű vízmedence előttük sötétlett. A vízben egy hordónagyságú favödör félköralakú vasfogója emelkedett és nyilegyenes vonalban nyúlt a magasba az olajos, vastag kötél.

A többiek egymásután bukkantak ki a patak medréből. Valaki Jurijhoz hajolt:

— Vigyázz!... Gondold meg jól! Ha igazságért emeled a fegyvered, csodás áldozat a tetted... — A szavak mélyén úgy villant a hit szikrája, mint fekete vizen a csillagfény. —

De ha bosszú ég a szívedben, ha magad miatt ölsz, gyilkos leszel és áruló... Nézz magadba! Engedj mást elsőnek a falra...

Jurij föllépett a medence szélére és előrenyúlt. A vastag, nedves kötélből olajszag áradt. Lent halkan zörrenve mozdult meg a vízbesüppedt hatalmas faveder fogója. A fekete vizen hullámok futottak és csillagfények rezzentek. Jurij hosszú teste megnyúlt, aztán lassan emelkedett föl... Tenyerét marta az érdes kötél. Kardja hüvelye oda-odaverődött rövidszárú csizmájához. Vállát súrolta a sziklafal. Néha lepillantott. A vízmedence fekete lapja mintha kisebbedett volna alatta. Érezte, hogy az érdes kötél egyre jobban égeti puha tenyerét és idegesen harapdálva keskeny ajkát, tovább mászott.

Néha szél suhant. Alatta, mint sötét tenger, fölzúgott az erdő. Ösztönösen oldalt nyúlt a lábával... Ott, ahol a várfal durván faragott alapkövei illeszkedtek bele a sziklába, félköralakú kiugrás látszott és néhány gyom levele susogott.

Jól ismerte ezt a helyet. Ide menekült gyerekkorában, itt illesztette első versekké a pálcával beléje vert latin szavakat, innen nézte zavaros vágyakozással a magasban lebegő álomfinom, átlátszó ködöket. Most úgy ült itt, lihegve a mászástól, mintha fekete varázsszőnyegen szállana az erdő morajló tengere felett...

Gyerekes mozdulattal nedvesítette meg nyelvével a kötéltől feltört tenyerét. Lepillantott. Agyában hüvösen bukkant fel a felismerés... Egyetlen mozdulat... Egyetlen lépés előre és kihunynak az irgalmatlan gondolatok, a fáklyalobogtató vágyak... Szétfoszlik a kardotemelő szándék...

Lassan felállott. Széttárt kézzel úgy emelkedett a mélység felett, mint dómok falán a kicsiny kiugráson álló szobrok... Hirtelen érezte, hogy köröskörül, a hegyek csillaghabos, fekete hullámain túl, a homályba süppedt völgyekben ezernyi ezer rongyos alussza álmát kunyhója mélyén, valami sajgó, féktelen áradás zúg feléje és a menekülés hűvös gondolata, a halál nyugalmának vágya szertefoszlik ebben a hangtalan áradásban... Fájó tenyere rásimult a vastag, olajos kötélre. Föllendült és tovább kúszott a magasba.

Feje felett ércesen, halkan megcsendült valami. A két felnyúló óriás gerenda között vascsiga lebegett. Még egyszer föllhúzódott, azután megfogta a csigáról lelógó láncot, ame-

lyen a vedret lerögzítő kampó lógott és kilépett a fal tetejére. A lánc vasa kellemes hűvösen érte fölkarcolt tenyerét. Rövid ideig hallgatózva figyelt a várudvar belsejébe, aztán jelezve a lentlévőknek, hogy már fent van, rántott egyet a kötélen.

XVIII.

A szolgák kint ültek az alacsony, hosszú padon, a cselédház előtt. Meleg nyári este volt. Fáradtak voltak a hosszú, forró naptól, de a szavak végnélküli beszélgetésben folytak ajkukról. Apró küzdelmek, intrikák, kicsiny orvtámadások zajlottak le. Néha könny csordult az asszonyok szeméből, halkan szitkozódtak a férfiak, fojtottan kacagtak a lányok és trágár tréfákat susogtak a kamaszok. Szemben a cselédházzal az úrilak keskeny ablaka mögött már kialudt a rőt fény, az oszlopok sora szürkén olvadt össze a bejárat félköralakú lépcsője felett. Balra, fent a kapubástyán, lassan lépdelt előre-hátra az őr a lándzsán függő lámpával. A tompa fényben időről-időre kibukkantak a homályból a magasba nyúló hegyes karók.

— Ez a Petykó talán lefeküdt már? — A kövér szakácsnő hangjában úri gőg és számonkérés volt. A távollévő mindig szabad prédája volt a többieknek.

— Ma este neki kellene vizet húzni a medencéből, — morgott egy hegyesorrú, nagyállú vénasszony, aki talán már egy félévszázadot töltött a várban. — Biztos elfáradt... — Szavában gúny csendült. Nadja néni fáradhatatlan cseléd, ügyes jósnő és félelmetes intrikus volt.

— A keze majd leszakad az embernek, amíg azt a nagy vödröt felhúzza... — szólt egy karcsú, barna menyecske.

— Na, de azért te, Tánja, nem nagyon húzod azt a vedret! — Egy szépenöltözött, hegyesbajszú kocsis sokatmondóan hunyorgott. — Elég munka neked, hogy az ágyat megveted odabent. Mindig késő éjjel jössz vissza... Fáradt lehetsz.

— Nehéz munka az uraknak kedvében járni. — A vénasszony oktatóan emelte fel férfiasan vastag, erős ujját. — Nehéz munka, sok okosság, sok tudomány kell hozzá.

A kocsis legyintett.

— Csinos menyecskének nem is olyan nagy dolog. Olyan férfi a mi másik gazdánk, hogy... — Úgy vette észre, hogy túl messze ment beszédében és elhallgatott. A cselédek Adlersburgot hívták másik gazdának, amióta Jarmilát elvette.

— Neked már megjósoltam egyszer, hogy a hóhér fogja kitépni parázna nyelvedet, Cenkó!

A legény csinos arcán félelem látszott:

— Mit mondtam? Na, mit mondtam? Csak azt, hogy olyan vitéz ő, hogy nincs párja az egész határvidéken... Nincs bizony. Nem is értem, hogy most maga kergeti azt a sok rongyos parasztot. De mit is akar ez a csorda? Akit a faluból elvittek, itt dolgozik, zabál, csak éppen hogy egy kicsit elbeszélget velük néha esténként a püspök úr.

Csend lett. Fent jobbra, egyenletesen, halkan csikorgott a csiga és néha tompán dobbant a sziklához verődő emelkedő favödör.

— Sok csavargó diák járt a parasztok között. Azt hirdetik, egyenlők az emberek... — Az öregasszony hangja óvatos volt. Cenkó, talán, hogy kijavítsa előbbi kétértelmű szavát, gúnyosan nevetett.

— Hát hogy volna velem egyenlő az a paraszt? El tudná az hajtani azt a két fekete kancát? Mi? El tudná hajtani? Aki ilyet hirdet, kerékbe kéne törni!

Hallgattak. Fent a falon halkan recsegett a csiga.

— Úgy hallom, Petykó még csak most húzza a vizet, — morgott valaki.

— De mióta húzza? Hova az ördögbe méri azt a sok vizet? Vacsora előtt magam jártam fent, teli volt a nagy hordó. — A szakácsnő hangjában türelmetlenség fortyogott.

A kapubástyán hirtelen kialudt az őr ide-oda vándorló lámpása. Olyan csend volt, hogy még a csillagok fénye is, mintha halk csengéssel hullott volna a magasbanyúló hegyes tornyok, mellvédek, bástyák tetejére.

— A kisebbik gazdánk is olyan deákosan beszélt mindig... — A karcsú, barna menyecske hangjában alig észrevehető árnyalattal siklott a szomorúság.

— Nem is volt az igazi úr... Nem is értem, hogy egy ilyen híres apának olyan furcsaszavú fia lehet... — zsörtölődött az öregasszony. — Ugyan hol lehet most? Úgy mondták, Prágában katonáskodik. De én mondom, aki gyenge úrnak, az rossz katonának.

Hallgattak. Fent néha lassan, vontatottan, néha gyorsan zörrenve, a falat súrolva hallatszott az emelkedő és süllyedő veder zaja.

— Ugyan mibe meríthetí a vizet az a bolond, hogy nem hallom a sustorgását?

Mindenki fölfigyelt. A tekintetek odafordultak a falon fölvezető széles falépcsők felé:

— Az ám... — szól Cenkó és ösztönös nyugtalansággal fészkelődött. A lépcsők deszkáin halk léptek hallatszottak. Az öregasszony felemelkedett és nyakát kinyújtva figyelt:

— Már itt is van...

A homályból magas, vékony férfi alakja bukkant ki.

Az öregasszony néhány lépést tett feléje, azután halkan felkiáltott. A többiek felugráltak. Szemükben rémület volt. Jurij sápadt arca fehéren vált ki a sötétből. Lassan felemelte karját és a cselédház keskeny, félignyitott ajtaja felé intett:

— Menjetek be!

A kövér szakácsnő hirtelen szeméhez kapta a kezét és berohant a házba. Cenkó kimeresztett szemekkel hátrált. Megbotlott a küszöbön, beleütötte fejét az alacsony félfába. Meghajolt, azután magával húzva a halkan mormogó öregasszonyt és a némán összehúzódó menyecskét, eltünt a házban.

Jurij visszapillantott. Csend volt. A falról levezető széles falépcsőn hangtalan árnyak siklottak. A kapu felett újra felemelkedett egy lándzsahegyen az imént eltünt lámpás. Jurij lehajtotta a fejét és hosszú, puha léptekkel ment át az udvaron. Föllépdelt a széles kőlépcsőkön s biztosan haladt át a magas mennyezetes előszobán, a vakon tátongó termeken. Jobbra fordult, aztán újra jobbra. Valami csillant előtte. Lenézett. Lent a köpadlón vöröses fényvonal hevert... Habozott. Ujja a hideg érckilincset érte. A halál zengő dallama harsogva felcsapott benne. Halántékán lüktettek az erek. Lassan húzta ki a kardját. A hosszú, keskeny penge halkan csendült az ajtó nehéz, faragott fáján. Jurij begombolta a mellén zsoldosruháját és lenyomta a kilincset...

Ravasz, alattomos harcos volt. Inas és hajlékony, mint a tőrpenge, de az idő mégis eljárt felette. Sok titka volt, mert gyakran harcolt egyedül és szerette hallgatni a benemavatottak fecsegését. Úr volt. Gyűlölte a lázadást. Szerette a szolgák alázatát. Gyönyörködött az alattomos győzelmekben. Ha szólott, ércesen csendült a szava és szemében tompán, alig észrevehetően csillant a szándék, mint a gyűrűje opáljában rejtőző szikra. Úgy vette várába rőtszakállú, feketepáncélos vejét, mint amikor régen medvéket tartott a kapubástya tövében, mert nem bízott sok új szolgája hűségében, hiszen mindenki mindig egymás ellen harcolt a határszéli hegyek között. Kerülte a templomokat. Sohasem gyónt bátyjának, ha pedig néha találkozott a tekintetük, gőgöt színlelve nézett félre.

Szerette a titkok fekete csillanását, szerette a rejtett csapdákkal szegett, veszélyes utakat. Volt idő, amikor egyszerre szolgálta és egyszerre árulta el a csehek királyát, az összeesküvő magyar főurakat, a mindig marakodó, pénzéhes sziléziai hercegeket, a lengyelek uralkodóját és még talán féltucat világi vagy egyházi fejedelmet, akik közül egy is leverhette volna a vár kapujáról Boreckiék félévezredes címerét. Volt idő, amikor két hites felesége dús hozományát csatolta birtokához, aztán furfangos játékkal juttatta kolostorba, rácsok mögé a méltatlankodó asszonyokat.

Most néha érezte az öregkor hűvös, álmosító fuvallatát. Ilyenkor ösztönös tiltakozással fitogtatta önmaga előtt agyának frisseségét. Ilyenkor, ha a nyár a hegytetőkre akasztotta a nap izzó pajzsát és esti hüvösséget leheltek a télen kihűlt vártermek, sokáig ült kint az erkélyen. Magas, fehér homlokán néha ránc futott. Letekintett hosszú, gyűrűktől terhes ujjaira és úgy számolta száz ravaszsággal őrzött titkait, mint mohó gazdagok a rejtett ékszert. Dús élet volt mögötte, néha hangos, mint a vár nagyterme, ha lakoma harsogott a széles asztalok között, néha olyan, mint a szakadék szélén vezető szaggatott ösvény. Nem sajnálta a fiát, de mégis olthatatlan bosszúvágyat érzett iránta, tulajdonképen maga sem tudta, miért.

Hátrahajtotta fejét a szék magas, faragott támlájára. Arcába hűvösen csapott a keleti szél. Az erkély alatt, mint hullámzó tenger, felzúgott a fenyves. Felkelt. Rövid ideig keményen összehúzott ajakkal nézte a hegyek felett felmerülő kékesfényű, hatalmas csillagot. Lassan megfordult. Kardja

tompán csörrent a szék lábán. Köhintett és befelé indult. Átment a nagytermen. Egy pillanatra ösztönösen hallgatózva megtorpant a homályba olvadó hatalmas ajtó előtt, azután belépett.

Bent kígyófejű mécses égett az alacsony, oroszlánlábú asztalon. A kőpadlón egy medvebőr nagyfogú feje vicsorgott, Az óriás ágyon, a drága prémek garmadája alatt a puffadt párnán, mint olvasztott érc, csordult Jarmila haja. Rátámaszkodott kezével az ágy szélére és befelé figyelve várta, mikor gyúl ki benne a nehezen lobbanó férfierő.

Az alvó homlokán átrezzent valami. Szeme kinyílt.

— Jarmila...

Jan Borecki arcán zavar, jóság és valami más is látszott. A nő fehér válla kivillant a prémek alól. Kezéből hirtelen apró, piros selyempárna röppent valahová előre. Ajkáról, mint fekete lepke szárnya, sikoly rezdült...

Jan Borecki ösztönösen hátrakapta a fejét. A medvebőrön halkan zörrent valami... A hosszú, keskeny penge puhán puffant a repülő párna piros selymén és zörrenve pendült az ágy ügyes mesterektől faragott fáján...

Jan Borecki megfordult. Kezében mint acélvirágcs zizzent a kardja...

Jurij úgy húzta hátra balkezét, mintha vívóiskolában állna fel gyakorlatra. Jan Borecki némán szorította össze ajakát. Ha nehéz kardokkal küzdenek, az ifjúság ereje fölényt adott volna a másiknak, de könnyű pengénél a nagyobb gyakorlat dönt.

Talán a mécses lobbanása riasztotta egymásnak a két némán meggörnyedő férfit, talán egy gondolat, mely egyszerre gyúlt ki agyukban, talán az ösztön irgalmatlan szava, mely az asszony ágya felől harsant, mint ezüstpáncélos szolgák bajvívásra hívó kürtje...

A csendben ércesen csendült az összecsapódó pengék dala. Néha rövidet léptek, furcsán keringve egymás körül, néha gyors kígyómozdulattal kinyúltak, néha összehúzódva hagyták, hogy elsuhanjon felettük a zengőszavú halál... Az összecsapódó acél melódiáján túl szavak hullottak:

— Miért jöttél?

— Meg akarlak ölni, apám...

— Miért?

— Mert te vagy az erős gonoszok pajzsa...

A mozdulatok egyre gyorsabbak lettek. Az arcokon apró verejtékcseppek gyűltek. A nyugalom álarca lefoszlott: két gladiátor vívta élet-halál harcát az ágy trónusa mellett. Jan Borecki remegő ajkáról gőg lihegett:

— Agyonkorbácsoltatlak!... Gyilkos! Áruló!

A lábuk egyre gyorsabban dobbant. A falon hol összeolvadva, hol szétválva két árny vibrált egymás körül, mint tűztáncot járó óriás, szürke lepkék. A másik ajkáról sziszegett a felelet:

— Várad tornyára tűzetem ki a fejedet!...

A pengék, mint mérleg mutatói, billegtek előre, hátra. Jan Borecki hirtelen érezte, hogy hűvös fuvallat éri gerincét. Lábain gyengeség ömlött el. Mellében ki-kihagyva, öregesen akadozva vergődött a szíve. Oldalt lépett. Érezte, amint sarka az ágydeszkát éri. Megrémült,hogy nekiszorul és újra oldalt lépett. A másik pengéje ott táncolt fáradságtól homályosódó szeme előtt.

— Hé szolgák! — Hangja fulladozva harsant az acéldal zengéséből. A falon közelebb értek egymáshoz az összeröppenő árnyak.

Jarmila hirtelen feltérdelt. A hermelintakaró lassan csúszott a padlóra. Testén bizsergő mámorral áradt a pengék dala. Úgy érezte, hogy az ő asszonyi dicsősége peng a kardok acélhúrjain. Összecsapta a tenyerét és sikoltott. Ugyanazt a szilaj örömöt érezte, mint amikor a rötszakállú, vasbaöltözött férfi viharzott fel a várba óriás, koromszínű csődörén.

— Öld meg!... Öld meg!... — Nem tudta kinek szól, kit biztat, de érezte, hogy mindjárt utolsót pendülnek az acélhúrok.

Jurij előrerontott. Megbotlott a medvebőr vicsorgó koponyáján és térdreesett. A másik szinte lassan nyúlt feléje a kardjával... Jurij hátrakapta a fejét. A penge a homlokát érte. Egy pillanatig kábultan csapkodott. Agyában, mint feldőlt lámpás, először kihúnyt, majd lángot vetett a düh.

Az ágyon csapkodva tapsolt, ujjongott az asszony. Szemében az összecsapódó pengék szikrái villantak.

Jan Borecki vállán bénító fáradtság ömlött végig.

— Hej szolgák! Ide! ide!... — Hangja újra elakadt. Ősz feje le-lehajlott ziháló mellére. A másik arcán egészen az álláig a vér fekete csíkja húzódott...

Jan Borecki lassan leeresztette a kardját. Egész lénye felolvadt valami szédült fáradtságban... Tekintetével bénultan követte a feje körül suhogó kardot...

— Szolgák... — suttogta akadozva.

A hosszú, borotvaéles penge acélhurkot vetve majd körülfogta a vágás lendületében vékony, de alig ráncos nyakát. Megfordult és lassan ereszkedett le a széles, szürkésbarna medvebőrre. Nyakából az ágy faragott alsó deszkájára lüktetve freccsent föl a vér.

Jurij megtorpant. Valahonnan a szeme előtt terjengő féhomályból, az ölés vágyának lobogásából, a prémek bolyhos garmadája mögül egy arc világított feléje...

Karjával elörenyúlt. Vérmocskos ujjai síkosan csúszkáltak Jarmila vállán. Föltérdelt az ágy szélére és úgy dobta a prémek halmazára a nedvesen megcsillanó kardot, mint döntő súlyt egy mérleg serpenyőjébe.

— Én... én... — lihegett ajkáról valami ki nem mondott érv.

Jarmila hátrahajolt. Táguló szemében nem volt gondolat. Hirtelen szótlanul visszahanyatlott. Tenyerét az arcára szorította... Jurij érezte, hogy a párnán elomló rézszínű haja fájdalmasan dörzsöli homlokán a kardvágta sebet. Nem tudta, mámor, fájdalom vagy őrjöngés viharzik rajta. Az ágy recsegve megingott...

...Kint léptek dobbantak. Fojtott kiáltások rikoltoztak. Néha csendült a fegyver. Bent mozdulatlanul hevert a vérmocskos medvebőrön az elesett és örjöngő nászban vonaglott a széles ágyon a győztes...

Az ajtóban felbukkant egy kormos, rongyos kovácslegény öles alakja. Úgy emelte a kalapácsot, mintha ütni akarna. Körülpillantott. Arcán gyerekes riadozás suhant. Megfordult és továbbfutott.

Jurij érezte, hogy a pusztítás, a bosszú, a halál, a szerelem dallama most összeolvad vad, őrjöngő harsogássá. Szeméből könny csordult. Vére lassan, melegen hullott homlokáról a lány mozdulatlan, merev arcába. Tomboló örvények kavarogtak benne és az első elmaradt ölelés emléke néha furcsán felbukkant, mint messziről jött, fáradt, fehér madár... Ajka rásimult a lány lehunyt szemére. A mécses fénye különös fénnyel csillogott Jarmila haján és a feltúrt prémeken heverő kard még nedves pengéjén...

XIX.

A püspök hamar visszaindult csapatával székvárosába. Éppen, amikor a parasztok után vonultak volna, két barát érkezett. A püspök elolvasta a levelet.

— Ránk szabadult a pokol... — mondta Adlersburgnak, amikor a hordszék már ott himbálózott a szolgák vállán. — Sietnem kell. Járj el emberségesen, igazságosan, de ne felejtsd el: jobb, ha százszor is elégetjük a halandó testet, semhogy a halhatatlan lélek jusson örök kárhozatra. Én megyek. Kitárult a gyehenna kapuja, emelt fővel jár a lázadás, sátáni hamisság szédíti a jámborokat és bizony számon kéri tőlem az én Istenem a reámbízott lelkeket. Én pedig jó pásztora akarok lenni híveimnek... Térítsd vissza elkóborolt jobbágyaidat, de gondolj arra, hogy inkább kegyelemre van a te hatalmad, mint kegyetlen ítéletre...

Adlersburg, aki összehúzott szemöldökkel, türelmetlenül simogatta vaskesztyűs kezével csődörének szépenfésült sörényét, bosszankodva mormogta:

— Engem nem kell kegyelemre inteni, szentatyám! — szólt igyekezve, hogy utánozza a püspök hibátlan, ékes latinságát. — Bolond az a gazda, aki agyonveri a jó lovát, csak azért, mert rugdalózik. Onnan lett az egész kalamitás, hogy azokat a hitbéli dolgokat kezdtük feszegetni. Mondtam én, hogy várjuk be a termés behordását, ezekkel a... túlvilági igazságokkal... Most már, ha akarom, ha nem, példát kell mutatnom, mert ha meg nem fogom a parasztjaim nyakát, szétszalad az egész falu...

A püspök hallgatott. Lovasai kettesével sorakoztak a keskeny hegyiúton. Adlersburg gyakorlott pillantással nézett végig rajtuk.

— Úgy értettem az imént, valami nagy baj van az országban? — kérdezte és apró, kék szemében gyerekes kíváncsiság látszott. A püspök lassan húzta le a hordszék másik oldalán a függönyt, hogy védje magát a forrón tűző naptól.

— Templomokat rombol az eretnekek ördögi hada... Az anyaszentegyház szolgáit gyilkolják le csak azért, mert engedelmeskednek a szent zsinat határozatának... Felkent ura és királya ellen lázong a csőcselék... Úgy érzem, meg-

rázkódik a föld a gonoszság förtelmeitől... megnyílik és elnyeli a templomrablókat...

Adlersburg elgondolkozva simogatta szakállát.

— Hát hiszen utóléri az Isten keze a bűnöst az igaz, de azért ne várjuk ki, amíg ilyen nagy csoda történik. Kétezer ilyen derék lovas, mint ezek itt, jobban megtanítja a lázongókat jámborságra, mint akármilyen átok...

Büszkén nézett vissza csapatára. Talán félszáz vitéze volt, akiket úgy válogatott össze a határvidék félig haramia, félig csempész lakói közül, szívesen látva a Sziléziából, Lengyelföldről, Magyarországból idevetődött, hétországot megjárt szegénylegényeket is. Híres lovag létére csak két apródot tartott, akiket egy már őszülő, sokat tapasztalt magyar zsoldos oktatott. Ez a magyar zsoldos Sziléziában esett Adlersburg fogságába és nála maradt. Negyven év körüli csontos, hosszúbajuszos katona volt. Talán tizenötéves lehetett, amikor először szállt hadba valahol délen a törökök vagy a moldovánok ellen. Negyedszázados katonáskodása alatt Európának úgyszólván minden seregében szolgált. Keveset beszélt, sokat káromkodott. Németül alig tudott néhány szót, de az apródok is, Adlersburg is jól megértették egymást vele, azon a keverék szláv nyelven, amelyet minden katona értett Kelet-Európában. Nevét — Nagy Antal — senki sem tudta megjegyezni, az apródok Anton ritternek hívták.

...A lovasok egymás mögött haladtak az erdőn átkanyarodó kocsinyom mellett. A fenyőágak néha zörrenve csapkodták a sisakok vasát, végigsimították a lábvérteket és halkan pendültek a sarkantyúk csillagán. Adlersburg szorosabban húzta össze páncélján széles, sötétbársony köpenyét. Vastag nyakát szorította a vasgallér, de szeme élesen követte a szekérnyomok kettős vonalát.

— Nem Sziléziába szöktek... — szólt hátra az alacsony, szélesvállú Brankónak, aki hóhér, alvezér és főtanácsadó volt egyszemélyben. Brankó komor, mozdulatlan arccal nézett fel rá.

— De Lengyelföldre se... — mordult halkan.

A nyom kikanyarodott az erdőből. A lovasok arcába meleg szél csapott. Balra alacsony bokrok ültek a domb enyhén hajló, nagy kövekkel borított oldalán. Jobbra, a hatalmas, kerek, pajzsalakú fellegek között Boreck várának kék koronája látszott az orom sziklahomlokán.

A nyom jobbra kanyarodott.

A lovasok lassan léptették le a lovaikat a lejtőn. Lent a vár felé vezető út nyúlt el a hegyek között. A nyomok szabálytalan kettős vonala úgy szakadt bele az út sárgás, nyáriesső-öntözte szalagjába, mint patak a folyóba... Adlersburg hirtelen előrehajolt és sarkantyúja élesen érte a csődör oldalát.

— Érted már? — kiáltotta Brankó felé, anélkül, hogy megfordult volna. — Érted?! A várba mentek! A várba, kegyelmet kérni...

Brankó komor arcán bosszúság látszott. A nagy hajsza izgalmas befejezése elmaradt. Nem ellenség menekült előttük, hanem alázatos szolgák rémülettől bódult hada futott vissza a gazdájához.

Adlersburg nevetett. Nagy megkönnyebbülést érzett. Arra gondolt, hogy odabent az úrilak oszlopos bejárata előtt már sírva verik homlokukkal a kőlépcsőket a kegyelmetkérő menekülők, asszonyok jajongása hullámzik a vár udvarán és gőgösen nevetgélve állnak a cselédház falánál a szolgák, a szolgálók, csatlósok, kocsisok... — Biztos Jarmila védelmét kérik, — mormogta maga elé és újra nevetett:

— Hát néhány botot azért mégis eltörhetsz a főkolomposok hátán, de vigyázz, Brankó, el ne rontsd a parasztjaimat, mert akkor téged küldelek aratni...

Az út újra meg újra elkanyarodott. A hatalmas, fekete csődör élesen nyerítve ágaskodott fel a várárok előtt. Fent a kapubástyán két alabárdos állott. Adlersburg felemelte kezét. Torkából harsogó kiáltás hangzott:

— Le a híddal! Megjöttünk!

Az alabárdos a mellvédek között kikönyökölve némán, mozdulatlanul nézett le rá. Sisakján vakító fényt vert a nap, arcát beárnyékolta a vasrostély.

Adlersburg szemében harag villant:

— Mozgás! Hé! Szolgák!

A hatalmas fekete csődör újra nyerített. A csapóhíd széles lapja megbillent. A vaskapu lassan, nehézkesen megmozdult. A táruló szárnyak között keskeny nyílás támadt..

Az óriás csődör egyszerre előreviharzott. Adlersburg kissé féloldalt fordult, hogy átférjen, de a térde még így is ércesen zörrenve ütődött a kapuszárnyhoz.

— Szélesebbre a kaput! Az ördög nyúzzon meg benneteket! — ordította hirtelen kitörő dühvel. Néhány csatlósa, aki mögötte vágtatott be a kapun, kórusban káromkodott. Adlersburg körülpillantott. Az udvar üres volt, de az úrilak bejáratánál egészen a cselédházig szekerek félköre szürkéllett. Az ablakokra, ajtókra vastag falapok feszültek. Embert nem látott.

Hirtelen zavaros nyugtalanság csapott át rajta...

Mögötte csördült a híd lánca. Nehézkesen megfordította lovát. A szürke kapuszárnyak lassan összébbhúzódtak. Valahol fent a kapubástyán ismerős zizzenés hallatszott. A fekete csődör homlokán lebegő tollbokrétából néhány színes pehely röppent. Kívülről riadt ordítás keveredett a híd láncának zörgésével.

Adlersburg arcán ámulat látszott. Valami bénult csodálkozást érzett. A kapuszárnyak döngve becsukódtak. A lovak ösztönös, állati rémülettel ficánkoltak. Az emberek vadul rikoltoztak.

Hirtelen csend támadt.

A szekerek félköre megmozdult és lassan csúszott feléjük. A kerekek mögül szilaj, rikoltó zsoltár szállott:

A mi igazságunk, a mi igazságunk
Erős, bosszúálló igazság...

A szekereken egyszerre szürke, kopott, bocskoros alakok bukkantak fel. Az úrilak felett ragyogó nap megcsillant a kaszák hegyén. A súlyos cséphadarók vasalt vége halkan zörrent...

Adlersburg szeme előtt sivítva szállott egy parittyakő. Brankó lova összerogyott, a csatlós kizuhant a nyeregből. Fent a kapubástyán, a két mellvéd között szélesvállú, szürkecsuhás ember állott. Magasra emelte ökölbeszorított kezét. A lovasok sápadó arccal bámultak föl.

— ...Eljött az ítélet órája. Erős lett a gyenge és kicsorbul a gőgösök kardja...

Adlersburg fölemelte fegyverét. Torkából a düh harsogott:

— ...A fal mögül ugattok, gyáva kutyák! Söpredék! Bocskoros csürhe!... — Még mindig nem értette, mi történik

körülötte. Látta, hogy harc lesz és ez valahogy megnyugtatta.

Az ének elhallgatott.

— ... A leggyengébb is földresujtja a legerősebbet közületek, mert igazság harcol a fegyverével... — dördült a falról.

A parasztszekerek közeledő köréből egyszerre kivált az egyik. Rajta nyurga, szélesarcú, piszeorrú parasztlegény állott. Karját könyökéig kötés borította...

Adlersburg nagyot kiáltott. Súlyos, széles kardja a levegőbe lendült. A hatalmas csődör előrerontott... Lobogó sörénye hullámot vetett a rohanás szelétől, patkója dübörgő ritmust vert az udvar szolgaláb-taposta földjén. A lovas páncélján szikrát vetett a napfény. Sisakján, mint rőt viharfelleg, lebegett a tolldísz és suhogó kardja fénylő félkört írva cikázott a magasban.

Maxim foszlott ruhájából a börtön szaga áradt. Agyában a forróvíz gőze ködlött. Homlokán, haján még a pince szennyes pókhálói terpeszkedtek. Karjain otromba, piszkos kötés szürkéllett. Bocskorszíjakkal kötötte könyökére a buzogány láncát. Egész törzsével furcsa félkör-mozdulatot tett és a súlyos vasgömb nagyot zörrenve a szekér deszkáin, a levegőbe lendült... A legény hátravetette kócos fejét. Mezítelen lábát szilárdan megvetette. Még mindig azt a piszkos, trágyafoltos nadrágot hordta, amelyen a visszazúduló csorda piszka feketéllett. Ritka, hosszú szőrszálakkal benőtt állán a vallatás véres foltja terpeszkedett. Ajkát összeszorította a lendület erőfeszítésében.

Körülötte a lázadás zsoltára dübörgött. Oldrich, Jaroszláv Brada, a sokgyermekes Nejedli, mindnyájan, akik a szekerét tolták, ösztönösen lehúzódtak, valahányszor elzúgott fejük felett a súlyos vasgömb. Maxim félkörben forgatta felsőtestét. Térde behajlott. A lánc zengve feszült, a buzogány gömbje forgott... A kocsmában álmodott álom lebegett agyában... Mellén a hit páncélja feszült... A rozzant szekér harciménné vált lába alatt és varázserővel feszültek forróvíztől elformátlanodott karján az izmok...

Adlersburg fölkapta háromszögű pajzsát és nehézkesen előrehajolt. A vasgömb elzúgott felette . . . A sisak tolldísze darabokra szaggatva szállott a földre . . Oldalt rántotta a lovát. A csődör nyerítve táncolt a szekér körül.

Adlersburg lesujtott. A széles, súlyos penge a szekér fáját érte, piszkos, poros forgácsok röppentek, a fegyver hegye leszaggatta a legény melléről a penészrágta inget . . .

Maxim felsőteste újra lendült. A lánc megnyúlt, a súlyos vasgömb zúgva közeledett. Adlersburg kardjával vágott a lánc felé, maga elé kapta pajzsát és gyakorlott harcos mozdulattal dőlt oldalt, hogy kitérjen az ütés elől.

A lánc zizzenve csörrent a kardpengén, ércesen dobbant a domborművekkel kivert rézpajzson. Egyszerre behajlott, mint roppant vaskígyó, körülölelte a feketepáncélos lovas alakját. A vasgömb, mint óriás ököl szilaj ütése, hátulról zúdult a vállára . . .

Ordítás harsogott. A szekerek között ujjongó, rikoltó parasztok ugráltak. A kastély ablakában asszonyok sikoltoztak, visítottak a gyerekek . . .

A feketepáncélos óriás megingott. Vasbaöltözött alakja vadul vergődött a lánckígyó ölelésében, de karja erőtlenül hajlott le. Pallosa belefúródott az udvar földjébe. A csődör hátrahökölt, oldalt fordult. A lovas torkából féktelen düh rikoltott. Tört vállából bénító fájdalom áradt. Elejtette háromszögű pajzsát és döngve zuhant porba . . .

A várudvaron újra fölviharzott a diadalordítás . . . A szekerek félköre előrezúdult. A kapu mellett tolongó lovasok vadul vagdalkoztak az összeszoruló farács mögött. A kerekek alól kaszapengék nyúltak, a szekerekről cséphadaró zuhogott. A falakról nyilak hullottak és zúgott a parittyakő. A láncbuzogány zúgva vágott a csatlósok csoportja közé. Valaki eldobta a kardját és ordítva rimánkodott kegyelemért. A parasztok szürke hulláma összecsapott felettük.

XX.

A várudvar közepén nagy tűz égett. A nyárson sülő ökör begörbített, leláncolt lábakkal billegett a lángok felett. Az úrilak bejárata előtt a csapravert hordó körül kacagás harsogott. Jobbra-balra a falon óriás árnyat vetett a táncoló, éneklő, nevető tömeg.

Jurij mereven nézett a kapubástya felé. Ott állott az erkélyen, ahonnan akkor a lakodalom alkalmával a tüzet nézte a gőgös új asszonnyal és a kopott, öreg filozófussal.

A sötét hegyek felett ismerős csillagok szikráztak, lent, mint fekete tenger, zúgott az erdő. Tudta, hogy bent a széles asztal mellett kopott asszonyok, szélverte arcú férfiak ülnek irgalmatlan ítéletre. Testében reszketve feszült valami alaktalan, zavaros érzés.

Lent a várudvaron nagyot lobbant a tűz. A kapubástyán megcsillant a karóra tűzött fej ismerős, aranyos sisakja. Jurij vad vágyat érzett, hogy behúnyja a szemét. A karó vékony, fekete vonala eltűnt az éjszakában. Káprázó tekintete előtt vöröses köröket vetettek a távoli csillagok. Előrenyúlt. Keze a mellvéd hideg kövét érte. Jeges rémületet érzett. Mellére szorította tenyerét . . . Lentről énekszó harsogott. A tűz körül összefogózkodott asszonyok, lányok járták a győzelem táncát. A bejárat lépcsőjén új hordóba merültek a fakupák. Valaki bocskoros lábával a kőoszlopokat rugdosva kiabált valamit.

A tűz újra föllobbant. A homályból ismét kivált a karó fekete vonala és a tetején csillanó sisakos fej. Jurij egyszerre elerőtlenedve támaszkodott neki a falnak. Úgy érezte, végtelenbe nyúlik az éjszaka, örökké égni fog lent valami nagy, vibráló fény és ő állni . . . itt fog állni homályba meredő tekintettel, várva, mikor tűnik fel a csillagokig nyúló fekete karón az aranysisakos fej . . .

Lassan előrelépett . . . A mellvéden túl mélység tátongott, de a halál gondolata most nem hozott nyugalmat. A falak négyszögében, mint roppant ágy, hevert az udvar, halmozódott az árnyak fakó prémje és mint kócos, rőt haj, lobogott a tűz lángja . . .

A lángok újra a magasba csaptak. Jurij összeszorította az öklét és csikorgó fogakkal, kimeredt szemmel bámult előre. Az aranysisak villanása, mint hóhér fogója, tépte az agyát. Mögötte halkan zörrent a terem ajtaja. Csend lett.

— Gyere . . . ítélni fogsz . . . — A szavak élesen, tisztán, mint a csillagfény, hullottak feléje. Lihegve sóhajtott és vacogó fogakkal, remegő szájjal suttogta:

— Méltó-e bírónak egy . . . apagyilkos . . .

— Ha az elnyomottakért, rongyosokért, a szenvedőkért ont vért a te kardod, bizony harcos vagy és nem gyilkos . . . — hallatszott mögötte.

Jurij megfordult. Előrenyújtotta kezét és görcsösen kapaszkodott a másik széles, szegletes vállába.

— De én... én...

Prokop erős, gyors mozdulattal mutatott az udvarra:

— Nézz le... Ha nem állasz akkor a csapat élére, bizony sok halott heverne most a hegyek alján vagy az erdők mélyén azok közül, akik az igazságot szomjúhozták... Sok asszony sírna utánuk és sok dolga volna az úri hóhéroknak... Gyere és ítélj! Aki áldoz, az megtisztul...

Jurij egészen közel hajolt hozzá. Ajkáról őrjöngő félelem szisszegett:

— Apám vére... fojtogatja a torkomat... bűn... bűn... bűn...

A válasz úgy siklott rajta, mint hűvös kéz a lázas beteg homlokán:

— Aki áldoz, megtisztul. Áldozz még többet és megtisztulsz a bűnöktől... Gyere és ítélj!

Jurij utána indult. Bent a nagy teremben széles terítő borult a lakomák asztalára. Egy görbehátú, hegyesorrú diák gyorsan, okoskodva magyarázott valamit a nagymellű, szürkeszemű asszonynak, aki alacsony zsámolyon nyújtotta előre vastagon bebugyolált lábait és féloldalt ült az asztal mellett. A bozontos, feketehajú kovácslegény maga elé téve a bársony terítőre hatalmas kalapácsát, ünnepélyes, kissé zavart arckifejezéssel kapargatta vastag, repedezett körmével a szerszám nyelét. Egy kerekarcú, kócos legény az asztalra fektetve könyökéig bekötött karjait, fontoskodó arccal, szipogva fintorgatta pisze orrát. Néhányan, asszonyok, férfiak, elnehezülve a bortól, álmosan és mégis izgatottan susogtak. Jurij leült az asztal végére. Mellében az elhatározás hűvös hulláma kavargott.

Prokop intett.

*

Összehúzta a szemöldökét, apró, mélyenülő, kék szeméből gúny áradt. Félkarját, amely kificamodott zuhanás közben, felkötve hordta. Rőt szakálla szürke volt a portól. Fekete páncélját leszaggatták róla az ekeszarvától durva kezek, domború mellén mégis megfeszült a bocskortaposta ruha.

A diák rácsapott vékony kezével az előtte heverő vastag, aranykapcsos könyvre, melyet még a falusi paplakban zsákmányoltak a parasztok:

— Bűnös vagy! Zsarnoka voltál a népnek és nem volt szívedben irgalom!

A fogoly vállatvont. Ez a mozdulat láthatóan fájdalmat okozott neki:

— Úr vagyok. Ha rossz a szolga, korbácsot kap.

— Öltél! Raboltál! Gyujtogattál! — zuhogott a vád.

— Én harcos vagyok...

— Vérebe voltál az erős gonoszoknak... — szólt halkan a nagymellű parasztasszony. Szürke szemében hideg fény csillant. Felemelte nagy, durva kezét és tenyere, mint súlyos pecsét, csapódott a terítőre. — Halál!

Csend lett. A bekötöttkarú legény bólintott.

— Halál!

A kovács megvakarta bozontos üstökét és valami zavaros sajnálkozással morogta:

— Halál!

A két cséphadarós paraszt, aki a fogoly mögött állt, egyszerre nyúlt feléje, hogy elvezesse.

*

Brankó arca tompa és kifejezéstelen volt. A diák egészen az asztalra hajolva kérdezte:

— Bűnös vagy?

Brankó megrázta kerek fejét:

— Nem. Én jó, hűséges szolga voltam.

— Hóhér voltál! — csapott feléje a diák.

Brankó készségesen bólintott:

— Én jó hóhér voltam. Értettem a mesterségem. Nálam gyorsan vallott a bűnös. Én az igazságot szolgáltam.

A diák elvörösödött a dühtől:

— Az uradat szolgáltad! Az igazságot mi akarjuk!..

Brankó értelmetlenül vonogatta a vállát. Arcán csodálkozás látszott:

— Ha valóban az igazságot akarod, akkor tíz hóhér is kevés... Én egyedül voltam. De kérdezd csak meg azt, akit én vallattam, mind megmondja: én jó hóhér voltam... Semmi baja sem lett annak... aztán az igazság mégis megvolt... Én...

A parasztasszony tenyere újra lecsapott a terítőre:

— Korbács voltál az erős gonoszok kezében! Halál!
Az ajkakról mint tompa visszhang szállott:
— Halál!

*

Csend volt. A bírák szemében kíváncsiság látszott. Peregrinus arcán rémület sápadozott. Gyorsan, iskolázottan beszélt:

— Én jól szolgáltam az én Uramat, Istenemet... Emlékezzetek csak, hányszor szóltam hozzátok jóságról, szeretetről, megbocsátásról... Én... én...

Olena lassan elhúzta a diák elől a vastag, aranykapcsos könyvet. Durva ujjai ügyetlenül babráltak a lapok között. Odatette a könyvet a fogoly elé és halkan kérdezte:

— Amikor a csorda visszajött, innen olvastad ki az úri igazságot...

Peregrinus telt, kerek arca még jobban elsápadt:

— Csak azt olvastam, ami benne van... Csak azt... Én... én...

Olena bólintott:

— Azt a helyet keresd meg, amelyikben az van, hogy úrnak és parasztnak is lenni kell... Meg ahol az van megírva, hogy aki nem fizeti kétszer az adót, az pokolba jut.

Peregrinus reszkető ujjai között halk zörgéssel vergődtek a lapok. Feje erőtlenül le-lehajlott. Tekintete vakon siklott a kezdőbetűk cifra rajzain. Az asztal közepére a kereszt helyett tűzött tőr hosszúkás árnyékot vetett a sárgás lapokra. A lapok előreperdültek, aztán újra vissza... Peregrinus hirtelen hátratántorodott:

— Nincs... nincs... — szállott elfehéredő ajkáról a rémület.

Csend lett. Kintről kacagás csendült, dalok harsogtak.

— Nem jó papja voltál a te Uradnak, Istenednek és bizony méltó vagy az ítéletre! — zendült a tőrpenge mögül a szegletesarcú, vastagnyakú ember hangja. Peregrinus úgy tárta szét karját, mintha védekezni akarna és hangtalanul vágódott hanyatt.

*

Megállott az asztal előtt és ösztönös asszonybüszkeséggel hátravetette a fejét. Orcáján az apró szeplők között

karcolás ívelt. Magas homlokán talán még a győztes felülről reáhullott vércseppje feketéllett. A fáklyafény rézszínű szikrákat vetett vállára omló haján. Szemében még a tegnapi örült ölelés árnyai siklottak. Ruhája sötétzöd selymét itt-ott felszaggatta a mohó kéz, a menekülés vagy a kiálló szegek... Erős, fehér nyakán két köralakú lilás folt kapcsolódott össze, mint két láncszem.

A diák összevont szemöldökkel nézett rá:

— Bűnös vagy! — rikoltott és a könyvre csapott.

Jarmila hallgatott. Lassan megnedvesítette felduzzadt felső ajkát. Arca kifejezéstelen volt.

Egyszerre csend támadt. Az érvek, a harag valahogy elhalkultak. Olena óvatosan levette a zsámolyról bekötött lábait és vontatottan mondta:

— Asszony bűne: a férfi ereje... Szolga az asszony akkor is, ha aranyrács mögött ül... — Körülpillantott: — Ki szól ellene?...

Újra csend lett. A piszeorrú parasztlegény kamaszosan alattomos pillantással nézte a fogoly asszonyt.

A diák, mintha nem hallotta volna a kérdést, tovább lapozott a nagy könyvben.

— Halál! — csapott föl fulladozva egyetlen hang. Az asztal végén magas, sápadt, keskenyarcú férfi állt. Hosszú ujjaival remegve babrált a kopott zsoldosruha rézgombján.

Az asztal mellett ülők során csodálkozó mormogás futott végig. A kovácslegény megvakarta koromszínű haját és ámulva morgott:

— Ilyen szép lányt megölni: bolondság...

Olena az asztal közepére szúrt tőr árnyékát nézte, amely ide-oda vibrált a nyitott könyv lapjain.

— Én azt mondom nektek, bratri, csak olyan játékszer ez a vöröshajú lány a férje urának, akár a drága vadászsólyom vagy az arab paripa... Zsákmány ő, nem fogoly.

Jurij fulladozva kapott a torkához. A nagy rézgomb halk csengéssel hullott az asztalra és odébb gurulva átsiklott a tőr vibráló árnyékán.

— Menyasszonyom volt... Én öltem... Én miatta öltem... Halál! Halál! — Az összefüggéstelenül hulló szavakban kétségbeesett követelés kiáltozott. Mindnyájan hallgattak.

A szélesvállú, szegeletesarcú ember, aki eddig némán ült a diák mellett, köhintett:

— Ha érte öltél: tiéd mint zsákmány... — A tőr árnyéka átsiklott előtte és furcsán elváltoztatta arcvonásait.

Jurij előrelépett. Táguló szemében nem volt gondolat. Lassan megfogta Jarmila kezét. Odaindult, ahol a zárt ajtó mögül részeg kacagás harsogott és rikoltottak a dalok.

— Nem érte öltem... Áldozat... Megtisztít az áldozat... Én... Én...

A bejárat lépcsőjén a csapravert hordók előtt kócosszakállú részegek tántorogtak. Homályos szemükben az alkohol mámora ködlött. Féltucat legény ugrándozva csapkodta bocskorával a kemény követ. Jurij széttárta kezét:

— Hé emberek! — A hangja elcsuklott. Hirtelen lehúnyta szemét, félrefordította az arcát és úgy meglökte a lányt, hogy térdre esett a tömzsi hordók kettős sora elé. — Hé, legények! Tiétek! Rongyosok! Koszosok!... Tiétek!... — Megfordult és vakon tántorgott vissza a félhomályos folyosóra.

A részegek izzadt arcán megrökönyödés látszott. Féltucat táncos megtorpant. Egy csinos kocsislegény, aki láthatóan túl akart tenni a parasztokon az ivásban, széttárta a kezét...

— Ahá... haha... — viharzott a kacagás.

Jarmila felemelkedett, de egyszerre féltucat izzadt kéz kapaszkodott beléje. Sikoltva csapkodott. Szeme előtt ismerős arc bukkant fel. Hátát fájdalmasan törte a kőlépcső éle.

— Én! Én! ... — üvöltött Cenkó. — Én szerettem.. Én jártam utána... Nem látott meg, nem látott, pedig én...

Szétlökdöste a részegek tántorgó csoportját és mohó, vad mozdulattal kapta el Jarmila vállát. Valaki kacagva rángatta a lábát.

Jarmila érezte, hogy az undor féktelen hulláma rázza a testét. Durva körmök tépték a vállát. Ruhája zöld selyme darabokban mállott le róla... Mellbimbóján apró vércseppek csordultak. Felkapta a fejét és vadul vergődve sikoltozott a kőlépcsőn. Otromba fakupa billegett feléje, nyitott szájába ital ömlött. Fulladozva öklendezett. Új test zuhant rá. A körülötte huhogó, bódult arcokból új kacagás harsant. Biztatás ordított, gúny szisszegett. A körülötte tolongókon túl

üvöltő suhancok ugráltak, legények lökdösődtek és sápítoztak az asszonyok.

Érezte, hogy az énje elenyészik a megsemmisítő, nem emberi megaláztatás emésztő tüzében. A kölépcső véresre törte vonagló gerincét... Haja, mint olvasztott réz, ömlött széjjel a kövön...

Maxim kilépett a folyosóra és a lépcsőn hentergő testek kúsza halmazához futott. A tömeg kacagott, vonított, rikoltozott. A legény káromkodva, bizonytalan mozdulattal lökdöste szét maga előtt a fickándozó suhancokat, a bódultan tántorgó parasztokat... A térdeplő részegek félkörében megtépett asszonytest vonaglott, néha vadul rángatózva a szorítás alatt, néha halotti ernyedéssel nyúlva el az italtól mocskos lépcsőkön.

A levegőben bocskoros lábak kalimpáltak, a lépcsőn zöld selyemdarabok hevertek és néha ernyedt hullámot vetett a rézszínű haj. Maxim megtorpant. Valami kigyúlt benne. Előre tolakodott. Megragadott egy fölcsapódó, durvaujjú lábat, amelyről furcsán lebegett a vastag bocskorszíj. Előrezuhant és sután csapkodta bekötött, forróvízmarta kezével az összekarmolt, vérző vállakat...

... Jarmila érezte, hogy egészen elborítja a kínhullám. Kín áradt feléje a részegek gajdoló torkából, kín égett a mohó karokban, kigyúlt ágyékában... Szeme elé új arcok bukkantak... Szája kinyílt. Feje félrebillent..,

— Nyomorultak! Disznók! Állatok! — Egy nagymellű, szálas parasztasszony seprőnyéllel a kezében vadul csépelve az előtte tolongó legényeket, előretolakodott. Mögötte két tucat menyecske, lány kiáltozott botokkal, ostorokkal a kezében...

A részegek félresodródtak. A lépcsőn gomolygó tömeg hirtelen felriadva, ösztönösen megrémülve önmagától, odébb lódult.

Olena megtorpant a lépcsőn mozdulatlanul heverő fedetlen test előtt:

— Máglya kell nektek! Hóhér! Korbács! — Lehajolt, nehézkesen Jarmila alá nyúlt és felkiáltott:

— Asszonyok, segítsetek!...

A kisebbik Bartuska-lány, valami nagy meghatódástól vagy elkeseredéstől szipogva, melléje ugrott.

*

Kintről tovább harsogott a dal. Itt bent csend volt. Olena könyökével lenyomta a kilincset és halkan mormogta:

— Erre, csak erre... Szemétnép . . . Szemétnép . . . Majd ágyba fektetjük ezt a szegény asszonyt.. Ágyba hát.

Az óriás ágy felől szuszogás hallatszott. A bársonytakaró alól féltucat kisebb-nagyobb gyerek lába látszott. A hermelinprémek puha halmazán egy sovány, beesettarcú asszony és nyurga, bocskoros férfi aludt. Az asszony szemérmesen fejére húzta a legfelső, sokráncos szoknyáját. A férfi egyik lábáról szíjon lógott le a félig leoldott bocskor a medvebőrre. Balra az ágy lábánál felhúzott vállal, egészen elnyúlva egy kócos nagylány hortyogott. A bársonytakarón hatalmas trágyafolt sárgállott...

Olena tanácstalanul bámult az ágyra. Mögöttük hangtalanul bukkant fel a görbehátú, hegyesorrú diák. Rövid ideig egymásra néztek. Olena hirtelen zavarba jött:

— Sebesültet hoztunk... — szólt bizonytalanul. A diák nagy, okos szemében enyhe gúny csillant:

— A sebesültek helye amott van... — intett hátra a folyosó irányába.

— De ez... ez az ő ágya volt.. — Az asszony Jarmila felé bökött állával, aki hátracsukló fejjel úgy hevert a keze között, mint a halott. Elkékült, összekarmolt arcán szennyfoltok terpeszkedtek. Haja a szőnyeget érte...

A diák tagadólag intett:

— Ez nem az ő ágya. Ez az ágy azoké, akik most alszanak benne.

Olena kicsit bosszankodva vont vállat:

— Nem bírom én őt szegénykét sokáig a kezemben tartani. Fáj ám a lábom is nagyon. Mi nem azért harcoltunk, hogy... — Újra az alélt nő felé intett állával. A diák mozdulatlanul, egyenesen nézett rá:

— Azért harcolunk, hogy akik eddig a vackon aludtak, ilyen ágyban aludjanak... Hanem gyertek utánam, van erre egy beteg is...

A folyosón balra hosszúkás kis szoba nyílott. A fal mentén két keskeny lóca állott, az egyik üres volt, a másikon háttal feléjük, beburkolózva a vastag pokrócba, valaki aludt. A sarokban alacsony zsámolyon egy nő ült. Olena és a kisebbik Bartuska-lány óvatosan fektették le Jarmila testét az üres lócára.

— Pokróc kéne ennek... — mormogott anyás gondoskodással az asszony. — Anyaszült meztelen... Leszaggatta róla a ruhát ez a sok kan... — Megfordult. A másik lócán hirtelen felült az alvó férfi. Sápadt arcán csodálkozás látszott, apró, ápolt bajusza mintha megnyúlt volna. Egyik kezén tarka kötés volt.

Olena szürke szemében öröm csillant. Lassan a férfi felé nyújtotta a kezét:

— Hát te megvagy?!

Pepó halkan nevetett. Arcán a szokott hancegő kifejezés látszott:

— Eldugott a lányod... Mint kutya a velőscsontot...

Olena szemében megváltozott valami. A zsámolyon ülő nő lassan felemelkedett, alakja megnyúlt, arcán riadalom látszott, de tekintete szilárdan szegeződött elöre.

Két asszony állott szemben egymással a keskeny lóca mellett.

Csend lett. Pepó észrevett valamit és hirtelen bánkódva, zavartan hümmögött:

— Vagyis hát úgy értettem én azt, hogy nagyon szépen ápolt engem a lányod... — mormogott és szabad kezével Olena felé nyúlt. — Szépen ápolt... Mert kerék ment át a karomon, no meg oldalba is vágott akkor a kocsirúd... Szépen ápolt, mondom, szóltam is neki, vigyázz, mondom, meg ne verjen a fiam... Tüzet fúj a feleségem már megint, akár a sárkány!

A két asszony mozdulatlanul állott. Olena hosszan, hidegen vizsgálgatta Jasenyka arcát. Sokáig nem látta a lányát és most valami zavaros örömmel, de mégis lassan ébredő gyülölettel figyelte. Érezte, hogy a tekintete valahogy lesiklik a másik mozdulatanul harcra feszülő, merev, majdnem gögös arcáról. Szerette volna, ha a nagy szürke szemekben felsötétlik a félelem, ha riadtan húzódik fel a csontos váll, ha menekülés rezdül a vékony lábakon. A másik lányos makacssággal állt az ágy mellett. Talán a gúnyos, lesántult hímjét védte, talán a szabadságát. A lázadás ott rezgett vékony derekában.

Olena lehajolt. Az ágy mellett álló kancsóhoz nyúlt. Megrázta. A kancsóban nem locsogott a víz. Az asszony gondolkozott. Kissé összehúzta szemöldökét és röviden, élesen, mint régen, mondta:

— Hozzál vizet!

Csend lett. Pepó zavartan fészkelődve morgott valamit. Olena úgy markolta a szűknyakú cserépkancsót, mint a fegyvert:

— Hallod!... Azt parancsoltam! Eredj!

A lány megrázkódott a hirtelen fölviharzó gyűlölettől vagy elszántságtól:

— Én nem megyek...

Az asszony agyában szilaj düh ködlött. Talán az a vad harag mordult fel, amely az imént gyúlt ki benne a bejárat lépcsőjén gomolygó részegek láttán... Előrelépett. Tenyere súlyosan érte a lány vállát. Jasenyka hátratántorodott. Halkan, furcsa, idegen hangon felhorkantott és begörbült körmökkel rontott előre. Az asszony érezte, hogyan kapaszkodnak mellébe a vékony, erős ujjak. Megbotlott a zsámolyban, nehézkesen oldalt lépett. Tüzesvas égette lábaiba tűrhetetlen fájdalom nyilallott. Halkan felnyögött... Kancsótartó keze levegőbe lendült, azután lecsapott.

A cserepek tompán zörrenve repültek széjjel. A lány feje hátracsuklott. Szemében kialudt a lázadás tüze. Halkan feljajdult, újra visszatántorodott a falhoz és lassan, szédülve ereszkedett a földre.

Pepó káromkodva kapott az asszony után.

— Bolondok! Ostobák! Most látod a lányod, aztán úgy mégy neki, mint egy veszett szuka! — kiabált kivörösödve. Olena feléje fordult. Hirtelen égő szégyent és valami zavaros, ösztönös megkönnyebbülést érzett.

— Én... én... — kezdte és lassan visszafordult... Ott, ahol Jasenyka guggolt, már senkit sem látott. A földön, a feldőlt zsámoly mellett kicsiny, tarka kendő hevert.

*

Végigsimított sajgó homlokán. Az udvaron tolongó tömeg ide-oda sodorta. Valaki feléje kiáltott. Fölnézett. A boroshordók mellett álló vörösarcú, szélescsípőjű, gömbölyű parasztasszony egy kupát nyujtott feléje:

— Te lány... Vidd csak le az őrnek!

Jasenyka még mindig kábultan átvette a kupát és inogva, sajgó fejjel a kapubástya felé tolakodott.

— Ne oda, hé! A pincébe vidd, ahol azt a rötszakállú fenevadat őrizzük... Az én uram őrzi! Úgy ám! A többi ut

mulat, viháncol, ő meg lent búslakodik ott az ajtó előtt. Hej, hej!...

A hordók körül talán féltucat asszony állott, botokkal a kezükben. A férfiak tréfásan szitkozódva egyenként meritették meg fakupáikat a mélyvörös, sürü, idegenből hozott borban. Jasenyka óvatosan kikerülte az elébe tolongókat és visszaindult a folyosóra. Vigyázva hörpintett a kiloccsanó italból. Agyában foszladozott az ütés sajgó köde. Minden ízében érezte, hogy harcolni fog szabadságáért... Hirtelen sírós, féktelen bosszúvágy lobbant fel benne. Hátán borzongatóan, érdesen síklott valami ideges vibrálás.

*

Nem kiáltozott tehetetlen, őrjöngő haraggal, amikor beröppent a rácson Jarmila sikoltozása, nem ugrott neki a kétségbeesés szédületében a régi foglyok nevével összefirkált falaknak, nem szitkozódott bódult, istenkáromló szavakkal. Tudta, hogy minden szavát, tettét, mozdulatát gyerekes, gonoszkodó kíváncsisággal lesik a lázadó szolgák és úgy készült a halálra, mint mester a remekműre, mint színész a régvárt szerepre. Lassan járkált a cellában. Néha megállott a sarokban, ahol Brankó aludt és összeráncolt szemöldökkel nézett az alvó közönyös arcára. Sokszor állott így ebben a cellában, a penészes szalmán alvó foglyok mellett, de akkor a nyitott ajtóban csatlósai lesték parancsát és ez a hűséges, kegyetlen szolga, aki most itt hortyog a cella sarkában, mint műhelyében elaludt mesterlegény.

Kint az ajtó előtt lánykacagás hallatszott, férfibeszéd morgott. Valaki kuncogva bekukucskált az ajtónyílás keskeny vasrácsán:

— Jó ám a borod, lovag úr! — gúnyolódott egy férfihang, hangosan kortyolgatva az italt.

Adlersburg mozdulatlanul nézte az alvó arcát. Kint újra kacagott egy nő és szitkokat morgott az őr hangja:

— Mi kéne, ha volna, te rőtszakállú fenevad?

Adlersburg hirtelen összerázkódott. Lassan odafordította nagysörényű fejét, ajkáról ösztönösen tört ki a kívánság:

— Egy tőr!... Egy tőr!...

— Minek az? Reggel úgyis karóra kerül a fejed, az apósod mellé!

A rőt szakáll megrázkódott, az apró, éles, kék szemek elhomályosultak:

— Egy tör, hogy megmentsem öt a gyalázattól...

Kint csend lett.

— Ha mi törrel vertük volna át asszonyaink szívét, valahányszor ti erőszakot vettetek rajtuk, bizony kiveszett volna a paraszt a világból, akár a Jasenyica hegyeiből a bölénybika.

Adlersburg hátatfordított az ajtónak. Nagy-nagy fradtság ömlött el rajta. Nehézkesen heveredett le a sarokban heverő rongyokra és sokáig nézte a rács mögött hunyorgó csillagokat. Kint gajdolt a dal, toppant a táncra perdülő boeskor, sikongtak az asszonyok s a pengő húrokon a győzelem zendült... Úgy helyezkedett, hogy fekvés közben sérült keze ne kerüljön alája és lehúnyta a szemét. Az álom, mint összedőlő börtönök fala, zuhant rá.

...Nem tudta, mi történik vele... Talán a rács árnyékában született haláltváró álomból bukkant ki ez a széles, kerek leányarc... Nagy, szürke szeme hidegen, ismerősen csillant. Munkától már idomtalan, mégis furcsán hosszúujjú keze szinte mohón kapaszkodott a férfi vállába. Mögötte tárva-nyitva tátongott az ajtó, a zárban még lóbálóztak a karikára fűzött nagy, rozsdás kulcsok... Csend volt, csak az őr hortyogott a folyosó falánál...

Adlersburg felugrott. Sérült kezével vadul előrekapott. Vállában kegyetlen fájdalom gyúlt. Csak most értette meg, hogy nem álmodik... A lány vékony, hosszú kezében az ablakon át beszűrődő hajnalelőtti, bizonytalan világosságnál rövid, széles penge látszott.

— Itt a fegyver! Gyere és ölj!...

Adlersburg nem tudta, vajjon csak a lány szeméből csap feléje a bíztatás vagy ajka susogja ezeket a szavakat. Ujjai rászorultak a tőr még meleg markolatára. Ujjongó öröm csapott fel benne. Belerúgott Brankó oldalába és óvatosan lépkedett át az alvó őr testén...

*

Úgy érezte, mintha még mindig a pokol tüzes serpenyőjén heverne és kín égett ágyékában, kín rángatózott gerincében, kín vetett furcsa, kusza képeket a szeme elé. Ajkáról nyöszörögve egy név szállott. A keskeny lóca körül kócos-

szakállú részegek csapata gomolygott. Új testek zuhantak rá, mint tüzes korbács, parázna dalok rikoltása harsogott siketülő fülében... Érezte, hogy az erőszak féktelen undora fojtogatja a torkát, hogy bénító tehetetlenség nehezedik lihegő mellére, mint fekete lidércálom és újra kiáltozott... Azt hívta, aki erős volt, mint a mondák hősei, akinek hírét rettegte a hegyes határvidék, akinek szilaj szorítása alatt megszelídült a hatalmas, fekete csődör, aki maga volt az erő, a bátorság...

A másik lócán nyugtalanul forgolódott a felkötöttkarú, feketebajuszos paraszt. Kint elhalkultak a dalok. A keskeny ablakon át hajnalelőtti fény derengett. Jarmila halkan jajongva vergődött a lassan lecsúszó durva takaró alatt. Valahonnan hűvös fuvallat áradt feléje. Az árnyak kusza, gomolygó csapatából egy arc meredt feléje...

Felkönyökölt. Ajkáról öröm lihegett. Az ismerős rőtszakállú arc közeledett... Jarmila testén hűvösen ömlött el a megkönnyebülés, a láz kihúnyt, a kusza álmok gomolya szertefoszlott...

— Vár-ta-lak... — hullott ajkáról fojtottan ujjongva. Égő szeméből könnyek ömlöttek.

A másik hangtalanul közeledett. Jarmila előrekapott és ujjai görcsösen kapaszkodtak a férfi ruhájába. Érezte, amint a széles vállakon szilaj mozdulat rándul... Ütést érzett a mellén... Halkan felhördült... A rőt szakáll, az apró, irgalmatlan szemek, az ismerős arcvonások híg ködbe borultak...

A másik lócán hirtelen felült a bekötöttkarú férfi.

— Öld meg!... Öld meg!... — sziszegett az irgalmatlan parancs.

Adlersburg ösztönösen engedelmeskedve fordult meg. A tőr félkörívben, széles lendülettel csapott a felkötöttkarú felé. Pepó ép kezével maga elé kapta a takarót.

Jarmila még látta, amint a tör pengéje félresodorja a vastag vásznat, amint a másik hangtalanul hanyatlik féloldalt és csak most értette meg, mi történt. Érezte, hogy melléből a térdénél összegyűrődött takaróra ömlik a vére... Halkan felkiáltott. Egész testével előrelendült és lassan csúszott le a lócáról a símára gyalult fapadlóra.

Adlersburg nyitott szájjal bámult rá.

— Nincs itt a másik... — sziszegett fülébe a lány szava. Brankó a vállába kapaszkodva húzta hátra...

... Kint a bástyák felett lassan húnytak ki a csillagok. Az udvar sarkában alvók hevertek. A kiégett tűz parazsából, mint kékes köd, szállott a füst. Itt-ott csontok, ételmaradék hevert. A bejárat előtt üresen tátongtak a hordók. A parasztihad a győzelem álmát aludta. Nagyszoknyás asszonyaik ölében gyerekek szuszogtak. A menekülők lassan lépkedtek fel a falra vezető széles falépcsőn oda, ahol a vízmerítő kötele tekergőzött a hatalmas vascsigán és feketén emelkedtek a világosodó éjben az óriás gerendák ...

XXI.

Amikor a függőhíd fellendült a magasba és a várkapu becsukódott a csapdába került csapat mögött, a kint maradottak közül talán a két apród heveskedett a legjobban. Egyformán lenszőkehajúak, kissé fitosorrúak, pelyhedzőállúak voltak. Kék szemükben egyformán csillogott a hőstettek vágya. Most a lakomákon hallott vitézkedések visszhangja rikoltozott vastag ajkukról:

— Előre! Rohamra! — kiabálta Siegfried és iskolásan szabályos mozdulattal rántotta ki kardját. Helmut előredőlt nyergében és egyik lábát hátrahúzva, le akart szállni a lováról:

— Le a lovakról! Föl a falakra!

A többiek arcán zavar látszott. Nagy Antal lassan a bajuszához nyúlt:

— Ne ugráljatok, hé! — szólt rájuk csehül aztán magyarul hozzátette: — Az anyátok mindenségit ...

— Szabadítsuk meg urunkat! — kiáltozott az apródok ajkáról a hűség.

A vén katona sárgás arcán bosszúság látszott:

— Hát szabadítsad! — Körülpillantott, számolva a megmaradottakat. — Negyven lovassal, hogy repüljek a falra! Mit? Létra kell ahhoz. Segítség ... Jó lesz, ha minél hamarább odébb állunk ...

A két apród egyszerre elvörösödött:

— Elfutunk?! Elmenekülünk? Gyáván otthagyjuk az urunkat, amikor az utolsó harcát vívja ...?

A vén katona legyintett:

— Hát mit csinálsz? Majd azok ott, ha besötétedik, kimásznak a várból vagy kétszázan, akkor aztán úgy lovaggá ütnek benneteket a bunkóval, hogy mindjárt szentek is lehettek a másvilágon...

Visszavezette a csapatot a faluba. Hírnököt küldött a püspök után, gyalogságot kért és várostromló szereket, főleg létrákat. Sokat hallgatott és nagyokat káromkodott. Az arca akkor sem derült fel, amikor Adlersburg a szolgájával és egy ismeretlen lánnyal megérkezett. Az apródok körülujjongták urukat. Brankó fenyegetőzött. A lány hallgatott, nagy, szürke szemével hol az apródokat, hol az Adlersburg körül forgolódó katonákat nézte. Arcán néha zavart, gőgös kifejezés látszott, majd amikor felvette a néhány hirtelenében szerzett szebb ruhát, zavara egészen eltünt, a gőgje fokozódott. Adlersburg állandóan maga mellett tartotta. Egy alkalommal éppen tanácskoztak, amikor szökevény érkezett a várból. Adlersburg rögtön maga elé vezettette. Cenkó volt, a kocsislegény. Ruhája piszkos, arca sápadt. Szemében néha megcsillant a ravaszság, néha valami nagy, részeg mámor árnyai siklottak.

— ...A pokol szabadult fel, nagyuram, a pokol! — dadogta hétrét görnyedő alázattal kapkodva a lovag széles, rötbolyhos keze után. — Megitták a bort mind, a sok szemét parasztja!... Erőszakot vettek az asszonyokon, akik a várban szolgáltak. Pokol ez, pokol... Csak a te győzhetetlen kardodban bízunk, uram! Csak téged várunk! Kiben bízzon a hűséges szolga, ha nem édes jó gazdájában?

Adlersburg éles, apró, kék szeméből szokatlanul enyhe tekintet hullott feléje. Nagy Antal, aki hátrább ült az ablak mellett, hümmögve tépkedte a bajuszát:

— Szép is ez a nagy hűség... de azért meg kell várnunk a püspök úr zsoldosait.

Adlersburg bosszankodva rántott egyet a vállán:

— Ha ostrommal veszik be a váramat, rom és hamú lesz minden. Ostoba gazda az, aki meggyujtja az istállóját, ha megvadul a jószága...

Cenkó alázatos, fekete szemében könyörgés látszott:

— Ma éjjel újra tivornyázik az a sok koszos. Holt részeg lesz mindenki... Ma éjjel a vízmerítőnél várnak rád, uram, hűséges szolgáid..

Adlersburg félrefordította a fejét. Egy pillanatra gondolkozva behúnyta a szemét.

— Volt temetés a várban? — kérdezte halkan.

Cenkó mereven nézett az arcába:

— Nem.

— Nem halt meg senki?

— Senki.

Adlersburg kinyitotta a szemét. Arcizmai megfeszültek:

— De egy asszony... Érted? Egy asszony mégis meghalt akkor... éjjel....

Cenkó lehajtotta a fejét:

— Senki sem halt meg, nagyuram... Senki...

A rötbolyhos ököl olyan erővel zúdult a durva fa-asztalra, hogy a lány, aki némán figyelt beszédükre, riadtan húzta fel a vállát és lábujjhegyre ágaskodva, maga elé kapta a kezét.

— Megyünk! Szedd le az embereket a lovakról!... Ma éjjel megyünk!...

...Szeles, de csillagos éjszaka volt. Valahol a hegyek mögött már eső leskelődött, de a magasban csak néha siklott el a gyorsan hanyatló hold előtt egy-egy kócos, gomolygó felleg.

Brankó az élen haladt. Nem félt, de az a sajátságos izgalom, amelyet mindig érzett embervadászat előtt, most újra elfogta. Valahányszor Cenkó háta el-eltűnt a patakmeder félhomályában, idegesen morogva sietett utána. Vastag, szegletes ujjai türelmetlenül szorultak fegyvere markolatára. Szerette volna, ha az előtte haladó szolga hirtelen megugrik vagy gyanus mozdulatot tesz, hogy széles, irgalmatlan vágással lendítse pengéjét fejére.

— Én megyek elsőnek... — morgott acsarkodó dühvel, amikor Cenkó a kötél után nyúlt. A kocsis visszanézett:

— Engem... várnak odafent... Gyere utánam!

Brankó halkan felmordult és úgy nézte a másik fölfelé lendülő alakját, mint dühös komondor a fára felszökő macskát.

A kötél megrándult.

Brankó féllábával átlépett a hatalmas favederbe. A kötél újra megfeszült. A veder lassan emelkedett a magasba. Brankó oldalt nyújtotta balkezét. Valahányszor a veder tompán dobbanva odaverődött a falhoz, kapkodva feszítette neki

tenyerét a hideg sziklának. Lepillantott. A lélegzete elakadt.. Nyugtalanságot és türelmetlenséget érzett, mint erősfogú vadászkutyák, ha a medvebarlang homályában megmozdul a halálos ellenség árnyéka. A hideg, esőgyalulta szikla hűvösen érte tenyerét. A forgó csiga halk recsegése egyre közelebbről hallatszott. A veder felbukkant a fal peremén. Látta, hogy két-három árny ütemesen hátradőlve húzza a csigán átfutó kötelet.

Kilépett a falra. A másik lába megakadt a vederfogó vasívében. Térdre esett. Valami zizzenve leszakította ruhája posztógallérját. Kiáltásra nyíló szájára széles, érdes, trágyaszagú tenyér szorult. Vadul vágott maga körül, de a karját hátracsavarta valami ellenállhatatlan erő. Beleharapott a szájára szoruló tenyérbe. A foga lecsúszott a szerszámnyél durvította, kérges bőrről. Nyelvén érezte a föld és piszok ízét. Öklendezve fulladozott. Fogai közé idomtalan rongy nyomakodott. Karjait derekához nyomta a köréje fonódó kötél...

Oldalt gurult a fal tövébe.

— Alacsonyabban futtasd a pengét! Ügyetlen! — szisszegett valaki. Az árnyak újra ütemesen hajladozva engedték le a kötelet és a veder oda-odakoppanva a sziklafalhoz, eltünt a mélyben.

Csend lett.

Féltucat alak lapult a mellvédek mögött. Néha halkan fezúgott a szél. A lenyugodott hold felett lebegő fellegekről lekopott a késői fény ezüstje.

A veder lassan kúszott fel. A dobbanások közeledtek. A fal peremén egy sisakos fej bukkant fel. A mélységből felmagaslott a harcos alakja. Az árnyak úgy zúdultak rá, mint fellegek a hegycsúcsra. A penge hosszú, fekete vonala a vállpáncélt súrolva, eltünt a vállak alatt. A szélzúgásban fulladozó hörgés úszott... Majd hirtelen csörrent a falhoz ütődő vért.

— Odébb!...

Az elmúlás görcsében összeránduló test odagurult a fal mellé. Brankó szerette volna látni az arcát és sután mozgatta a nyakát. Hirtelen érezte, hogy arcán melegen, nedvesen síklik el valami. Egy pillanatra lehúnyta a szemét és tudta, hogy az átdöfött testből ömlő vér kanyargó csíkja simítja végig összehorzsolt orcáját.

A csiga gyorsan forgott, a kötél sebesen futott le... Azután először halkan, majd erősebben koppanva közeledett a veder. Sisakos fej bukkant fel a fal szélén. Zizzent a penge Erős karok nyúltak a homályból és új haldokló hörgött a mellvédek tövében... A holttestek halmozódtak, elrekesztették a várfal tetejét és a kötelet csúsztató csikorgó csiga úgy lebegett felettük, mint tompán rikoltó furcsa madár... A mozdulatok gépiesek, gyorsak, hangtalanok voltak... A szél elállt. A vad táncban összeszaggatott fellegek ernyedten hullottak a hegyek ormára, a fenyves fekete ágyára.

A csiga jajongó nyikorgása elhallgatott. Lent a medence mellett történt valami. Valaki áthajolt a mellvéden:

— Siess, nagyuram! Siess! — hangzott a kocsislegény hangja. — Vérben úszik minden! Halomra ölik vitézeink a parázna lázadókat! Siess fel!

Lent a csillagfényekkel kivert vízmedence fekete márványlapja körül árnyak mozdultak.

— Hajíts le néhányat! — harsant a mélyből furcsán elváltozva Adlersburg hangja. Fent a falon lázas gomolygással keveredtek a mozdulatok: otromba kezek húzták a foszladozó parasztrongyokat a halottak vérmocskos testére. A lábvértek, fegyverek csörrenve hullottak a kőre. Brankó látta, amint az első holttest átlendül a mellvéden és eltűnik a mélységben. Rövid ideig csend volt. Azután zúgva loccsant a víz... Zavaros lárma hallatszott.

A mozdulatok tovább gomolyogtak. Újra átlendült a fehérlő vászonruhába pólyált test a mellvéden... Újra zúgott a loccsanás... Újra morajlott a visszhang... A fal tetejéről ismét fölharsant a kocsis szava:

— Siess!... Nagyuram, siess! Nézd, hogy repülnek a parasztok...

Lent némán tátongott a mélység. A csend mindent elborított.

— Brankó szóljon! — csapott fel a kiáltás.

A falon összehajlottak az árnyak. Brankó érezte, hogy féltucat kar kapaszkodik beléje és fölemelik. Válla beleszorult a mellvéd nyílása közé. Káprázó szeme előtt a mélység nyílott. Érezte, amint egy tőr hideg pengéje szorul a torkára. Fülébe suttogás sziszegett:

— Kiálts neki!

Nagyot nyelt. A tőr éle fájdalmasan súrolta a gégéjét. Mellében zavaros érzések halmaza gomolygott.

— Kiálts neki: jöjjön bátran! Egy szó és élni fogsz!...

Brankó szabadulni akart a tőr nyomásától s ösztönösen rángatta a fejét. Arca elváltozott. Teleszívta tüdejét a hideg éjszakai levegővel. Válla megfeszült a mellvéd nyílásában. Érezte, hogy a gégéjén figyelmeztetően megrezzen a tőr bőrébemélyedő pengéje...

— Árulás!!! — Hangja zengve szállott a hegycsúcsok felé... Feje hátracsuklott a szúrás erejétől. Erős válla halálos vergődésben rángatózott a mellvédek szűk nyílásában, a vérmocskos köpadlóra apró vakolatdarabok hullottak...

Lent futó lábak dobbantak és recsegve töredeztek a bokrok...

XXII.

A tornyok körül a hajnalragyúlt völgyből szálló ködök gomolyogtak. Bent az udvaron a nyári éjszaka félhomálya rejtőzött. Az emberek halkan, gyorsan úgy helyezkedtek el a szekereken, mintha munkába mennének. Fent a vár ablakán színeskendős asszonyfejek tarkállottak. Néha álmosan kiáltott egy-egy gyerek.

Maxim egyenesen állott a szekér deszkáján. Bekötött kezében már erős, férfias mozdulattal szorongatta az ostort és a gyeplőt. A hatalmas vaskapu kitárult. A nagyfejű, kócossörényű parasztló előrelendült. A szekerek zörgő sora megindult...

Maxim széles arcán a győzelem gőgje látszott. Tarkójára csúsztatta kopott báránybőrsüvegét. Kidüllesztette mellét. Ingével a hajnali szél babrált. Maxim úgy érezte, a mesék varázskapuja nyílt meg előtte. Alig néhány nappal ezelőtt a menekülők félelemtől bódult gomolya zúdult be a vár kapuján és most harcosok győzelemre menő csapata vonult ki a hegyek közé vezető úton.

...A szekerek remegő deszkái között por szállott. A kerekek zörgése, mint roppant dobpergés, recsegett a hajnali csendben. Kétoldalt az ormok felett a fellegek gigászi zászlói lobogtak. Maxim összehúzta a szemét. Pelyhes állán akarat feszült. Mögötte a szekerek sorából feldübörgött a lázadás zsoltára:

A mi igazságunk, a mi igazságunk erős, bosszúálló igazság... Megrázza az eget... Megrázza a földet, a poklok mélységét... S új életre ébred, ki senyved a láncok alatt...

A nap roppant vörös pajzsa akkor bukkant fel az ormok mögül. Az út bíborba borulva nyúlt a távolba. A parasztok vállán csörrent a cséphadaró, billegett a kaszapenge, feketéllett a hegyes karók égetett vége és mint furcsa füstölő, lendült a láncbuzogány súlyos gömbje... Lent a völgyben apró falvak húzódtak meg, mint alvó pásztorok. Az erdők susogva figyeltek a zörgő kerékre, a harsanó dalra és egyre magasabbra kanyarodott a hajnal tüzében égő csúcsok között a szekerek hosszú sora...

*

A lázadás kicsapott a várból a környező falvakra. Meginogtak az úri kastélyok a hegyek tetején. Róka-ravaszsággal, medve-bátorsággal támadott a parasztok cséphadaros hada és a lázadás, mint roppant láncbuzogány, sodorta le a büszke tornyokat. Hősök támadtak az apró fakunyhókból, százak keltek a rögből fegyverrel a kézben és a völgyben alvó falvakból bocskoros, fegyűrt ingujjas harcosok gyülekeztek.

...A falu piacán fekete posztóval bevont, hatalmas szekér állott, négy sarkán hegyes rudakon levágott fejek sötétlettek. Ölestermetű, kormos, rongyos kovácslegény mázsás kalapácsot rázva, félig énekelve, félig kiabálva harsogta a lázadás üzenetét a szekér körül gomolygó, ámultarcú bocskoros, bárányborsüveges, ingujjas tömeg felé:

— Eljött az óra! Lesujt a cséphadaró és nincs irgalom a gőgösöknek, az erős gonoszoknak, a gazdagoknak.. Nézzétek — karjával fölmutatott a szekér sarkán emelkedő karóra feltűzött aranysisakos fejre — nézzétek: gazdag volt, gőgös, hatalmas, de lesujtott rá az igazság!...

Karja újra fellendült:

— Ez itt hóhérja volt a nyomorultaknak, de tör verte át átkozott torkát! Ez zsoldosa volt a gazdagoknak! Amaz ott szolga és nem érezte, hogy a szolgaság: gyalázat! Rettegjen az, akinek füle siket marad az igazság szavára! Rettegjen, akinek szívében nem gyúl ki a gyűlölet az erős gonoszok iránt! Rettegjen, aki nem érzi a szolgaság gyalázatát!

Mert bűnösek a gonoszok, a hatalmasok, a gazdagok... de százszor bűnösebb, aki sunyi szolga... aki gyáva vagy közönyös!

A tömeg fölmorajlott. Itt-ott éles kiáltás süvített. A kunyhók felől tarka csoportban asszonyok, suhancok futottak. A kovács kitárta karjait. Kormos arcán szilaj révületben vonaglott a vörös heg:

— Jöjjetek, rongyosok! Jöjjetek, bűnösök! Jöjjetek, paráznák, elesettek! Jöjjetek, mert megvált benneteket a vér, a vas, az erős harc, az éles fegyver! Megvált a nyomortól, bűntől, gyalázattól!...

A fekete szekér megmozdult. A tömeg zúgva áradt a nyomába. A süveges, kendős, kócos fejek felett a lázadás zsoltára hullámzott. Balról, ahol a templom állott, tűz gomolygott, aztán élesen, fehér fénnyel csapott fel a láng.

Száz és száz szekér özönlött a hegyi utakon Sziléziából, Lengyel földről, Magyarországból, sötét erdőkből, mocsarak mélyéről jöttek az üldözöttek, a szökött parasztok, a törvényüldözte lázítók, a megátalkodott eretnekek a husziták táborába. Hétországra gomolygott a füst a sziklacsúcsokon égő várak romjaiból. A sereg növekedve, mint a hófergeteg, zúdult le Jasenyica hegyeiről a síkság felé. Sokezerre nőtt, győzött, aztán újra győzött...

Az ország belsejében akkor már állott a harc és a jasenyicai parasztlázadás csak szikrának látszott a nagy küzdelem tüzében. A parasztháború réme megriasztotta a vallási kérdések felett karddal és szóval vitatkozókat. Pilgrim püspök megerősítette hadait, egyesült a münsterbergi herceggel és többezer zsoldossal, lovaggal, nemessel indult a lázadók ellen. Adlersburg párszáz, más birtokairól összeszedett vitézével csatlakozott a sereghez.

*

A látóhatár szélén lomha, alaktalan füstfellegek kúsztak. A lovak szügyét a rozskalászok sárgászöld hulláma csapkodta. A lovasok kisebb csoportokban haladtak a visszahúzódó parasztsereg után.

— Ahány eretneket megöl a harcos, annyi nappal kevesebbet ég a purgatórium tüzében — mondta Helmut és összehúzott szemmel nézett előre, oda, ahol a látóhatár szélén mintha sárgás porfelleg keveredett volna a gomolygó füstbe.

— Én szentelt vízzel hintettem be kardomat, hogy ne fogja az eretnekek ördögi varázsa...

Siegfried kereszteslovag akart lenni és Keletre vágyott. Szeretett volna magyarul megtanulni. Ha Nagy Antal káromkodott, érdeklődve figyelt a szavára.

— Én öreg apród vagyok... — mondta, láthatóan büszkélkedve a másik előtt, aki egy évvel fiatalabb volt nála. — Mi vagyok én magyarul? — kérdezte fontoskodva.

A vén katona a bajuszát rángatta:

— Hogy te mi vagy? — morgott csehül, aztán magyarul magyarázta: — Taknyos vagy.

Siegfried tanulékonyan ismételte:

— Tháknosz? Tháknosz... És ő micsoda? — bökött ujjával Helmut felé.

A vén katona vigyorogva hunyorított:

— Ő meg... málészájú!

— Mhalezei... Mhalezei..: Igen, igen, ha mhalezei két évet szolgál, akkor thaknosz lesz, úgye?

Nagy Antal elgondolkozva hunyorgatott:

— Hát, ha nagyon jól viseli magát... Hanem siessetek, azt hiszem, ez a mi csapatunk.

Balról a vetésen keresztül láncinges, hatalmas szál, válogatott legények lovagoltak. Öles lándzsáik hosszúkás hegyén szikrát vetett a füstfellegek mögött elerőtlenedett nap fénye. Háromszögű pajzsuk címerén sárkány ágaskodott. A lovak ívelt nyakán megzörrentek a páncéllemezek, homlokukon tollbokréta lebegett. A vasba öltözött állatok szörnyeknek látszottak. Patáik alatt fájdalmas zörgéssel töredeztek a kalászok. A harcosok arca egyforma komor kifejezéssel meredt előre. A nap reggel óta forrón sütött és az áttüzesedett páncél tűrhetetlen idegességet keltett.

Balra az alabárdok egyenletes rendje látszott és zsoldos hadak lépte döngött a höségtől megrepedezett földön. Odébb nemesi lovasok könnyű csoportja vágtatott, aztán újra zsoldosok gyalogoltak. Az úton óriás, szürkésbarna társzekerek húzódtak. A távolban a visszavonuló paraszthadak pora gomolygott. A síkság hullámos lett, itt-ott meredekebb domb emelkedett. Távolból egyre világosabban bukkantak ki a hegyek. A herceg ekkor vágtában küldte nehéz lovasságát

a paraszthad elé. Prokop eltérhetett volna balra, de a szekereken ülő rengeteg asszony és gyerek akadályozta hadmozdulatát.

A kör bezárult.

A parasztok még az éjjel egy sürü füvel benőtt, magasabb dombra húzódtak fel szekereikkel.

*

— Nézze, szentatyám, az Isten kezünkbe adta az ő ellenségeit... — A herceg győzelmes mosollyal mutatott előre, ahol a zöldelő, meredek domb tetején mint fakó göröngyök szürkéllettek a parasztszekerek. A zsoldosok csillogó alabárdos négyszögei, a nehéz lovasság súlyos hadoszlopai, a szilé ziai, cseh, lengyel, német és magyar főurak hadcsoportjai sürü, halálos körben illeszkedtek össze a domb alján.

A püspök félrehúzta a hordszék függönyét:

— Ha szárnyat adna a sátán a templomgyalázóknak akkor sem menekülhetnének.

A hajnal fényében látszott, amint a hadoszlopok, fegyverek, vasruhás emberek színes, csillogó öve egyre szorosabban szorul a domb köré.

A herceg úgy tette csípőjére kezét, mint hadvezér ősei a kastélya talán függő képeken. Alacsony, keskenyhomlokú, húsosarcú ember volt. Aranyos ruháján drágakövek csillogtak. A hordszék szélére tette kezét és fölényesen mosolygott. Felvilágosult, tudománykedvelő ember hírében állott. Mindig enyhítette a bíróságok kemény ítéleteit és most a hadvezér szerepében tetszelgett magának.

— A mi csatakiáltásunk: tárulj pokol! — Majdnem kiabálva mondta ezt és rácsapott tenyerével keskenypengéjű, díszes kardjára.

— Valóban nagy öröme telik ma a sátánnak és megtelik a pokol a szerencsétlenek lelkeivel. De ilyen megátalkodott gonoszságnak vajjon lehet-e más orvossága, mint az éles kard? Méltó-e a kegyelemre az, aki felgyújtja az Úrnak templomait? Meggyalázza a hitveseket? Aki apagyilkosokat vall vezérének és tüzbeborít egy egész országot?! — A püspök szemében hideg tüz égett. Adlersburgtól tudta meg testvére és Jarmila sorsát. A herceg a dombot nézte, ahol mintha szétszakadozott volna a szekerek szürke lánca.

— Úgy tudom, asszonyok is vannak velük, sőt gye-

rekek is... És bizonyára sokan vannak jámborok, akiket megszédített a hazugság igéje... Ha tudhatnám, ki az ártatlan, bizony megállít kiáltanék a bosszú fegyverének.

A püspök szép keze idegesen szorította a nyakán függő aranyláncot.

— Csak sujtson le a bosszú, a bünhődés százszorosan áldott fegyvere! Sujtson le, pusztítsa el a gazt és majd az Úr angyalai kiválasztják a konkoly közül a tiszta búzát!...

A domb aljában kürtök rivalltak.

Az alabárdok, lándzsák előrehajlottak és a lejtön, mint hirtelen nőtt nádas a szélben, dőlt rohamra az ezernyi fegyver. A nehéz lovasok lovukról leszállva, egy szál pallossal a kezükben, tömör sorokban kapcsolódtak a zsoldosok hadrendjéhez. A főúri bandériumok ugyancsak gyalogosan harcoló csapatai nagy lendülettel, egymással versengve gomolyogtak fel a dombra. Ezernyi torokból egyre erösödve zúgott a csataordítás:

— Árulj pokol!

Nagy Antal nehéz karddal a kezében kapaszkodott a domb oldalán. Mögötte az első harc izgalmától sápadt arccal, csillogó szemmel, néha kitörve a csatarendből, tolongtak az apródok.

*

Maxim megkapaszkodott a kerék poros küllőjébe. Nekifeszítette vállát az oldaldeszkának. Halántékán kidagadtak az erek. Pisze orrán apró, sürü verejtékcseppek látszottak. Karján sajogva feszültek a suhancosan vékony izmok. Forróvíztől összemart tenyerén, ujjain fájdalom gyúlt.

Jobbról-balról csontos vállak feszültek, inas karok nyúltak... A nagy, fekete szekér lassan megindult. Két oldalán a tengelyéből kinyúló kaszaél, mint furcsa acélszarv, meredt jobbra-balra. Az otromba, súlyos fakerekek félig csúszva lassan forogtak a síkos gyepen.

Lentről csillogó páncélok, rézdíszes pajzsok, előremeredő lándzsák és alabárdok acélnádasa kúszott fel a lejtön.

— Árulj pokol! — zúgott az ezernyi torokból.

Fent a dombtetön gyorsan, gépiesen ismétlödtek a betanult mozdulatok. Vállak feszültek a poros deszkáknak és a szekerek, mint szürke bikák, meredtek a támadókra, aztán lassan megindultak a lejtön.

Maxim érezte, hogy a küllő gyorsabban forog és föllendült. Az óriás, fekete szekér megelevenedett a lejtőn, recsegve rázta otromba deszkás testét. Oldrich és Jaroszláv Brada rikoltozva ugráltak fel...

A poros küllők összeolvadtak a roham lendületében. A sürű, síkos fűvön dübörgő dallamot vert a kerék. Az idomtalan, súlyos faalkotmány már szinte zuhant. Hirtelen megugrott valami sziklaháton és mint óriás, fekete fenevad vetette magát a nemesi bandériumok tarka soraira...

...A tengelyből kiálló kaszák hegyén húscafatok lógtak. Roppant kínpaddá vált a hegyoldal. Az otromba, súlyos kerekek alatt üvöltés jajongott, hörgés szállott a beroppanó mellkasokból, tompán reccsentek a szétloccsanó koponyák és zengve őrlődött a páncél, a vas, a hús, a csont...

Fent egy lenhajú, nyurga suhanc kezében verőpálcák vergődtek a dob bőrén. A dob pergett, morajlott, dübörgött... A szekér minden billenésére a benneülők egyszerre ütemesen dőltek jobbra vagy balra, mint tapasztalt hajósok. A szekér mögött lázadó zsoltár harsogott, ordított a düh és tömören zúdult előre a szürke cséphadarósok poros tömege.

Maxim látta, amint a szétzúzott nemesi bandériumok, mint tarka virágszirmok, sodródnak lefelé a paraszti had fakó hullámában. A harc mámora, mint szilaj dallam, zúgott a mellében. A láncbuzogány halálos kört kanyarintott a levegőben, azután belevágott a harcosok sorába. Leszaggatott vaslemezek, ruhadarabok, tört fegyverek repültek... A parasztok a szekér szélén áthajolva zúdították le cséphadaróik ütését... A szekerek összeértek, egyetlen dübörgő, fakó hullámmá egyesültek és a hadsorok szétmállottak rohamuk alatt.

A páncélos tömeg hátrahökölt, azután visszazúdult a zsoldosok alabárdos soraira. Az acélgyűrű szétszakadozott. Ívdarabjai, a roham vad ütésétől leválasztott csoportok, mint apró szilánkok, mállottak le róla. A parasztok a győzelem mámorától elbódulva, vad révületben öltek. A szekerek rést vágtak az alabárdosok tömör során, az óriás lándzsák rugalmasan összehúzódó acélfala szétszakadt. A hadsorok gépies rendjét összezúzta a lejtőről lezúduló tömegek súlya... A rés növekedett. A cséphadaró ütése oldalt és hátulról érte a katonákat. A parasztok nagy ugrásokkal zúdultak újabb és újabb hullámban a domb tetejéről.

— Árulj pokol! — dübörgött, mint a visszhang, most már a rongyosok ajkáról, az ellenség jelszava. A szilaj lendület ereje mindent elsodort. A zsoldosok fegyvereiket elhajigálva menekültek, a lovagok ledobták a páncélt, a nemesek kardjaikat, de a parasztok mezítelen lába gyorsabban járt, mint a katona csizmája, a nemes saruja. A halál roppant fekete szekere vágtatott a nyomukban és a cséphadaró táncolt a széthasadó koponyákon.

A menekülők csapatában a tömegek csordarémülete gyúlt... Ledobálva ruháikat, babonás irtózattal iramodtak valahová előre... Mögöttük tompán dobbantak a napszítta rögön a mezítelen lábak. Tarlótól cserzett talpak surrogtak a magas fűben, a földrezuhant zászlók selymén és ércesen csendültek a cséphadarótörte fegyverek, kerék alatt szétreccsent pajzsok, kaszanyél-lyukasztotta vértek halmazán...

*

Nagy Antal érezte, hogy lába alatt megrezdül a domboldal. Megtorpant és föltekintett. A szekér a legázoltak hulláin billegve ott tornyosult előtte. Fent a fekete posztóval bevont deszkákon ölestermetű, kormos kovácslegény állott. Bozontos haja lobogott a szélben. Kezében mázsás kalapács zúdult a szembemeredő lándzsarudakra.

A vén katona lassan lépett oldalt. Feje fölé kapta háromszögalakú pajzsát, melyen furcsa vasvirágok nyíltak és aranyos fénnyel csillogott a tömör, hatalmas rézvédőlemez... Törökösen görbe kardját szinte hanyagul, várakozó mozdulatokkal lóbálta jobbkezében. Hallotta, amint a lándzsarudak reccsenve töredeznek a kalapács alatt...

A kalapács fekete vasa lezúdult rá. A pajzs darabokra hullott. A tömör vasvirágokat összegyúrta valami féktelen erő. A vastag bőrrel bevont deszkák recsegő szilánkokká válva repültek szerteszéjjel. A hatalmas rézlemez úgy hajlott össze, mint a pergamenpapiros. Ha a vén katona nem ereszti el ösztönös mozdulattal idejekorán a pajzs fogóját, kezét letépik a szerterepülő szilánkok. Sárgás arcán néhány apró vércsepp bukkant fel.

A szekér tengelyéből kiálló kasza görbe pengéje ott piroslott előtte. Ismét oldaltlépett, aztán előrerontott. Egy nyurga, piszeorrú legény, idomtalan, húsvörös kezében lánc-

buzogányt forgatva csapott feléje... Lehajolt. Kiegyenesedett. Görbe kardja vágásra lendült...

Halkan felkiáltott. A mögötte eldübörgő szekér kaszájának hegye a térdét érte... A vén katona úgy zuhant a felgomolygó porfellegbe, mintha hirtelen mélység nyílt volna alatta.

Helmut, aki utánarohant, visszaugrott. A porfelleg mindent elborított...

A föld remegett a lába alatt. A porfelleg, mint a megnyílt pokol füstje, sűrűn gomolygott s a szekereken tántorgó, ordító parasztok sátáni üvöltéssel csépeltek maguk körül.

Helmut hirtelen egyedül maradt. A szekerek elzúgó csapata mögött fakó emberhullám áradt. A parasztok szilaj, dühtől eltorzult, poros arccal, magasra emelve a zörgő csép-hadarót, meg-megcsúszva a lejtőn, óriási ugrásokkal rohantak előre a porfellegek kavargásában...

Helmut agyában a lovagi kódex idézetei, imádságfoszlányok és varázsigék bukkantak fel. Valami összeomlott körülötte, valami szétmállott a szekérzörgésben. Nem rémület, hanem a csodálkozás volt az, ami megtorpasztotta lépteit. Gépiesen ismételve a védekezés betanult mozdulatait, ferdén maga elé kapta a pajzsát. Egy nyárshegy végigkarmolta a pajzsán szétfutó érclevelekét... Helmut ösztönösen arra sujtott kardjával, de a támadó tovatűnt a porban.

A fakó fellegből kibukkanó parasztok nem bírtak megállni... Helmut ösztönösen tért ki a feléjecsapódó, futtában adott ütések elől.

Nem hátrált. A lovagi becsület hősi parancsa, az apródnevelés százszor szentnek tartott, vérrévált szabályai nem ismerték a menekülést. Szabályos vívóállásban, ballábát térdben behajlítva, úgy tartotta a pajzsot, hogy az ütés ferdeszög alatt érje. Szúrt és vágott a porfellegben... Valahol előtte az oszladozó porból kibukkant a domb teteje. Lent tomboló harc érces zúgása és az egymást öldöklő tömegek csataordítása dörgött. Odébb a síkságon tarka, széthulló csoportok futottak. Balra, még távolabb, ahol a lovashad óriási társzekerei állottak, füst gomolygott és apró, szürke alakok nyüzsögtek. Helmut roppant, egyre szélesedő gyürü közepén állott.

Tarka asszonycsapat rohant elő. Helmut csodálkozva nézett rájuk. Az asszonyok rikoltozva vették körül.

— Anyátlan csirke! — nevetett egy vörösarcú, kerekcsípőjű, vastaglábú menyecske. — Hát a kotlós hol van?

— Add csak ide azt a kardot, fiam!... — hangzott gögösen, győztesen, de anyás fölénnyel. — Nem való gyerek kezébe a kés.

Érdes, erős kéz nyúlt feléje. Helmut érezte, hogy vállaiban embertelen fáradtság sajog. Leeresztette kardját és sóhajtott.

— Szomjas vagyok... — suttogta rekedten és amikor az erős, érdes ujjak kiszedték kezéből a kardot, behúnyta a szemét.

*

Az alacsony magaslat alatt, kettéválva, mint a patak, ha szikla akad útjába, áradt a futók tömege...

A püspök hátradőlt hordszékében. Tekintete a távolba meredt. Arcán nem rezdült rémület és csak amikor a hordszék támláján fekvő ujjain szikrát vetettek a gyűrűk, látszott, hogy remeg a keze.

A herceg a látványtól elbódulva topogott mellette:

— A lovamat! A lovamat! — kiáltozott sírósan elcsukló hangon. Néha nekieredt, hogy a menekülők közé vesse magát. De a futók között cséphadarók őrölték a koponyákat. A parasztok üvöltő falkákban keveredtek a menekülők babonás félelemtől bódult nyájába...

A herceg visszariadt. Talán nem akart hinni a szemének, talán bénító félelem rogyasztotta térdét. Nem tudott futni.

— Az ég szerelmére! A lovamat! A lovamat!...

A testörök díszes csoportját, mint tarka lepkerajt, riasztotta el a domb aljáról a rémület vihara. A dombról látszott, amint néhány harcos át akart törni feléje az emberhullámokon... Hat-nyolc poros, ordító cséphadarós kivált a tolakodó tömegből és a hordszék felé futott...

A herceg széles, húsos arcán halotti sáppadtság terjengett. Megfordult. Halkan nyöszörögve csúszkált le az alacsony dombról. Hirtelen reszkető kézzel gombolta le aranyos ruháját. Ledobta saruját. Belemarkolt a porba és vicsorogva dörzsölte be verejtékező arcát.

Úgy hallotta, hogy valaki lépdel mögötte. Hátán hűvös fuvallat futott végig. A lépések közeledtek... Térdében újra terjengett a bénító rémület. Megállott s összekulcsolva mellén a kezét, körülpillantott. Szálas, nagymellű parasztasszony

állott mögötte. Kezében cséphadaró zörgött. Vastag rongyokba bugyolált lábával lassan kacsázva lépett.

A herceg a melléhez szorította a kezét, megborzongott. Félmeztelenül úgy állott a forró napsütésben, mint fázékony fürdőző a folyóparton.

Lent üvöltött a harc és halomra hullottak a menekülők.

A herceg látta, amint az asszony árnyéka eléje vetődik. Ajka remegett:

— Szegény... nagyon szegény ember vagyok..: — dadogta. Széttárta kezét. Az asszony nagy, szürke szemében a harc fáradtsága, a győzelem gőgje látszott.

— Oda menj! — intett hátra és lassan terelte maga előtt a remegő, rövidlábú embert, mint pásztorok az elkóborolt jószágot...

...A görbehátú, hegyesorrú diák odalépett a hordszékhez. A többiek mögötte csoportosultak. A püspök tágranyitott szemmel nézett rájuk. Ajkáról suttogás szállott:

— Vétkeztem az Úr ellen és méltó vagyok az ítéletre.. Szétszórta az én hadamat, mint polyvát a szélben, mert méltó vagyok az ítéletre... Örvend az én ellenségem és készül az ítéletre...

Vaclav Hrubi, a diák, előrelépett. Görbe háta kiegyenesedett.

— Tu es episcopus Piligrimus? (Te vagy Pilgrim püspök?) — Ego sum. — (Én vagyok.)

A kardpenge zizzenve csapott rá a hordszék támláján pihenő keskeny, fehér kézre. A gyűrűs ujjak csillanva hullottak a földre... A püspök feje hátrahanyatlott, arca mozdulatlan volt, ajka zárva maradt. Másik kezével úgy szorította a nyakán függő hatalmas aranyfeszületet, mint vízbefuló a mentőkötelet.

Vaclav Hrubi félrerántotta a hordszék vértől nedves függönyét:

— Vae victis! Recipe ferrum! (— Jaj a legyőzötteknek! Fogadd a vasat!)

A penge hegye csengve torpant meg a hatalmas aranyfeszületen, ívbe görbült, aztán elmerült a villogó, aranyos ruhák között. A tömeg örvényt vetett. Féltucat cséphadaró zúdult az aranyozott deszkákra, a bársonyfüggönyre, a haldokló némán oldalt hanyatló testére... A hordszék felborult,

XXIII.

— ... Százfejű sárkány az elnyomás! — Jan Selivszki hangjában kardpengék csendültek, zúgott a láncbuzogány és harciszekerek dörgése morajlott. — És bizony, ha nem sujt le százegyedszer is az igazság botja, akkor máglyák gyúlnak szerteszéjjel és ti égtek rajta! Bitófák erdeje emelkedik és ti függtök rajta! Vérpad épül és a ti fejetekre sujt le a hóhér bárdja!

A katonák kopott csoportjában a szószék alatt kiáltás hangzott:

— Nem mer elénk állani senki sem az utcán! Reszketnek a gazdagok!

Selivszki széles száján gúny játszott:

— Nem szállnak harcba, mégis övék az ország! A vagyon! A hatalom! Hány mesterlegény, paraszt, szolga vagy diák kiált felétek a városháza pincebörtönéből! Hányan tünnek el nyomtalanul azok közül, akik a máglyán kigyúlt igazságot hirdetik! Hány új akasztott táncol a szélben az óriási bitófán?! Nem tűrjük tovább! Táruljanak fel a börtönök kapui!

A mesterlegények piszkosruhás tömegéből öklök emelkedtek:

— Szólj: ki az ellenség? Mutass rá!

Selivszki a templom kijárata felé nyujtotta hosszú karját:

— Csupa gazdag ül a városi tanácsban. Atyamesterek! Nagy műhelyek gazdái! Soktárszekeres kereskedők.

A tömeg felett ordítás harsogott. Selivszki hangja egy pillanatra elveszett a zajban. Magasra emelte öklét és lesujtott a szószék szélére. A tömeg megértette a jelt. Ezernyi kar nyúlt feléje.

— Vezess! Gyerünk a városháza felé!

— Le a börtönökkel!

Nyurga alakja a vállak hullámán úszott a templom kapujáig. Lekapta kopasz, nagyhomlokú fejét, hogy bele ne üsse a kapu felett elnyúló kőgerendába és újra előre mutatott:

— A városháza elé!

Kint nyár forrt. A szük utca túlsó végén néhány katona bukkant fel. Ezernyi torokból dörgött az ordítás:

— Le a börtönökkel!

Selivszki egyedül ment a tömeg élén.

A városháza keskeny erkélyén néhány alabárdos látszott. Selivszki odalépett a kapuhoz. Széles tenyere rácsapott a vastag, vasalt deszkákra. Hangja élesen elvékonyodva csapott fel:

— Nyissátok ki!

A városháza erkélyén a zsoldosok kicsiny csoportjából testes, zöld posztóruhás férfi tolakodott előre. Úgy tárta szét karjait, mintha áldást osztana. Egy pillanatra csend lett.

— Tisztelt egybegyültek! A városi tanács... a legnagyobb megértéssel és jóakarattal... mindent megtesz... hogy az ártatlanok minél hamarább kiszabaduljanak... — Túlerősen kezdte a beszédet és egyszerre elcsuklott.

— Le a börtönökkel! — harsogott lentről. — Nyissátok ki a kaput!

Az erkélyen álló szónok karjával hadonászva kiabált valamit. Lent fölforrt a tömegdüh...

Valahonnan fentről, a városháza tetejéről szegletes, hegyes cserép röppent. Selivszki hirtelen ütést érzett. Hátratántorodott. Egy pillanatig úgy látta, hogy a városháza tömör épülete elmerül valami felgomolygó ködben. Fülében siketen zúgott tízezrek dühordítása. Kiegyenesedett. Lassan megtörülte vérző, tar koponyáját és a kapu felé mutatott...

Féltucat balta tépte a deszkát, féltucat vasrúd feszült alája. A zárra kalapácsok zuhogtak...

Bent a széles, hosszú asztal mellett, a magas támlásszékeken díszesruhás emberek ültek. Mindnyájan sápadtak voltak, mint a falakon lógó képeken hallgató elődjeik.

— A tanácstagok nincsenek jelen teljes számban... tehát a tanács határozatképtelen... — Az erélyesarcú tanácsos idegeskedő mozdulattal vállatvont. — Nem értem, nem értem. A jog az igazság...

— Olyan megoldásra van szükség, amely részben megóvja a tekintélyesebb polgárok vagyonát, de ugyanakkor méltányos módon csillapítja a nyomort is... Részemről mindig barátja voltam a szegény népnek. Az én műhelyemben például mesterlegényeim valóban atyai gondoskodásban részesülnek... — Egy alacsony, kopasz, vastagnyakú tanácsos, lassan mozgatva széles, vastag száját, úgy hajolt előre, mintha siketnémáknak beszélne.

— Menjen ki valaki az erkélyre és magyarázza meg az összegyűlteknek, hogy a bíróságok a legméltányosabb eljárást tanúsítják mindenkivel szemben... — emelkedett fel az asztal végén egy középtermetű, nagyhomlokú, kefebajuszos férfi. Néha megállott beszédében, halkan szipogott széles, előrenyúló orrával. — A városi tanács mindig kimutatta feltétlen jóakaratát a polgárság iránt... Részemről készen vagyok arra, hogy a legközelebbi ülésen javaslatot tegyek, miszerint az olyan foglyok, akiket a bíróság gondos és lelkiismeretes vizsgálat után nem talál bűnösöknek, azonnal nyerjék vissza szabadságukat, mihelyt annak a veszélye megszűnik, hogy a szabadonbocsátottak ismét áldozataivá válnak a sátáni izgatóknak.

A folyosó végén fegyver csörrent. Ezrek lépte döngött. Az épület összerázkódott. Fenn a falon megbillentek a fakóarcú képek. A tanácsterem ajtaja beszakadt.

Az asztal zörögve csúszott odébb a betóduló tömeg fakó árjában. Száz és száz kar nyúlt a bársonyszékekről felugráló tanácsosok felé.

— A jog! Az igazság! A törvény!... — kiáltozott az alacsony, hegyesorrú tanácsnok. Erélyes arca sárgás-szürke lett.

Apró alakja nekizúdult az ablaknak, azután rámadarabokat sodorva magával, eltünt az erkély szélén túl.

— Emberek! Az én mesterlegényeim... Én tizenkét évig szenvedtem, míg műhelyem lett! Én...

A kopasz, rövidlábú emberke vadul kapálódzott. Széles szája eltorzult az ordítástól. Furcsán forgott a beléje kapaszkodó karok között. Fejét belevágta az ablak felső szélébe... Egyszerre elnémult és kirepült az utcára.

— Mindent teljesítünk! Mindent... Csak...

A kefebajszú férfit székestől kapta fel a karok megelevenedő erdeje. Apró, fekete szemében vad méltatlankodás volt. Széles, előrenyúló orrával riadtan szipogott. Ordítva hánykolódott az erkélyre kisodródó székben... A szék nekivágódott az erkély szélének. Az egyik lába levált. A tanácsos bukfencet vetve zuhant le...

Bent a teremben kacagva ölt a harc mámorában nevető tömeg. Hosszúpalástos testek repültek ki az ablakon. Halálsikoly szállott a levegőben. Lent győzelem harsogott ezrek

ajkáról. A városháza pincebörtönének leszaggatott rácsa mögül rongyos foglyok másztak elő.

Selivszki kilépett az erkélyre. Hangja végigdübörgött a téren:

— Ki ne engedjétek kezetekből a győzelmetadó fegyvert! Ne higgyetek ékes szónak, durva fenyegetésnek, mert bizony a fegyver védi meg az elnyomottak igazságát és nem értenek meg az elnyomók más beszédet, mint a kardpengék csengését... Vigyázzatok! Legyetek erősek, mert az erőseké a győzelem... — Tudta, hogy bent a tanácsteremben, a háta mögött, munka szennyétől piszkos mesterlegények ülnek a bársonyszékekben, a hosszú tanácsasztal mellett, hogy lent új igazságot vár a tömeg, hogy a leszakadt rácsok mögül előjöttek a foglyok és ha csak néhány órára is, de mégis... üres a börtön... Hangja el-elfulladt a nagy örömtől. Tar koponyáján a cserépsúrolta seb terpeszkedett, mint furcsa jel. Ajkáról a lázadás szikrái kavarogtak.

A tér végén sűrű, tömött sorokban menetelő hadoszlop bukkant fel. Az utcát eltorlaszoló tömeg lassan húzódott vissza előttük...

Egyszerre kopottruhás, őszbajuszos katona vált ki a hátrariadó sokaságból. Félszemén fekete kötés sötétlett. Ezernyi tekintet fordult feléje. A katona felemelte a kezét és kiáltott valamit. A tömegből vagy félszáz ember ugrott ki. Az utcán keresztbe, háztól házig súlyos, rozsdás lánc feszült. Fent a háztetőn ijjászok, parittyás mesterlegények bukkantak ki a hegyestetejű padlásablakokból.

A félszemű újra intett. A tömeg hullámzó mozgással sűrű sorokat alkotott.

— Ki ez a varázsló? — hallatszott a tanácsterem ablakából az ámulat.

Selivszki megfordult. Arcán meghatódás és öröm látszott:

— Jan Zsiska! — Hangja élesen csapott a harcelőtti csendbe. A félszemű úgy sandított felfelé, mint a vadászsólyom, ha félrecsúszik a fejét takaró sapka.

— Jan Zsiska... — mordult fel az ablakokból a felismerés.

Lent megtorpant a zsoldosok sűrű sora. A helyzet láthatóan megváltozott. A félszemű parancsokat kiáltozva integetett. Azok, akiknek jobb fegyverzetük volt, mohón tola-

kodtak az első sorokba. Fent a városháza tetején már zörgött a legények érdes markában a leszaggatott cserép.

A zsoldosok hadoszlopa megmozdult és lassan húzódott vissza. A tömeg megrezzent. Néhányan a lánc alatt átbújva, tolakodtak a zsoldosok után.

A félszemű intett. A sokaság visszahúzódott. Csend támadt. Bent a tanácsteremben furcsa beszédek zendültek a boltívek alatt. Széles, érdes tenyerek csapódtak a tanácsasztal drága fájára. Kint az utcán ezernyi tekintet szegeződött a félszemű alakjára és neve újra meg újra átcikázott ezrek ajakán.

Néhányan gyors mozdulatokkal erősítették meg a torlasznak szánt, keresztbefutó vasláncokat.

XXIV.

... Ott, ahol Trocnov alacsony faviskói felé kanyarodott el a keskeny, fűvel benőtt, parasztszekér-járta út, óriás tölgy emelkedik. Roppant ágain milliónyi levél remeg a fény után. Büszke feje felett fellegek márványa tornyosul. Ha felzúg a hegyek felől suhanó szél, hullámzó, morajló dallam zeng az ágak között. Az élet fénye, az erő csodás pompája, a komor méltóság, a fenség, a szétnyíló és magasbaszökő vonalak harmóniája egyesül törzse oszlopában, az ágak ölelő kitárulásában, a levelek szárnyas röppenésében. Száz madár lakik lombozata alatt. Száz dal zeng, hullámzik a trilla, csipogás berzenkedik, füttyen az irígység, élet kél a szélben hullámzó ágon épülő pelyhes fészekben.

Él az óriás tölgy. Él és harcol. Bíborba borul a roppant lombsátor, ha előlép az északi hegyek mögül az ősz. Rőt fellegként gomolyognak a lefelé szálló levelek. Ha őszi alkony dereng, lilás ködök függnek magasba nyúló ágain. Csend van. Csodás őszi csend. Csak a muló eső cseppjei hullanak levélről levélre. Úgy bukkan ki a lehulló lomblepel alól az ágak fekete izma, mint a harcos karja, ha felgyürkőzve harcra készülődik az ellenség ellen ...

És az ellenség eljön. Hósörényes fellegparipa vágtat neki a küzdelemre vetkőzött óriásnak. Jégmarokkal tépi törzse oszlopát, remegő gallyait. Recsegve küzd az óriás tölgy.

Küzd és győz. Úgy teríti magára a tél királyi hermelinjét, mint győztes, kopott lázadó a zsákmányolt fejedelmi palástot. Milliónyi gyémánttal ékesíti magát. Vakító fényköd gomolyog körülötte és tüsszögve törülgeti szipogó, piros orrát a ragyogásba belevakult, kopott csavargó, ha feltekint a tél bódult pompájában magasba emelkedő óriásra.

Olyan a hatalmas tölgy, mint a szilaj szerető: ha tavasz harsan a déli dombok felől, nekivetkőzik az életadás csodás ölelésének és milliónyi rügy bomlik ki ágain, mint férfi agyában a szerelemből sarjadt tarka gondolatok. Ha elvágtatnak felette a tavaszi szelek, meghajol, megrázza téltől dermedt testét és ujjongó dalt búg a mindig győztes életről.

Évszakok siklanak körülötte örök táncban, mint ködruhás lányok, akikről annyi népmese suttog...

Évek mennek el mellette, mint munkába sietó komoly férfiak...

Komor évszázadok pihennek meg árnyékában, aztán tovalépkednek, lassan, hangtalanul, mint az elmúlás boszorkányszombatjára sietó feketekendős, hajlotthátú vénasszonyok...

A földből kelt erő jelképe a trocnovi óriás tölgy. Egy nép életerejének virágzó, növekvő jelképe. Villám tűzkorbácsa vágott izmos törzsére, lángok lobbantak ágain, viharok úri gőgje zúdult égbenyúló tetejére... A tölgyóriás él és új ágat hajt.

...Egyszer nyár volt. Odébb a mezőn aratók dolgoztak és egy asszony ebédet vitt szépenfonott kosarában. Talán rosszul lépett a hegyes göröngyön, talán már túlközel volt a szülés pillanata. Ott tört rá az életadás fájdalma a roppant tölgy tövében. Az aratók már akkor értek oda, amikor a tavalyi levelek barnásszínű szőnyegén egy újszülött sivalkodott...

Később, amikor az újszülöttből férfi vált, amikor alakja túlemelkedett a hétköznapokon és a mondák köde fedte be alakját, a nép arról szólott, hogy a trocnovi óriás tölgy ereje szállott beléje.

...Így született a nagy középkori forradalom vezére: Jan Zsiska. Lassan vált kardot forgató szilaj legényből a harc művészévé. Hosszú évtizedek múltak el, az öregkor ezüstje csillant lehajló bajuszában, sűrű hajában, mire meg-

értette, hogy kontár az a zsoldos, aki nem szolgálja az elnyomottak igazságát.

Amikor 1410-ben a német lovagrend soha nem látott erővel tört keletre, hogy szolgaságba hajtsa a lengyeleket, litvánokat és nyugati oroszokat, Zsiska kicsiny hadával csatlakozott az egyesült szláv sereghez.

Keletporoszországban, Tannenbergnél csaptak össze a síkság bunkósbottal hadakozó parasztjai a német lovagok páncélos, lovas csatarendjével. Sokáig tombolt a harc a vértől zavarossá vált apró tavak körül. Sok halott hevert a magas, smaragdszínű fűben, a zúgó nádasok körül, sokan tüntek el a mocsarak mélyén. A szlávok kelepcébe csalták az előretörő lovagokat. A bunkósbot összetörte a címeres pajzsot. A szélesszügyű német lovak belesüppedtek a mocsár mohó iszapjába. Aztán ordítva áradt előre a nádasok mélyében meghúzódó szláv had és a kör bezárult. Jan Zsiska odavágtatott, ahol a körön kívül maradt knechtek, lovagi csatlósok, lovászok menekültek. Fölcsapta a sisakja rostélyát. Előrehajolt a vágtatás lendületében. Hirtelen feljajdulva megingott nyergében. A hullámzó, tavasziasan virágzó zöld nádasok, a kéken csillanó apró tavak, a magas, izzóan zöld fű, a halvány égbolton lebegő fellegek eltüntek a fájdalom fekete függönye mögött...

Arcához emelte kintól reszkető kezét. Jobb szeme helyén nyálkás folyadékot öntő seb tátongott. A nyíl hegye lekarmolta sűrű szemöldökét és a bőr lucskos darabokban csüngött a kihúnyt szemüregből...

Akkor került a fekete kötés Jan Zsiska sólyomarcára. Amikor a kínok tüzes sisakja borult őszülő fejére, amikor hónapokig hevert sátrában, agyában lassan-lassan kivirágzott az új, a láthatatlan igazság vágya. Félvakon találta meg azt, amit hiába keresett Európa összes csataterein, ami nem zendült fel eddig az összerohanó hadsorok csatazajában. Szolgálni akarta a gyengéket, az elnyomottakat.

...A lovagok dísze-virága elhullott a tannenbergi csatában. A nagy keleti hadjárat megtorpant. A hódítók erejüket vesztve húzódtak vissza. Egész Európa megtanulta akkor a félszemű nevét. Prágában akkor már morajlott a közelgő vihar és Jan Zsiska ott hallgatta a Betlehem-kápolnában a dörgő tételeket. Azután fellobbant a Rajna-parton

Husz máglyája és a mesterlegények, a szolgák, a kopott dolgozók szemben állottak a prágai utcákon a gazdag műhelytulajdonosok, soktárszekeres kereskedők, céhmesterek zsoldosaival. Jan Zsiska egyszer csak ott találta magát a prágai szegény nép élén. Amikor erődökké váltak a házak és egyre hevesebben tombolt a harc a városházáért, a királyi palotáért és más fontos épületekért, a vezetés szinte magától értődően siklott át a legtehetségesebb, a leggyakorlottabb vezető kezébe. De valahányszor lanyhult a harc, valahányszor kihúnyt a fáklya és ernyedten ereszkedett le a kard a fáradt kezekben, mindjárt jelentkeztek az intrika nagymesterei. Zsiska hatalma ilyenkor mindig csökkent.

Kint az országban itt-ott kigyúlt a parasztháború és Jan Zsiska szinte ösztönösen húzódott ki Prágából néhány izgága lázító, hivatásos forradalmár és becsvágyó elégedetlen kíséretében. Hromatka, a sánta harangozó, elfoglalta a Tábor hegyén épült erődítményt s ekkor ez lett a huszíták forradalmi csoportjainak igazi központja. Amikor Hromatkát elfogta és máglyán égette el az ellenség, Zsiska áttörve Schvanbergi Bohuszláv, Ulrich von Rosenberg és más főurak hadát, maga is a táborhegyi várba húzódott.

Tábor hegyén elöször nagyon kevés volt a hivatásos katona. Az itt összegyűlt hatalmas tömeg parasztokból, mesteremberekből állott, akik megszokták az éhséget, szomjúságot. Tudtak kaszával, baltával bánni, lovat hajtani, szekeret vezetni. Ezeket a tulajdonságokat használta fel Zsiska, amikor erős harci szekereket ácsoltatott s megrakta ágyúkkal, kaszás, baltás, cséphadarós gyalogosokkal. Hadviselésében szokatlanul nagy szerep jutott a tüzérségnek. Tüzérei a szekéren fölszerelt ágyúkból néha közvetlen közelről tüzeltek a támadó ellenségre. Ezeken a hatamas deszkákból összeácsolt szekereken indult harcba a huszita had. Minden szekérbe négy ló volt befogva. Ha kellett, a szekereket védelemre is fölhasználták. Körbe, félkörbe vagy más alakban állították fel és összeláncolták. A közöket, a kerekek alatti részt vastag deszkával védve, így tömör, szilárd fal keletkezett, amelyen megtört a lovagok vad rohama vagy a keresztes vitézek tömegtámadása. Ha az ellenség hadereje összezavarodott az ostromharc kavargásában, a szekérvár egyszerre megnyílt és a cséphadarót, láncbuzogányt forgató paraszthad irtózatos ordítással rontott ki a megzavarodott ellenségre. Ez a váratlan

roham szinte minden esetben elsodorta az ellenséges hadiseregét.

Néha nem várták be az ellenség támadását, hanem négyes sorokban felállított szekereiken rárontottak, elvágták a sereg egy részét, páratlan gyorsasággal és pontossággal végrehajtott hadászati mozdulattal bekerítették az elvágott csapatokat. A szekerek körébe szorult ellenség ilyenkor halomra hullott a láncbuzogány és a cséphadaró csapásai alatt, míg a kívülrekedt seregrész hiába ostromolta a tüzetokádó ágyúkkal, íjjászokkal, parittyásokkal zsúfolt szekérvárat. A hadmozdulatok pontossága, elsősorban a kocsivezető ügyességétől függött. A félszemű állandóan kemény hadgyakorlatokat tartott és külön iskolát létesített a kocsihajtók részére. Hadvezérei: Hvala Rzsepicki, Huszi Miklós, Ladvenkó, Vitovec, Jiszkra és mások mesterei lettek a gyors hadászatnak az ő iskolájában.

A huszita mozgalom polgári-nemesi csoportja, a prágai gazdagok és a velük szemben álló táboriták között Jan Zsiska jelentette azt az erőt, amely válságos időben összefogta szinte az egész cseh népet. A félszemű szenvedélyesen gyűlölte a németeket, őket tekintette hazája főellenségének és talán ez volt az oka annak, hogy irgalmatlanul lesujtott azokra, akiktől népének harci egységét féltette.

Amikor nyilvánvalóvá lett, hogy Zsigmond német és magyar király megindult hadával, hogy kiirtsa cseh földről Husz János követőit, Prága gazdag polgársága a pusztulástól félve, követeket küldött elébe. A megrémült követek térdenállva könyörögtek a királynak, hogy kímélje a százтornyú aranyos Prágát, ígéretet tettek, hogy maguk romboljak le a város falait és tárt karokkal várják őt. Zsigmond azonban feltétlen meghódolást követelt.

A prágaiak ebből láthatták, hogy nincs számukra irgalom és az egész cseh néphez fordultak segítségért. Elsőnek Tábor várából jött a válasz: Jan Zsiska többezer táborita élén megindult a főváros felé. Zsigmond tudomást szerzett erről és hadvezérét, Ozorai Pipót tízezer lovassal a táboriták elé küldte, de Jan Zsiska áttört rajtuk és bevonult Prágába. A pápa, hogy a küzdelem sikerét biztosítsa, keresztes hadjáratra hívta az összes keresztény népeket az eretnekek ellen és így a király táborába mind a négy világtájról özönlöttek a hadak. A cseh-morva főnemesség, a csehországi katoliku-

sok nagy része, a városok gazdag német polgársága, aztán magyarok, rutének, lengyelek, sziléziaiak, osztrákok, bajorok, svábok, brabantiak, hollandusok, svájciak, franciák, angolok, spanyolok, olaszok és svédek csatlakoztak a király hadához.

•

A jasenyicai parasztok táborába is megérkezett a prágaiak segítségkérése. Prokop, Jurij Borecki és Maxim rögtön elindultak a főváros előtt tartott tanácskozásra. Borivoj és még néhányan pár nappal később indultak utánuk. Olena az asszonyokkal maradt. Úgy volt, hogy egy héttel a vezetők után az egész sereg útra kél. De a paraszthad lomhán hevert a síkon. Már közel volt az aratás ideje és a parasztok csoportokban hagyták ott a tábort, hogy mezei munkára menjenek. A vezetők közül akadt, aki vissza akarta tartani a szétszéledőket, de a kalászból kihulló mag látása jobban megbomlasztotta a fegyelmet. mint az ellenség kardja.

Ki szekéren, ki gyalogosan, lopva sietett vissza falujába.

— Miénk a föld! Magunknak aratunk rajta... — hangzott itt is, ott is. A vezetők heves tiltakozó szavára a férfiak lesütött szemmel hallgattak, az asszonyok éneklő hangon sopánkodtak. Az aratás ott izzott a levegőben és az emberek engedelmeskedve a bennük felmorajló ösztönnek, úgy néztek vissza a kéklő hegyek, a termékeny völgyek irányába, mint a vándormadarak, melyeket legyőzhetetlen ösztön kerget hazájukba a tavasz első jelére.

XXV.

Forró, viharelőtti napsütés ömlött a magasból. Balról nehéz, acélszínű fellegek gyülekeztek a látóhatár szélén, jobbra a prágai templomok száz tornya csillogott, sötétlett a város falainak sokszöge és néha-néha vakítóan csillant a hidak alatt elfutó folyó. Az emberek ülve vagy állva szorongtak az alacsony domb tetején. Az alacsony széken ülő őszbajuszos, sólyomarcú férfi megszokott fölösleges mozdulatával igazgatta szemén a fekete kötést. Mögötte ölestermetű, bőrpáncélos köznemes vitézek állottak vállra vetett harci szekercével.

A testes, duzzadt vörösarcú Mathias Thurner már hosszú idő óta beszélt és a félszemű csontos arcán néha undorral vegyes ámulat látszott. Thurner újra meg újra végigtörölte bőségesen izzadó tojásalakú, kopasz fejét és tovább folytatta végtelenbe nyúló szónoklatát:

— ... Nem tűrhetjük, hogy amikor végveszélyben forog a város, amikor mindnyájan fegyvert fogtunk, hogy megvédjük házunkat, vagyonunkat, akadjanak, akik engedetlenségre ingerlik a mesterlegényeket gazdáik ellen. Megbízható híreket kaptunk, hogy sok lázadó jött vidékről, sok lelkiismeretlen izgató bódítja a józan, engedelmes jámborok fejét. Mi pénzünket, vagyonunkat áldozzuk a legszentebb isteni igazságokért! Mi elsőnek tiltakoztunk Zsigmond német és magyar királynál, amikor megsértette országunk szabadságát... Sujtson le hát cseh népünk az izgatókra... — Ajkáról néha cifra latin idézetek folytak. Jobbról, ahol a kereskedők, a nagy műhelyek tulajdonosai és a céhek atyamesterei állottak, haragos kiáltások csapkodtak. A tömeg fegyvereire támaszkodva hallgatott. Balról, a bocskoros parasztok sorából féltucat ember tolakodott elő. Az egyikük, szélesvállú, szürkecsuhás szökött barátféle, végigsimította rövidrevágott haját:

— Mi is azért jöttünk ide, hogy harcoljunk... De lehet-e harcolni, amíg telt kamráját őrzi a közöny és éhség gyengíti a harcolók karját? Mi azt mondjuk: piszkosak a műhelyek, sok a tetű a legények fekvőhelyén. Azt mondjuk: adjatok új szalmát a mesterlegények ágyára, adjatok helyet palotáitokban a menekülteknek, akik ezerszámra hálnak a hideg utcán! Akinek üres a gyomra, az...

A kereskedők csoportjából düh hördült:

— Nem a falánk gyomorért harcolunk, hanem a láthatatlan lelkünkért!

— Mulandó földi javakról beszélsz, amikor a hit szent ügye forog kockán?! — kiáltott egy testes, kerekképű atyamester olyan hangon, mintha verset szavalna.

A szürkecsuhás szegletes arcán vidám gúny ömlött:

— Telt kamra mellett kivirul a lélek... De a nyomor pinceodujában bizony elhal a test is.

A gazdagok csoportja felmordult:

— Nem csodálatos-e, hogy mindig a léhűtők, a csavargók jajgatnak a munka miatt? Bezzeg a józan, derék mes-

terlegények dolgoznak! Akinek tiszta a természete, annak akkor sem tetves az ágya, ha a padlón hál! — kiabált Prchala, az ezüstmívesek céhmestere. Csontos arcáról eltünt a szokott álmos, ábrándos kifejezés. Nagy kezével élénken hadonászott.

A félszemű lassan fölnézett. Tekintete élesen siklott a szürkecsuhás szegletes arcvonásain. Lassan kardjára tette kezét és úgy támaszkodott rá, mint egy sétabotra. Hosszú, lehajló, ősz bajusza alól lassan, ércesen hullott a szó:

— Kevesen vagyunk és sok az ellenség...!

A tömeg fölfigyelt. Akik eddig ülve bóbiskoltak a napsütésben, most egyszerre fölemelkedtek és nyakukat nyújtogatva bámultak előre. A félszemű még mindig a szürkecsuhást nézte:

— Aki megbontja csatasorunkat, ha angyalok nyelvén szól is, áruló... És bizony lesújt arra az én kardom!

— Mióta véded a gazdagok kamráját, Jan Zsiska? — csapott feléje egy zengő hang.

A szürkecsuhás mögül magas, sápadt, keskenyarcú férfi lépett elő. Csend támadt. Az acélszínű fellegek, mint rohamozó óriási szekerek, közeledtek a nap felé.

A hőség megtorlódott a tömegben. Messze a nappali világosságban elenyésző villámok cikáztak és mint ezernyi vaspata robaja, mennydörgés morajlott.

A félszemű dobbantott:

— Én ezt a földet védem!

A másik sápadt arcára pír ömlött. Kezében megvillant a kard keskeny, hosszú pengéje.

— Akkor töresd fel a gazdagok kamráit! Akkor adj kenyeret az éhezőknek! Akkor azokra sujts le, akik már készülődnek az árulásra!

A félszemű intett. A mögötte álló bőrpáncélos vitézek a jasenyicaiak kicsiny csoportja felé nyomultak.

A tömeg nyugtalanul felmorajlott.

Prokop előrecsapott öklével. Látta, amint Jurij kardja ütésre lendül és ösztönösen feléje nyúlt másik kezével.

— Állj!

Jurij megtorpant. A bőrpáncélos vitézek karjai rákapcsolódtak vékony alakjára. Egy nyurga, kerekarcú legény vadul csapkodott magakörül idomtalan, vörös kezével, aztán egyszerre földre zuhant.

Zavaros lárma csapkodott, aztán egyszerre csend lett. A viharfellegek elborították a napot. A hegytetőn árnyék siklott.

A félszemű megigazította a fekete kötést:

— Add szavadat, Prokop, aki Jasenyicáról jöttél hozzánk, hogy nem nyílik lázító szóra az ajkad, amíg ellenség áll a város előtt...

A fogoly arcán egy pillanatra határozatlanság látszott. Jurij a lábán csörrenő láncokban botladozva előrelépett:

— Soha!... Sohasem védi az én kardom a gazdagok kamráját!... — lihegett ajkáról a révült, szilaj harag. Vállán, karján összeszorult az ölestermetű, bőrpáncélos legények marka. A félszemű arcán habozó, zavart kifejezés látszott, de hangjában elhatározás volt:

— Aki ellenem van, az az ellenséget szolgálja... Ha megbontod a csatasort, kaput nyitsz a császárnak... Vigyázz, elég máglya gyúlt már a fékteleneknek!

A polgárok csoportjából lárma csapkodott. Jurij felé jük intett a fejével:

— Nekem rakatnak máglyát a gazdagok, de téged szeretnének elégetni rajta...

A tömeg felett a vihar előszele vágtatott. Jan Zsiska felett meglebbentek a kehelycímeres vörös zászlók. Jurij fölmutatott:

— Ott a kehely zászlódon... Az igazság tüzes kelyhe... Én ittam belőle! Én ismerem a harcot, az áldozatot és a halált! Gyujts máglyát nekünk, de ne kívánd, hogy vak legyen a mi szemünk az igazságra!

Az acélszínű fellegből dübörgés morajlott. A hegy megrázkódott. A város száz aranytornya eltünt az eső szürke függönye mögött.

XXVI.

Nyár közepe volt. A hegyek oldalára sötétzölden borult a fenyves.

Olena lassan oldozta le lábáról a kötés hosszúkás rongyait. Halkan sziszegve lépett a patak hullámai közé és vastag, sokrétű szoknyáját felhúzva leült a napsütötte, meleg sziklára. Lesoványodott, megbarnult, nagy, szürke

szemében folytonos láncban síklottak a gondolatok. Fontoskodva lenézett és gyerekesen mozgatva tüzes vastól megnyomorított lábujjait, figyelte, hogyan siklik tova a patak tiszta vizében a felkavart homok füstszínű gomolygása. Az egész falu aratni ment és Olena, aki néha a várban maradt, néha lent lakott a faluban, most szinte egyedül maradt.

— Meleg a víz? — hangzott mögötte. Olena kelletlenül kapta fel a fejét. Szégyenkezve a fehér kő mögé húzta elformátlanodott lábait és hátra nézett.

Arca egyszerre elváltozott.

A patakparton, kissé hajlott tartással, magas, karcsú, kékszemű nő állott. Hosszú, vörös haja csillogva ömlött a mellén fehérlő kötésre. Olena tekintetében nyugtalanság látszott:

— Megszöktél? — Hangjában őszinte meglepetés vibrált.

A várban még őriztek néhány foglyot, de őrség az aratás ideje alatt úgyszólván nem volt. Jarmila lassan lépkedett le. Megállott a víz mellett. Hosszan nézett egy zöldesbarna, kicsiny béka után. Némán megrázta a fejét, aztán lassan leült a homokba. Kopott zöld ruhát viselt.

Olena rövid ideig gyanakodva nézett rá, azután lepillantott a csillogó hullámokra és tüsszentett.

Csend volt. A fenyves szélén trillázva dalolt valami nyártól bódult madár.

— Kijöttem egy kicsit... — szólt halkan Jarmila. — Az a felkötöttkarú férfi volt az őr a várban, de elment az erdőbe aludni. Azt mondja, csak ott tud gondolkodni... Addig gondolkodik, amíg elalszik...

A parasztasszony nyugtalanul mozgolódott:

— De hát a foglyok?

— Csak az a fiatal apród van ott és egy öreg zsoldos, akinek valami szúrás érte a lábát a szekérharcban. Az apród nem megy... Miattam nem megy... Az öreg pedig örül, hogy kenyeret kap meg szállást. Azt mondja, öreg katonának roszszabb a sorsa, mint egy vén kutyáé...

A két asszony sokat beszélgetett bent, Olena most mégis meglepődött:

— De hát te nem mégy? Nem menekülsz el?

A vörös haj csillogó hullámot vetett a széles, fehér kötésen:

— Nem. Számomra minden út bezárult. Én meghaltam... és talán... feltámadtam... Megismertem a legnagyobb megaláztatást. De vajjon nem a legmélyebbről vágyik az elesett a legmagasabbra?

— A férjed gazdag és hatalmas — mormogta Olena.

A másik asszony fölvetette a fejét, napsütötte arcán átsiklott valami, mint felhő árnyéka a patak hullámain.

— A férjem megölt engem. Ha elébe kerülnék, talán kolostorba záratna, hogy életem fogytáig imával, bőjttel és bűnbánattal mossam le magamról a lépcsők szennyét... Igen... Valóban irtózatos volt. Emlékszem, a legborzasztóbb talán az, hogy először mégis éreztem valami mámort, valami szörnyű mámort... Később nem. Később kínba veszett minden... De először rázott az émelygés, az undor és mégis... — Úgy pillantott a másikra, ahogyan csak asszony tud nézni asszonyra. — Igen, az én utam bezárult. Megalázott vagyok, megalázottak között a helyem. Láttam asszonyaitokat! Szekéren harcoltak... — Lehajtotta a fejét, úgyhogy a haja beleért a susogva futó hullámokba és halkan mondta: — Igen. Meghaltam, de talán feltámadtam... Van-e számomra hely a harciszekéren?

Olena szürke szemében zavar látszott. Előrenyúlt a vízben sodródó kicsiny zöld ág után és vállát vonogatva mormogta:

— Mindenki harcolhat, aki kardot mer emelni az ő igazságáért...

Hallgattak. A fenyves felől erős illat áradt. A hegytető körül fehérruhás fellegek járták a nyár táncát. Jarmila felemelkedett:

— Gyere be a várba, Olena. Az öreg magyarmódra gombát csinált ebédre. Ő Budára való. Azt mondja, Budán úgy eszik a gombát...

Ajkán mosoly játszott. Megfordult és lassan lépkedett a patak mentén, arra, ahol a vár falai sötétlettek a hegy tetején. Olena nem nézett utána. Nagy, nagy csodálkozást érzett. Lassan mozgatta elformátlanodott lábujjait a kellemesen meleg vízben. Felhúzta a vállát és egyszerre nagyon hasonlított a lányához.

Balra a fiatal jegenyék sora mögött lépések zörrentek... — Talán utána jött az ő? — gondolta Olena és zavaros bosszankodást érzett. A bokrok mögül mezítlábas, porosruhás

suhanc botladozott elő. Lebotorkált a patakhoz. Hasra vágta magát és hosszan ivott. Amikor föltekintett, Olena megismerte arcát és felegyenesedett.

— Vojtye! — Hangjában meglepetés és ösztönös, asszonyos riadozás volt. — Hát visszajöttél?

A suhanc vékony karjával félig belenyúlva a patak vizébe, sokáig nézett rá:

— Elfogták a mieinket Prága alatt... — hullott a vízcseppekkel együtt nedves ajakáról.

Olena úgy csapta össze tenyerét, mintha jégverésről hallana hírt:

— Ki fogta el? Hiszen sok fegyveres van ott... Sok harcos... Talán győzött a király serege?

Vojtye sokáig törülgette az arcát vizes kezével.

— Vitáztak ott mindenféléről a sok nép előtt. Prokop, Jurij, Maxim, meg még egypáran... Aztán a félszemű csak intett egyet és már kezükön, lábukon volt a bilincs.

Olena hitetlenkedve csóválta fejét. Arca sápadt volt:

— Jan Zsiska? De hiszen az velünk van... Ő vezeti a hadat...

A suhanc alakján embertelen fáradtság látszott:

— Arról vitáztak, hogy a gazdagok kamrája tele van, a szegényeké pedig üres. Meg hogy így kellene harcolni vagy úgy... Majdnem engem is láncba vertek. Később utánuk mentem, láttam, hogy börtönbe vitték őket. Hallottam, amikor mondta a félszemű: — nem irgalmaz nekik, mert féktelenek...

Olena kilépett a vízből és kapkodva tekerte vizes lábára a kötést:

— Gyere, gyere! Összehívjuk az embereket! Fegyverrel megyünk Prágába, ahányan vagyunk, mind elmegyünk... Mind... Mind...

*

A vár kertjében kellemesen hűvös volt. Az úrilak fala árnyékot vetett. Jarmila nekitámaszkodott a kiszáradt, régi akácfának, melyet még tavaly vágatott ki és halkan beszélt. A lábánál ülő lenhajú, gyerekarcú apród összekulcsolt kézzel úgy nézett rá, mint egy lovagregény gáncsnélküli hőse, de szemében csillogott valami. Az öreg katona, aki az üres edényekkel vesződött, megtörülte a kezét s odatelepedett az úrilak falánál szürkéllő kőre. Csend lett. Az asszony elhallgatott.

A cselédház felől néha idáig hallatszott a veszekedés zaja. Az öreg katona úgy csóválta fejét, mintha csodálkozna:

— Huszonöt évig pénzért harcoltam, most igazságért akarok harcolni... Szolga volt az apám egy budai úrnál. Szolga voltam én is... Elég volt! — A szavak egyszerüen hullottak ajkáról, de bajusza őszülő vége remegett és szemében nedvesen csillant valami nagy meghatódás. — Ki ád zsoldot a rokkant katonának? Senki. Pedig erős még az én kezem...

Kint az udvarban lárma csapott föl. Valaki szilaj hittel kiáltozott valamit a nyári délután csendjében. Jarmila arcán asszonyos kíváncsiság látszott. Hátrasimította haját és az udvar felé indult. Helmut felugrott és úgy lépkedett nyomában, mint a holdkóros. Az öreg katona utánuk bicegett.

Az úrilak félköralakú lépcsőjén szálas parasztasszony állott. Nagy, erős melle megrezdült a kiáltozástól. Vele szemben az egykori várbeli szolgák ritka csoportja álldogált. A cselédház ablakaiban kíváncsi fejek látszottak.

Olena időről-időre hátra mutatott a mögötte álló lenhajú suhancra és szavai között újra meg újra fölcsendült:

— Mindnyájan... mindnyájan... Prágába...!

Hirtelen elhallgatott. A volt szolgák arcán rejtett öröm vagy közöny látszott:

— Rossz az úr, ha úr... Hát még ha paraszt az úr... — morgott valaki.

Olena arcán a harag vörössége ömlött el:

— Lépjen elő, aki velem akar jönni... Aki szabadságot visz azoknak, akik értünk harcoltak...

Mindenki hallgatott. Olena szemében könnyek csillantak. Hirtelen elerőtlenedve megfordult és visszaindult az úrilak felé.

— Adj fegyvert, én veled megyek Prágába...

Csontosarcú, őszülőbajuszos katona állott előtte. Egyik vállát furcsán lehajtotta, mint a sánták.

— Adj férfiruhát! Kardot és sisakot! — Olena lehajtotta a fejét és tudta, hogy az szólott, akinek teste egykor itt vonaglott ezeken a széles kőlépcsőkön.

— Adj pajzsot nekem, hogy megvédhessem őt, mert utána megyek! — Az apród hangjában a férfi elszántsága csendült.

A cselédházból gúny sziszegett, durva szitkok reccsentek és trágár tréfák hullottak a vöröshajú asszony felé.

Olena megfordult:

— Sokan vannak a meghívottak, de kevesen a választottak. Nagy bűn a szolgaság... És vajjon van-e bűn, amelyért nem bűnhődik meg a bűnös?

*

Vlada Zahorcsák megállott és hadonászva integetett hátra.

— Lesó!... Hé Lesó! Várj!... Várj!... Eltörött a tengely!

A sárga kévék garmadájával túlzsúfolt szekerek lassan billegve haladtak egymásután a keskeny úton. A széles, vörösarcú Lesó, akinek csinos, szőke feleségét tavaly kétszer is fölvitték a várba mulatni, most úgy hevert a kévék tetején, mint mesebeli király az arany trónuson. Visszatartotta lassanlépő lovait és a hegyek felé bökött, melyek felett esőfellegek lebegetek:

— Jön az eső! Minek raktad meg úgy a szekeredet, Vlada?

Az öregebb Zahorcsák izzadva forgolódott szekere félrebillenő kereke előtt:

— Nem raktam én fel sokat, de azokon az úri földeken olyan kalász terem, mint a vas. Mondom, súlyos, mint a vas... Gyertek, segítsetek!

Lesóné föltérdelt a kévék tetején és nagy szemekkel nézte az előttük megrekedt kocsit. A férje fontoskodó morgással mászott le:

— Le kell rakni az egészet, Vlada! Félre kell rakni. Így nem mehetünk előre mi sem. Megázunk... — magyarázta és gőgösen hozzátette: — Ne állld el az utat! Nekem még négy fuvarom van. Sietnem kell. Te azért ne nagyon bánkódj! Elmondhatjuk mindnyájan: olyan termés volt, hogy eltörött a szekérlőcs...

Vlada tanácstalanul törülgette vörös arcát.

— Hé? Mi lesz ott? Gyerünk! Gyerünk! — hallatszott a harmadik szekérről. Az ifjabb Hluchi Pepó, aki a nagyobbik Bartuska-lánnyal ült a kévéken, türelmetlenül csattogtatta ostorát. A másik kettő nem hallgatott rá. Morogva tanácskoztak. Káromkodtak, de nem tudtak igazán bosszan-

kodni. Most valóban az egész termés az övék volt. Amikor az ifiabb Hluchi Pepó is lemászott, Vlada Zahorcsák halkan dörmögve fordult feléje:

— Te, Pepó, fiatalember vagy. Eriggy a faluba, hozd el a másik lovamat! Aztán a feleségemtől kérd el azt az új tengelyt, ami az istálló sarkában van... — Lassan beszélt és amikor Pepó végül az egyik kifogott lován elvágtatott sóhajtva ereszkedett le az árokpartra.

— Szépen öltözködik a feleséged — szólt föltekintve, talán azért, hogy a másik ne bosszankodjon túlságosan a késedelem miatt. Lesó is az asszonyát nézte, aki fehér selyemruhájában, kalászkoszorúval a fején, szőke hajával, kék szemével valóban olyan volt, mintha a népmeséből lépett volna ki.

— Hát olyan ez mostan, akár a hattyú, — bólogatott elégedetten — de bolondja is lett annak a sok selyemnek, bársonynak, amit a várból hoztam, még aratásra is úgy kiöltözik, mint egy királylány. Máma is mondom neki reggel: Minek veszed fel azt a sok úri cafrangot?... Ő meg csak hallgat, mosolyog... Vedd le, mondom, azt a selymet, nem való az a tarlóra!... Az én feleségem meg csak gondolkodik, fésülgeti a haját, aztán mégis magára veszi a paraszti gunyát... Dolgozunk, dolgozunk... Délben aztán leülök egy kicsit én is, mert hogy nagyon meleg van. Elszundikáltam. Fölébredek, hát azt hittem, csodát látok. Ott áll az asszony fehér selyemben, aztán ahogyan a nap rásüt, olyan, akár a hattyú a mesében...

Vlada hümmögött. Irígyelte Lesót szép feleségéért.

— Én is csak vasárnap hordom azt a sok úri ruhát. A lovak körül bizony hamar elpiszkolódnak, — mondta végül gőgősen. Lesó széles, szélfújta arcán bosszúság látszott:

— Hát szép lovakat hoztál a várból, Vlada... Szép lovakat... Ilyen lovat én még vásáron sem láttam. Az a kár, hogy nem jutott belőle mindnyájunknak... — tette hozzá óvatosan.

Zahorcsák bosszankodva csapkodott ostorával a napszítta göröngyökön:

— Persze, hogy nem jutott mindenkinek. Annak kell, hogy jusson, akinek jár. Aki megérdemli. Az én fiamat forró vízzel égették. Én az apja vagyok, nekem jár.

— Jár is, jut is — bólogatott Lesó —, de vannak ám egypáran, akiknek jár, de nem jut.

Vlada hallgatott. A keskeny úton porfelleg gomolygott.

— Hogy hajszolja a lovamat az a bitang Pepó! — mérgelődött Zahorcsák.

Fölállottak. A porfelleg elnyúlt az úton. A legény, bocskoros lábát lova hasa alá szorítva, tíz körmével a sörényébe kapaszkodva ült a nyeregben. Hóna alatt úgy szorongatta az új tengelyt, mint a lándzsát. A hosszúlábú, kisfejű ló megtorpant a szekéren terpeszkedő kévék aranygátja előtt.

Pepó fulladozva lihegett. A két férfi egyszerre indult feléje.

— Itt vannak Prágából!... Gyülésre hívnak mindenkit! — kiabált Pepó.

Vlada gondterhes arccal nézte a lovát.

— Mit hajszolod azt az állatot, te bolond! Nem tudod, hogy kímélni kell a jószágot? — ripakodott rá a legényre. Odalépett a lóhoz, megveregette az oldalát és vontatottan kérdezte: — Gyűlést? Most? Nem érünk rá mi ilyenkor beszédeket hallgatni... Ki jött?

Pepó lassan csúszott le a nyeregből.

— Az a kölök, aki dobos volt. Azt mondja, elfogták Prokopot, Jurijt. Meg a fiadat is...

Vlada merev tekintettel nézett rá. Gondolkozott.

— Hát ha elfogták, majd kiengedik — mormogta határozatlanul. — Add csak ide azt a rudat...

Sokáig vesződtek a szekérrel. Amikor beértek a faluba, a templom előtt már álldogáltak néhányan. Egy szálas, szürkeszemű asszony egészen berekedve a kiáltozástól, újra meg újra ismételte:

— Mindnyájan, mindnyájan... Fegyverrel a kézben, induljunk Prágába!...

Az emberek arcán határozatlanság és szégyenkezés látszott. Oldrich zavartan vakargatta őszülő fejét:

— Hát hiszen megyünk is, mi megyünk... csak éppen legyünk készen a munkával... majd el is megyünk...

Jaroszlav Brada valahová hátra bökött:

— Megeredhet az eső. Kiveri a magot a kalászból. Akkor aztán jajgathatunk.

A hegyek felett alkonyi fellegek égtek. A falu utcáján enyhén, verejtéket szárítva, hűvösebb fuvallat suhant. Az aranyos kévékkel megrakott szekerek lassan, ünnepélyesen

fordultak be a porták kitárt kapuján. Színesruhás asszonyok vidám zsörtölődéssel kiabáltak a szekér tetején ülő férfiakra. Fontoskodva kaffogtak a kutyák. Nyári este ereszkedett le a falura. Fáradt és békés volt minden. A száztornyú város olyan távolinak látszott, mint a hegyek felett suhanó fellegek.

— ... Elfogták? Hát minek ment oda? — sopánkodott gyerekes, önző csodálkozással Hluchi Pepó nagyorrú, csúnya asszonya és gyorsan törülgette szélestenyerű kezével a homlokát, mert erősen izzadt a patakparti esti asszonyzsinatra felvett súlyos, drága bársonyruhában.

— Maradtak volna itt! — rázta fejét a nagyobbik Bartuska-lány. — Etettük-itattuk volna őket. Ellakhattak volna a paplakban akármeddig is. Az a Maxim is... Kellett az ilyen kölöknek olyan messzire elcsavarogni... Nemhogy dolgozott volna! Saját földjén dolgozhatott volna, aztán mégis elment.

Olena arcán harag égett. Úgy emelte fel öklét, mint Prokop, ha a lázítás tüze gyúlt széles mellében:

— Harcra készülnek a lovagok, grófok, hercegek, mind, mind, aki gazdag, aki erős!... Eljönnek a hegyeken túlról és kigyúlnak a háztetők a fejetek felett. Eljönnek és irgalmatlanok lesznek. Futnátok akkor, de még a rög is lángot vet a lábatok alatt... Futni fogtok, mert eldobtátok kezetekből a győzelmetadó fegyvert!...

Az emberek hallgattak. A sokgyerekes Nejedli sovány, csontos asszonya most visszanézett és úgy rezzent össze, mint a tyúk, ha a magasban szálló héja árnyéka siklik át a mező szikkadt füvén.

— Jaj a vacsora! Egészen elfeledkeztem ebben a nagy beszélgetésben... — Fölkapta szoknyáját és riadtan futott a faluvége felé, ahol tucatnyi gyerek sírt, nevetett, birkózott vagy szaladgált a kicsiny, zsindelytetős ház körül.

Olena elhallgatott. Mögötte némán sorakoztak a többiek. Aznap este talán harminc ember kelt útra Prága felé.

... A hegyeken túl már idegen lovak patái alatt döngött a föld. Égtek a falvak. Névtelen halottak hevertek a letiport vetések között. Névtelen, szürke halottak. Öregek, asszonyok, gyerekek. Egy világrész kardja sujtott le az or-

ságra. Hamu szállott a levegőben és bíborrongyokat ráztak az éjszaka mélyében kigyúlt tüzek. Újabb és újabb seregek keltek a hegyeken túl és zúdultak Prága felé.

*

Szétvetette vékony karjait. Apró ujjai úgy markoltak bele a porba, mint kicsiny madárkarmok. Vézna, csontos testén, szürke, poros rongyain, mint simogató kéz, siklott az égő házak fénye. Arca nyugodt volt. Csak fakó száját húzta össze természetellenesen kicsinyre... Csak a szemöldöke olvadt egyetlen, szigorú ívbe és adott valami felnőttes kifejezést arcának. Ritka, fakó haja összeolvadt a porral és ahogy a zsindelytetős házak parazsa egyre inkább kihúnyt, kicsiny teste úgy süppedt a homályba, mintha felolvadna az út szürke porába...

Mellette, felette harci paripák dübörögtek. Nehéz patáik szinte természetellenes óvatossággal kerülgették kicsiny testét.

Kifordított karjaival, görcsösen felhúzott, piszkos térdeivel olyan volt, mint egy szürke verébfiók, amely kiesett az égő fészekből és összetörte szárnytalan testét a kemény úton...

...Az országot körülvevő hegyeken át, mint zúgó vashullámok, özönlöttek a világ minden részéből toborzott hadak. Hadoszlopok kanyarogtak, társzekerek dübörögtek, százféle nyelven százféle szitok, dal, zsoltár harsogott. Izzadság ömlött a sisakok érckeretébe szorított komor arcokra és széllengette tolldíszek vibráltak a porfellegekben...

A parasztok a hegyek közé futottak és egyre jobban szorult a vasgyűrű az eretnek Prága körül. A város falairól látni lehetett, mint közeledik az égő falvak lángja, mint lesz egyre sűrűbb a hegyeken túlról sodródó, fojtó füst fekete fellege.

— Égigérő máglyán égetjük el az eretnekek Sodomáját, a bűnös, ördögimádó várost! — ígérte ezer ezüstsisakos herceg.

— Tűzzel és vassal égetjük a zavarosfejű lázadók homlokába Káin bélyegét! — ítélkezett száz aranyvértes fejedelem.

— Hét nap alatt irtjuk ki a rablókat, megnyitjuk az országutakat és a város kapuit! — bizakodtak a gyémántláncos kereskedők.

És Északról, Nyugatról. Délről, Keletről jöttek folytonos áramlással újabb seregek. Mint roppant máglya, égett a láthatár a város körül.

Júniusban Zsigmond császár óriási serege körülzárta Prágát és a forradalom ügye elveszettnek látszott. A falak között kitört a rémület.

— Ne ingereljük még jobban a császárt! Zsigmond a cseh trón jogos örököse, nem érdeke, hogy a tartományok fővárosa elpusztuljon, — érveltek a gazdag polgárok, a céhek mesterei, a nagy műhelyek urai, a soktárszekeres kereskedők, a nagybirtokos nemesség és ezernyi rémült, húsosfazekát, mindennapi jólétét féltő városlakó.

*

Ott állott a bástya fokán és most még jobban hasonlított egy nagy ragadozómadárra, amely zsákmányát keresi a széles síkságon. Egyik szemére kötés borult, a másikban a harc tüze égett.

A falak tövében, elborítva a dombok oldalait, a kisebb völgyek mélyedéseit, egészen a látóhatárig, mindenütt sátrak százszínű tömege látszott.

— Nem várjuk meg, amíg az ellenség összeszedi erejét az általános rohamra. Nem ülünk tétlenül a falak mögött. Megnyitjuk a kapukat és közéjük csapunk. Támadni fogun! Ez a föld itt a mi földünk. A mi falvaink füstje fojtogatja a torkunkat, a mi házaink tüze lángol körülöttünk... Még ma támadunk. Rájuk eresztem a műhelyek bőrköténves mesterlegényeit, a cséphadarós parasztokat, a százféle dolgos embert...

Másnap Vitkov hegyén kigyúlt a csata. A keresztesek nem várták a támadást és a roppant tábor fölriadt, mint rémült, otromba állat. Zuhogott a cséphadaró, zúgott a láncbuzogány, zörögve gördült a harciszekér és a keresztesek sorai szétroppantak a táboriták rohama alatt. A lovagok legjobbjai hullottak el a szürke parasztokkal, bőrköténves mesterlegényekkel vívott harcban. A páncél híres mesterektől készített, izzó lángokkal edzett vasa szétmállott a cséphadaró alatt. A zúgó láncbuzogány szörnyü ütésével úgy terítették le a görnyedthátú rongyosok a tomboló paripán vágtató lovagokat, mint ezernyi új Dávid a gőgös Góliátokat. Az ost-

romlók tábora felé a Vitkov-hegy felől újabb és újabb rémült, fejvesztett menekülők özönlöttek.

Cifracímeres, asszonykézszőtte díszzászlók buktak a porba, rémült csatlósok emelték fel a földről a nyeregből kizuhant lovagokat és sápadtarcú hírnökök nyargaltak oda, ahol a császár bíborsátrában már a város kincseit osztották egymás között a gyűrűsujjú fejedelmek.

... A félszemű lesujtott és egy világrész serege irtózva tanulta meg a vezér nevét: Jan Zsiska.

Egész nap tombolt a harc, egész nap hullottak a torzultarcú halottak a hegyoldal ritka füvére és amikor eljött az est, a roppant sereg minden katonája tudta, hogy sohasem tűzik ki a császár zászlaját a száztornyú, aranyos város csipkés falára. Sohasem nyílnak meg számukra a vaskapuk és sohasem duzzad zsákjuk a felgyujtott város üszkös házaiból elvitt zsákmánytól.

A rémület azonban nemcsak a falakon kívül volt nagy. Amikor a bőrkötényesek, a bocskorosok, a százféle szürke ember ujjongó diadaléneke végigharsogott a város utcáin, tanácsra gyűltek össze a céhmesterek, a gazdag polgárok és a soktárszekeres kereskedők.

— Sokan akadnak, akik az Úr igéit hirdetve gyalázatos tettekre ingerlik a tudatlanokat — mondta Thurner Mátyás.

A szűk utcákon dobok peregtek s a győzelem mámorában forrt a tömeg. Fedetlenfejű, bársonyruhás foglyok sápadtarcú csapata vonult a börtön felé. Az ablakokban újjongott az asszonyhad.

Itt bent, a nagy félhomályos termen végignyúló asztal mellett, gondterhes arcok fordultak a szónok felé. A kőpadlón, valahol a homályban, még ott feketéllett azoknak vére, akiket a városháza ostrománál koncolt fel a feldühödött nép és most úgy látszott, mintha az utcán zúgó tömeg mindjárt beáramlana új számonkérésre.

Wartenburg gróf, aki a táborhegyi gyülésen a prágai polgárok küldöttségét vezette, pergamentjét zörgetve köhintett. Ősz hajával, fehér szakállával, ezüst díszvértjében olyan volt a szék magas, faragott támlája előtt, mint cifra keretben megelevenedett festmény.

— Sok a fogoly. Híres nemesi családok színe-virága került fogságba a Vitkov-hegy lejtőjén...

— Biztosítsa a császár a két szín alatt való áldozást, a püspökök szabad választását, a prágai hittételek gyakorlását és mi visszaadjuk a foglyok szabadságát! — hangzott a költő-ezüstmíves Prchala szava. Álmos szemében aggodalom látszott.

— További harc már csak a mesterlegények kívánsága. Máris úgy viselkednek, mintha övék volna a műhelyem! — panaszkodott a vastagnyakú Zima és idegesen vakarta kopaszodó fejét. — Dehát még szólni is alig lehet hozzájuk, mert mindegyik tőrt szorongat meg vasbotot. Nem dolgozik egyik sem, csak fecsegnek, ha meg meglátnak, mind elhallgat és úgy néznek rám, mint ördög az angyalra... Mondom nekik: „Dolgozzatok legények, majd beszélgettek a templom előtt." Az egyikük, egy kis nyegle, sovány, de olyan, hogy a reszelőt sem tudja megfogni, azt mondja nekem: „Dolgoznánk mi, ha megkapnánk a bérünket!" Hát erre dühös lettem nagyon: „De hát mikor maradtam én adós a béretekkel, te feketeorrú?" kiabálok. Ő meg aztán berzenkedik, mint a pávakakas, fölfúvódik, aztán visszafelesel: „Amióta a világon vagy, mindíg. Ezt a házat miből építetted? Csak a mi bérünkből!" A többi meg kórusban utána ordítozik: „Fizess többet, akkor dolgozunk! De akkor sem látástól-vakulásig!" Olyan lárma volt, hogy a feleségem is leszaladt az emeletről. Én mondom: „Nem fizetünk többet!" Erre aztán látom, hogy jönnek felém, aztán az egyiknek is van valami a kezében, meg a másiknak is. Az asszony is sikítozott, hogy menjek fel, menjek, mert még emberhalál lesz. Hát én föl is mentem. Ők meg ordítanak, mintha megvadultak volna: „Megállj, te gazember! Majd végzünk a császárral, akkor aztán rendet csinálunk mi idehaza is! Az sehol sincs megírva, hogy az egyik a derekát törje látástól-vakulásig, a másik meg két házat építtessen..."

Csend lett. Az arcokon nyugtalanság vibrált. Az ablakon túl új dalok harsantak. A foglyok selyem-, bíbor-, bársonyruhás csoportja körül ujjongva táncoltak az utcagyerekek.

— Ha nem dolgoznak a régi bérért, vigye el őket az ördög! — csapott az asztalra Bohumér Krasa. — Nekem van árum, aztán mégis otthon hever egy rakáson. Nem kell senkinek. Legfeljebb, ha abból a legsilányabb papucsból vesz valaki... Nem is csoda! Ha már rendesebb cipőt vesz fel valaki, ujjal mutogat rá a csőcselék. Aki meg régen vásárolt,

kint áll a város fala előtt, mint ellenség. Tőlem már egy hete, hogy minden legényem megszökött, de nem is bánom. Kinek dolgozzon az igazi mester? Az igazi művész? Tán ezeknek a mezítlábasoknak? Egyebet se tudnak, csak ordítozni meg köpködni. Vigye el őket az ördög, külön-külön is, meg mindnyájukat együttvéve is, ahányan vannak.

— Olyan sötétek, ostobák ezek, mintha mind őrült volna — kiáltott Csernik, a nyeregkészítő céhmester. — Az isteni bölcseségről, égi igazságról, Szentlélek titkáról, áldozás szentségéről beszélek nekik, ők meg azt mondják, hogy hozzam fel a műhelyemet a pincéből a földszintre. Magyarázom nekik, hogy elkárhoznak, ha nem keresik az isteni titkok megoldását, ők meg morognak, hogy fizessek több bért, adjak több húst vasárnaponként. Aztán tétessek új szalmát havonta a fekvőhelyükre... Nem értik ezek a fenséges szellemet, hanem csak a földi dolgok sarában heverésznek, mint lusta disznók.

Thurner úgy tapogatta végig ruhája aranygombjait, mintha újra meg újra megszámolná őket. A vélemények, szavak úgy hullottak az asztal felett, mintha valami érdes, nagy igazság őrlődne idomtalan malomkövek között. Thurner az ablak felé mutogatott. Vastag, hajlott ujjain tompán csillogtak a gyűrűk. Pirospozsgás arcán hosszúkás ráncok húzódtak, apró szemében gondolatok csillogtak.

— Győzelmet arattunk, de az győz igazán, akit nem ragad el a hiú dicsekvés, aki nem esik a gőg bűnébe. Követek menjenek a császárhoz. Egyengessük az áldásos béke útját. Mert bizony megbünteti az Úr a gőgöseket... Sujtson le a kard a rablókra, fosztogatókra, de éljenek hitük szerint azok, akiket népünk üdve vezet. Országunk, népünk érdeke, hogy véget érjen az áldatlan harc. Nem a prágai hittételek ellensége a császár és a szövetséges fejedelmek, hanem azoknak, akik a parasztháború csóváját lengetik, gyilkolásra ösztönzik a pór népet és munkátlan fecsegésre a mesterlegényeket. Biztosítsa a császár hitünk szabad gyakorlását, a cseh nép ősi jogait és mi magunk irtjuk ki a mételyt, magunk oltjuk el a gyűlölet lángjait, magunk törjük le a pórok gőgjét és szorítjuk becsületes munkára azt, aki most az utcákon lármázik, földi kívánságokkal szennyezve be az isteni igazságot!

A fejek bólogatva meginogtak. Vagy féltucat kéz helye-

selve csapódott az asztalterítő bársonyára. A szemekben elszántság csillogott. Itt-ott kiáltás hangzott:

— Ez a város a mi városunk!

— Nem Táborhegy ez, ahová minden csavargó mehet ordítani!

— Tartsátok készen hűséges csapataitokat! Hadd hulljon el inkább néhány lázító, minthogy az egész cseh népet söpörje el a földühödött Európa...

XXVII.

Sok börtöne van a városnak, mert erősek a gazdagok és éhesek a szegények... Minél erősebbek lettek a gazdagok és minél éhesebbek a szegények, annál több börtönt kellett építeni a magas falakon belül. Hegyes cseréptetejű, vastagfalú, koromfekete épület volt a régi börtön. Ott emelkedett a várfal tövében az egyik nagy kapuval szemben és valahányszor harcba indultak a csapatok, Prokop hallotta a csatadalokát, a lábak ütemes dobogását, fegyvercsörgést és fel-felrikoltó parancsokat. Nem láthatta a felvonulókat, mert a kicsi ablakból csak a szomszédos háztető látszott. Kint hőség volt és tombolt a nyár, bent hűvösség áradt a falakból és a sötét sarkokban patkányok zörögtek.

A bilincs megszokott hűvös szorítással simult csuklójára, mint hideg, irgalmatlan kéz. Prokop a szalmán ülve sokszor nézte ezeket a hűvös, rozsdás karikákat, amelyek olyan egyformák voltak Párisban, Bécsben, Bolognában, a francia, német, olasz és cseh földön egyaránt. „A hatalmasok keze..." — síklott agyában a gondolat. Egyforma a hatalmasok keze és oly egyformák a börtönök is. Valaki, aki nagyon okos, nagyon hatalmas volt, építtette szürke kövekből ezeket a vastagrácsos épületeket, a rabság piszkosfalú templomait, a gyenge gonoszoknak, a fenekedő lázadóknak, a kopottaknak és a szürkéknek...

Föltekintett és kíváncsian nézett Maxim arcába, aki Jurijjal együtt vele szemben ült a másik fekhelyen. Maximot és Jurijt csak aznap délben kísérték le hozzá a felső emeletről, ahol a nagyobb cellákban a Vitkov-hegyi csatában elfogott bajor, szász, olasz és lengyel lovagokat helyezték el.

Prokop a régi, tapasztalt rabok kíváncsiságával nézte a legény arcát. Volt valami ismerős ebben a csodálkozva felhúzott szemöldökben, ebben a merev, egy pontra szegzett tekintetben. Maxim barna arcára már ráverődött a rács árnyéka és a börtön rámázolta napégette orcáira a rabság fakó színét.

Prokopnak hirtelen eszébejutott, hogy a párizsi börtönben egy tyúktolvaj ült vele együtt, akit két nap mulva fölakasztottak, mert nagyböjt idején lopott. Úgy emlékezett, hogy az ő arcán látta ezt a csodálkozó, mégis egykedvű kifejezést... Összehúzta a szemét... Nem, nem, inkább akkor, amikor egyszer egy asszonyt vittek be hozzá a bolognai börtönbe. Az egész épület zsúfolva volt. Nagy boszorkányégetések voltak és minden asszonyra rávetődött a gyanúja annak, hogy a kecskelábú, bakszarvú gonosz jegyese. Ő a falhoz láncolva állott akkor és nem ülhetett le hetekig. Az asszony leült és amikor a széleshátú, siketnéma börtönőr ráerősítette lábára a bilincset, ő fájdalmas irígységgel nézte: az asszony ült. Irígyelte az asszonyt, aki éppen ilyen belső, ösztönös csodálkozással nézett maga elé, mint most a forróvíztől szétmartkezű parasztlegény. Irígyelte még akkor is, amikor a keskeny ablakon besodródott a máglyafüst, mint most az ujjongó tömeg kiáltása.

Nézte Maxim arcát és úgy fejtegette minden ráncát, minden szegletét, mint ravasz, sokatjárt vándorok a kerítésre firkált jeleket. Valahogy magát látta ebben a parasztos legényben, aki éppen úgy, mint ő, egyszercsak nekiindult igazságkereső útjának. Prokop tudta, hogy ez az út a kín és vér útja, tudta, hogy ennek az útnak mérföldkövei ezek a piszkosfalú börtönök, hogy az út végén a máglya emésztő tüze lángol, bitófa emelkedik és hóhér bárdja koppan a vérmocskos tökén.

Maxim összekulcsolta térdén idomtalan, vörös kezeit és hallgatott. Néha halkan szipogott.

— Fent hidegebb van, mint itt lent? — kérdezte Prokop és Jurij felé pillantott. A másik keskeny, sápadt arcából álmos szemek tekintettek rá.

— Nincs nálad valami hegyes vasdarab? — mormogta felelet helyett.

— Minek? — érdeklődött Prokop.

— Írnék a falra valamit, — mondta vontatottan Jurij — valami versfélét... Úgy illik, hogy megénekelje valaki a halálomat.

Prokop vállat vont.

— Sokan haltak meg a mi igazságunkért, akik igazi hősök voltak, mégsem szól róluk ének.

Jurij szemében megcsillant valami. Sokáig húzogatta ócska zsoldoskatona ruhájának középső rézgombját és mikor végül leszakította, odalépett a falhoz. Vonalat húzott a gömb élével a kövön, azután megfordult.

— Én a szép halált szeretem. Mert tudjátok, van a halálban valami csodálatos szépség. Persze van förtelmes, undorító halál is. Az a szép, ha tudja az ember, miért hal meg, ha úgy adja életét az ő igazságának, mint ahogyan egy leány dob virágot a szeretőjének.

Prokop hallgatott. Maxim halkan köhögve, sokáig nézte a leszakított gomb helyét Jurij ruháján.

— Kiszakadt a ruhád. Majd fázol este... Nem tudod begombolni... — mondta paraszti gyakorlatiassággal és gondolkozva hozzátette: — Az a jó harcos, aki mindig harcol, aztán sose esik el...

Jurij keskeny száján mosoly siklott:

— Így mondják az okosok. De ez csak szóbeszéd, mert bizony előbb-utóbb pengét kap a szívébe az, aki minden harcot megvív... Az a szép halál, ha bátran tud meghalni a hős, ha sokan állanak a vesztőhely körül, ha elkomorodnak az arcok, ha megsejtik a szolgák, hogy értük hal meg az, aki a vesztőhelyre lép. Vigyázni kell ám olyankor minden lépésre, mert nagy diadala az erős gonoszoknak, ha megtörik bennünk az igazság ereje!...

Hirtelen bosszankodva csapott a levegőbe, úgyhogy mellén egyszerre szétnyílott a kopott zsoldosruha és Prokop vállára ütött szabad kezével.

— Eh Prokop, csak benned van az a papos csürés-csavarás! Miért fogtad le a kardomat akkor ott a Táborhegyen? Túl lennék már mindenen. Jó harcosok azok a börpáncélos, csatabárdos legények ott a félszemű Zsiska körül. Méltók arra, hogy a véremet ontsák.

— Ki időt nyer, életet nyer... — mormogta latinul a szürkecsuhás.

— Életet? Kinek kell az élet, ha nincs harc, ha nem szolgálhatom az én igazságomat. Ha itt rohadok a börtönben.

Különben is, ha a császár beveszi a várost, elevenen darabokra tépet hóhérjaival, mint apagyilkost. Ha pedig a prágai gazdagok győznek, máglyára visznek, mint eretneket.

Prokop elmosolyodott:

— Nyugodj meg! Aki a halált kívánja, az fél az élettől.

A keskeny, sápadt arcon árnyék suhant.

— Tudod, hogy nem félek az élettől. De nem bírom a rabságot. A rácsot, a piszkot, a tetveket, a patkányokat...: Hiába, gyenge az én testem és jobban megkínoz egy éjszaka büzben és szennyben, mint akármilyen fegyveres harc... Elkerülhettem volna mindezt, ha akkor nem hallgatok rád...

Hallgattak. Jurij a falhoz lépett és a gomb hegye sercegve karcolta a követ. Kint az utcán dalok harsantak, újjongás csendült, lépések dobbantak, valaki tajtékzó dühvel rikoltott valamit...

XXVIII.

Amióta a nyeregkészítő mesterlegények is azt követelték, hogy a műhelyt helyezze át a pincéből a földszintre. Novák alig dolgoztatott és inkább a kocsmáját fejlesztette. Oldalt kibontotta azt a falat, amely az ivót attól a kis szobától elválasztotta, ahol régebben leginkább diákok és katonák jöttek össze.

A bor volt az egyedüli áru, amely mindig fogyott, bár a városi tanács már törvényeket is hozott a részegek ellen. Az ivó mindig tömve volt emberekkel és ha valahol a diákok lármás asztala mellett megindult a mindennapi hitvita, akkor gyakran megvillantak a kardpengék s vad gomolygásban rontottak egymásnak részben a hitbéli igazságoktól, részben a bortól megrészegült vendégek.

Tekintve, hogy Novák újabban céhmestere volt a nyeregkészítőknek s ezért nem lehetett sem kocsma, sem nyilvánosház tulajdonosa, a kocsmát Tonó vezette és ugyancsak ő parancsolt a lányoknak is.

Kint a szűk utcákon megrekedt a nyári délután fullasztó melege, de bent kellemes hűvös volt. Ilyenkor aránylag kevesen voltak az ivóban. A középen álló kerek asztal mellett a nehéz, támlanélküli székeken, ahol máskor céhmesterek gyülekeztek, most bőrkötényes, felgyűrt ingujjas munkások, mesterlegények ültek. Az asztal közepén nagy

rézkupa állott. Az emberek nagyokat hallgatva nyúltak a kupához. A koromfeketehajú, kormos, rongyos kovács, akinek arcán heg vöröslött, mereven bámult az asztal fényes, barna lapjára, mely itt-ott kibukkant a szakadozott, rojtos terítő alól.

Novák nem tilthatta ki ivójából a mesterlegényeket és így csupán a terítő változott aszerint, céhmester vagy mesterlegény ült-e a kerek asztalhoz.

Egy alacsony, kopasz, aprószemű emberke megkapta a mellette elmenő Tonó karját és hunyorogva suttogott feléje. A szeplős, kövér Verával és a barnahajú, karcsú Emmával ült a sarokban, a kicsi szegletes asztal mellett, amelynek közepén kétségbeejtő ürességgel tátongott egy szétharapdált szélű fakupa.

— Te Tonó, hozz hitelbe még egy korsóval ebből az italból!...

Tonó megrázta a fejét, a lányok felé pillantott és bosszankodva mondta:

— Lányok, ne ugrassátok az öreget... — Újra megrázta a fejét és tovább akart menni. — Nem adok többet. Nálunk nincs hitel, — mondta hangosabban, hogy az asztal mellett ülő munkások is hallják.

— Tonó, ne ingereld háborgó lelkemet... Ha nem hozol, baj lesz!

— Mi baj? — kérdezte Tonó és önkéntelenül elmosolyodott.

Az öreg szemében vidámság csillogott. Felemelte kezét és rövid újjaival Tonó orra előtt hadonászva számolta.

— Először is odamegyek azokhoz a marcona mesterlegényekhez és elárulom nekik, hogy én itt mindig hitelbe ittam... Másodszor görög verset írok méltatlan mecénásokról, akik még egy korty itallal sem támogatják a tudományt. — Kissé felemelkedett és meghajolt, mintha hódolna valami előtt. — Harmadszor pedig még ma este becsukatom a fertelmes bünök eme barlangját. Mathias Thurner úr akaratából, akinek lakomáján ma este olvasom fel ódámat az *„Aurea mediocritas"*-ról.

Tonó arcán tisztelettel vegyes bosszankodás látszott.

— Miről? — kérdezte homlokát ráncolva.

— Tudatlan ember vagy, Tonó! Szégyeld magad, mi volna veletek, ha mi nem világítanánk be éltetek útját a tudomány égő szövétnekével. Aurea mediocritas, az izé...

Tudod, én latinul és görögül beszélek, de csehül csak nehezen fejezem ki magam... Szóval az annyit jelent, hogy arany középút... Az arany középutat dicsőítem ma este. Soronként egy aranyat fizet a bőkezű tanácsos úr és én kétszáz sorban zengem a józanság dícséretét...

— Józanság? — horkant fel a kövér, szeplősarcú Vera. — Hiszen te mindíg részeg vagy!

— Igen. Hiszen éppen a részeg ember tudja a legjobban, mekkora kincs a józanság... Mint ahogyan a beteg becsüli meg legjobban az egészségét. Szóval nyugodtan hitelezhetsz, derék Tonó. Itt van az ódám abban a rézgyűrűs tokban, látod, lesz pénz bőven...

— Mit csinálsz azzal a sok pénzzel, oh józanság költője?... — A barna, karcsú Emma ráhajtotta fejét Oeconomus vállára és olyan hódolattal nézett a szemébe, mintha a kétszáz arany ott csörögne erszényében.

— Leiszom magam, — bólintott komolyan Oeconomus. Megfogta a lány állát és hunyorogva hozzátette: — Na és persze három éjjelen át áldozok a szerelem oltárán...

Emma előrenyújtotta a nyakát és nyitott szájjal nevetett. Sürű, fekete haja megrezdült apró fülei felett.

— Három éjjel? Az ilyen áldozatokhoz nemcsak arany kell ám! Emlékszel-e a multkor?...

Oeconomus átkapta a lány nyakát és azon igyekezett, hogy betapassza a lány száját puhatenyerű, rövidujjú kezével. Emma oldalt hajolt:

— Vén hencegő!...

— Igen, én szeretek hencegni.

— Miért?

— Mert ez emeli az értékemet mások előtt. Az ember másoknak hizelegjen, magáról hencegjen.

— Ki hiszi el a hencegésedet? — mormogott rá Vera.

— Aki nem ismer... És tudod, hányan nem ismernek?... Mindíg azokból az emberekből éltem, akik nem ismertek.

Emma megvárta, amíg Tonó elmegy, azután gyorsan kérdezte:

— Mikor olvasod fel ezt a verset?

— Ma este, — mondta hangosan Oeconomus és látva, hogy a középső asztalnál ülő mesterlegények, akik látható érdeklődéssel hallgatták beszédét, feléje fordulnak, még hangosabban hozzátette: — Ha akarod, neked is felolvasom,

tudom, okos lány vagy, tudsz írni, olvasni és szeretkezni is. Aki pedig az utóbbit jól tudja, az méltó a költészetre.

Emma komolyan nézett a rézgyürüs tekercsre.

— Nem akartam neked mondani, amíg Tonó itt volt, de ma este nem lesz Thurner házában semmi.

Oeconomus arcán csalódás látszott:

— Nem?

— Nem. Thurner ma hajnalban a követség élén a császár táborába lovagolt.

Az öreg bosszankodva csapta le a tekercset az asztalra:

— Nem is tudtam. Miért ment oda?

Emma felállott. Szemében megcsillant valami. Hátrasimította haját és hangosan, szinte kiáltva vágta a középső asztalnál ülő börköténvesek elkomolyodó arcába:

— Miért? Kicseréli a foglyokat!

A koromfeketehajú kovács egyszerre fölugrott.

— Kicseréli?! — hördült fel és csontos ökle a levegőbe lendült. — Kivel cseréli ki? Mi nem vesztettünk foglyokat! Mi győztünk!

A lány arcára pír ömlött. Barna haja megrezdült kicsiny füle körül.

— Győztetek?! — A hangja olyan volt, mint a düh sikoltása. — Hazugság! Hazugság! Hol van Jurij Borecki? Kimentetek hadakozni a falakon kívül, pedig neki itt ácsolják a bitófát... azért, mert...

A börköténvesek felugráltak. Az ölestermetü nyeregkészítő, akinek börköténye olyan volt, mint egy páncél, hol a kovács, hol a lány felé pillantva mondta:

— Mit, mit beszél ez? Követek alkudoznak, ki? hol?

Egyik kezével súlyos vasbotot varázsolt elő valahonnan az asztal alól. A másikat, amelyre vastag rongyokat tekert, hogy pajzsnak használja a harcban a szúrások kivédésére, ösztönösen maga elé tartotta.

Borivoj csendre intette s legyintett.

— Te ismered Jurij Boreckit? — kérdezte a lánytól.

Emma arcán gög látszott:

— Úgy ismerem, ahogyan csak nő ismerheti! Verset írt rólam! — Hirtelen úgy nekidölt az asztalnak, hogy a kiharapott szélü, üres fakupa tompán zörrenve hullott a padlóra. — De ti ismeritek-e őt? Ti tudjátok-e, kicsoda Jurij Borecki?

Itt ültök, azon lógatjátok az orrotokat, hogy kevés egy kupa bor hat embernek, amíg ő a börtönben várja a halált... Azt hiszitek, úgy lesz mindíg, mint most? Hogy csak néhány hös hal meg azért, hogy ti megtömhessétek a bendötöket! Nem! Most máskép lesz! Itt hentergett velem egész éjjel Thurner tanácsos lovásza, ő mondta: a ti börötökre alkusznak a gazdagok a császár sátrában.

A kovács otromba ökle a levegőbe lendült, azután kirobbanó lendülettel sodorta le az asztal lapjáról a terítőt és a fakupát. Torzuló szájából kivillantak erös fogai.

— Áruláááás! — dörgött a torkából, úgyhogy a börkötényes összerezzent. A többiek felugráltak, a szemekben kigyúlt valami. Borivoj hátraugrott. Egyetlen mozdulattal rántotta elő valahonnan a sarok homályából kormos kalapácsát. Átvetette magát a felborult székeken és kirontott az ajtón. A bőrkötényes egy pillanatig bambán bámult utána, azután meglendítette vasbotját, félrekapta a védelemrepólyált kezével a bőrkötényét és utánaugrott. A többiek rikoltva zúdultak kifelé.

Emma felsikoltott. Szeme csillogott. Haja felborzolódott, hirtelen felkapta az asztalon heverő rézgyürüs pergament és mint egy karddal csapkodva maga előtt, rontott a kifelé tóduló mesterlegények után. Izmos, kamaszosan vastag, hosszú lába kivillant a szoknyája alól, amint átbukdácsolt a felborult asztalokon.

— Az ódám!... az ódám!... — kiáltozott mögötte a kopasz, rezesorrú emberke és rikoltva kapkodott a szoknya után.

Az utcán délutáni csend terpeszkedett, a lépések visszhangos koppanással hullottak a kövezetre. Novák ivójával szemben a fal tövében hosszú, súlyos, barnássárga gerenda hevert, melyet még annakidején a lányok löktek le a nyilvánosház tetejéről.

Borivoj megtorpant, azután másik kezébe fogva kalapácsát, a gerenda alá nyúlt és odakiáltott a többieknek:

— Hej! Emeljétek ezt a fát, az ördög essen a büdös pofátokba!...

A gerenda inogva emelkedett a széles, csontos vállakra. A futás lelassult, de a csendes utcán újra felviharzott az ordítás: Fegyverbe emberek! Áruláááás!

A sarok mögül vagy féltucat katona fordult be. Vencel király régi zsoldosai most mind Jan Zsiska hadában harcoltak.

A katonák előtt sovány, beesettarcú lány vert két cintányérnak elkeresztelt rézlemezt és néha táncosan hajlongott jobbra-balra. Ritka, szőke haja lomlokára lógott. Nagy asszonyos melle formátlanul remegett kopott ruhája alatt.

Az egyik katona, a feketebajuszos, mindig részeg Jankovics a halszemű Barta vállára ütött és megtántorodva a nagy, részeges megrökönyödéstől, nagyot csuklott.

— Hallod? Mi a fene ez?... Ki az áruló?

Barta sárga arcán kigyúlt valami:

— Hogy ki? Hát verd agyon, aztán kérdezd a nevét!...

Az öreg Petykó, a hosszú, egyenesorrú Kozeluch és a ferdeszemű Molnár, akik második napja ünnepelték a Vitkov-hegyi győzelmet, számtalanszor megszegve a szesztilalmat és most éppen Manya lelkesítő vezetésével Novák ivója felé tartottak, egyszerre megtorpantak.

— Biztos, ki akarták nyitni a várkaput az ellenségnek!... — horkant fel Molnár, aki a legjózanabb volt közöttük.

— Kik? — kérdezte Jankovics.

— Hát az árulók! — kiáltott Petykó.

Kozeluch feléjük szaglászott hosszú orrával és egyszerre elsápadva üvöltötte:

— Áruláás!...

A bőrkötényesek csapata ekkor viharzott el mellettük A súlyos gerenda inogva úszott a széles vállakon. Arcukon lázadás lángolt. Torkukból újra meg újra dörrent az ordítás.

A katonák botlandozva zúdultak utánuk. Fent itt is, ott is felcsapódtak az ablakok.

A mellékutcákból botokkal, hirtelen felkapott késekkel, baltákkal mesterlegények, fuvarosok, úri cselédek futottak elő. A keskeny utcát egyszerre megtöltötte a kőházakból kelt emberár. Mire a téren álló szoborhoz értek, ember ember hátán tolakodott a gerenda után.

— Mit visznek azok ott a hátukon? — kérdezte egy alacsony, gömbölyű asszony és hiábavaló kísérletet tett, hogy lábujjhegyre állva átpillantson az előtte tolongók válla felett.

— Mit? Hát koporsót... — magyarázta mellette egy görbehátú, félvak, öreg mesterlegény.

— Kinek a koporsóját? Kit öltek meg? — csipogott egy kócoshajú, mezítlábas leány és egyszerre megrémülve saját föltevésétől, borzongva csapta össze a kezét. — Jaj, megölték!

— Kit? Kit öltek meg? — kérdezte az asszonyka és újra lábujjhegyre emelkedett.

— Hát csak őt, Jan Zsiskát! — kiáltott az asszony felé egy diák.

Az arcok elsápadtak.

Az emberhullám előtt már félszáz torokból dörgött az ordítás:

— Áruláááás!!

— Halál az árulókra! — tört ki a bőrkötényes mesterlegény szájából és a következő pillanatban a tömeg felett tombolva felviharzott az ítélet:

— Haláááál!!

A fekete hullámok morajló áradata egyre közelebb sodorta a szürkésbarna, óriás gerendát a börtön mocskos épülete felé. A tömeg nekizúdult a vasalt kapunak. Egyszerre megtorpant, aztán örvénylő kavargással lendült vissza a börtön felé.

— Kik az árulók?

— Kik nyitották meg a kapukat az ellenségnek?

Az arcokon itt is, ott is türelmetlen kíváncsiság látszott. A megtorpanó áramlás odanyomta a bőrkötényesek csapatát a börtön kapujához.

— A céhek atyamesterei a császár sátrában tárgyalnak! — ordított Borivoj. A tolongásban a börtön kapuja és a gerenda közé került és most karját előrenyújtva küzdött, hogy az emberhullám oda ne nyomja a kapu vaslapjához.

— Neveket! Neveket — harsogott száz és száz hang.

Borivoj tanácstalanul nézett a bőrkötényes nyeregkészítő felé.

Hirtelen karcsú, szélesarcú lány bukkant fel a börtönkapu előtt emelkedő alacsony kőoszlopon. Megrázta kezében a rézkarikákkal összefűzött pergamentekercset s hangja csengve szállt az utcátrekesztő embertenger felett:

— Itt vannak az árulók nevei!...

Egyszerre csend lett.

Az arcokból várakozás sugárzott. Az emberek nyakukat nyújtogatva, türelmetlen várakozással bámultak a lány felé.

— Az ódám!... Az ódám!... — kiáltozott az alacsony, kopasz emberke és két kezével megkapaszkodott a lány izmosan feszülő combjába.

— Ne bántsd a kislányt, öreg! Hát szabad ilyet csinálni, vén embernek? Mit nyulkálsz ilyen helyre? Nem való az már neked... — mordult rá Jankovics és amikor a lány megingott az alacsony kőoszlop tetején, széles mozdulattal átkapta térdeit. Emma csillogó szemmel, kapkodva hámozta le a rézgyűrűket a pergamentekercsről. Szabályos, puha ajka határozatlanul megmozdult. Hirtelen fölvetette a fejét és mozgó orrcimpákkal nagyot szívott a levegőből.

— Vladiszláv Zima!

Az arcokon harag gyulladt.

— Az a kopasz?! Az a pocakos?! — sivított hátulról egy gyerekhang.

— Sose ad húst vasárnap a legényeinek! — freccsent a kiáltás a börkötényesek csoportjából.

— Csupa tetű a szalmazsákunk! — kiabált valaki, aki, úgylátszik, személyes tapasztalatból ismerte Zima műhelyének titkait.

A tömeg felett, mint buborékok, pukkadoztak Zima szeretőinek nevei és mintha minden kiáltás tépett volna valamit az atyamester alakján, míg végre ruhátlanul állott a tömeg szeme előtt... A lány újra a pergamenre nézett.

— Sadkó Prchala!

A tömeg újra felhördült. Az utca túlsó végén, ahol a szembenálló ház mellett az inasok csoportja szorongott, gúnyos kukorékolás hangzott.

— Az a csontospofájú?!

— Verset fabrikál az igazságról, de a legényeiről még a bőrt is lehúzza!

— Böjtöt tartat, de csak velünk!

Emma a pergament rázta.

— Bohumér Krasa!

A tömegből kacagás tört föl.

Borivoj végre kicsúszott a gerenda mögül, félrelökte Jankovicsot, átkapta a lány derekát és odébb sodorta.

— Emberek! Harcosok! — kiáltotta a nyeregkészítő vállába kapaszkodva. Csak egyik lába fért rá az alacsony kőoszlop gömbölyű tetejére és valahányszor megrázta a gerendától piszkos öklét, mindig megingott. — Emberek! Mi győztünk Vitkov hegyén. A gazdagok mégis hódolni akar-

nak! Küldöttség alkuszik a császár sátrában ... — Hangja elcsuklott. — Arról alkudoznak, hogy szabadon engedik a foglyainkat, szabadon engedik azokat, akik ellen mi harcoltunk ... Üresek lesznek a cellák, de meddig?!

A felcsapó ordítás egy pillanatra elnyomta a hangját:

— Halál a foglyokra!

— Máglyára a bársonyruhásokkal!

A tömegből féktelen örvénnyel áradt a cselekvés vágya. A nyeregkészítő megingott. Borivoj visszaugrott.

Az óriás gerenda föllendült a feszülő vállakra, azután hullámzó mozgással nekizúdult a vaskapunak.

A piszkos épület megrezdült. Tetejéről cserepek hullottak, mint kopott tollak a pribék süvegéről. A kapu sarkai ércesen felnyögtek. A reteszek recsegve vergődtek a záróvasak hüvelyében.

A rácsok mögül mintha kiáltások röppentek volna, de az utcán gomolygó ordításban semmit sem lehetett hallani.

A gerenda hátrasodródott. Aztán újra nekirontott a kapunak. Végéből apró szilánkok hullottak. A kapu lemezei behajlottak.

Borivoj érezte vállán a gerenda élét, érezte, amint izmaiban ott lüktet a tömeg lendülete, botladozva hátrált, azután újra előrerontott. A lendület összeforrasztotta a gerenda alatt görnyedő embereket és Borivoj úgy érezte, mintha az ökle csapódna zúgó, ércetszaggató, retesztörő, falatroppantó erővel a börtön kapujára.

A lemezek behorpadtak. Az egyik kapuszárny nyikorogva, recsegve ingadozott kiforduló sarkain. Kívülről már látni lehetett az elgörbülő reteszeket, melyek úgy kapaszkodtak bele a kapuszárnyak szélébe, mint ragadozó madár mohó karmai.

Az arcokon szilaj erőlködés torzult. ... Dörej ... ordítás ... lábdobogás ... újra dörej ... Valaki, aki végtelenül erős, végtelenül hatalmas, dörömböl a fekete börtönkapun!... Vállával döl a szolgakézrakta falnak és tomboló, szilaj erővel tépi le sarkairól az érckaput ...

A gerenda tompa vége századszorra is nekizúdult a vaskapunak. Fentről porzott a vakolat, apró kövek omlottak a falakból, mint haldokló, undorító állat piszkos vére. A porfellegben erőlködő kiáltások kavarogtak. A gerenda úgy csapódott a szétmálló kapura, mint óriás kalapács az üllőre.

Valahányszor megingott előtte a kapu, valahányszor apró kövek hullottak a remegő falakról, Borivoj ajkán mámoros mosoly csillant. Összehúzta porcsípte szemét és rekedten horkantva ugrott előre...

Inog a börtön fala...

Lányok sikonganak, suhancok rikoltoznak, morajlik a tömeg... Győzelmet ünnepel most az, akinek számára építették az okos, hatalmas gonoszok ezt a sokrácsú sírboltot, ide a nagyváros szélére.

... Zúgó dörej morajlott. Erőtlenül hullottak le a reteszek... A lendület besodorta az embereket az alacsony kapu íve alá... Úgy dőlt a földre a szétszaggatott kapu, mint hűséges ércruhás poroszló, akit elsöpört a lázadók szilaj ereje.

Borivoj érezte, hogy mezítelen talpa fájdalmasan felkarcolja az éles, föltépett lemez. Sziszegve tapkodta a lábát és átugrott a vas halmazán.

Valaki megkapta a karját:

— Erre! Kormos, hé, erre!...

A falhoz ugrott. Látta a sorban gomolygó csapatot, hallotta, amint furcsa, fájdalmas pengéssel peng a letépett kapu össze-visszagörbülő vasdísze a lépések alatt... A tömeg fölfelé rohant, ahol az emeleten a Vitkov-hegynél foglyul ejtett németek voltak.

Valaki újra megrántotta a kezét.

A sötét folyosón jobbra-balra rozsdás, alacsony ajtók. Az egyik ajtón horgas, rozsdás lakat...

— Üsd!

A kalapács lecsapott... A szűk folyosó megtelt zavaros, csengő-bongó hangokkal. A lakat erőtlenül, kettéválva lógott a reteszen...

Borivoj nem tolta félre a reteszt, hanem valami féktelen, diadalmas dühvel tépte, zúzta a kalapáccsal az ajtót, a börtönt... A lakat ércesen zörrenve hullott a fakó köre. Egy pillanatra csend lett, s csak a folyosó végén zúgott a visszhang. Fent az emeleten kiáltások hangzottak, lábak dobogtak.

Borivoj ráköpött a vasajtóra s gyülölködő undorral beléjerugott.

— Hej, Prokop!... Maxim!... Gyertek ki! — Hangja végigzúgott a folyosón és a döngő visszhang újra felmorajlott.

— Jurij, gyere! Gyere ki, Jurij! — sikoltott mögötte valaki.

Az ajtó végre kitárult. Vörös, formátlan kéz nyúlt feléje. Borivoj hangosan sóhajtott és egyszerre valahogy lecsillapulva, belépett az ajtón.

— Gyere, kell még a kalapácsod, te kovács. Láncon túl a... — Maxim a fal felé tekintett, ahol mereven, kiegyenesedve állott Prokop. Az arcokon szinte egyforma, ünnepélyes kifejezés látszott.

Amikor a lánc halkan csörrenve lehullott Prokop csuklójáról, Borivoj föltekintett és elmosolyodott. Jurij az ajtófélfának támaszkodva állott. A leány rádölve, zavaros szavakat mormogva simogatta keskeny, sápadt arcát.

— Nincs gomb a ruhádon... Látom, leszakadt a gomb... — mondta, mintha azért tombolt volna végig a városon a lázadás izzó hulláma, azért rohant volna neki szilaj dühvel a roppant vasajtónak a börkötényesek csapata, azért tépte volna össze óriás kéz a láncokat, mert a kopott zsoldosruhán hiányzott egy zöldrozsdás rézgomb.

Borivoj irígykedve vakarta az állát.

— De szeretik a hosszúhajúak azt a sápadt képedet, te Jurij... — mondta hangosan és félrerugdosva a Prokop lábáról lehulló láncot, halkabban hozzátette: — Azért dobálódzol velük olyan könnyen...

*

Kint a börtön udvarán fekete emberhullámok özönlöttek. Jurij kilépett a kapu íve alá, amely alatt megtorlódva harsogott a tömeg. Hátra akart szólni a többieknek, de a kifelé áradó tömeg elsodorta. A lépcsőkön lefelé özönlő emberáradatban itt is, ott is feltűnt a foglyok sápadt arca, megszaggatott bársonyruhája.

— Máglyára! Máglyára!!

— Bosszút!

Az irgalmatlan harc jelszavai ott lángoltak ezrek ajakán.

Jurij látta, hogy a sokaság megtorpan a zárt városkapu előtt. Fent a falon vagy félszáz fegyveres nyüzsgött. Kiáltások röppentek.

Egy pillanatig úgy látszott, hogy a kapuőrség ellenáll. A lándzsák meghajoltak, a számszerszíjjak acélíve félkörré feszült.

— Kirohanás lesz! — üvöltött fölfelé egy sárgaarcú, fergeszemű katona, akiből dölt a borszag. A kiáltás tovább röppent tíz, száz, ezer ember ajkán.

Az óriás, vasalt kapuszárnyak recsegve kitárultak. A tömeg átözönlött a kapu íve alatt oda, ahol alacsony gerendaviskók lapultak a falak árnyékában.

— Lángolj, máglya! — dörgött ezrek ajkán.

A kunyhók már régen üresek voltak. Régi lakóik most fegyverrel a kezükben jöttek ide, hogy elégessék multjukat. A gerendák, zsindelydarabok, százféle szennyes, sáros gaz és cafat, amelyen valamikor szültek, öleltek és haltak a rongyosok, most ezer karon, ezer vállon sodródva emelkedett óriás, barnásszürke halommá.

Hirtelen összekötözött emberi test bukkant fel a kavargásból, billegve sodródott a tömeg felett, azután sután huppant a szürke halomra. Az alkonyi levegőben a halálvárás, a fájdalom, a könyörgés artikulátlan sikolya szállt.

A halom egyre magasabbra nőtt. Szürke, zörgő gerendák, recsegő zsindely, porzó rongy és sikoltó, üvöltő, kegyelemért hörgő testek keveredtek egyetlen irtózatos halmazzá...

Nem emeltek szégyenkarót a máglyarakás tetejére, nem olvastak pergamenpapírról szépen szövegezett, száz törvénnyel megokolt ítéleteket, nem hívták tanúnak a magasban lakozó, végtelenül igazságos istenséget, hanem a bosszú, a halálos elszántság tomboló örvényében dobáltak egyetlen halomba fát, rongyot és embert.

... Jurij nem látta, mikor hajolt le a roppant máglyára a napfénytől megfakult fáklya. Egyszerre füstoszlop röppent a máglya szélén és a szürke halmot körülvevő sokaságban zavaros mozgás támadt.

Fent a bástyák tetején nyugtalanul hullámzott a mellvédek kőcsipkéi mögött a fegyveres őrség összekeveredett sora.

Kanyargó, tízöles lángnyelv nőtt ki a roppant máglyahalomból és a rongyok, gerendák, testek dombjából vinnyogó halálüvöltés csapott föl. A szétmálló rongyok és a száraz fa halmazát egyszerre izzó körbe fogta a máglya alsó részéből fölfelé hullámzó tűz.

Jurij úgy érezte, hogy a kunyhók málló gerendája, a rongyosok eldobált ruhája, a százféle rongy és cafat üvölt, jajgat, sikolt most a lángok vörös markában.

A lángfüggöny magasra emelkedett, kormos füstfellegek úsztak lassan fölfelé és a városfalak hegyes mellvédjei olyanok voltak, mint óriás sárkányfogak a füst sörénye alatt...

A falakon hullámzó bőrpáncélos lándzsások között félszemű, őszszakállas harcos meredt mozdulatlan arccal a roppant máglya felé. Egyik kezét a mellvédre tette, a másikkal a kardja körül babrált... Valahányszor a tűz tomboló kavargásából egy-egy őrjöngő sikoly röppent, arcán mintha megváltozott volna valami, erős, fegyvermarkolathoz szokott ujjai megremegtek.

Alvezérei, az okosarcú Huszi Miklós, a kerekarcú Ladvenkó és mások, hallgatagon csoportosultak körülötte.

— Szörnyű... — mondta egy paposan kopaszra nyírt, középkorú ember — pogány törökök nem tesznek ilyet...

Zsiska felemelte kezét, szemében tehetetlenség látszott:

— Hulljl térdre, Jan Rokicana, hiszen pap voltál és kérd az Istenedet, támasszon esőt... Oltsa el a lángokat...

— Engedd, hogy lemenjek... Engedd meg, hogy rájuktörjek a lovasaimmal...

Zsiska megigazította szemén a fekete kötést. Keze még mindíg remegett.

— Akkor eggyel többen égnének el a máglya tüzében... Ha akarná az Úr, esőt bocsátana az ég felhőiből és megmentené a tűzhaláltól azokat, akik megérdemlik...

Lent a völgyekben fölriadt a roppant tábor. Látni lehetett, mint nyüzsögnek a cifra sátrak előtt a fényesruhás harcosok.

— Elégetik a foglyokat! — horkant az irtózat. Százezernyi arcon sápadtság ömlött el. A gomolygó csoportok megtorpantak a tábor szélén. Szél suhant és a roppant máglya füstje, mint óriás, fekete paripa, felágaskodott a kék magasságba, azután rávágtatott a keresztesek táborának cifra sátraira.

A császári sátor függönyajtaja fölcsapódott. Néhány sápadt, tántorgó, cifraruhás ember a város felé bámult. A koronás sisakok meginogtak remegő fejükön. A fakóravált arcokon, bortól nedves ajkakon egyetlen szó nyílott, mint füstillatú, fekete virág.

— Irtózatos!...

A füstparipa tombolva ágaskodott a lángoló máglya tetején. Tűzpatkói recsegve őrölték a testek, gerendák, törmelékek halmazát. A haldoklók üvöltése olyan volt, mint a fekete paripa harsogó nyerítése. A lángfüggöny mögött látni lehetett a kíngörcsben vonagló, szíjaikat tépő, tűzben szétfoszló árnyakat.

Az arcokon izzadság csordult. Valahányszor újabb tömegek sodródtak ki a szélesre tárt kapun, az első sorok előrelendültek a máglya felé, mintha szédült tűzvarázsban akarnának belerohanni a kavargó lángokba, azután megtorpanva, verejtéktől ázott és mégis már-már füstölgő ruháikról leverve a szálló pernyét, sziszegve hátráltak.

Jurij ott állott a kitárt kapunál. A tömeg odaszorította hozzá a lány izmos testét és ha pernyét, égett hússzagot, füstöt csapott feléjük a szél, Emma barna, erősszálú haja csiklandósan vibrált az arcán.

Látta a kínt, a gyötrelmet, az égig csapódó lángokat és a füsttől néha-néha köhintve, úgy nézte mindezt, mint egykor régen, amikor a bástya fokán állva szemlélte a körülötte gomolygó, vörös villámokat villogtató vihart.

Ugyanott állott, mint akkor, amikor kitárta ezt a roppant kaput. Ugyanúgy érezte most is az óriási zár felső részének érdes nyomását a vállán és tudta, hogy ugyanaz a féktelen erő örvénylik most körülötte, mint amely őt sodorta véres önmagát tépő áldozatra. Most a lángok fényénél tisztán, világosan látta, hogy akkor is kitárult volna ez az óriás kapu, ha nem ő dől neki keskeny vállával a cifradíszes zárnak.

Körülötte hullámzott a tömeg, kín üvöltött a lángokban és verejték csordult az emberek ordítástól torzult arcán.

A lány megfogta karját és Jurij érezte tenyerében füstös, széltől kúszált haját.

— Nézd a hajam... Emlékszel, a hajam... Ezt írtad meg a versedben. Akkor, amikor nekem adtad azt az utolsó két aranyat...

Felettük, a falak tetején lándzsások zsúfolódtak és a félszemű harcos karja remegett a kardja markolatán.

— ...Nézd a derekam... Az én derekamat énekelted meg akkor... Más asszonyról írtál és mégis rólam... — Erőszakkal a derekára szorította a férfi kezét és hátrahajolva nézett a szemébe.

— Lángolj, máglya! Tárulj, pokol! — Alacsonyhomlokú, vastágszájú, ölestermetű nyeregkészítő szélés hátán remegett az izzadt ing a kiáltás erejétől.

Emma karcsú, ruganyos derékkal feszült a férfi erőtlenül engedelmeskedő karjára:

— ... Érted jöttem a börtönbe... Nem kell az aranyod... Csak te...

Kint a távolban irtózat sötétlett a koronás harcosok ápolt arcán és elhomályosultak a szemek.

— ... Gyere, te vagy az én zsákmányom! — A lány vastag, meleg szája ott vonaglott Jurij előtt. — Gyere, írj verset rólam, csak rólam írj... Látod, itt a pergamen, nézd; ez az oldal tiszta... Az én ölelésemről írj... Gyere, most mindenki itt van, mindenkit idecsalt ez a nagy tűz, az egész Novák-házban nincs senki...

Jurij érezte, hogy a lány sikló, lassú mozdulatokkal tolakszik előre és magával húzza őt is. Nem tudta, mi történik vele. Megtántorodott és erőtlenül ráomlott Emma vállára. Szívéből valami vad, végtelen, ízmot ernyesztő bánat tört elő. Olyan bánat, amely rászorul a torokra, mint széles, lassan fullasztó szíjhurok, amely lefojtja a lélekzést, megakasztja a szív dobogását és a gondolat úgy pislákol benne, mint tört lámpa az ősz ködében.

— Rosszúl vagy? Nem ettél semmit...

Érezte, hogy a lány ajka a füstet éri. Enyhe hagymaszagot érzett. Inas, fiús kéz kapta át a derekát. Jurij beletemette arcát Emma füstszagú, barna hajába, melyen nagy koromszemek remegtek.

Fuldokolva sóhajtott, azután érezte, hogy szeméből meleg, folytonos patakkal ömlik a könny. Nem tudta, bánatában sír-e vagy talán csak azért, mert akadt valaki, aki nem karddal jött feléje és kínzószerszámokkal, nem kért áldozatot, nem követelt harcot, hanem anyás fölénnyel egyszerre átkapta a vállát és tűzben, vérben, harcban csak egy éjszakát kívánt tőle...

— Gyere... Gyere...

Jurij egész testén jóleső erőtlenség ömlött végig. Bejutottak egy mellékutcába. A levegő még remegett a kiáltásoktól, de Jurij érezte, hogy mult és jövő, a füst, a korom, a

két szemben álló tábor, minden elmarad mögöttük. Úgy botladozott, mint egyszer régen, amikor ugyanez a kéz vezette őt Novák házának ablaknélküli, dohos szobájába, ahol a fal körül futó furcsa jászolban részeg zsoldosok ölelésétől fáradt lányok aludták nappali álmukat...

Szipogva nagyot sóhajtott. Kibontotta a pergamentekercset. Könnyes szeme előtt ugráltak a görög betűk.

— Mi ez? — kérdezte szipogva.

Emma kivette kezéből a pergament és okosan, fölényesen mondta:

— Óda az arany középútról...

XXIX.

A börtön megrohanása és a vitkovhegyi csatában ejtett előkelő foglyok máglyára hurcolása után békéről nem lehetett szó. Zsigmond császár seregében azonban oly nagy volt a rémület, hogy a városnak rohammal való bevételéről nem is beszélt senki. Az óriás hád tehetetlenül hevert Prága falai alatt. Lassan elfogyott az élelmiszer. A teljesen kipusztított falvakból egy szem gabonát, egy darab kenyeret sem lehetett szerezni. A roppant tábor éhezett. Az apróbb csapatok ellen pedig, melyek élelemszerző útjukon messzebbre is elmerészkedtek, megindult a parasztok háborúja.

A cseh és morva főurak megrémülve siettették Zsigmondot, hogy valamilyen határozott intézkedéssel vessen gátat a parasztfölkelések terjedésének, illetve az egyesült keresztény sereg pusztításának, mely már az ő birtokaikat is fenyegette.

Zsigmond tehát 1420 őszén a táborában nagyszámban összegyűlt cseh és morva főurak előtt Csehország királyává koronáztatta magát, majd a gazdag Kuttenberg vidékére húzódott vissza.

Az óriási keresztes sereg gyorsan oszladozott, a király csapatai pedig nem voltak elég erősek arra, hogy a forradalom terjedését megakadályozzák. A felkelők egyesült csapatai Zsiska vezetésével sorra győzelmet arattak a királyi seregek felett, úgyhogy Zsigmond kénytelen volt teljesen kivonulni Csehország területéről.

Valahányszor azonban gyengült a külső ellenség nyomása, a különböző huszita csoportok — gazdagok és szegények — mindig szembefordultak egymással.

*

A nagytestű, szőke, piszeorrú Marina sokáig szolgált Peregrinus atyánál és sok idézetet, sok okos dolgot hallott hétköznap is, amikor a többiek a mezőn keresték verejtékükkel a mindennapi kenyerüket. A falubeliek mindnyájan megegyeztek abban, hogy a lány nagyon érti a beszédet, a bibliai idézetek fejtegetését, bár Marina sem írni, sem olvasni nem tudott.

— Ne ölj! — mondta Marina és úgy emelte fel kezét, mint ahogyan ezt Peregrinus atyától látta annakidején. Kockaalakú, mohától bársonyos sziklán ült. Körülötte parasztok, asszonyok, gyerekek ültek, ki a földön, ki a szerteheverő, lapos köveken. Az utóbbi időben ide jártak gyűlésre az alacsony hegyre, amelyet Jan Zsiska táborának mintájára szintén Tábor-hegynek neveztek el. A templom tetejéről hiányzott a zsindely és az egész épület gyorsan málladozott. Az emberek szívesebben jártak ide, a tisztásra, ahonnan látható volt az egész falu és ahol nem kísértett a mult.

Marina a nyírfák felé nézett és égre emelt tekintettel, olyan hangon, mintha valóban parancsolna valakinek, mondta:

— Ez a parancsolat azt jelenti, hogy ölni nem szabad.

A nagyorrú Jaroszláv Brada hümmögve vállat vont:

— Hogy lehet az?... Ezt nem jól magyaráztad, te lány. Mindenki öl... Ők is, mi is... Nem tud az ember anélkül megélni, hogy öljön.

Marina megcsóválta a fejét.

— Ne forgasd te az Úrnak szavát ostoba paraszti eszeddel. Ha nem tusz megélni anélkül, hogy ölj, akkor bűnös vagy és a poklok tüzére kerül a te lelked örökkön-örökre.

Oldrich megvakarta ősz haját és szinte ellenségesen nézett a szolgálólány felé:

— Ez csak olyan szoknyabölcseség. Ha én ott a harcban nem eresztem neki a szekerem azoknak a fényesruhásoknak, bizony ők ölnek meg engem... Én csak azt mondom, ne beszélj itt nekünk ilyeneket, Marina, ha jót akarsz...

— Tegnap jártak erre a novobranszkiak, egy asszony meg egy férfi. Azok mondták, hogy nagy had készül a határon, — hadarta gyorsan a kisebbik Bartuska-lány. — Németek, lengyelek, mindenféle népek... Úgy mondták, már gyujtogatnak is, mert nagyon vörös volt az ég alja arrafelé.

— Messziről jött ember nagyokat mond. — morogta Jaroszláv Brada. — Azt is mondták, hogy amikor a császár Prágát ostromolta, tüz tört ki a földből és elemésztette a támadókat...

Mindnyájan feléje fordultak.

— Hát vannak ostobák... — mondta hangosan Lesó.

Marina nyugtalanul forgolódott a kövön:

— Figyeljetek rám! Az Úr szól általam... — mondta szertartásosan és amikor az asszonyok elhallgattak, kicsit gondolkodva mondta: — Ne kívánd felebarátod feleségét, se szamarát, se semmi vagyonát ne kívánjad.

— Nem úgy van az, nem jól mondod! — kiáltott a másik Bartuska-lány.

— De igen! — bólintott Marina. — Én így hallottam én tudom...

— Hát akkor te minek vetted le a templom tetejéről a zsindelyt? — kérdezte Zahorcsákné és elégedetten körülpillantott. Az arcok komolyak voltak.

A sokgyerekes Nejedli felesége köhintett, guggolásba emelkedett a köről, amelyen ült, azután újra visszahuppant:

— Hát azért én csak azt mondom, nem egyformák a telkek, máskép kéne felosztani. Én nem kívánom a másét, de hát...

Jaroszláv Brada feléje fordult:

— Hát hiszen, ha a gazdag ember kívánja meg a másét, az, nem mondom, valóban bün. Bün, mert hát a gazdagnak van... De ha szegényember akarja a másét, bizony nem bün az, mert a szegény azért kívánja, mert neki nincs. Amíg Borecki úr itt volt, bizony, minden az övé volt. Megkívántuk, el is vettük. Most a mi csüreink vannak tele, ő meg... — Kezét a nyaka elé tette és úgy mutatta, mi történt Boreckival.

— Te biztosan a pokolba jutsz... — mondta a szolgálólány komoran. — Aki nem tartja meg a tízparancsolatot, azt elnyeli a föld, mint Dátánt és Abyront...

A parasztok tisztelettel néztek rá.

Lent a völgy felett átlátszó, kék ködök hálója lebegett és a falu házai olyanok voltak, mint hálóba akadt, idomtalan

halak. Az emberek arcán kíváncsiság vagy unalom látszott. Jóllakottak voltak, nyugodtak és vidámak. Tudták, hogy a veszedelem ott leselkedik a hegyek mögött, de a nagy csata óta úgy érezték, hogy nincs olyan ellenség, amellyel szembe ne tudnának szállni.

— Emberek, hát a rossz Csernikné lányából mi lett? — kérdezte hirtelen hangosan Lesóné.

Máskor mindenki ráförmedt volna, ha egy asszony közbeszól a férfiak beszédébe, de az utóbbi időben valahogy minden megváltozott. Lesóné fehér selyemruhájában, csillogó, aranyos hajával különben is olyan volt, mint egy úrnő.

Féltucat tekintet fordult feléje.

— Úgy gondoljuk, csak elveszi őt a fekete gróf... — mondta elgondolkozva az ifjabbik Hluchi Pepó. A legény az utóbbi időben megszépült, megférfiasodott. Kerek, barna, szabályos arcával, kis fekete bajuszával már erősen hasonlított az apjához, aki a várban maradt.

— Már hogy venné el? — legyintett Oldrich.

— Hát hogy? Hát balkézről!

— Parasztlányt?

— Nem parasztlány az.

— Hát mi?

Pepó megrázta a fejét. Fehér, gondosan mosott ruhát viselt, akár az apja valamikor.

— Nem parasztlány az, nem olyan a természete.

— Hát te csak tudod, igaz-e, kis Pepó? Az apád szeretője volt az a kis ringyó-palánta. Meg az anyja is...

— Milyen természete van a...? — érdeklődött nyakát nyújtogatva a nagyobbik Bartuska-lány.

Pepó vállatvont:

— Hát annak olyan természete volt, hogy... Én emlékszem, egyszer kölyökkoromban hoztam neki egy kisnyulat. Olyan kicsi, fehér nyúl volt... Fióknyúl. Akkoriban az öreg Nejedli bácsi hajtotta a csordát, tőle kaptam. Másnap este átmegyek Csernikékhez... Akkor még élt az apja is... Hát látom, a lány ott térdel az istálló mögött, a kazlaknál... A kis nyúl meg ott fekszik előtte. Látom, hogy felemelkedik, aztán rákiáltok: Te, Jasenyka, el ne ereszd, elfut ám a kis nyúl! Akkor hátrafordul, hát ott van a kezében a véres kés, a nyúlnak meg az oldala fel van hasítva...

Mindenki hallgatott. Az arcokon olyan feszültség látszott, mint amikor téli estéken a kemence előtt hallgatták

a vénasszonyok boszorkányos meséit. Szélcsend volt. Az ágak között csak néha reccsent egy-egy madár.

— Aztán mi lett vele? — kérdezte Marina és elörehajolt a szószéknek használt kövön.

Pepó tekintete gépiesen követte a levélárnyak sötétzöld foltjait, amelyek lustán, alig észrevehetően rezegtek.

— Hát csak állt ott, véres késsel a kezében. A szeme meg olyan nagy, sárgás volt. Én szinte megijedtem egy kicsit. Néztem a nyulat: hátrahúzza a fülét, az első két lába meg remeg. Bajusza is olyan furcsán re-zket... — A legény fintorogva mutatta, hogyan mozgatta bajuszát a kisnyúl. de senki sem nevetett. — Szemével meg úgy néz, mint egy gyerek Dühös lettem nagyon, meg sajnáltam is azt a kis nyulat. „Miért ölted meg?" kérdem. A lány meg csak elörehajol. aztán néz. néz a nyúl szemébe, az arca meg olyan, mint ezek a kövek itt. Csak a szájaszéle mozog. „Azért, mondja, mert látni akartam, hogy ilyen nagyon fehér nyúlnak piros-e a vére." Hát azóta tudom, hogy nem olyan az a lány, mint a többi. Én is ott voltam a nagy csatában, szekéren ültem embert öltem... De azért úgy sose féltem, mint akkor. Az anyám azt hitte, hogy az apám jár utána. Én már akkor tudtam, megbabonázta öt az a lány. Nem lesz jó vége ennek. Mikor a várba bejöttünk, azt mondja az anyám: verjem meg azt a lányt, kergessem el az apám ágyától, az öreget is... most gyenge, verjük el jól kötéllel... Amíg a karját nem bírja, nem is nagyon kapálózhat... Megérdemli... „Hát mondom, édesanyám, hagyjuk, csak hagyjuk. Majd elemésztik ök egymást. Majd elpusztítja öt az a lány..."

Pepó elhallgatott.

— Hát el is emésztette... Olyan ö már, mint a korhadt fa. Ha a faluba jön, csak sompolyog, akár a vert kutya... — A hosszúorrú,ráncosarcú asszony diadalmasan bólogatott A legény homlokát ráncolva nézett az anyja felé, de tekintettel arra, hogy az egyik Bartuska-lány, aki menyasszonyának számított, szintén jelen volt, elhallgatott.

Nyugaton, egy alacsonyabb hegyen megakadt felhö egyszerre piszkosfeketévé vált és lomposan szétterpeszkedett a fenyves felett. A levegöbe korom és füstszag vegyült. Az arcok egyszerre elkomorultak.

— Ég...

— Ég valami... — hangzott egyszerre különböző hangnemben. Az emberek forgolódva nézelödtek körül.

— Valahol a határon ég az erdö... — mondta nyugodtan Vlada Zahorcsák és az égre pillantva, ahonnan forrón zuhogott a nyári napsugár özöne, hozzátette: — Hát csoda-e ilyen melegben!

A szél rásodorta a füst foszlányait a falu felett lebegö, átlátszó, lehelletfinom ködökre és a házak gyorsan megfakultak, megfeketedtek.

XXX.

A mellvédek felett már megritkult a falak tövében lángoló máglya füstje. A házak ferde cseréptetején röt fénnyel porzott a lenyugvó nap sugara. A Börtön-utcán, a nyitott városkapuban még mindig szorongott a tömeg. Prokop ott állott a feltört börtönkapu halomba rakott darabjain.

— Sok falu gyúlt ki szerte az országban! Sok szép falu! — dörgött végig a tömeg felett a hangja, úgyhogy néhány börköténves, aki eddig a máglya irányába tekintve ágaskodott, hogy lásson valamit, egyszerre feléje fordult. — Sok ház leégett, sokan menekültek a város falai közé. De vajjon... Vajjon találtak-e szállást a fényes palotákban?

A tömegben mozgás támadt. A sokaság egyszerre felörvénylett a rozsdás vaslemezek halmaza körül. A keresztes-hadak előtt rengeteg menekülö jött Prágába a felgyujtott falvakból, betöltötték az utcákat és ezerszámra háltak a puszta kövön.

— A gazdagok házán száz lakat! — rikoltott egy duzzadtarcú, gyulladásosszemü koldus. — Utcán hálunk! Kövön alszunk!

Prokop megrázta öklét, úgyhogy a ruhája ujja ráncokba gyürödött börtönapasztotta vállán.

— Ott a máglya! — morajlott melléből régi erövel a gyülölet. — Nem hagyjuk kihúnyni a lángját! Gyujtsátok meg fáklyáitokat a bosszú máglyáján és akkor nem tévesztitek el az utat az árulók palotáihoz! Hadd találjanak új otthont azok, akiket ide kergettek Zsigmond császár pribékjei.

Elörelépett. A széles, rozsdás vashalmaz ércesen koppanva billegett alatta. Az arcokon új vihar árnya suhant. A szemekben harcos szikrák gyulladoztak. A máglya kihúnyóban volt és a tömeg új ellenfél, új harc után nézett.

— Kik az árulók? — dörrent végig az utcán a kérdés. A később jöttek nem hallották a császár táborában járt küldöttség tagjainak a nevét.

Prokop elhallgatott és a pergamentekercses lányt keresve, körülnézett. Emma nem volt sehol.

— Mathias Thurner!

— Bohumér Krasa!

— Vladiszlav Zima!

A börkötényesek csoportjából tucatszámra röppentek a gazdag műhelytulajdonosok nevei. Mindegyik a maga gazdáját kiabálta.

Borivoj fogát csikorgatva teli szájjal röhögött. Szempilláin koromszemek ültek. Olyan füstös volt, mintha műhelyből jött volna. Odakoccantotta kalapácsát a vastörmelék döngő halmazához és túlharsogva a tömeg zúgását, felordított Prokopnak:

— Akad áruló! Ahány mester nem ad húst vasárnap ezeknek ebédre, az mind áruló!

Prokop karja valahová a város belsejébe mutatva elörevágódott.

— Siessetek, itt az éjszaka! A hideg éjszaka... Ki alszik ma kövön?

— Senki! Senki! — dörgött a válasz. Az emberhullám elörezúdult. Az egymás mellett húzódó házak között már félhomály volt. Fent a háztetők szélén kigyúltak az első csillagok. Lent néhány fáklya lobogott a tömeg felett.

Borivoj hirtelen a vashalom tetején termett. Arcán még mindig szilaj mosoly villogott. Levegőbe lendítette kalapácsát. Leguggolt. A kalapács lecsapott. A vashalomból tompán zengő hang röppent. A kormos óriás furcsán emelgette horgasizmú lábait. Néha nagyokat dobbantott az ércesen zengő vas halmazán, néha ráhúzott kalapácsával a széles, gerendaszaggatta lemezekre.

Úgy dobolt rajta, mint harci dobon és az utca megtelt döngő, dübörgő hangokkal. A lángoktól mámoros, füsttől, melegtől, kiabálástól kábult emberhullám zúgva zúdult előre.

Maxim elöretolakodott. Formátlan, vörös kezével olyan mozdulatokat tett, mintha úszna és gyorsan sodródott tovább. Nem ismerte az utcákat nem tudta a járást, de az egyre jobban összeszűkülő falak közt összezsúfolódó tömeg-

ből úgysem tudott kitörni. Hajléktalan volt és úgy érezte, hogy az ő igazsága összeolvad más hajléktalanok igazságával.

Nehézkesen hátraforgatta a fejét. Prokop nem volt sehol.

— Nyiss ajtót! — dördült valahol a tömeg közepén a himbálódzó fáklyák alól az első ordítás.

Valahol elől már történt valami. Ütések zuhogtak a vasalt deszkára és felváltva hallatszott a vas pengése és a fa tompa puffanása.

— Hé emberek! A nyeregkészítők utcája felől kerüljetek! — harsant egy bőrkötényes hangja.

— Krasa, gyere kiiii...! — üvöltött vagy féltucat hang.

— Nyiss ajtót, mesterasszony! — harsogott a nevetés.

Maxim előrelendült. Hirtelen látta, hogy a tömeg úgy örvénylik ujjongva a nyitott kapu felé, mint fekete habok a kút mélyében. Az emberek egymásután tünedeztek el a küszöbön túl. Valahol fönt zavaros recsegés és tomboló rikoltások hallatszottak. Maxim előresodródott, felbukott a küszöbön, beleütötte fejét a kapufélfába, ruháját végigszaggatta a vaskapu félregörbült rezes dísze. Hangosan fölszisszent és egyszerre széles, nagy műhelyben találta magát, azután tovább lendült valami fölfelé vezető lépcsőn, amelyen többen tolongtak.

Maxim visszapillantott. Szalmapapucsok tetején duzzadtarcú, gyulladásosszemű ember világossárga, aranyzsinóros lengyelcsizmát húzott meztelen lábára. Néhányan úgy turkáltak a sarokban heverő, díszes lábbelik halmazában, mint jóllakott tyúkok a búzában.

Fent, ahol a keskeny fekhelyek állottak egymás mellett, egy hosszú, kopottruhás mesterlegény fölrántotta a takarót és belemarkolva a laposra nyomódott, szennyes szalmába, odatartotta a többiek orra alá.

— Ide nézzetek! Hé emberek! Hé! Három esztendeje nem cseréltette ki ezt a szalmát a pocakos! Három éve! Aztán tudjátok, mennyi tetű van ebben?

— Menjetek le, az udvaron van friss szalma!

— Szalma? Minek az? Van itt pehely is...

Maxim látta, hogy egyszerre hányan tódulnak a másik szobába és ő is odatolakodott.

Az elől rohanó nyurga, sárgaarcú mesterlegény megtorpant a széles, fél szobát elfoglaló, piros bársonytakaróval leterített ágy előtt, de a másik, egy alacsony, szélesarcú akkorát lökött rajta, hogy a hosszú egyszerre belezuhant a takarók, párnák és különböző kisebb, bonyolult rendeltetésű has-, láb- és hátmelegítő, szőnyegforma pokrócok közé.

Kacagás harsogott. A sarokban összezsúfolt aranyozott szentképek előtt egyszerre kialudt a mécses. A hosszú úgy csapkodott furcsa mozdulatokkal maga körül, mint fuldokló az árban.

— Jó fekvés esik benne, mi? Fene a pofád! Mi? — rikoltozott az árnyékosszemű, beesettarcú suhanc.

— Hát még ha a mesterasszony is benne lenne! — hunyorgott az alacsony.

— Puha... puha... — lihegett a hosszú és félig felemelkedett.

Az árnyékosszemű felkapta a duzzadó pirosbársony párnát és akkorát húzott a hosszú mesterlegény fejére, hogy az egyszerre visszahuppant a takarók közé.

— Puha?... Puha?...

Egyszerre féltucat párna repült a levegőbe és az ütések huppanva záporoztak a nyurga, rángatózó legény fejére. Maxim látta, hogy a párnák úgy röpködnek az ágy körül, mint fészkükből fölriasztott, tarka madarak. Néha kibukkant közölük egy-egy csontos kéz, otromba, keményre cserzett láb...

— Puha? Melyik a puhább? — gurgulázott a puffogó ütések között a kacagás.

— Ez a legpuhább, mi, Sadkó? — A hosszú után rikoltva, káromkodva, nevetve újra meg újra visszazuhant a párnák közé.

Egyszerre hatalmas reccsenés hallatszott. Az ágyfej széles, barna deszkája levált és olyan puffanással zuhant a padlóra, hogy mindenki visszahökkent.

Sadkó úgy hevert a széthullott ágy romjai között, mint egy hajótörött. Lihegve ugrott fel.

— Ördögök! A fene essen belétek!

Az ajtón át még többen tódultak be. Kopott, rongyos, kiéhezettarcú menekült parasztok voltak, akik a tömeggel együtt hatoltak be a várba.

— Nincs szalmánk a fekhelyhez! — kiabált egy mezítlábas, krumpliorrú paraszt. — Kidobták a szalmát azok a beste mesterlegények...

— Ki ám, mert tetves volt! Majd hozunk az udvarról... — magyarázta Sadkó és hogy kikerüljön a feléje hulló kacagáshullámból, odébbhúzódott a jövevényekhez.

A paraszt a fejét csóválta:

— Hozunk? Akkor hiszem, ha látom! Nekem itt van a feleségem... a gyerekeim...

A sovány, árnyékosszemű suhanc egyszerre a paraszt elé ugrott. Szeme csillogott:

— Hé batykó, osztozzunk! Fele a tiéd, fele az enyém!

Nagy, vörös pehelypárnát tartott a paraszt orra alá. Hirtelen hátranyúlt. Kezében kés villant. A bársony reccsenve végigszakadt. A szobát hirtelen elborította a finom, gyorsanszálló pehely.

— Huuu... — hangzott a pehelyfelleg mögül a paraszt hangja, aki egyszerre olyan fehér lett, mintha liszttel öntötték volna le.

Maxim tüsszögve csapkodott maga körül. A pelyhek fehér fellegében rikoltva, nevetve ugráltak a többiek. Kint a legények régi hálószobájában csend támadt, azután ismerős hang zúgott a lehalkuló kacagásban:

— Emberek! Aki hajléktalan, maradjon itt, aki mezítlábas, az járjon csizmában. Akinek nincs ruhája, az keressen, mert talál... De aki eladja, amit talált, az kötelet kap!

Maxim kibotorkált a szobából. A másik teremben, a mesterlegények keskeny fekvőlócáin és a padlón, a falak mentén sárga, friss szalma susogott a lábak alatt. Az emberek szürke hulláma megtorlódott a teremben és a lépcsőn. Csend volt, csak lent a műhelyben dobogtak a lábak és néha-néha egy-egy káromkodás reccsent...

*

Mara, ha ideje volt, ebéd után néha lefeküdt. Szeretett sokat aludni. Ilyenkor délután a műhelyben sem zörögtek úgy a kalapácsok, mert Krasa szokása szerint délelőtt végeztette el a „durva" és délután a „finom munkát". Így végigheverve az ágyon, némán hallgatta a konyhából behallatszó edénycsörgést, a cselédek halk beszédét és lassan-lassan álombaszenderült.

Az utóbbi időben Krasa mindig elment esténként. Sokáig elmaradt és amikor hazajött, hosszú ideig ébren forgolódott az ágyban. Ilyenkor az asszony sem tudott aludni. Néha a mester susogva, gyorsan beszélni kezdett. Az asszony hallgatta. Fejedelmek nevei, városok, szándékok, föltevések tarka, értelmetlen láncban követték egymást. Mara összehasonlította ezeket a híreket, gondolatokat azokkal, amiket bent hallott a konyhában a cselédektől és egyre kevesebbet értett belőlük.

— Mi azért harcolunk, hogy úgy imádjuk az Istenünket, ahogyan kell, ahogyan a szentírásban meg van írva. De vannak olyanok is, akiknek más a céljuk...

— Kik azok? — érdeklődött néha az asszony.

Krasa ilyenkor úgy fordult egyik oldaláról a másikra, hogy az ágy minden eresztékében recsegett.

— Mindenféle szemét nép... Csak azért ordítanak, hogy rombolhassanak. Dolgozni nem szeretnek, szájuk meg akkora, mint egy kapu...

...A szentképek előtt vibrálva égett a mécses.

Mara most álmos, de nyugtalan volt. Férje már hosszú ideje nem közeledett hozzá, ő maga pedig félt a kezdeményezéstől, mert valami régi, lányos tartózkodással illetlennek tartotta.

Kint a konyhában nagyot csörrent egy edény. Mara megmozdult. Fel akart kelni, de a lába szokatlanul sajgott. A nyitott ablakon át a mély udvarról hüvösebb levegő áradt a szobába. A szomszédos, alacsonyabb háztető már árnyékba süppedt, de a magas, karcsú kéményekre még rőt fényrongyokat tekert az alkony.

Valahonnan a távolból, mint sok madár összefolyó rikoltása, hullámzó, hol elhalkuló, hol újra felcsapó hang hallatszott. Mara szipogva törölte az orrát. A legforróbb nyár közepén meghűlt és most náthás volt.

Behúnyta a szemét...

Valahol nagyot koppant valami. Mara felült. Gyors, ösztönös mozdulatokkal simította hátra alvás közben összekócolt haját. Szemhéja összeragadt az álmosságtól. Tudta, hogy ilyenkor duzzadt, csúnya az arca és nem akart kimenni.

— Roza, nyiss ajtót! — kiabált álmosságtól rekedt hangon. — Úgy hallottam, kopogtat valaki.

Kint, egészen közel, tombolva zúgott fel ezernyi hang, azután valami féktelen, pusztító erő dörögve csapódott a zárt kapura.

Az asszony felugrott. A padló úgy ingott alatta, mintha egyszerre megrendült volna a föld. A szoba megtelt zúgással. Kint ezernyi váll feszült neki a ház kapujának. Ezernyi szájból düh harsogott.

— A mühely felé! — sivított egy hang.

Az asszony kiugrott a hálóból. Lent az üres mühelyből már lábdobogás és kiáltozás hangzott.

Az asszony a konyha felé rohant. A konyhában nem volt senki. Középen, a padlón darabokra törve hevert a cifrán égetett, nagy cseréptál, melyet nemrég névnapi ajándékul hozott a mesternek Krasa mérges, nagyszájú nénje.

Mara hallotta, mint reccsen a lépcső a tömeg lépte alatt. Átugrott a cserepeken és lábujjhegyen futott végig a hosszú folyosón, amely a raktár felé vezetett. Bent a konyhában már reccsenve törtek az edények. A folyosó végén imbolygó alakok látszottak.

A folyosó falában hosszúkás, keskeny fülke volt. Krasa régen itt tartotta a legértékesebb áruját. Később, amikor a raktár megépült, hosszú ideig üres volt a fülke, melynek egyetlen keskeny világítónyílása az udvarra nézett. Amikor tavasszal a folyosó fala megrepedezett a nedvességtől, Krasa be akarta falaztatni, de aztán úgy határoztak, hogy az öreg Rozának csinálnak benne fekvőhelyet.

Mara felrántotta a keskeny, hosszúkás deszkaajtót és úgy surrant be, mint riadt, gyorsanfutó egerek a szoba sarkába rágott nyíláson.

A konyhában újra csörömpölt valami. Az egész ház remegett a tomboló lármától. A fülke ajtaja előtt lépések dobbantak. Kiabálás. Aztán csend, csak egyetlen hang harsog valahonnan a mühely felől:

— Csak ide ezt a sok ócska szalmát! Csak ide legények, a konyhával szemben! Ide a folyosóra ... Majd lesz itt este vacsora is, hadd legyen tüzelő is ... Hadd legyen ...

Zavaros hangok kavarogtak, azután valami surrogva nekizúdult a vékony deszkaajtónak.

Mara összekuporodott a féligkész, keskeny deszkafekhelyen és a rémülettől sápadt arccal bámult a keskeny

világítónyílás felé, melyet teljesen fölöslegesen kettéválasztott egy vastag, rozsdás vasrúd. A falakból hűvösség áradt.

Hirtelen egész testében megremegett és a hideg faltól elhúzódva, karjaival átkapta meztelen térdeit. Válla megmegrázkódott valami fojtott, belső sírástól vékony, rövidujjú inge alatt.

XXXI.

— Hogy jöttetek át az ostromzáron? — Prokop a legalsó lépcsőfokon ült s még mindig csodálkozva nézett a vállas, nagymellű, szürkeszemű parasztasszony arcába, aki egyenesen, mereven állott előtte.

— Vitkov-hegy körül nincsen ostromzár Van az uraknak jobb dolguk is, minthogy ostromzárat tartsanak... Tudják úgyis, hogy nem hoz élelmet Prágába senki. Honnan hozna? Most meg éppen nagy ünnep is volt odaát az uraknál... — Az asszony halkan beszélt, mintha csak a szomszédból jött volna ide a forradalom lázában égő városba.

— Milyen ünnep? — kérdezte Prokop.

— Hát a koronázás. Tegnap koronázta az érsek úr Zsigmondot Csehország királyának. Akkor vettek csak bennünket észre, amikor a falak előtt voltunk... Itt vagyunk mindnyájan — magyarázta az asszony.

Prokop mosolyogva vakargatta sertehajú fejét, mint akit váratlan szerencse ért és végignézett a műhelyben tolongó fegyvereseken. Tekintete egy pillanatra megakadt egy magas, vékony harcos alakján, akinek túlfehér bőrén néhány szeplő világított. Homlokára a meglepetés ráncai futottak. Olena felé fordulva, kérdezni akart valamit, azután gondolkozott és alig észrevehetően vállat vont.

— Hát a kis dobosom hol van? — mondta élénken.

Olena hátra intett:

— Itt van a kölök dobostól...

Vojtye lökdösődve tolakodott elő a sorok mögül. Megnyúlt, megférfiasodott és Prokop, aki néhány hónapig nem látta, csodálkozva csóválta a fejét:

— Hamar legény lett ebből a gyerekből. — Hunyorogva hozzátette: — Te Vojtye! Tán talizmánod van, hogy úgy nősz, akár a vasfű?

Vojtye elpirult. Széles gyerekszáján hálás mosoly látszott. Prokop végigsimított az arcán és elismerően bólintott:

— Hát aztán hogy leszünk? Szakállt növesztesz, mint az oroszok vagy borotválkozol mint a németek?

Vojtye egyenesen, fölvetett fejjel nézett az arcába:

— Úgy lesz, ahogy te akarod... — mondta hangosan.

— Nem az én akaratom a fontos, hanem az igazság — szólt Prokop elkomolyodva. — Nincs nekünk sem urunk, sem parancsolónk, csak az igazság... Hányan jöttetek?

Vaclav Hrubi, aki eddig hallgatagon állott Olena mellett, kelletlenül vállat vont.

— Hát mi, akik a táborban voltunk, itt is volnánk mindnyájan, de hát a jasenyicai parasztok bizony... — Elhallgatott és mentegetődzve tárta szét karjait s befejezte: — Aratnak...

Prokop bólintott:

— Hadd arassanak. Bár maguknak aratnának... De hát úgy látom én, korai dolog még telt csűröket őrizni odahaza...

*

Vojtye valahogy úgy érezte magát, amikor először lépett a szalmapapucs-készítők műhelyébe, mintha hazatért volna. Örült, hogy Prokop mellett lehet, örült és fölényesen nézegette a mesterlegények régi hálótermében, a műhelyekben, a lépcsőn heverő, beszélgető menekülteket, hajléktalanokat, koldusokat, mintha az övé lett volna ez az egész nagy, tágas, emeletes épület.

A konyhában nagy sürgés-forgás volt. A duzzadtarcú, gyulladásosszemű öreg, aki ölében hordta be a folyosón felhalmozott régi szalmát a lángoló tűzhelyhez, amelyen már nyárson forogtak a sülő húsok, egyszerre parancsoló mozdulattal mutatott rá:

— Te! Gyere, hé! Állj csak ide, aztán cipelj oda a konyhába ebből a szalmából egy ölnyit... De csak, ha szólítlak... Mert még tüzet fog itt minden... — rendelkezett Vojtye felé magyarázva.

Vojtye egyszerre elvesztette minden fölényét. Akkorát nyelt, hogy nagy, férfias ádámcsutkája majd az álláig ugrott.

— Kiféle lettél te itt, Jik bácsi? — kérdezte, hogy megőrizze tekintélyét.

A duzzadtarcú öreg akkorát dobbantott aranyzsinóros, sárga csizmájával, hogy csillagos ezüstsarkantyúja csak úgy zengett:

— Ne járjon a szád, te taknyos, tudod, hirtelen kezem van! — Látta, hogy Vojtye arcán árnyék suhan s engedékenyebben hozzátette: — Tán segítenél az öregeknek! De magasan hordod azt a rövid orrodat! Dobos? De nagy tudomány!

Vojtye gondolkozott. A konyhából étvágygerjesztő illatok szálltak, de itt a folyóson a szalma felől furcsa, erős büz terjengett.

— Mit csináltatok a szalmával? Hát nem tudtok az udvarra lemenni? — morogta fintorogva és óvatosan nyúlt a szürke halmaz felé.

— Tiszta ez, fiam! Tiszta, hiszen három évig aludtak rajta a mesterlegények!

Vojtye megvakarta a tarkóját:

— Tudom én, Jik bácsi... Aludtam én is ezen...

Lehajolt és széles, erős mozdulattal belemarkolt a szalmába. Könyöke nekiütődött valami deszkának. Vojtye sziszegve megfordult és tapogatózva nyúlt előre. A büz erősödött. A szalmarakás mögött hosszú, keskeny deszkaajtó felső széle bukkant ki.

Vojtye elváltozott arccal bámult maga elé.

— Mit kuksolsz ott hé! Tán kincset találtál? — horkant rá Jik.

Vojtye kiegyenesedett.

— Megütöttem magam, — mondta lassan, azután gyorsan, hadarva kérdezte: — Amikor maguk bejöttek ide, Jik bácsi, a mester úr itt volt?

— Már hogy lett volna? Az akkor éppen a király talpát nyalogatta a táborban... Most meg Thurner tanácsos palotájában van... Ott van most az egész kígyófajzat. Ott élesítik a méregfogaikat. Keresi a feleségét a mester úr, nagyon keresi, pedig itt nem volt egy lélek sem, amikor bejöttünk.

Nagyot köpött, azután a szalmához nyúlt.

Vojtye hirtelen lehajolt és mindkét kezével belekapaszkodott az öreg csuklójába. Jik csodálkozva meredt rá gyulladásos szemével.

— Ne bántsa ezt a szalmát. Jik bácsi... — mondta egészen elsápadva. — Ne bántsa, majd hozok én fát az udvarról. Hozok fát... Nem lehet ezzel tüzelni... nem lehet...

Az öreg furcsán előrehajolva, mozdulatlanul maradt.

— Miért? — kérdezte lassan.

Vojtye sápadtan kapkodott levegő után:

— Hát... hát... nem érzi, hogy idepiszkoltak azok a disznók egynéhányan? Ide, ide! Nem érzi? Csupa piszok ez a szalma... Majd hozok én fát... Hozok...

*

A teremben hajnalelőtti, mély álomba süppedve horkoltak, fújtak, lihegtek és nyöszörögtek az alvók. Vojtye fölemelkedett. Ledörzsölte ruhájáról a szalmaszálakat, hátrasimította kócos haját. Óvatosan lépkedett át az alvók egyetlen szuszogó gomolyban összekeveredett testén és kisurrant a konyhába.

A konyhában a friss szalmán egymás mellett aludták a jóllakottak álmát a rongyosok. A nyitott ablak mögött megfakulva fényleltek a csillagok.

Vojtye körülpillantott. A sarokban nagy rézedény állott. A széles, összevissza vagdalt asztalon ételmaradékok hevertek. Vojtye kezébe fogta a nagy edényt, felhajtott ingébe dobott néhány összevágott kenyér- és húsdarabot... Kilépett a folyosóra... Fejét óvatosan jobbra-balra forgatta, de csak a horkolás hullámzott visszhangzó, furcsa zörejjel a legények terme felől.

Vojtye letette a rézedényt és óvatosan, vigyázva, hogy ki ne ejtse az ölében tartott ételdarabokat, lassan félrenyomta a szalmát.

— Mesterasszony... — kezdte, rátapasztva száját a deszkákra. — Én... én vagyok... — Hangja elcsuklott, egész testében megrázkódott és lassan nekidőlt az ajtónak.

A keskeny ablakból fakón hullott a hajnalelőtti világosság. Közvetlenül előtte a szűk kereveten hosszan elnyúlva feküdt valaki. Tenyerét szorosan arcára nyomta. Haja sötéten hullott hátra. Két kerek, lányos melle hegyesen dombodott ki a rövid ing alól. A karcsú derék íve most furcsán elernyedt. A vaskos combok petyhüdten megnyúltak.

A nehéz bűz szinte tapintható sűrűséggel töltötte meg a keskeny fülkét...

Vojtye tágult szemmel bámult a mozdulatlan testre Kezében megzörrent a nehéz rézedény.

— Mes... mesterasszony... Én... takarítani jöttem... — dadogta. Lassan hajolt oda az asszonyhoz és megfogta vastag, fiús csuklóját. Mara szemhéja megrezzent. Sápadt, beesett arcából homályos tekintet hulloft.

— Vi... zet...

Vojtye nem tudta biztosan, hallotta-e ezt a hangot vagy pedig csak leolvasta a fakó ajkak hangtalan mozgását. Megingott, mintha mellbeütötték volna és kirohant a konyhába...

*

Déltájt, amikor az álom már oszladozott, a konyhában egyszerre felharsant a nyeregkészítő Vlasztimil hangja:

— Gazemberek! Disznók!... Valamelyik lusta disznó belepiszkolt a húsos edénybe... — Úgy zörgette a nagy rézedényt, mint harcosok a cintányért.

— Ellopták a párnámat! — panaszkodott Sadkó.

— Miért voltál részeg? Ha egyszer olyan részeg voltál, hogy ki lehetett húzni a fejed alól a vánkosodat, akkor bizony meg is érdemled! — intette őt le Jik, aki jóllakva mindig kenetteljes volt. — Adj hálát a te irgalmas uradnak, Istenednek, hogy nem azt a nagy, kócos fejedet vitte el a sátán...

— Elvitték a boros kulacsomat! — rikoltotta a krumpliorrú paraszt, aki a felesége és féltucat gyereke karéjától körülvéve, széles zöld bársonytakarón ébredezett a terem sarkában.

— Legalább nem kísért a gonosz... — legyintett bölcsen az asszonya.

Jik, aki most lépett ki a konyhából a folyosóra, megtorpant:

— Hát bolond vagy, te kölök? Hát disznó vagy te? Itt alszol ezen a tetves, büdös szalmán?

Vojtye sápadtan tápászkodott fel a szalmarakás tetejéről.

— Tu... tudod, Jik bátyám... én ...én három éve aludtam e... e... ezen a szalmán... Nagyon megszoktam... Tudod, ha megszokja az ember...

Jik gondolkozva ráncolta homlokát, azután lepillantott csizmás lábaira:

— Hát hallod, mondasz valamit. Én vagy három évig hordtam egy bocskort. Tudod, azt a ferdeszájút... Aztán most, hogy szép csizma van a lábamon, bizony visszakívánom... Mert hát az valahogy jobban állt... A nagyujjam mindig szabad volt...

XXXII.

A keskeny ablakot kettéválasztó vasrúd árnyéka, mint fekete szalag, nyúlt végig a deszkafekvőhelyen. Kívülről letompulva hallatszott az alvók horkolása.

Mara összehúzódva, kezében zsíros csontot szorongatva, úgy rágódott, mint éhes kutyakölyök. Néha, ha keményebb csont akadt a foga közé, az állkapocs izmai megfeszültek és arca valami furcsa, fenyegető kifejezést öltött. Ilyenkor még vastagbokájú, férfias, nagyujjú lába is megrezdült az erőlködéstől.

Vojtye áhítatosan, térdén összetett kézzel nézte.

Mellettük a padon, piszkos vásznon kenyér és húsdarabok hevertek, mint barna göröngyök.

— Nem félsz, hogy észreveszik? — suttogta Mara. Markába köpte ki az egyik túlemény csontdarabot és óvatosan helyezte a pad sarkára. Ezeket az ehetetlen csontdarabokat később, a hosszú-hosszú nyári nap folyamán újra átszopogatta.

— Nem! — rázta a fejét Vojtye. — Úgy csinálom, hogy napközben hol ezért, hol azért be-besurranok a konyhába. Aztán néha lopok, néha kapok. Ez a ruha itten van a szalma között, aztán csak odadugok mindent... A multkor egy kutya bejött ide a folyosóra, aztán itt szaglászott. Oldalba rugtam.

— Hát nem hordják el innen ezt a szalmát? — Az asszony újra teletömte a száját kenyérrel. Arca furcsán fölpuffadt. Szája félrehúzódott. Oldalt fordította a fejét.

Vojtye hallgatott.

— Nem, mert én alszom rajta, — mondta végül. — Nem mer az én szalmámhoz nyúlni senki. Még örülnek is, hogy nem bent fekszem. Ide a folyosóra senki sem jön utánam, mert azt mondják, sok a tetü a szalmában...

Kint az udvaron férfihang mordult és vihogva kacagott egy nő.

Vojtye összerezzent. Az asszony tovább evett. Néha erélyesen odanyúlt a boros cseréphez és hosszan ivott. Hirtelen halkan csuklott. Letette a cserepet.

— Hát már az óborunkat isszák ezek a pogányok? — kérdezte. Homlokán ráncok futottak.

— Sok ember sokat iszik... — Vojtye mentegetőzve vállat vont.

Általában keveset beszélt. Ült és félrehúzódva, áhítatosan nézte az asszonyt. Már nem viselt rongyokat. Vékony, megnyúlt alakján rövid, lengyelszabású, piros bársonyruhát hordott. Összekulcsolta lányosan hosszú ujjait és félrehajtott fejjel, nyitott szájjal, halkan szipogva követte pillantásával Mara ételdarabok után nyúló kezét. Ha Mara torkán lecsúszott egy-egy nagyobb falat, Vojtye csupán együttérzésből nagyot nyelt. Ilyenkor furcsán ugrott hegyes, férfias ádámcsutkája és a szája szélén kicsiny nyálbuborékok tüntek fel.

Az asszony óvatosan, két ujjával a sarokba tette a nagyjából lerágott csontokat. Gazdasszonyos, ösztönös mozdulattal lerázta a tálcául szolgáló vászondarabról a morzsákat. Halkan csuklott. Lassan szopogatta végig ujjait. Majd jelezve, hogy vége az evésnek, beletörülte ujjait a térde köré csavart takaróba. Lenyalta formátlan, lányos ajkáról a zsírt és újra csuklott.

Csend volt. A falon lassan kúszott a holdfény fehér csíkja. Az ablak sarkában halk, el-elakadó zümmögéssel mászkált egy éji bogár.

Vojtye halkan sóhajtott. Az asszony a párnának vetette a hátát s úgy húzódott össze, mintha fázna. Arca, talán a rács árnyékától, furcsán idegen volt. Vojtye zavaros bosszankodást érzett. Szeretett volna valami olyant mondani, ami megtöri a csendet, amitől eloszlik ez a furcsa, idegenkedő merevség az asszony összegörnyedt testéről.

Lassú, óvatos mozdulattal a ruhája alá nyúlt. Valami tompán megzörrent az ujjai között. Karja úgy mozdult, mintha az asszony felé nyúlna. Látta, hogy Mara arcán megrezzen a rács árnyéka és halkan köhintve, állva maradt.

— Egyszer... egyszer mondtam én a mesterasszonynak... — kezdte rekedt suttogással. Hangja olyan volt, mint az ablakpárkányon vergődő bogár zümmögése.

Mara lassan félrefordította a fejét. Széles arcán fölényes nyugalom látszott.

— Mit mondtál?

— Hogy van énnekem... egy talizmánom!

Mara gyerekes, hirtelenjött kíváncsisággal kapta fel a fejét:

— Milyen talizmánod? Kitől kaptad? — Elkomolyodott. — Nem tudod, úgye, hogy van olyan talizmán is, amelyik a gonosztól van? Pokolba jutsz! — És hirtelen előrehúzódva hozzátette: — Mutasd!

Látta, hogy Vojtye előrenyújtott kezében úgy rezzen a holdfényben vakító fehérnek látszó papírlap, mint nagyszárnyú lepke. Lassan keresztet vetett és halkan morogva, két ujjal nyúlt a lap után.

— Betük vannak rajta... — mondta csalódottan.

Vojtye a fejét rázta:

— Nem betük. Varázsjelek! Az mondta, aki adta.

— Ki adta?

— Egy ember.

Mara figyelmesen nézte a fehér lapon furcsán egymás alá írt hosszabb-rövidebb sorokat és közelebb húzódott az ablak felé.

— Ha olvasni tudnék, elolvasnám. Betük vannak rajta. Én tudom... — mondta halkan. Barna haja Vojtye arcát érte.

— Én nem tudok olvasni. Mégis tudom, mi van benne... — morogta akadozva Vojtye és úgy hajolt előre az asszony válla fölött, mintha ő is újra elolvasná a varázsjeleket.

Mara testéből meleg áradt. Ajka lassan megmozdult:

— Ez itten... Ezt a betüt én is ismerem, — mutatott rá a cifrán kanyarintott kezdőbetüre.

— Nem betü az, hanem varázsjel... — ismételte Vojtye.

Mara hirtelen megrázkódott, úgyhogy a válla odacsapódott a fiú állához. Vojtye foga összekoccant. Kiegyenesedett és átvette a lapot.

— Varázslat van rajta... — ismételte halkan.

Mara fölnézett. Szemében izgalom és várakozás csillogott. Ajka kinyílt.

Vojtye arcán megfeszült a bör. Félig lehúnyta a sze-

mét. Ajkáról halkan, zizegve, mint az éjjeli lepkék szárnya, hullottak furcsa, ritmikusan hullámzó szavak...

A vers halk zengése úgy ömlött a csendbe, mintha aranypénzek hullanának halkan összecsendülve az ablakon át beáradó fényfolyó ezüst habjaiban. Mara halkan sóhajtott és elmosolyodott... Hirtelen elörehajolt, megragadta a fiú vállát, belenézett az arcába és majdnem kiáltotta:

— Ez én vagyok?

Vojtye feje megrándult. Homlokáról lehullott az ezüstfény koronája. Ajkán megtorpant a vers ritmusa.

— Te...

Ez a szó ledöntött valamit közöttük. Mind a ketten megérezték ezt. Az asszony ujjai alatt a fiú vállán összerándultak az izmok.

Vojtye elörenyújtotta a nyakát és úgy nyúlt megremegő szájjal az asszony felé, mint forró nyárban lihegő, kicsi kakasok az ivóvízhez.

Mara legényesen erős karja irgalmatlanul visszatartotta Vojtyét, de az asszony ujjai idegesen vibráltak. A vers ott csengett a fülében, ott gomolygott az agyában, ott reszketett mosolyra nyíló ajkán. Volt valami szemérmetlen, trágár lázadás a lemeztelenítő hasonlatokban, a rímek vágyakozó követelésében, valami részeges fátyoltépés a tarkán szálló szavakban... De a trágárság valahogy átalakult a fiú komoly, akadozó hangján, mint az iszap az ezüstfényben és csak a vágyakozó követelés zendült sután, rekedten, suhancos mohósággal.

— Te, te varázsló! — hullott az asszony ajkáról. Fájdalmas erővel szorította Vojtye vállát és szilárdan visszatartva a fiút, hirtelen rátapasztotta ajkát félig nyitott szájára.

Vojtye összerándult és elörerontott, de a két erős, kamaszosan vastagcsontú kar irgalmatlanul visszatartotta. Maga előtt látta az asszony mosolygó arcát és rugdalózni kezdett.

Sarka odaverődött a keskeny deszkaajtóhoz és az éjszaka csendjébe dörrenés csapott. Az asszony elsápadt.

— Elárulsz, Vojtye? — susogott ajkáról a rémület.

A fiút az erőtlenség dühe rázta:

— Elárullak... Megmondom...

Mara hirtelen felkelt. Vállával megnyomta a keskeny

ajtót és lassan, fokozatosan tolta ki a fiút a résen a szalmarakás közé.

Bent a konyhában mozgás támadt.

— Mi az ott? — hangzott Jik szava.

Vojtye hallotta a sarkantyúja pengését. Jik éjszakára nem vetette le büszkeségét, sarkantyús csizmáját, nappal viszont mezítláb járt. Nappal nem félt attól, hogy a csizmája elvész.

— Leestem innen a szalmáról... — A fiú hangja sírósan vibrált.

— Tán asszonyokról álmodtál, te taknyos! — kérdezte Jik és vakarózva megfordult. — Nahát nem olyan nagy szégyen az ilyesmi. Ne bögjél azért... Lám, én öreg vagyok, aztán az imént mégis mindenféle asszonybeszédet hallottam... Ettől a sok finom ételtől megkívánja az ember a fehérnépet nagyon.

Vojtye hallotta, amint átbukdácsolva a zörgő edényeken, kifelé indul, aztán nyögve végighever a zörgő szalmán.

Csend támadt.

A sarokban zörögtek az egerek. A mesterlegények hálótermében egyre erősebben hullámzott a hortyogás...

A keskeny ajtórésen, a szalmarakás alól egyszerre halkan, fojtottan szállott a suttogás:

— Vojtye... te... ~~hol az~~ az edény? Hozd már be, fáj a hasam...

Vojtye halkan szipogva öklével dörzsölte a szemét. Lassan lemászott és lábujjhegyen lopózva megindult a konyha felé.

...Így multak az éjszakák. Nappal összelopkodta a kenyér- és húsdarabokat. Éjjel belopakodott a fülkébe, megvárta, amíg az asszony jóllakik és újra meg újra idézve a vers varázsszavait, birkóztak a keskeny deszkákon. Mara erősebb volt és Vojtye, valahányszor kikerült a szalmarakásra, tehetetlen, kesernyés dühében fuldokolt...

XXXIII.

A nagy műhelyben, ahol máskor halomszámra halmozódott a szalmabocskor, a csizma és az uraknak szánt sok cifra lábbeli, most egymás hegyén-hátán szorongtak az emberek.

Magas, férfias parasztasszony állott fel és hangosan, kicsit elnyújtva a szavakat, kiáltotta:

— Énekeljünk az életről, a halálról, a győzelemről!...

Az arcok elkomolyodtak. A szemekben áhítat látszott. Vaclav Hrubi egyszerre elsápadt. A csontosarcú, őszbajuszos katona a sánták furcsa, félrehajló tartásával állott a fal mellett és kíváncsian forgatta a fejét. Egy vékony, vörös hajú harcos úgy igazgatta sisakját, mint asszonyok a kendőjüket. A műhely alacsony mennyezete alatt a széles helyiséget megtöltve lassan hullámzott az együgyű, földbevájt kunyhók között született dal a keserű életről, a fenséges halálról és a mámort hozó győzelemről...

Vaclav Hrubi lassan felemelkedett. Az ének elhalkult.

— Olyan az ember az erős gonoszok országában, mint satnya fű a magas fák alján, — kezdte halkan. — Kevés fényt kap és bizony, rávetődik a bűn, mint sorvasztó árnyék. Bűn fészkel az agyában, bűn homályosítja el a szemét. Bűn a szolgaság, bűn a vérontás... Mert bűn minden, ami jó neked és rossz a társaidnak. A jó harcos szenved a mások bűnétől, érzi a mások bűnét... Szólaljon meg hát ajkatokon a ti bűnötök!... Hadd érezze az *száz* az *egy* bűnét, hogy küzdhessen ellene... Hadd tisztuljon az *egy* a *száz* előtt az igazmondás által...

Csend lett.

Az arcokon feszült várakozás lászott. A tömegen hirtelen rezzenés futott. A kör közepén szürkecsuhás, szegletes arcú, sertehajú ember állott.

Felemelte ökölbe szorított kezét, úgyhogy ruhája széles ujjai hátracsúsztak horgasan domborodó karizmairól. Körülpillantott. Tekintetében égett valami. A sarokban halk nyöszörgés hangzott. Előrehajolt és halk, rekedt suttogással, de mégis úgy, hogy a hátsó sorokon is végigrezdült valami kósza fuvallat, mondta:

— Bűnös vagyok... — Szavában volt valami zavaros, furcsa gög és mégis önmagát marcangoló alázat. — Bűnös vagyok... Mert gyenge az én karom. Mert nem öltöztetem szívemet a könyörtelenség páncéljába. — Szegletes ökle tompa dobbanással csapódott döngő mellére. — Bűnös vagyok, mert irgalmas voltam az erős gonoszokhoz... Irgalmas voltam az irgalmatlanokhoz... Kegyelmes a kegyetlenekhez... Jó a rosszakhoz...

Vojtye, aki eddig egyenesen nézett Prokop arcába, most elsápadt. Alacsony homlokán kicsiny izzadságcseppek látszottak.

Vaclav Hrubi most valahogy megváltozott, szemében idegen fény csillant.

Prokop hátravetette fejét és a szavak szakadozottan hullottak remegő ajkáról.

— Szenvedni akarok... mert vétkeztem ellenetek. Szenvedni akarok, hogy érezzem a fájdalmamat.

Durva, zsákvászon ruhája fokozatosan csúszott le széles vállairól. A levegőben, lehajtott sertehajú feje felett, suhogva keringett a korbács.

A tekintetek mereven, homályosan szegeződtek a hosszú, fonott szíjra, melynek végén mint furcsa, hegyesbimbójú virág, himbálódzott az ólomsúly.

Prokop lehúnyta a szemét. A korbács meglendült. Az emberek arcán árnyék suhant.

A némaság csendjébe csattanás vágott. A szíj áthajolt a vastag parasztnyakon és az ólomsúly, mint tompa karom, lilásvörös, vérző csíkot mázolt a korán őszülő halántékra..

A nagy teremben fölzendült valami furcsa, hangtalan dallam... Mintha a meghajlott, horgasizmú testből áradna megrázó hullámzó erő és az idegek hol megfeszültek, hol elernyedtek a korbács suhanó árnyékától, mint cimbalom húrjai a veröpálca alatt.

Prokop megtántorodott. Szemöldöke úgy vonaglott homályosan csillanó szeme felett, mint magasba szálló madarak szárnya. Hirtelen széttárta karjait és hátravetette fejét. A szenvedés révületében kitáruló ajkáról lihegösen hullott a suttogás:

— Érzitek fájdalmamat?

A teremben felmordult valami fojtott, vinnyogó hang.

Az őszbajuszos, csontosarcú katona sárgásan sápadt arccal tántorodott elöre.

— Érzem... érzem... — szakadt megfakuló ajakáról.

Vékony, szeplösarcú harcos kapta le fejéről a sisakját. Vörös haja úgy ömlött vállára a sisak alól, mint rézpénzek a fedöntött kupából:

— Érzem, érzem... — Kirontott a hullámzó, nyöszörgö tömegből és féltérdre hullva, homályos szemmel bámult Prokop korbácskarmolta arcába.

— Akarom... szenvedni akarok... Bünös vagyok!

Prokop hideg, nedves ujjai az állát érték.

— Mi a bünöd?

A rézszínü haj megremegett. Szemébe furcsa, zöldes árnyalat vegyült. Ajka megfakult:

— Nem öltem még az én igazságomért.

Prokop egyenesen, mereven állott. Válláról, hátáról, halántékáról vékony csíkokban kúszott a vér.

— Vedd fel sisakodat és állj a csatasorba! Harcok idején vezekeld le a bünöd.

A terem felforrt. A szenvedés tomboló vágya robbant ki rekedt, lihegö kiáltásokban a reszketö ajkakról. A táguló szemekben a bünhödés vágya csillogott homályos fénnyel.

— Loptam! Emberek! Én loptam el multkor a húst... Azért volt kevesebb... Én loptam... — rikoltott Jik. Vöröses, füstmarta szeme duzzadt volt a könnyektöl. Öklével vadul csapkodott mellére. — A bort! A bort is én ittam meg a multkor...

Szava hirtelen kitörö, gyerekesen hangos sírásba veszett.

— Öltem! — kiáltott egy magas, keskenyarcú ember. A királyi zsoldosok kopott egyenruhája remegett zokogástól rázkódó vállán.

— Gyujtogattam! Raboltam! — kiabált Sadkó.

A terem minden részéből kiáltások hullottak és a tömegen hullámzás futott végig.

Prokop fölemelte kezét:

— Érzitek a más fájdalmát?

— Érezzük! — harsogott másfélszáz torokból.

— Akkor tiszták vagytok, mert aki érzi a mások fájdalmát, az tiszta!

Szakállas paraszt kapaszkodott a lépcsöre. Vörös krumpliorra nedves volt a könnyektöl.

— Én is bünös vagyok! — kiabált rekedt, fuldokló hangon.

— Mi a bünöd?

A szakállas körülpillantott és félkezével a lépcsö szélébe kapaszkodva, hogy le ne essen, kiáltotta:

— Egy lány... egy lány volt nálunk... A feleségem huga... — Elcsuklott és mindkét kezével a szakállához nyúlt.

Csend lett. Az arcok feszült várakozással fordultak feléje.

— Megölted? — hullott valahonnan a lépcső tetejéről a kérdés.

A paraszt megrázta a fejét. Szakálla végigseperte a mellét.

— Nem... — Átpillantott valahová a fejek felett és fulladozva mondta: — Nem... Szerettem! Szenvedni akarok, hogy tiszta legyek.

Az arcokon csalódás látszott. Fent a lépcső tetején mégis elsápadt egy kopott asszony.

Prokop homlokán elsimultak a vonagló ráncok:

— Szeresd az asszonyodat most jobban, mint akkor a lányt és tiszta leszel...

Fent a lépcsőn mozgás támadt. Az alacsony, kendős asszony, aki az egervidéki parasztnők ruháját viselte, egyszerre átölelte előtte tolongó gyerekeit és éles, sirató hangon kiáltozva rázta az öklét a szakállas paraszt felé:

— Nyomorult! Részeges! Szoknyavadász! Korbácsot neki, korbácsot! Verni kell az ilyet! Halálra verni! Megcsalt engem! Egy ilyen asszonyt...

És áthajolva az előtte állókon, feléje kapkodott. A paraszt a tömegbe húzódott.

— Nem szégyelled magad így mindenki előtt? Engem hozol szégyenbe... engem! Most mondod? Hát azt hiszed, vak vagyok? Hogy én nem tudtam? Mindenki előtt engem...

A gyerekek felnőttesen csitítgatva anyjukat, a ruhájába kapaszkodtak.

Az arcokról lekopott a komor kifejezés. A szemekben kihúnyt a szenvedésvágy csillogása.

Vojtye értelmetlenül forgatta a fejét. Belenézett Prokop arcába és ösztönösen félrehúzódott.

A teremben féltucat kiáltás hangzott. Az emberek felugrálva, valami furcsa vidámsággal kiáltották rejtett gondolataikat, gondosan takargatott vágyaikat, százszor letagadott cselekedeteiket...

Vaclav Hrubi hirtelen előrehajolt és előremutatott karjával:

— Bűnös vagy?

Vojtye úgy érezte, hogy a diák keze egyenesen rámutat. Elsápadt. Térdében tehetetlenség rezzent. Az ajka

határozatlanul megmozdult. Szeme előtt elhomályosodott a diák hegyesorrú madárarca. Valami kósza, bizonytalan érzés ömlött el rajta. Hátrahúzódott és összeszorított ajakkal hallgatott.

XXXIV.

Este volt. A mesterlegények termében alváshoz készülődtek a hajléktalanok. A padlót elborították az alvók. Prokop lassan, vigyázva, hogy rá ne lépjen a szerteheverő lábakra, karokra, a konyha felé lépegetett. Durva szőrcsuhája marta felsebzett hátát és valahányszor hosszabbat kellett lépnie s a durva vászon megmozdult menés közben a testén, ajka szélén öszönös, fájdalmas ránc rezdült. Tudta, hogy figyelmes pillantások hullanak feléje és orrcimpái megremegtek az erölködéstől, hogy arcát ne gyúrja fintorrá a nyílt sebek sajgása.

Bent a konyhába a hatalmas, kerekhordó mellett már csak Jik állott. Néha hajladozva fölvett néhány ételtől piszkos, súlyos edényt és nagy loccsanással vagdosta a hordó vizébe.

A konyha sarkában lompos, fekete kutya nyalogatta az ételmaradékot. Jik elgondolkozva emelte fel az egyik kerek, széles fémtálat, amelyen csontmaradványok hevertek. Pislogva nézte a csontokat, a víz felé nyúlt, aztán határozott mozdulattal tolta a tálat a kutya felé.

— Gyorsabban zabálj, te dög! Gyorsabban... — morogta hátrapislogva. — Mindjárt itt lesz a főzőmester, akkor aztán dörgölhetem megint a hideg vízzel ezt a sok zsíros fazekat...

A kutya hátracsapta a fülét és néha-néha fölpillantva vörösesbarna szemével, nagy lendülettel súrolta széles, piros nyelvével a piszkos edényeket.

— Úgy látom én, Jik batykó, te is úr lettél már... — mondta lassan Prokop.

Jik összerezzent. A kutya felé dobbantott és elkapta előle a tányért. Betegesen duzzadt arca most inkább kövérnek látszott. Füsttől gyulladásos szemével világosan, értelmesen tekintett Prokopra.

— Miért? — kérdezte gyorsan.

Prokop a kutya felé intett szemöldökével.

— Mert más munkájából élsz...

Jik vastag, fakó ajka mosolyra húzódott. Arcáról lekopott minden, ami félelmetes. Egyszerre kicsi, vidám öreg emberke lett:

— Éhes nagyon ez a szegény dög itten. Szeretem én ezt a kutyát nagyon. Szolga volt ez is.

— Igaz, igaz, de nálunk a faluban úgy van, hogy az állat vályuból eszik, az ember meg tányérból.

Jik arcán ravaszkodó kifejezés látszott:

— Jó, jó, de miből tudod te azt, ki az ember, ki az állat... Lám én, amikor ottan az akasztófa alatt a rohadt hullákról húztam le az inget, bizony inkább állat voltam, mint ez a dög itten... Mert van ám ennek olyan háza ott az udvar sarkában, hogy palota az a gaz kunyhóm mellett. Enni meg éppen zsíros csontot kapott, meg mindenféle jókat... Nyáron a hűvösben aludt, télen meg melegben... Ha én öltem volna meg őt, biztos botot kaptam volna a gazdájától. De ha ő harapta volna át a torkomat: simogatást... Mert tolvajt ölt. Nem lehet ám csak azt mondani: ez itten kétlábon jár, ez ember... Ez meg négylábon: ez állat.

Prokop hallgatott. A kutya félrehúzódott. Jik a hordóba mártotta az edényt és lassan törülgette mutatóujjával vastag zsírréteggel fedett szélét. A konyhában megtorlódott a nappal forrósága. Jik megnedvesítette az arcát és a hordó fölé hajolva mondta:

— De meleg van!

Prokop óvatos, lassú mozdulattal, hogy érdes ruhája ne súrolja felsebzett vállát, letörölte a homlokát.

— Nagy erdőtüzek vannak ilyenkor arra mifelénk, Jasenyicán... — mormogta halkan és visszahúzódott a folyosóra, amelyen néha friss, hűvös fuvallat suhant.

A mesterlegények teréből kihallatszó beszélgetésbe már horkolás vegyült. Prokop körülpillantott, azután lassan, óvatos mozdulatokkal, halkan szisszegve levetette ruháját, óvatosan összehajtotta, rátette a folyosót félig eltorlaszoló szalmára és ráült. A hűvös fuvallat végigsimogatta fölmart hátát. Prokop hangosan, megkönnyebbülten sóhajtott.

Rövid ideig csend volt, azután egyszerre halk zörgés hallatszott a szalmarakás tetejéről. Prokop lassan oldalt fordította a fejét.

— Fáj? Nagyon fáj? — hullott feléje a kérdés. A szétváló szalma közül sápadt, karikásszemű suhanc arc merült fel.

Prokop meglepetten nézett rá. Kérdezni akart valamit, de azután csak ennyit mondott:

— Fáj.

Vojtye lassan csúszott lejjebb a szalmarakás tetejéről.

— Hát akkor miért... miért?

— Mert harcolni kell... Az ellenséggel... Azzal is, amelyik karddal támad, azzal is, amelyik másképen. A harc: fájdalom.

Vojtye hajában furcsán ágaskodtak a szalmaszálak. Elhallgatott, köhintett és rekedt, felnőttes suttogással mondta:

— Én... félek a korbácstól... Félek, mert fáj...

A konyha nyitott ajtajából kiszűrődő halvány fényben látta, hogy a széles vállra, mint fekete háló, borulnak a korbácsvéste csíkok. A vastag nyakon megrezzent a sertehajú fej. Sokáig hallgatott, azután egyszerre halk, szokatlan, pajtáskodó hangon mondta:

— Beszélj!

Vojtye érezte, hogy a másik mindent tud, mindent ért. Ujjai között zörögve morzsolódott a szalma.

— Kik az erős gonoszok?

— Akik szenvedést okoznak a gyengének és nem érzik mások fájdalmát.

A suhanc félig felemelkedve hallgatott. Karjai halk zörgéssel süppedtek a szalmába.

— Az a bűnöm, ami neked... — mondta egyszerre hangosan.

Prokop arcán kíváncsiság látszott. Ajka szélén alig észrevehetően mosoly rezdült.

— Könyörületes voltam a könyörtelenekhez... — hullott zavaros kétségbeeséssel Vojtye ajkáról. Feje egyszerre lehajlott a szalmára.

— Hogyan?

— Enni adtam annak, aki éheztetett, inni adtam annak, aki szomjaztatott, takarót annak, aki megfosztja ruháitól a műhelyben dolgozókat...

Tenyerével eltakarta az arcát és hangja fulladozva, tompán tört ki torkából, mintha valahonnan a szalmarakás alól jönne.

— Miért? — Prokop szavában valami szokatlan, enyhe árnyalat csendült. Széles, parasztos tenyere bizonytalan mozdulattal simította le Vojtye kócos fejéről a furcsán ágaskodó szalmaszálakat.

— Mert jó vele lenni...

— Kivel?

— Vele... Mindig elmondom neki azt, amit te nekem elolvastál... És az olyan jó...

Prokop elgondolkozva nézett a konyha felé, ahonnan egyszerre hangosabban hallatszott Jik horkolása.

— Mit mondasz neki?

Vojtye félig feltápászkodott és úgy nyúlt kezével a szalma közé, mint a fuldokló. Kezében pergamentlap fehérlett. Prokop lassan átvette a lapot és föléjehajolt.

A szalmán halkan zörrenve vibrált valahonnan a folyosó falából kitörő fuvallat.

— Boldog vagy, mert csekély a te vétked és nagy a bánatod miatta... — mondta lassan Prokop. Visszaadta a lapot. Egyszerre elhallgatott. Valahol egészen közel mögöttük halk horkolás zörrent.

Vojtye várta, mikor vágódik feléje az első kérdés, mikor csillan meg az apró, mélyenülő szemekben a harcos láng... Csend volt. Prokop lassan felemelkedett és megindult az udvar felé. Saruja halkan kopogott a kövön. Kezében tartott ruhája halk zörgéssel dörgölőzött a falhoz. Vojtye merevén előrenyujtott nyakkal bámult utána, azután ide-oda forgolódva túrta szét a szalmát és a keskeny deszkaajtóhoz préselte magát, amely mögül meg-megszakadó, halk, szinte dallamos horkolás hallatszott.

XXXV.

A háztetők, mint roppant fekete sátorvásznak hajlottak össze. A tetők közötti hasadékon nagy nyári csillagok ragyogtak és néha-néha messzi tűzvészek visszfénye siklott rőt suhanással.

Oeconomus megbotlott és inogva kapaszkodott a mellette jobbról-balról lépkedő lányok nyakába. Bortól duzzadt, kipirult arcán hirtelen düh látszott.

Alacsony, púpos szolgája, aki a saroknál mögéjük szorult, most szolgálatkészen nyújtotta a majdnem mozdulatlan, széles lánggal égő fáklyát az egyik lány válla felett, hogy megvilágítsa gazdája útját.

— Te rám ne csepegtesd a szurkot, Vanek, mert... — sikított a sápadtarcú, hosszú, ritkahajú leány. A tűztől óvakodva felhúzta hegyes, csontos vállát, asszonyosan ernyedt mellei megrezzentek kopott ruhája alatt.

A másik lány, akinek erősen szeplős arca most furcsán szürkének látszott, erős, parasztos fogással átkapta a botladozó öreg derekát.

— Minek ittál abból a magyar borból, apám? — mormogta mély, férfias hangon.

Oeconomus kopasz feje erőtlenül ide-odabillegett minden lépésnél, apró szeme túlélénken csillogott. Vörös krumpliorrán a szesz virított.

— Drága angyalkám... — csorrant a szava nyálasan, petyhüdten szétnyíló ajkáról. — Drága rózsabimbóm... Hát nem érted? Nem érted? Nekem kell... kell a bor, mert ha iszom... nem gondolkozom.

A széles, szeplősarcú lány halkan, illedelmesen csuklott és erősen, biztosan lépkedve vaskos, meztelen lábával a meleg kövön, bólintott:

— Látom, apám... látom... — Széles, erős mozdulattal úgy törölte meg az öreg száját, mint anya a totyogó, ostobaságokat lepetyelő fiáét. — Te Vanek, hányszor mondjam, ne hátul menj, mert akkor a mi árnyékunktól nem látunk, se elől, mert akkor meg a te árnyékodban botlik meg az ember... Ide gyere, látod, te ostoba, ide oldalt!

Tisztán, világosan beszélt és csak amikor egyet-egyet csuklott, ült ki az arcára a részegek bárgyú kifejezése.

Oeconomus furcsán fintorgatta a száját:

— Durva paraszt... Te durva pa... paraszt... Hát megértesz te engem? Engem? Nekem a bor azért kell, hogy ne lássak, ne gondolkozzak... Én azt mondom: szabadság... mondom: szabadság, ők pedig: ölnek. Én azt mondom: szeretet, ők pedig ölnek... Láttad a máglyát ott a városfalon túl? Láttad?

Manya, aki eddig óvatosan pislogott a fáklya irányába, amely veszedelmesen billegett Vanek italtól elerőtle-

nedett, vékony kezében, a részegek hirtelen támadó dühével nagyot rántott Oeconomus karján:

— Mit pöntyögsz a fülembe, te petyhüdt... Ha nálunk nem jó, miért nem mégy át a királyhoz, a hercegekhez, a sok cifraruháshoz?

Az öreg, mintha hallgatózna, furcsán kinyújtotta nyakát. Kopasz, izzadó fején nedvesen csillogott a fáklyafény.

— Mert az igazság itt van. Itt van... de vérben fürdik. Én pedig nem bírom a vér igazságát. Az én igazságom a szeretet igazsága.

Lába rogyadozva megbotlott a síma, szürkén kiálló, meleg köveken, melyek úgy hevertek előtte, mint makacs, lusta állatok. Manya óvatosan megkapta és a hóna alá nyúlt.

— Már te is az igazságról papolsz, vén részeges... Itt csavarogsz éjjel a lányokkal, aztán még te... — Elhallgatott és halkabban hozzátette: — De hiszen az imént még a hazugságot dicsőítetted... Azt mondtad, hogy ha hazugság nem volna, hát nem is lenne érdemes élni...

Oeconomus szája szélesre húzódott:

— Drága galambom... Kedves tyúkocskám... Édes kicsi lánykám... — motyogta és szemében hirtelen könnyek csillantak a nagy meghatódástól. — Elmegyek én a császárhoz is... Elmegyek, aztán megmondom neki... Megmondom... Zsigmond öcsém, édes öcsém, igyál... Igyál, velünk igyál, mert... mert... nincs eretnek, nincs hívő... nincs gazdag, nincs szegény... cs... cs... csak ember van...

Nagyot csuklott. Feje a mellére hajlott.

— Egyenlő az ember... egyenlő — mormogta, mintha álmodna. — Szereti... szereti mindenki, szereti a... a másikat. Mindenki, mert egyenlő... mert szabad... Nincs hóhér... nincs börtön, nincs máglya, nincs korbács, nincs bitófa...

A lányok komolyan néztek rá.

— Eszed nincs... — mondta gyorsan Manya, azután megbánt valamit és a szája elé kapta a tenyerét.

Csend volt. A fáklya imbolygó fénye jobbra-balra sikló árnyakat ingatott a keskeny, sötét utcán. Az ablakok némán, sötéten hallgattak. A nagy nyári csillagok egyre alacsonyabbra ereszkedtek.

Koppanva vonszolódott a faszandál, halkan dobbant a lányok meztelen lába.

— Lépcsőn akarok aludni. Lépcsőn... — mormogott Oeconomus. — Én lépcső... én vagyok a lépcső... a lépcső...

A többiek némán cipelték őt tovább. Befordultak Csernik nyeregkészítőmester háza felé. Vanek megtorpant. A keskeny utcán alabárdosok tömege hallgatott. A fal mellett rövid, vastag fáklyák égtek.

Vezényszó csattant és vagy féltucat lándzsás, börpáncélos harcos egyszerre néma körbe fogta a tántorgó csapatot.

Oeconomus fölnézett. Szemében undor csillant:

— Fegyverek... fegyverek... gyilkosok... csupa gyilkos a világ... csupa gyilkos...

Karvalyorrú, feketesisakos, félszemű katona lépett ki és figyelmesen nézegette éles, hideg tekintetével a két lány között tántorgó filozófust.

Az utcát eltorlaszoló fegyverek tömegében néha ércesen csörgött valami. Vanek hirtelen magasra emelte a fáklyát. A mozdulatlan, szélesen égő láng szétnyílt, mint tüzes szirmokkal kibomló virág.

— A tudomány nevében!... — rikoltozott Oeconomus részegesen elcsukló hangon. A félszemű karvalyarcán mosoly siklott. Oldalt lépett és ősz, lehajló bajusza megrezdült, amikor mondta:

— Utat!

A páncélos, alabárdos, ölestermetű legények sötét sora megnyílt, mint a mesebeli tenger a varázsló szavára. A lányok mozdulatlan, ünnepélyes arccal cipelték a halkan mormogó öreget. Kopasz feje mellére csuklott, szétnyíló ajkáról nyál csordult. Duzzadt, vörös szemhéja lecsukódott.

A félszemű megemelte vaskesztyűs karját:

— Hová mentek? — kérdezte, mikor Vanek elhaladt mellette.

— Hajléktalanok vagyunk, hajléktalanok házában az otthonunk.

— Hol? — rikoltott valaki kirobbanó, méltatlankodó dühvel. — Az én házamban? Az én házamban? Tolvajok! Rablók!...

Jan Zsiska hidegen nézett oda, ahonnan a kiáltás hangzott, azután a bajuszához nyúlt.

— Mondjátok meg Jasenyicai Prokopnak, az apagyil-

kos Jurij Boreckinek és a többieknek, mit láttatok... És azt is, hogy a hátsó kijárat nyitva marad.

A fáklyát tartó púpos gögösen bólintott.

*

A keskeny udvaron megtorlódott az éjszaka forrósága. Kicsiny, alig izzó tűz körül inogtak az emberek rőt, fekete árnyai.

Valaki szuszogva törülgette izzadó homlokát. Egy másik halkan köhintve köpködött. A nagy, idomtalan kancsó lassan szállott árnyéktól árnyékig.

— Kergessétek Vojtyét... hozzon friss vizet. Olyan ez már, mint a lóhúgy... — mormogta Borivoj és halkan káromkodva hozzátette. — Ha én nem hozok, hát senki sem hoz... Te Olena, hát ennyire kikoptál a gazdaasszonyságból?

Valaki méltatlankodva fölmordult:

— Te Borivoj, néha úgy beszélsz, mint a mestered. Csoda, hogy nem tartasz inasokat. Ki ne idd azt a vizet, hé!

A tűz felett meglebbent valami. Csend lett, aztán forró, fojtott szavak törtek ki az árnyék homályából.

— Nincs lendület... Nincs, aki nekiinduljon újra a keskeny utcának, aki széttörje az alabárdok vaskerítését! Itt hízlaljuk magunkat és várjuk, amíg kiürül a telt kamra!

— Szállást a hajléktalanoknak! — mondta valaki érdesen csörrenő hangon.

A homályból furcsa nevetés gurgulázott:

— Szállást? Hánynak? Tíznek? Száznak? Hitvány képmutatás! Menj fel a Tábor hegyére! Menj fel és nézz körül! Kelettől nyugatig égnek a falvak... S ha van hajlék, az: börtön... Adjunk hajlékot mindenkinek, aki hajléktalan! Tépjük fel karddal és láncbuzogánnyal a telt kamrák ajtaját! Mert bizony sok még a zárt kamra és százezernyi hajléktalan ácsorog a fényes paloták előtt...

— Telt hassal nehéz harcolni. — dörmögött Borivoj és letette a kancsót. — Hiszen látod, nem mer hozzánk nyúlni senki. Velünk vannak a műhelyekben dolgozók, a mesterlegények, inasok, hajlékot vesztettek... Ha újjat húz velünk valaki, rosszul jár. Itt akár ítéletnapig is maradhatunk...

A homályból felzúgó kiáltás egyszerre kettétörte szavát:

— Igazad van: az ítéletnapig! Mert eljön az ítélet napja!... Eljön a bosszú éjszakája és vagy ök ítélnek felettünk vagy mi öfelettük...

A tüz körül nyugtalan hangok hullámzottak. A tetöről meleg szél hullott és a parázs föizzott a hamu kékes, lassan vastagodó rétege alatt.

— Miért nem mártottátok fáklyátokat akkor a nagy máglya tüzébe? Miért nem vezettétek a tömeget a börpáncélos köznemesek, az aranygyürüs kereskedök, a nagy mühelyek gögös urai ellen? Miért bujtatok a házakba és hagytátok, hogy harc helyett a gyomrát tömje az, akinek az utcán, a harcban a helye? Mire várunk? Arra, amíg lecsillapul a tömeg, amíg eröt kap az ellenség? Láttuk ott a Tábor hegyén, hogyan bánik Jan Zsiska azzal, aki nem engedelmeskedik parancsának...

A hangok úgy izzottak, mint a kékesvörös lángokkal fellobbanó parázs. Valaki szilaj dühvel szította a lángokat és a kényelem, a jóllakottság hamuja szétröppent a tomboló hívástól.

Borivoj morogva vakarta bozontos üstökét:

— Hát mit akarsz te, Jurij? Azt, hogy nekimenjünk fejjel a falnak, mint bolond bak az akoldeszkának?

— Még nem jött el az idö!

— Úgy van értelme a harcnak, ha...

— Okosnak kell lenni! Nem ám, hogy neki!... Aztán ahogy lesz, úgy lesz...

— Kímélni kell az embereket! Többet ésszel, mint erövel!

A közbekiáltásokban a jóllakottak tartózkodása hangzott. Rövid időre csend lett, mintha a szilaj düh izzó parazsát újra elborította volna a közöny hamuja.

— Uuuugy? — húzta el parasztosan acsarkodva valaki a szót a homályban. — Uuuugy? Okosnak kell lenni? Nem jött el az idö? Kímélni kell az embereket? Minek? Mihez kímélni? Harcosnak harcban a helye, ordasnak nyíl a halála. Okosak? Ej, de okosak lettetek! De okosak... Csoda, hogy ez a parázs tüzel itt és nem a ti okos fejetekből jön a világosság... Mondjátok egyszerüen: gyávák vagytok. Féltek! Egyszer volt egy cimborám Jasenyicán, hát az még a nyúltól is félt. De ha kérdezték töle, hogy miért olyan gyáva, hát

félnapig prédikált, magyarázott, olyan okosan, szépen, akár egy püspök...

Az árnyak egyszerre meginogtak. A mozgás növekedett. A zavaros mogásból kiáltások röppentek. Aztán egyszerre újra élesen, ércesen csörrenve, mint szertelen erejü vágás szilaj lendületében széttörö penge, acélosan reccsent a lázadás szava:

— Hadd lángoljon a fáklya, hadd gyúljon a máglya! Hadd gyúljon ki a város kelettől nyugatig, északtól délig és eméssze tüz a kiváltságosok cifra palotáit, a fényesruhások gazdagságát, száz hazugságát... Rakjatok máglyát, óriás, égigérö máglyát! Tüzhegyet! Emésztö lángok lobogó garmadáját! Merítsétek meg benne a fáglyátokat, mint tüzserleget és loccsantsátok széjjel a széles utcákon a tüzitalt! Keresztelj étek meg a világot a hamisságot emésztö láng szentségével! Hadd gyúljon a gondolat, hadd gyúljon a vágy, hadd lobogjon a láng szekereink nyomán!...

Az árnyak imbolygó mozgása valami ösztönös, ritmikus hullámzássá vált. Az öklök úgy lendültek hörgö kiáltással a levegöbe, mintha rikoltó éjjeli madarak csapkodnának széles, csattogó tollú szárnyaikkal.

— Nem állunk meg zárt kapunál. Nem állunk meg magas falaknál, nem állítanak meg a magas hegyek, a mély folyók, sürü erdök... Tüzszekér vágtat végig az országokon, lehull a fejedelem koronája, szétszakad a bíborpalást és ledölnek a fekete börtönök... Végigmegyünk a világon kelettől nyugatig! Legázolja, ledönti, letiporja az erös gonoszok hatalmát a tüzes szekér...

Valami végigsöpört az udvaron. A tüz szétfreccsenö fénye belevilágított az arcokba. A szemekböl lázadás viharzott. Bent a házban lépések dobogtak. Sikoly vijjogott. Mintha hirtelen kitörö zivatar zúdult volna az épületre. A folyosóról félig öltözött fegyveres csoportok rohantak elö.

Megcsendült a kaput rekesztö vasrúd. Recsegve vágódtak szét a kapuszárnyak. A kirohanó csoport élén fáklya lobbant. Aztán még egy és még egy. A köveken tompán dobbantak a mezítelen lábak.

Maxim érezte, hogy valami féktelen, részeges öröm vibrál a testében. Hátradölt és szélesen, hangosan kacagva hagyta, hogy az izzadt testek dobogó hulláma elsodorja...

Elötte ismerös, néma csoportban rohantak a többiek.

Vastag, kormos nyak felett bozontos, fekete haj lobogott... Görbehátú, kicsi, madárfejü emberke ágaskodott vékony lábain. Magas, nyulánk harcos hátratolt sisakja alól vörös haj hullott a vállára. A lobogó fáklyáról égö szurok cseppent a ruhájára s a vöröshajú gyors, ideges mozdulattal kapott oda, leseperte a tüzet, azután riadt, nöies mozdulattal kapta ajkához megégetett tenyerét. Maxim látta lányosan finombörü, sápadt arcát és hirtelen majdnem megállott meglepetésében.

Valahol elöl történt valami. A szük utca lelassította a lendületet. A fullasztó höségben egymáshoz préselödö testek megtorpantak valami váratlan akadály elött. Maxim még néhány lépésnyire elsodródott. Keresztüllendült az első soron és hátrahökölt.

Az utca túlsó végén, egymás mögött tíz-tizenkét sorban egyetlen vastüskés fallá egyesülve, csillogtak az alabárdok. Az összeolvadó vastüskés fegyverfal mögött komor arcok meredtek némán a támadók felé.

A fegyverek acélfala elött furcsán széttárt karokkal, két mezítlábas utcalányra támaszkodva alacsony, kopaszfejü, krumpliorrú emberke állott.

Mindenki hallgatott. A hirtelen támadt gyerekes meglepetés kettétörte a harcvágy lendületét. A szakállas paraszt, aki ott állt Maxim mellett, halkan morogta:

— Hát ez... ez meg kiféle? — Összeráncolta homlokát és fintorogva szipogott.

Maxim ösztönösen feléje pillantott. „Hogy hasonlítanak egymásra!" — villant az agyában.

A szakállas paraszt borvirágos orrával, kopaszodó fejével valóban olyan volt, mint a két egymásra lendülö hadsor között álló filozófus.

Csend volt. Tömegek lihegésével, ösztönösen mozduló pengék halk csörrenésével, gyerekes csodavárással, a nyári éjszaka fojtó forróságával teli csend.

A kopasz, pocakos ember felett olyan volt Vanek magasra tartott fáklyája, mint a hadvezérek zászlaja. Elötte, mögötte fegyverek villogtak és tömegek feszültek fogcsikorgató éjjeli harcra.

Oeconomus felemelte a kezét. Inogva elörelépett.

— Ré... szeg... vagyok... — mondta halkan.

Az emberek ágaskodva füleltek feléje.

— Mit mond? — kérdezte halkan valaki.

A szakállas paraszt oldalt fordult és szemöldökét felhúzva suttogta Maxim fülébe:

— Azt mondja, részeg... Vagyis hát ivott biztosan...

Oeconomus megingott és hátra mutatott:

— Ez a... Manya... Ez egy lány... Ez a másik is olyan... Ve... Ve... velem jöttek...

— Mit mond? — susogott a hátul szorongók kíváncsisága.

— A lányokat dícséri.

— Milyen lányokat?

A kopasz, pocakos emberke egyszerre fenyegetően emelte föl az ujját. Hangja hirtelen érces, alig rekedt lett:

— Ne öljetek!...

A szűk utca egyszerre megtelt a hangjával. Az arcokról lehullott a harc mámora. A tömegen tehetetlenség terjengett. Az izzadva feszülő izmok egyszerre elernyedtek az éjszaka bágyasztó forróságában.

Hirtelen magas, kopott zsoldosruhás férfi alakja bukkant fel Vanek fáklyája fényében. Egy pillanatig némán állottak egymással szemben. A zsoldosruhás markában hosszan, vékonyan nyúlt a penge.

— Miért felénk mondod az igazságot, ó filozófus? — Hangjában hidegen morajlott valami irgalmatlan elhatározás. — Fordulj meg! Fordulj meg és kiáltsd oda az alabárdosoknak, Zsiska kisnemeseinek, a kereskedők fegyveres szolgáinak a te igazságodat!

Oeconomus mereven, mozdulatlanul állott előtte. Jóval alacsonyabb volt és kissé hátravetett fejjel nézett fel a másikra.

— Az én igazságom egyformán szól gazdagnak és szegénynek — mondta halkan. Csuklott és megingott. A szélesarcú, szeplős leány úgy nyúlt feléje, mint gondos anya, ha megtántorodik gyengelábú, járni tanuló, sírószavú gyermeke.

— Akkor miért állod el utunkat? Az olyan igazság, amely gyengít a harcban: hazugság.

Az öreg hallgatott. Jurij kezében megrándult a penge. Oeconomus felemelte reszkető kezét és halkan, szinte fenyegetően mondta:

— Ne... ne öljetek...

A zsoldosruhás katona hosszúkás, sápadt arcán árnyék suhant. Ajka széle megrándult. Szemében érdes, irgalmatlan csillogás vibrált.

— Aki útunkba áll, az ellenség! — Hangja halk volt. A penge lassan, idegesen remegve emelkedett... Jurij olyan mozdulatot tett, mintha félresodorná útjából a kopaszfejű, borvirágos orrú öregembert.

Sikoly röppent. A szeplős, szélesarcú leány előrekapott. A másik, a sápadt, sovány, nagymellű, riadtan oldalt ugrott. Oeconomus megingott, furcsán, egyszerre mindkét kezével lemondóan legyintett és féloldalt dőlt a fekete kövekre. Kopasz fejéről lecsúszott a rőt csillogás. Vanek élesen felsikoltott, fáklyája a földre hullott.

Az utca túlsó végén zavaros lárma viharzott, aztán vezényszó csattant és az alabárdok vasfala előrezúdult. Maxim látta, hogy Prokop kiált valamit, Jurij felé int, azután nekiront a lándzsahegyek csillogó, halálos falának... A többiek utána rohantak. A szűk utcában feketén, forrón, mint lángoktól nyaldosott, roppant üstben a szurok, felforrt az éjszakai harc...

XXXVI.

Kint lihegett a forró nyári éjszaka. A vékony ajtón túl horkolás hullámzott. Az udvarból néha rekedt kiáltások röppentek és a tűz fénye úgy csapódott a keskeny ablakra, mint hangtalan szárnyú madár.

Küzdöttek. Vojtye vicsorogva a tehetetlen dühtől, újra meg újra előrelendült. Az izmos, nagyujjú, suhancosan erős karok, puha, széles tenyerek valami furcsa, simogató és mégis taszító mozdulattal érték mellét és ő úgy hanyatlott vissza, mint zümmögő éjjeli bogár, ha nekiront a fekete falnak.

Bent sötét volt. Az egyes tárgyak képe, Mara alakja, belesüppedt a homályba. Ez a homály magábaolvasztott minden tartózkodást. Lábuk alatt néha megzördültek a földre tett üres edények és ilyenkor lihegve húzódtak vissza.

Már nem vitatkoztak, nem próbálták mozdulatok, szavak, hízelgések alá rejteni a támadást és a védelmet.

Vojtye ajkáról lekoptak a vers varázsigéi. Torka ki-

száradt. Néha féktelenül gyűlölte a homályban meghúzódó, erős ifjú asszonyt, néha elömlött rajta az erőtlenség és halkan, keservesen szipogott.

— Engedj... engedj...!

A vastag, puha ujjakat tördelve igyekezett, hogy félrelökje a homályból feléje nyúló karokat.

Az udvaron kiáltás harsant. Tömeg mordult, hangok freccsentek.

— Mara, ne légy rossz... ne légy rossz...

A kicsi fülke megtelt a küzdők lihegésével. Néha halk koppanással ütődött oda a fejük vagy könyökük a vékony deszkaajtóhoz és ilyenkor Vojtye megtorpanva a támadásban, fulladozva sziszegett.

A mesterlegények hálótermében, a konyhában, ahol Jik aludt, meztelen lábak lépése dobbant és kiáltozva rohantak végig a keskeny folyosón, ki az udvarra a harcosok. Az ajtó előtt zörrenve sodródott szét a szalma halmaza. A futók néhányszor nekilendültek a fülke keskeny deszkaajtajának és ilyenkor a rozzant deszkák recsegve meginogtak. Vojtye hirtelen úgy érezte, hogy mindjárt széthull a gyenge ajtó és valaki beront a fülkébe. Az erős, puha ujjak rémült menekülésvággyal kapaszkodtak csuklójába. Az udvaron feketén forrt a lázadás. Zörrenve hulltak a kaput támasztó vasak, azután már messzebbről, az utcáról hangzottak a kiáltások.

A keskeny ablakon még beszűrődött a távoli fáklyák fekete-piros fénye, mint furcsa, korai virradat, de a lárma már elhalkult.

Vojtye hirtelen érezte, hogy a küzdelem forróságát lesimította róla valami hideg fuvallat. Kiegyenesedett és az ajtó felé mozdult, de az asszony erős, puha ujja egyszerre még szorosabban kapcsolódott a csuklójára.

— Engedj, megyek!... — mondta Vojtye majdnem türelmetlenül. A kicsi rekeszben tűrhetetlen forróság volt. Vojtyenak úgy tünt, mintha csak most érezné azt a külső forróságot.

Mara hallgatott. Arca néha-néha előbukkant a homályból. Szemében nyugtalan, csillogó árnyak suhantak.

— Hová mégy? — Hangjában valami szokatlan aggodalom csendült.

Vojtye gögösen fölvetette a fejét.

— Harcolni megyek.

Az asszony anyáskodó erőszakkal húzta el az ajtóból.

— Ne menj harcolni, gyerek vagy még...

Vojtye elpirult a hirtelen támadó haragtól. Megrázkódott, lehajolt és acsarkodva az asszony keze felé kapott. Mara halkan felszisszent. Ujjai lesiklottak a fiú csuklójáról. Vojtye hátrahajolt, azután nekirohant a keskeny ajtónak, amely könnyedén tárult súlya alatt.

A konyha ablakán át erősen, mint tűzvész lángja, áradt az utcáról a fény. A folyosó padlóján letaposva, elsodorva hevert a szalma.

Vojtye lehajolt és úgy keresgélte a földön hosszú, háromélű páncélvágó tőrét.

Kint a mesterlegények termén túl, a műhely lépcsőjén lépések dobbantak. Halk, reccsenő beszéd hangzott.

Vojtye felkapta tőrét, az udvar felé lendült, aztán hirtelen megfordult és a mesterlegények termébe indult. Egyszerre eszébejutott, hogy talán lent a műhelyben még maradt valaki.

— Erre, erre emberek... — kiáltott akadozó hangon. Megállott a mesterlegények termének ajtajában és a lépcső felé figyelt. A lépcsőn érces zörgéssel, lassan csúszott valami. A homályból egyszerre idomtalan, szarvszerű tárgy nyúlt fel.

Vojtye összerezzent.

A lépcső aljából fény áradt. A hosszú, szarvszerű rudak alsó része ércesen megcsillant. Alattuk, mint óriás, fekete makk, sisak bukkant elő, barna szakállas férfiarc tünt fel és szürkéssárga, rézszegélyes bőrpáncél... Azután csörrenve lépett fel a deszkapadlóra a súlyos, csizmás láb. Mögötte recsegett a műhelybe levezető lépcső rozzant deszkája, csörögtek az alabárdok és feketesisakos katonák nőttek ki a műhely mélyéből.

Vojtye hátrahökölt. Tekintete rávetődött a rekesz félignyitott, keskeny ajtajára. Egész testén elömlött valami furcsa, halálos büszkeség. Most nem félt a fájdalomtól, mint akkor amikor suhogott a korbács lent a műhelyben Prokop széles hátán. Felborzolt hajával, sovány arcával olyan volt, mint egy veréb, aki cserregve védi szélsodorta szalmafészkét. Erősen, biztosan megállott a folyosó küszöbén és élesen rikoltott. A hívás visszhangja végigzúgott a folyosón.

A feketesisakos fejek Vojtye felé fordultak. A hosszú, széles, súlyos, pallosforma kardok lassan lendültek elő rézgyűrűs hüvelyükből.

Valaki kiáltott valamit, de a fiú nem értette meg. Az utcáról harci ordítás harsogott és Vojtye látta, hogy a súlyos csizmák átgázolnak a fekvőhelyek szétdúlt szalmáján.

A hosszú, súlyos kard meglendült a katona markában. A mögötte haladó oldalt került és alabárdját alacsony szúrásra tartva, meghajolt.

Vojtye maga elé emelte háromélű tőrét és újra kiáltott. Most egyszerre harcolt az igazságért és az asszonyért. Hallotta a halál érclépteit, látta csillogását a kardok pengéjén, az alabárdok baltáján és zavaros, szédült, mámoros érzéssel emelte vékony, fegyveres karját. Hátravetette kócos fejét és egyszerre valahogy megnőtt, vékony testével eltorlaszolva a folyosó bejáratát.

Valahol lépések dobbantak, acsarkodó, szilaj szitok reccsent. A széles, súlyos kard levegőbe lendült. Az alabárd hegye szúrásra húzódott hátra. A fegyverek árnyéka úgy hullott a fiú arcára, mint furcsa, suhanó haláljel...

Vojtye szédülten megingott, éleset kiáltott és felemelt tőrrel rontott előre.

Az alabárd hegye lassan, ellenállhatatlanul nyúlt feléje és félresodorta az útból. Könnyű teste engedett a szúrás erejének és a lezuhanó kard pengéje már csak a vékony kezében remegve föllendülő háromélű tőrt érte.

A fegyver üres csengéssel hullott ki Vojtye kezéből. Vékony teste hangtalanul borult a falnak, mint felriasztott árnyék. Még néhány lépést tett, azután végigdőlt a folyosó széttúrt szalmáján.

Mellette lépések dobogtak. Kócos, feketehajú, kormosarcú legény ugrott ki a folyosó homályából. Kezében rövid vasbotot tartott.

Vojtye érezte, hogy lassan süpped valami végtelen csendbe... Minden alak árnyékká vált körülötte.

Homályosan látta, amint hangtalanul összeér az alabárd vastag, vasalt rúdja a kormosarcú legény vasbotjával. A vasalt rúd kettévált, a fegyver széles, ezüstösen csillogó baltafeje, mint tépett acélvirág, repült a szalmára.

Vojtye ajka hangtalanul mozgott. Szájaszélén halálosan vidám mosoly bujkált.

A kard széles, vastag pengéje lassan közeledett az ütés lendületében láthatatlanná vált vasbothoz. Valahol messze, messze halkan csendült valami. A kard valahogy egészen rövid lett...

A kormosarcú eldobta a vasbotot és balra kapott, ahol a mesterlegények régi ágyai állottak. A fal most félig eltakarta, de Vojtye látta, hogy az egyik otromba, két vastag fatönkre erősített deszkatákolmány a levegőbe emelkedik. A fatönkök lassan, furcsán forogtak a levegőben.

Egy pillanatig a bőrpáncélos arcán látszott a tönkök kerek árnyéka. Aztán távoli dörgéshez hasonló, fojtott moraj érte Vojtye süketülő fülét. A fekete sisakok, szürkésbarna, rezesszélű bőrpáncélok, súlyosléptű katonák egyszerre eltüntek a deszka hosszúkás, széles árnyfüggönye mögött.

Valaki feléje nyúlt. Puha, erős ujjak nyúltak a hóna alá. Vojtye halkan felhördült. Feje hátracsuklott...

Bent a mesterlegények termében súlyos fatákolmányok zúdultak a lépcsőn föltolakodó katonák felé. A kormosképű legény vicsorgó szájjal féktelen, harcmámoros szitkokat rikoltott.

Kint az utcán csataordítás kavargott és fáklyafény táncolt a torzuló arcokon...

XXXVII.

Valahol a messzeségben homályosan, kopottan, kerek ezüstpajzs lebegett. Vojtye érezte, hogy a szeméből lassan hullanak le a halál szürke fátylai. A holdkerék egyre fényesebb lett. Csend volt körülötte, de ez a csend furcsa és idegen volt. Nem érzett sebesülést, de tudta, hogyha megmozdul, a testén rögtön elömlik a fájdalom. Halkan, óvatosan sóhajtott és csak akkor érezte, hogy a mellére fehér kötés szorul. Figyelt. Hallgatott. A hold ezüstkerekén olyan volt a rács, mint vastag, fekete küllő.

Feje alatt a párnából ismerős asszonyszag áradt. Lepillantott és megismerte magán azt a takarót, amit ő lopott el annakidején Sadkótól. Megnedvesítette száraz ajakát és valami furcsa, ösztönös nyugalmat érezve, lehúnyta a szemét.

*

— Igyál... — Mara kezében korsó feketéllett.

Vojtye erőtlenül szétnyíló ajka szélére bor csordult. Az asszony valami zavaros keverékbe mártotta a fakanalat és lassan tömte a fiú szájába, aki dülledő szemmel erőlködött, hogy lecsúsztassa torkán a híg és mégis fullasztó ételt. „Hol van Prokop? Mi történt?" A kérdés ott vibrált az agyában, ott égett az ajkán. Nagyot nyelt és fulladozva sóhajtott. Mara ide-odahajladozott, összekapkodta az edényeket, aztán gyors, biztos mozdulattal kilépett a folyosóra.

Vojtye megrándult. Mellében fölsajgott a fájdalom. Mereven nézte a gyorsan csukódó, keskeny ajtót és figyelmesen hallgatta az asszony erős, lassan távolodó lépteit.

Hangos kopácsolásra ébredt. Valahol egészen közel, a mesterlegények termében csattogott a kalapács, fürész sivalkodott, reccsenve töredeztek a deszkák és hangos szóval rendelkezett valaki.

Vojtye figyelt. Ez a hang nagyon ismerős volt neki. Sokáig feküdt mozdulatlanul, azután lassan, óvatosan megmozdította a vállát, mintha szabadulni akart volna a kötés szorításától. Kint izzott a nyár. Az ablak körül a nagy udvar szennyéről odaszállott legyek zümmögtek.

Valahol egészen közel egy ajtó csapódott és a fülkén végigszaladt a légvonat. Az udvar mélyéből büz és forróság csapódott fel. A keskeny deszkaajtó zörrenve megrezdült. Vojtye megfordította fejét, de senki sem jött. Néha lépések kopogtak végig a folyosón. A keskeny ablak mögött lassan fakult a kéklő égbolt. Agyában emlékek kúsztak... Félig földbevájt sárkunyhó a nagy falak tövében... Jik duzzadt, vörös arca... Roppant bitófán, szürke ködben halottak táncoltak... Manya petyhüdt, idomtalan melle... Szinte érezte a vizelettől rohadó szalma éles szagát és látta nagyanyja furcsán mozgó, hiányos fogairól lebiggyedt száját... Rövid éjszakák a tetves szalmán, a műhelyben hajnaltól éjszakáig kalapácsok kopogtak... Szalmafonók görnyedt háta... Legények gorombasága... Utcalányok gonoszkodó tréfái...

Gondolkozva nézett a vastag, fekete rácsra, amely mögött egyre fakult az alkony. Az emlékek valahogy úgy sorakoztak egymás mellé, mint szürke számok tételei a hónapvégi számításokban, amelyek fölött olyan gondterhes arccal görnyedt a kövér Krasa.

Hirtelen eszébe jutott, hogyan rohant előre roppant

kalapáccsal kezében a kócoshajú, kormos legény és szélesen, suhancosan elmosolyodott. Erős, gyerekes vágy fogta el, hogy újra kezében érezze a dobverőt, újra hallja a dob morajlását. Úgy idézte ezekkel az otrombán faragott pálcákkal a vihart, mint nagy varázslók tanult inasa a hatalmas szellemeket.

— Már a konyhába vihetitek a húsokat, már lehet... Tiszta minden... — hallatszott a vontatott, fiús hang. A folyosón lépések kopogtak, aztán újra csapódott a konyha ajtaja és légvonat söpört végig a rekeszen.

...Talán jobb lett volna, ha ittmarad mestere házában, hiszen olyan sokat, voltak együtt reggelenként az erős, karcsú fiatalasszonnyal. Olyan lenge volt a furcsa ingféle ruha Mara karcsú derekán, olyan erősek voltak mezítelen, suhancosan otromba lábai, olyan puha nagyujjú, szélestenyerű karja és olyan furcsán fordult mindig egész testével, ha ő szólt valamit takarítás közben a mesterlegények fekhelyének poros deszkái alól.

A vágyak, emlékek összekeveredtek, néma kérdések bukkantak fel, azután az álmosság ködéből homályosan tűnt elő a roppant, emeletes bitófa képe...

Ajka megmozdult. Kinyitotta lecsukódó szemét. Az ablakra az est kék fátyla borult. Az udvarból felszálló bűzbe most hűvösebb fuvallat vegyült. A vastag rács olyan volt, mint a bitófa rúdja és a kékesszürke, furcsaalakú, messziről sodródó apró felleg valahogy ismerősen lebegett a keskeny ablak keretében.

Hirtelen erősen behunyta a szemét és halkan morogva elfordult. Volt valami tűrhetetlen ellentét az asszony képe és a roppant bitófa emléke között. Féktelen, sajgó, kesernyés reményt, jajongó vágyat érzett. Egyszerre kívánta féktelen, kamaszos vággyal a vastaglábú, karcsúderekú asszonyt, a vérrel öntözött igazságot és a szilaj bosszút. Érezte, hogy egyszerre kívánja a beteljesülést, a szerelmet és a halált, egyszerre akarja érezni az asszony testének ismerős melegét, az acélfegyver markolatát a kezében és a tüzes, harcos, haláltadó pengét lihegve összeszoruló mellében.

...A roppant bitófa oszlopai mögött az asszony arca úgy lebegett, mint kékes felleg a rácson túl. Vojtye ekkor világosan érezte, hogy csak úgy jut el hozzá, ha szilaj,

tomboló lendülettel, tüzes, kábító vágytól sodorva, nekiront és összetöri a rácsot, a bitófát...

Gondolatai lassan összefolytak... Még látta, amint a rácson túl kigyúl az első messziről szikrázó csillag, azután elaludt...

...Valaki végigsimította a homlokát.

— Miért alszol annyit? Olyan mozdulatlan vagy, mint a halottak. — A suttogás egészen közelről hullott az arcába. Orcáján érezte Mara széles, puha tenyerét. A vers egyik sorára gondolt és halkan, ünnepélyesen idézte:

— „Rólad álmodok", azt álmodom, hogy az én asszonyom vagy.

Mara még jobban ráhajolt. Az asszony, amióta becipelte őt ide, mióta beteg volt és tehetetlen, vagy anyásan simogatta vagy lányosan, szelesen búit hozzá.

Vojtye nem látta az arcát, csak a szeme villant meg furcsa, múló lobbanással.

— Már erős vagyok, vedd le rólam a kötést. Csak a foka ért az alabárdnak, emlékszem... — suttogta férfias, hanyag hangon. Az asszony gondolkozva hallgatott, azután engedelmesen, gyorsan lazított a kötésen. Vojtye sóhajtott. Már nem érzett fájdalmat.

A rácson túl ezüst fény vibrált. Az ablak felső szélére rőt fényt mázolt a kelő hold.

— Vojtye, — kezdte az asszony — hallottad a kopácsolást?

A fehér kötés megmozdult.

— Hallottam — mondta a fiú rekedt suttogással.

— Új lesz minden. Az ágyak, a padok, a székek... Egész nap dolgoznak az ácsok, takarítanak az asszonyok. Olyan lesz minden, mint volt... csak jobb, szebb...

Elhallgatott, azután súlyosan dőlt neki a fiúnak, úgyhogy Vojtye mellében egyszerre fölsajgott a fájdalom.

— Maradj itt, Vojtye!... Hallod? Itt mellettem... De jó is lesz! Tudod, milyen jó lesz? ...Majd ha nem látja senki... mondom, ha nem látja, tudod, odaülsz majd hozzám, aztán elmondod azt a verset...

Haja súlyosan hullott Vojtye arcába. A fiú tekintete valahová előre irányult. A rács vastag rúdja mögött árny suhant jobbra-balra: talán egy kóbor denevér, talán nagy-

szárnyú, halálfejes éjjelilepke. Vojtye furcsa, merev tekintettel nézte a rudat és az ide-oda lengő árnyat.

— Tudod, megmondom a mesteruradnak, hogy te etettél, itattál, amíg én itt voltam. Megmondom, hogy jó voltál hozzám. Hatalmas ember lett most Bohumér Krasa... Ej, de hatalmas! Olyanok ám most a céhek atyamesterei, akár a királyok régen... Szeret engem: új ruhát vett, aranyláncot piros kővel, papucsot, amit a törökök csinálnak... Talán még dolgoznod sem kell. Olyan leszel mellette, mint aranypáncélos urak mellett a csatlósok...

Az árny egy pillanatra mintha elenyészett volna a szétáradó ezüstös fényben, aztán újra furcsán, táncosan billegett jobbra-balra és Vojtye már tudta, hogy nem denevér suhanó alakja és nem éjjelilepke vergődő szárnya billeg különös ritmusban a bitófaalakú rács körül...

— Maradsz, Vojtye?

A fiú érezte, hogy testén elömlik valami furcsa forróság. Szeme előtt piros pontok ugráltak. Az asszony alakja idomtalan óriássá torzult és betöltötte a szobát. Mereven bámulta a rács vasrúdján táncoló árnyat és hangosan, fuldokolva hörögte:

— Nem! Nem maradok!

Az asszony visszahökkent. Haja, mint súlyos felleg emelkedett fel a fiú arcáról.

— Miért? — kérdezte visszafojtott lélegzettel.

Vojtye testében láz izzott.

— Mert sok... sok a bitófa!

Érezte, hogy az asszony összerázkódik és szinte látta arcán a babonás rémület sápadtságát.

— Milyen bitófa? Bolond vagy! Te nem kerülsz bitófára! Érted, nem kerülsz! Sok? Nem is olyan sok! Látod, mennyi gazember, csavargó, rabló, lázító van mindenfelé. Miért tartasz velük? — Gyorsan akadozva beszélt, néha széles mozdulatot tett és ilyenkor a falon lehelletfinom, alig látható árnyék siklott.

— Mert sok a bitófa... — hullott a láz révületében a válasz.

Az asszony úgy csapta össze kezét, mint rémült madár a szárnyát.

— Mit beszélsz? Lázad van? Milyen bitófa?

— Nagy... nagy, emeletes bitófa... Égig ér az osz-

lopa, pokolmély az árka és sokan, sokan táncolnak rajta... sokan...

Az asszony hangja halk, sírós volt.

— De Vojtye, kicsi fiam, kicsi lovagom... édes kicsi bolondom! Hát mit segítesz te rajtuk? Gyerek vagy még! Én asszony vagyok, mégis erősebb vagyok nálad. Erősebb! Mit segíthetsz rajtuk! Mit?

Látta, hogyan vergődik jobbra-balra a fiú feje, odanyúlt égő homlokához, aztán hirtelen visszakapta a kezét.

— Mit? — zuhogtak feléje a láz szikrái. — Megperdítem a dobomat... megperdítem és leszáll mind a bitóról... Hallod? Leszáll!! Mind velem megy!... Nyakukon a kötél, kezükön a lánc... A láncbuzogány! Megperdítem a dobot és mind kikel, aki a vesztőhelyek mellett van eltemetve... Mind! Hallod? Mind!... Prokop mondta... Prokop tudja... Mind úgy viszik kezükben a fejüket, mint a zászlót... Megperdítem a dobomat: földindulás lesz... Megperdítem: vihar támad... Vihar támad, Prokop mondta, összedőlnek a börtönök... Ő mondta...

Az asszony gyors kézzel kapdosott az ivóedény után.

— Igyál!... Vojtye kisfiam, lázad van. Kicsi lovagom... bolondom..

— Bitófa... ott a bitófa! Ki lóg rajta? — hördült Vojtye szájából a láz mámora. Keze remegve csapott az ablak felé.

— Hol? Hol, kis bolondom?

Mara az ablak felé fordult és riadt, gyors mozdulattal úgy simított végig a rács előtt, mintha hessegetne valamit.

— Semmi... semmi... Nézd, egy toll, látod, egy galambtoll... beleakadt a pókhálóba, ez ugrált itt a szélben... Csak egy madártoll, te bolond...

Vojtye félrefordított fejjel feküdt a deszkán. Homlokán láz verejtéke csillogott. Táguló szeme merev, mindentlátó tekintettel meredt az ablak felé.

*

Másnap késő délután volt, amikor Vojtye fölébredt. Láza már majdnem elmúlt, de a meglazult kötelek alatt most már sajogtak a fegyvermarta bordák. A folyosón lépések kopogtak. Valaki sziszegve cipelt valamit.

— El ne hullasd azt a sok jó forgácsot, te ügyetlen!

— kiáltott valahonnan a konyha felől egy ismerős női hang.

— Ne a konyhába vidd, Vladimir! — hangzott Krasa mély, kissé rekedt szava. — Ott már kitakarították.

Valaki megtorpant és szuszogva, talán pihenésképen nekitámasztotta terhét a folyosó falának.

— Hát hova vigyem, mester uram? Az udvarra?

A lépések közeledtek.

— Nem, ott megázik... Olyan jó száraz forgács... Inkább... inkább... — gondolkozott hangosan valaki — ej, hogy hamarabb nem jutott az eszembe... Ide, ide hordjátok ebbe a kis kamrába itten, ide e...

Vojtye hallotta, amint csattanva kinyílik a rekesz vékony deszkaajtaja és behúnyta a szemét.

— Hej! — rikkantott valaki majdnem rémülten.

Vojtye összerázkódott és felnézett. A keskeny ajtórést egészen eltorlaszolva, Krasa pocakja domborodott előtte. A pocak felett, mint dombtetőn a kelő hold, az atyamester kerek arca látszott.

Mögötte ijedten nyujtogatta nyakát egy kócoshajú, nagy ádámcsutkás ácslegény.

— Vojtye!... Te farkaskölyök! Te kígyófajzat! Te rabló! — fortyogott Krasa vastag, dühtől elgörbülő ajkáról a meglepetés.

Vojtye lehúnyta a szemét és hallgatott.

XXXVIII.

Most nem recsegett a mennyezetes ágy, ha Krasa álmában hangosan szuszogva hánykolódott a párnák között, mint szigonyraakadt óriási hal. Minden új volt. Az ágy, a párnák, még a szentképek is a sarokban. Mara érezte, hogyan árad az ágy deszkái közül a fenyőillat. Fentről, az ágymennyezetről festék és aranyozás szaga csapott feléje. A párnákon, takarókon még nem volt érezhető a nyári izzadtság és a szentképek arcát még nem homályosította el a mécsesből szálló korom.

Minden új volt és mégis régiesen unalmas, fenyegető és nagyképű.

Az új takaró idegen, síma és mégis érdes tapintással simult Mara testéhez. Óvatosan félretolta. Krasa nem sze-

rette, ha szemérmetlenül alszik. Kihúzódott az ágy szélére és végigfektette lábát a faragott deszkaélen, mely jólesően hűvös volt.

— Miért nem töltöttél új olajat a mécsesbe? — hangzott egyszerre onnan, ahol az atyamester testén tornyosultak a téliesen vastag takarók. Bohumér Krasa „szemérmesen" aludt és nem dobta le magáról a bársonytakarót még a legnagyobb hőségben sem.

Mara felhúzott szemöldökkel pillantott a szentképek felé. A mécsesből hosszúkás füstszalag kígyózott a festett arcok felé és a glória ezüstkerete már megfakult a koromtól.

— Töltöttem én, csakhogy olyan híg ez az új olaj... olyan híg, hogy egy-kettőre elég a kanóc. Meg füstöl is mindig ... mindig füstöl... — Őrült, hogy beszélhet, hogy megtört az éjszaka fullasztó csendje, hogy elhessegetheti az újra meg újra felbukkanó gondolatokat.

Krasa fölött hullámzott a bársonytakaró.

— Tönkremegy minden... — mondta fulladozva a takarók alól. — Mindent tönkretesznek ezek a rablók. Még a mécsesünkbe sem jutna olaj, ha nem volna fegyverünk, erőnk...

Mara félt, hogy újra csend támad.

— Megégették-e már a főlázítót? — kérdezte gyorsan.

— Majd sor kerül rá is... Mindenkire, aki a pokol fejedelmét szolgálja. Szét kell választani őket... Először a veszetteket, a gyilkosokat, aztán a rablókat. Először a jasenyicaikat, aztán Jan Zsiskát és a többieket...

Mara mereven nézte a mécsesből kikelő füstszalagot, amely lassan kúszott a mennyezet felé, a szentek orcája előtt.

— Hát a mi házunkat nem Jan Zsiska legényei foglalták vissza? — kérdezte lassan és várakozva figyelt.

Krasa sohasem beszélt vele a harcokról és tiltotta, hogy kérdezősködjék. Most hallgatott. Talán gondolkozott, érdemes-e válaszolni, aztán letörölte a homlokát és köhintett.

— Jan Zsiska is sorra kerül. De előbb hadd eméssze a máglya a gyujtogatókat... — Elhallgatott és vontatottan hozzátette: — Holnap elvitetem innen a városháza pincéjébe ezt a kígyófajzatot... Huh, de meleg van...

Mara hallgatott. A szentképek előtt darabokra szakadozott a füst szalagja. Az asszony hirtelen felült. Haja kóco-

san lógott az arcába. Kezével úgy kapott előre, mint a fuldokló. Ajka hangtalanul megmozdult.

— Hát téged mi csíp? — morgott Krasa és nem várva feleletet, hozzátette. — Igaz is, ezek után a tetvesek után akár egy évig takaríthatunk.

Mara ajkán újra megvonaglott a kérdés, de hirtelen érezte, hogy minden szó felesleges. A mester úgy szuszogott, egészen halkan, mintha aludni készülne, aztán álomba olvadó hangon mormogta:

— Sokan vannak itt csavargók... sokan... De szereti ám az ördög is az ő fiacskáit... Egynéhányat cserefogolynak kell kiadni... — Hangosan nagyot fujt, mint az iszapba süppedő bivalyok és ide-oda csúsztatva fejét a türhetetlenül átmelegedett párnákon, hozzátette: — De ezt a kígyófajzatot, ezt nem nem adom cserébe senkiért! Nem én...

Mara úgy vetette ki magát a szönyegre a takaró tarka hullámából, mint a szárazra vetődő hal. Az ágy lábánál letett ruhája után kapott. A hirtelen mozdulattól támadt szélben a szentképek előtt oldalt bukott a mécses lángja. Füstje a földre hullott.

Krasa olyan neszt hallott, mintha selymeslábú macska lendülne az ablak halkan reccsenő párkányára. Valami zavaros nyugtalanságot érzett és oldalt fordult. Látta az asszony előrehajló tartásában a megtorpanó menekülésvágyat és riadtan, gyorsan kérdezte:

— Te Mara, hova mégy?

Az asszony arcán szegletes árnyak ültek. Orrcimpái megrezdültek. Félig lehúnyt szeme alatt rejtelem leskelődött. Alakjáról lekopott a régi suhancos tartás.

— Elfelejtettem követ tenni a vajas fazék tetejére... Majd lelökik az éjjel a macskák a fedőt, akkor aztán dobhatom el a sok jó vajat... — mondta szürke, majdnem suttogó hangon.

Csend volt. Krasa szerette volna, ha az asszony felnéz, de csak a szeme üregén meghúzódó homályt látta. Szerette volna magához inteni, mohó kézzel megsimogatni a vállára omló zöld selymet. Mara melle olyan volt a zöld selyemruha alatt, mint kupaalakú, művészfaragta borostyándísz.

— Hát miért nem vigyázol? Olyan kevés a vaj most. Aranyat ér a vaj... Amióta ez a háború van, olyan árat

kérnek a parasztok a vajért, hogy az már valóságos istenkáromlás, — mondta lassan Krasa. Egy pillanatig mereven bámulta a szentképek előtt égő mécset, azután gyorsan hozzátette:

— Oltsd el azt a mécsest, ha már ott vagy...

Krasa mindig eloltotta a szentképek előtt égő mécsest, ha a feleségéhez közeledett. Mara habozva megfordult. Nyaka megnyúlt. Keresztet vetett, mintha bocsánatot kérne az ezüstglóriás szentektől és gyerekesen összevont ajakkal, fúvásra földuzzadt orcákkal hajolt a mécses félénken libbenő lángja felé. A fény sárgás álarcot borított rá. Krasa úgy érezte, hogy ez az arc idegen, titokzatos és valahogy riasztóan kívánatos.

A mécses kilobbant...

Az asszony zölden csillanó alakja eltünt a homály egyszerre lezuhanó függönye mögött.

— Vegyél fel még valamit magadra! Azt a piros takarót legalább... Háromszor kellett volna keresztet vetned, mielőtt elfúvod a mécset. Ezt már mondtam neked egypárszor... — És talán azért, mert a homály már elmosott minden formát, hangosan, őszintén hozzátette: — Siess vissza, Mara, mert... — azt akarta mondani: megfázol, de mégis kimondta: — mert nagyon szeretlek...

Hallotta, mint zörög a piros takaró és egészen elágyulva saját atyai gondosságának tudatától, visszasüppedt a párnák közé.

Az ajtó halkan koppant. Nem hallotta az asszony lépteit. Figyelt, de csend volt. Széles, megkönnyebbült mozdulattal ledobta magáról a takarót. Most lehetett, mert sötét volt. Az ablakokon kellemes, hüvös fuvallat suhant be. Krasa nagyot sóhajtott. Odébbtolta a párnákat is, amelyek izzasztották hullámos tarkóját. Újra hangosan sóhajtott. Összetette a hasán vastag kezeit. Szeme lecsukódott. Néhány percig még figyelt, de ez a figyelem csak elriasztotta az álmatlan gondolatokat. Úgy érezte, hogy erős, hatalmas, hogy szereti ezt a kevésszavú, karcsúderekú, suhancosjárású asszonyt. Szereti és egy kicsit sajnálja... Hirtelen eszébejutott, hogy tarka, százszínű selymet látott a multkor az ezüstmíves Prchala házában egy titokban árusító vándorkereskedőnél. „Megveszem... megveszem!" — úszott agyában lassan, álombaolvadóan és még az is eszébejutott,

hogy Mara két erős, lányosan domborodó mellén olyan lesz a selyem sokszínü dísze, mint kerek kerti ágyon a nyíló virágok.

Az ablakból áradó szellő kellemesen, hüvösen siklott a testén. Újra sóhajtott és úgy érezte, hogy könnyedén lebeg valami ringató álomhullám tetején.

*

A konyha nyitott ajtaján, valahonnan az udvarról, elnyújtott, hirtelen félbeszakadó nyávogás hangzott. Ez a hang olyan volt, mint egy sikoly. Mara úgy hallotta, mintha ez a sikoly abból a fülkéből jönne, ahol Vojtye feküdt.

Fölrántotta a reteszt és hirtelen idegesen, kirobbanó mozdulattal, riadozva valami névtelen, torkát szorító félelemtöl, elörebukott.

A homályban ércesen csörrent valami.

Mara érezte, hogy ujjai Vojtye arcához érnek. Még egyet elörelépett, beleütötte térdét a deszkafekvöhely szélébe és lassan, széttárt karokkal borult előre.

Tompán koppant valami.

Csend lett.

Valaki halkan, fojtottan sóhajtott.

Mara tenyere lassan csúszott Vojtye vézna testén. Egy pillanatig anyás sajnálkozást érzett, hogy ez a vékonycsontú test talán összeroskad a súlya alatt. Sóhajtott és óvatosan húzta össze a száját, mint akkor, amikor elfújta a gyertyát s rátapasztotta ajkát a láthatatlan arcra.

Hallgattak, de lassan-lassan kigyúlt bennük a félelemtöl elfojtott, százféle papirosigazság alatt fulladozó tüz.

Vojtye megremegett. Ez a remegés átcsapott az asszony testére is. Összeolvadtak ebben a remegésben, a torkuk összeszorult, lélekzetük elakadt. Mara érezte, hogy a vékony, erős kéz mohón kúszik a nyakán és a kéz mellett halkan, ércesen csörrenve tekerödik tarkója körül a bilincs. Egyszerre érezte a kéz remegő forróságát és a lánc mozdulatlan, fémes hüvösségét. Testén újra, de már viharzó hullámmal, végigcsapott a remegés. Nem tudta, mi váltotta ki ezt, talán a kéz mohó, ügyetlen, suhancos szorítása, talán a lánc hidege... De az is lehet, hogy csak a homály mindentrejtö és mindentfelszabadító leple alatt tört ki belöle az ösi mozdulatok, az ösi követelés féktelen ritmusa.

Adni akart. Ajándékozni, szilaj, vad göggel, tomboló, szemérmetlen asszonyisággal. Emléket akart adni ennek az árnyékosszemű, kócos, mohó suhancnak. Emléket, amelyet mindig magával hord, amely csak a máglya tüzében vész el, emléket, amely lobogni fog benne egy életen át és csak az élettel együtt húny ki.

Féltékeny volt a többiekre, a mohó asszonytársakra, akik egykor majd, úgy, mint ő most, ráborulnak a fiú megférfiasodott testére vagy engedelmesen fekszenek a harcos ágyába. Bírni akart. Kegyetlenül, önzőn birtokolni valakit, aki gyengébb, elnyomottabb, mint ő. A sok évi szolgaság, Krasa atyáskodó fölénye, ezerféle apró elnyomás után féktelen erővel tört ki belőle a birtoklás vágya. Azt akarta, hogy az ő csókja égessen a más ajkán. Az ő fájdalmatadó, legényesen erős karját érezze ez a lihegve vonagló suhanc, ha más fekszik melléje önhitten, mámortadó erejében. Azt akarta, hogy elhomályosuljon a szem, elszoruljon a torok, ha majd egyszer késő férfikorban felbukkan a harcos agyában a legelső ölelés égő emléke.

...A suhanc láncbavert teste kigyúlt alatta. Halk sóhajok röppentek, mint apró füstgomolyok, aztán egyszerre megcsikordultak a fogai és élesen mélyedtek a rágottszélű, vöröses körmök az asszony hullámzó hátába.

•

— Siess!... siess!...

Vojtye érezte, hogy egész teste feloldódik a mámorutáni ernyesztő tehetetlenségben. Úgy csúszott ki Mara sürgető kezei közül, mint a játékbabák, ha kihull belsejükből a beléjük tömött fűrészpor. A lánc leolvadt csuklójáról. A rabság, a halál, a börtön, minden megfakult, érdektelenné vált. Nagy, nagy nyugodt közönyt érzett minden iránt és csak egyet akart: feküdni, feküdni csendesen a homályban. Feküdni és érezni testében ezt a lassan, ritmikusan lüktető mámorutáni nyugalmat.

— Siess!... siess!...

Az asszony hangja is fáradt volt, de mozdulataiban a tapasztalt szerető céltudatossága látszott. Vojtye felemelte karját és magához húzta az asszonyt. A mozdulatok, törekvések valahogy félbemaradtak. Csendesen, szótlanul, egy-

másra roskadva, összeomolva hevertek, mint kiégett romok a nagy tűzvész után.

Kint, vágyakozva a szerelmi kínra, furcsa, kurrogó torokhangon nyávogott egy macska. A hangok olyanok voltak az éjszaka csendjében, mint sárga cseppek a fekete bársonytakarón.

Egyszerre rezzentek össze és egyszerre emelkedtek fel gyors, riadt mozdulatokkal.

— Fogd a láncot, hogy ne csörögjön! — mondta gyorsan, parancsolóan, majdnem hangosan az asszony.

Vojtye úgy hajolt le, mint régen, amikor Mara szeme szemetet fedezett fel a mesterlegények keskeny ágya alatt. Felkapta a láncot és ügyetlen, széles léptekkel, előrehajolva lépett ki a folyosóra.

— Az utca túlsó felén majd meglátod fáklyáitokat a torlaszon... — Az asszony hangja férfiasan idegen volt.

Vojtye érezte, hogy egyszerre felcsap benne a régi alázat és önkéntelenül visszatorpant. Két erős kar mohó, ösztönösen kitörő riadással kapott utána. A lánc kicsúszott a tenyeréből és amikor oldalt tántorodtak,tompán koppant a félig nyitott ajtó deszkáján. Az asszony kócos haja ráborult Vojtye homlokára, izmos mellei a suhanc mellének feszültek. Körülfolyta a láncokba pólyált alakját és irgalmatlan, harapós csókkal tépte beesett orcáit.

— Nem felejtesz el? — kérdezte.

— Sem tüzben... sem harcban... sem börtönben... sem a vesztőhelyen...

Kintről úgy hangzott a borzoltszörü kandur nyávogása, mint gúnyos nevetés.

Az asszony hátraugrott. Vojtye újra megtántorodott. Lihegve bámult távozó lépte után, azután szélesen, sután rakva lábait, vigyázva, hogy ne csörögjön a bokáira kovácsolt lánc, lépegetett előre.

Lassan, lopakodva távolodtak egymástól. Mindketten érezték, hogy csak addig tartoznak össze, amíg erős kézzel fogják egymást, amíg egymásra borul irgalmatlan, ifjú, követelőző testük. Most, mikor a mohó kezük lehullott egymásról, a homály egyszerre közéjük zuhant. Úgy hallgatóztak egymás mozdulatainak halk zöreje után, mintha fekete szakadék tátongana közöttük és ahogy távolodtak, ez a szakadék egyre szélesebb és szélesebb lett... A folyosó egyik vé-

gén föl-fölvillant az udvaron égő tüz lángja, a másik végén széles, frissen ácsolt ágy recsegett az öntelten szunnyadó, húsos test súlya alatt és halkan meg-megzörrent a légvonatban a hálószoba nyitvahagyott ajtaja...

Vojtye hallotta, amint a hálószoba felől halkan kattan az ajtó. A folyosó végén megtorpant. Az udvaron, a kapu előtt kicsiny tűz égett, körülötte katonák csoporosultak. Az alabárdok árnyéka olyan volt a széles kapuszárnyakon, mint szélben ingó, óriás, hosszúszárú, fekete virág. A falak tövében alól a katonák aludtak, levetett páncélok, sisakok, lábvértek hevertek szerteszét a meleg földön, mint szétdarabolt vasember idomtalan, tompán csillanó testrészei.

Vojtye visszafojtotta lélekzetét és a folyosó falához lapulva bámult körüskörül...

*

— Hol voltál? — morgott a széles ágy susogó halmazából a kérdés. Krasa inkább érezte, mint hallotta, hogy nyílik az ajtó. Hirtelen jobban szeretett volna tovább aludni, de a kötelességérzés és a tekintélyféltés felkerekedett benne s halkan szuszogva felült.

Mara hallotta, hogyan roppan a férfi meztelen talpa az ágy előtt heverő vastag szőnyegen. Krasa egy pillanatig gondolkodott, felkeljen-e. A háta közepén viszketést érzett. Ez a viszketés mindig olyankor jelentkezett, ha az asszonynyal kapcsolatos dolgok jutottak az eszébe.

— Gyere már ide!... — Ezt lágyan akarta mondani, de hangja rekedt volt az alvástól. Lehet, hogy hirtelen meg is hült, amikor takaró nélkül feküdt.

Hallotta, amint az asszony erős, egyenes lépéssel feléje lép. Kinyújtotta a kezét és úgy tapogatózott utána, mint a vak.

— Olyan a lépésed, mint egy mesterlegényé — mormogta atyáskodó fölénnyel. Tenyere lassan csúszott feljebb Mara láthatatlan csípőjén. Olyan mozdulatot tett, mintha kivésné a homályból az asszony alakját. „Fekete szobor... fekete szobor, mint Aphroditė..." Agyában hirtelen groteszk módon keveredtek az anyagárak, legénybérek, a költészetben használatos mitológiai képekkel. Köhintett, érezte, hogy már ernyedt az alvástól és erőszakkal akarta kicsiholni agyából azokat a régi, még gyermekkorában felbukkant együgyű,

erotikus képzeteket, melyekkel együtt járt a nemi gerjedelem. Karja megakadt Mara derekán. „Verset kellene írni... Jó hasonlat: fekete szobor... Drága a szalmafonat, drága..." Magához akarta húzni az asszonyt, de Mara dereka most nem hajlott be engedelmesen, mint máskor. Határozatlanul felemelkedett. Az asszony selyemruhájából az éjszaka hűvössége és ürülék szaga áradt.

— Te, miért nem nézel a lábad alá? Miért mászkálsz ilyenkor? — mormogott és gyengéden tolta az asszonyt az ágy felé.

Kint lárma harsant. Lépések dobogtak. Szitok reccsent, azután élesen sikoltott valaki. Krasa mozdulatai megmeredtek.

— Hé, atyamester uram! Jöjj ki!... Jöjj csak ki! — kiabált valaki az ablak előtt. Krasa nagy, súlyos teste összerázkódott. Olyan hirtelen fordult meg, hogy Mara puhán behuppant az ágy meleg takaróhalmazába.

Az ajtó felcsapódott. Mara hallotta, amint súlyos, tompán puffanó léptek dobbannak a folyosón. Egy pillanatra kigyúlt benne a félelem, de aztán minden érzés beleveszett a a mámorutáni közöny ernyesztő, lágy hullámába.

Kint újra felcsattant a szitok. A folyosó megtelt topogással, azután nagyot koppant egy ajtó.

Krasa súlyosan dobbanó lépése újra ott puffogott a küszöb előtt. Mara nem látta amikor belépett, de érezte, hogy a szoba egyszerre megtelik mozgással.

— Ostobák, lusta dögök!... Zabálnak, de még egy ajtót sem zárnak be becsületesen... Nincs ma tisztességes cseléd... — szuszogott Krasa és az asszony hallotta, hogy a szíve erősen dobog a futástól.

Hallgattak. Sokáig feküdtek szótlanul, azután Krasa az asszony dereka alá nyúlt és szuszogva tolta félre a párnákat.

— Holnap küldd be hozzám a cselédséget! — Minden szava felülről hullott Mara arcába. — Nem csukták be jól azt a kis deszkaajtót ott a folyosón... aztán az a kígyófajzat majdnem megszökött... Ott fogták el az udvaron a kapu előtt.

Mara hallgatott és csak később mondta halk, erős hangon:

— Biztosan az a kovács hagyta nyitva, aki az est a láncokat hozta. Azt szidd le holnap... — Szava elakadt a mellére nehezedő súlytól.

— Most hallgass... Tudod, hogy nem szeretem, ha ilyenkor beszélünk... — lihegett az atyamester.

A folyosón érces, dobbanó lépéssel ment végig valaki.

XXXIX.

A házak felett súlyos, szürke fellegek úsztak és a forróság még nagyobb volt, mint délben, amikor sütött a nap. Néha-néha megeredt az eső. Az esőcseppek surrogva, kopogva paskolták az utcát elzáró torlaszt, azután egy pillanatra fehér, éles, forró napsugár hullott a fellegek mögül és a vizes gerendák nedvesen csillogtak. A szúvájta mélyedésekben felgyülemlett vízcseppek úgy villantak, mint nagy, furcsa alakú drágakövek.

Lent a torlasz aljában ég felé emelt sisakokkal kapkodtak az emberek a hulló cseppek után.

— Prokop, akarsz szép lenni? Hé, igyál esővizet! — kiabált az alacsonyhomlokú, vastagszájú nyeregkészítő és szélesen vigyorogva mutogatta sűrű, erős, sárga fogait.

— Jurij! Hé, Jurij! Mosd meg magad esővízzel, meglátod, kiveszi a szeplőidet!... — sikított a feketehajú, karcsúlábú Emma, idomtalan rozsdás sisakot emelve a hulló esőben.

Fent a torlasz tetején két ember meredt egymásra. Az esőcseppek lemosták róluk a forróság bénultságát. Arcukba meleg, erős szél csapkodott. Prokop széles, szegletes orcáin, mint könnycseppek, csorgott az eső. Jurij félig hátat fordított a szélnek s a haja vizesen lógott a homlokába. Hosszúkás, keskeny arcán úgy siklottak a villámkergette árnyak, mint kósza, viharszülte gondolatok.

— Igaz ember... — Prokop ösztönösen lesimította nyelvével az ajkán végigfutó esőcseppeket, nagyot nyelt és újra mondta: — Igaz, becsületes ember...

Jurij nyakába zúgva zúdult a szélhullám. A hajfürtjei, mint fölriasztott madarak, röppentek fel.

— Az ő igazsága kétarcú, mint az emberevő istenek a mesében... Az ő becsülete az erős gonoszok pajzsa.

A háztetők felett, mint billegő tűzoszlop, föltornyosult a villám. Jurij arcán rőt árnyék suhant:

— Ha megölöd őt, bizony kettétörik az erős gonoszok kardja.

Prokop a villámfénytől hunyorogva, hajtotta le a fejét.

— Ha Jan Zsiska halott lesz, más lép a félszemű vezér helyébe.

— De azt a másikat nem ismerik a tömegek.

— Vértanú lesz. Gyűlölni fogják a műhelyek dolgozói azt, aki őt megölte. Hisznek neki, mert úgy gondolják, messzebb lát félszemével, mint más kettővel.

— Akkor olyat kell a harcba küldeni, aki ellenséget öl és ellenségre vall. Pusztítóbb lesz a harcos szava, mint a töre... Töre csak a félszeműt éri, de szava egy tábort tör össze!

A szélkakasok recsegve táncoltak a kémények körül. A háztetőkről vizes por gomolygott a villámokat lobogtató szélben. Lent a torlasz aljában már nem ugráltak a mezítlábas harcosok. Az emberek kétoldalt félrehúzódtak a házak előrenyúló emelete alá.

— Hé csuhás! Megázik a szép csuhád! Sose lesz belőled se pap, se püspök! Még a szeretőd is otthagy! — ordított a kormosarcú kovácslegény és vidáman integetett a torlaszon ázó két ember felé. A szürke barátruha valóban csuromvíz volt. Prokop lehajolt és marokragyúrva ruhája durva szélét, széles, parasztos mozdulattal kicsavarta.

Lentről nevetés harsogott.

Prokop felegyenesedett:

— Olyan harcos van a táborunkban nem egy, aki szomjúhozza a dicső halált, akiknek biztos töre van és nem rezzen a keze, ha ölni kell. De... — Elhallgatott és alig észrevehetően felhúzta szemöldökét. Homlokán ráncok futottak össze és a lecsorgó esőcseppek egyszerre kétfelé futó nedves vonallá váltak. — De aki ellenségre vallion, olyan nincs.

— Miért?

— Mert hideg ész kell a vallomáshoz és nem halálmámor. Mert ezernyi ember előtt tagadja meg szavával az igazságát az, aki a tőrt fogta. Ugyanazt az igazságot, amelyért ölt.

Jurij megcsóválta a fejét. Kopott zsoldosruhája ázottan tapadt a karjára s a csuklója valahogy túlhosszan nyúlt ki a megrövidült ruha ujjából.

— Nem értelek... — morogta.

— A tömeg bámulata: ez a halálba induló jutalma. De ez a csodálat csak annak jár, aki az igazságért öl. Aki azt vallja, hogy aranyért ölt, megveti azt a tömeg... Megveti őt és emlékét, ha azt vallja a halál árnyékában, hogy a soktárszekeres kereskedő aranyáért ölt...

Jurij úgy rázta meg a fejét, hogy vizes hajfürtjeiből egyszerre esőcseppek hullottak.

— Kétszeresen hős az, aki ellenséget öl és ellenségre vall. Névtelen hős.

— Névtelen hősnek lenni: kétszeres halál.

— Miért?

— Mert halott és névtelen.

— Mégis van a táborban, a torlasz mögött, aki vállalja a kétszeres halált!

— A kétszeres halált? Kicsoda?

— Az, aki már kétszer halt meg. — Lesimította arcáról a vizet és halkabban mondta: — Tudod-e ki vágyik a legmagasabbra?

— Ki?

— Aki a legmélyebben van. Tudod, ki vágyik a legnagyobb hatalomra? Aki megismerte a legnagyobb szolgaságot!

Prokop hallgatott. Föltekintett. A felhők szétszakadoztak. A rövid utca tulsó végén, ahol az ellenség torlasza tornyosult, barnás színben csillant a harcosok rézszegélyes börpáncélja.

— Küldd hozzám. Akarom, hogy készüljön a nagy áldozatra, hogy erős legyen a hite és hajlékony a szava, mint jól edzett kard pengéje.

Jurij felemelkedve kémlelt kifelé.

— Tán roham lesz? — kérdezte, mintha nem hallotta volna Prokop szavát. Valahol lent, jobbra, ahol a másik utcán majdnem a Krasa házáig húzódott a torlasz vonala, kiáltások hangzottak. Lármás csoport sodródott feléjük rikoltozva, valaki körül tolongva. A lépések cuppanva hullottak a nedves kövekre.

— Egy asszony szökött át Krasa házából! — kiabált Prokop felé integetve Borivoj.

— Tán meguntad azt a nagy hasát, kedves? — rikoltott a bőrköténves nyeregkészítő.

Prokop megfordult. Karcsú, erőskezű asszony lépkedett bukdácsolva a torlasz aljában felhalmozott idomtalan köveken. Valami furcsa, piros bársonyleplet tekert maga köré. Ruhája vizes volt, csak a lábán látszottak sárfoltok. Az egyik saruját elvesztette valahol és most úgy lépkedett, mintha sántítana.

— Miért jöttél?

Az asszony megtorpant. Erősszálú, kócos, fekete haja ide-oda gomolygott a szélben. A lárma lecsillapult. Az asszony arcán megrezzent valami.

— Cserefoglyotok akarok lenni! — mondta hangosan.

Prokop arcán csodálkozás látszott.

— Mi? Miért jöttél? — kérdezte újra.

— Hogy kicseréljetek. Egy közületek fogoly Krasa házában.

Borivoj, aki most tolakodott előre, hangosan horkanva kiköpött.

— Aztán te ki volnál?

— Én Krasa felesége vagyok.

— Hüüü... — ámuldozott a rongyos bőrköténves nyeregkészítő — hát én azt mondom, nagy gyertyát gyujt a kövér Krasa, hogy töled megszabadult, kis galambom, nemhogy még vissza is vegyen.

Az emberek nevettek.

Az asszony lassan körülpillantott, vörös bársonytakarójában olyan volt, mint a királynő.

— Visszavesz engem és kiadja néktek a foglyát... — mondta hangosan.

— Aztán miért?

Mara kiegyenesedett:

— Mert szeret engem!

Az emberek hümmögve bólogattak.

— Hát nem mondom, tudja az a kövér disznó, mi a jó... — dörmögött Borivoj.

— Derék asszony! — mondta hangosan Olena.

Az emberek hallgatva nézték a piros takaróba burkolózó asszonyt. A felhők szétváltak. Az alkonyi napsugár végigáradt az utcán és minden esőcsepp rubinttá vált. A keskeny utcán rőt fény porzott.

*

Úgy érezte, hogy a tőr hideg, aranydíszes markolatából valami remegés árad a testébe és valahányszor egy-egy szó hullott Prokop ajkáról, összerezzent a hatalom mámorában.

— ... Láttad-e, amikor százezres hadak futottak elötte, mint riadt nyáj?

Rézszínű haja megrezzent hosszúkás, vékony arca körül. A szeplők vörösen világítottak. Szemében homályos csillogás gyúlt.

— Láttam.

— Láttad-e az ő harcát Vitkov hegyén, amikor összetörött a fejedelmek gőgje, a lovagok bátorsága, a szolgák alázata?

A hosszú, vékony ujjak görcsösen összeszorultak a tőrmarkolat körül.

— Láttam.

— Láttad-e, amikor Európa ura, tucatnyi nép császára úgy futott előtte, mint a megriasztott nyúl a havas mezőn?

Hátrahajtotta fejét, elörenyújtotta állát és ajka megduzzadt valami furcsa, fellobbanó révületben.

— Láttam.

— Akarod-e, hogy erősebb légy, mint a százezres had? Akarod, hogy, bátrabb légy, mint a lovagok, hatalmasabb, mint Európa ura, a császár?

Jarmila érezte hogy agyában csillogva kavarognak a vakmerő gondolatok.

Valahol távol, végtelen mélységben, ott sötétlett a kőlépcső, amelyen akkor rárontottak a részeg hímek, ott állott a keskeny fapad, amelyre visszahanyatlott, amikor lesujtott a tőr ...

Az emlék megtestesült, szinte tapintható valósággá vált és a szörnyű megalázottság érzése elömlött rajta, mint vért emésztő, kínnal kábító méreg.

Rézhajú feje megingott. Ajka széle remegett. Hosszú szempillái hol lecsukódtak, hol újra felrebbentek s a pillantása néha elővillant, néha kialudt, mint távoli viharok hangtalan villáma.

Féktelen tomboló vágy ébredezett a mellében: erős akart lenni, olyan erős, mint az óriások, mint az istenek, mint a varázslók... Szomjúhozta a hatalmat, a százszor megalázottak tikkasztó, erős szomjúságával. Úgy érezte, mintha az egész világ egyetlen óriási kölépcső volna, amelyen ezernyi megtiport, ezernyi közönyösen szenvedő, fehértestű rab rángatózna a kínok kéjében, csörgetve rozsdás láncait.

Hatalmas akart lenni, még ha csak egy pillanatig is, mert úgy érezte, csak a végtelen erő egy pillanata moshatja le róla a megalázás fájdalmát.

Ki akart lépni a tömegből és kigyúlva a zuhanás mámorában, belevetni magát a halál hallgatag mélyébe.

Egy pillanat az egész... egyetlen pengevillanás... egyetlen mozdulat és ő hatalmasabb, erősebb lesz ebben a pillanatban, mint akár az aranytrónon terpeszkedő fejedelmek, mint a gyémántokkal terhes koronájú királyok...

— A-ka-rom... — hullott ajkáról.

— Ítélni fogsz!..

A tőr hideg markolatából újra valami kábító, mámoros, izmokat remegtető erő áradt. Szemében bizonytalan fénnyel a penge tompa csillogása villant. Kiegyenesedett. Megnyúlt, rézszínű haja szinte elérte a tetőgerenda kormos alját.

— Ítélni fogok! — Szeméből egyszerre szikrák frecscsentek, ajkán az irgalmatlan győzelem merev mosolya feszült. Karjában megrándult az ütés ingere. Hirtelen torkotszorító vágyat érzett, hogy lesujtson a pengével és mereven bámult Prokop sertehajú feje felett a kormos falakra.

— Nem félsz?

Megrázta fejét és a röt fürtök egyszerre fellobogtak, mint a szélfújta lángok... Kilép a tömegből!... Óriás lesz... tűzoszlop... Vihar, mely elsodorja a hősöket... Hát félhet az, aki lesujtja a legnagyobbat, a legvitézebbet, ki összetöri a félszemű hős hatalmát?...

— Nem rezzen a karod? Nem rémül meg a szíved?

Nem homályosul el a szemed? Nem bénít meg az irgalom gyengesége?

A rézszínű fürtök egy pillanatra eltakarták arcát, csak két szeme izzott, mint tüzes pengék a kovácsszította lángokban.

Prokop lassan, bölcsen kovácsolta az érzelmek tüzén a tett végrehajtását:

— Megcsodálják bátorságodat az ámuló gyávák...

Jarmila érezte, hogy a falakról ezernyi homályos-tekintetű szem bámul rá. A tőrpengéből szikrák hullottak és a szemekben visszfény lobbant.

— Megcsodálják szépségedet, égő hajadat a kín mesterei...

Jarmila arcán árnyék siklott. Szorosan zárt ajka megrándult.

— Nem jutok el a kínpadig. Jó penge, erős penge .. Gyors kezem van. Egy szúrás a félszeműnek, egy nekem... Rám nem vár kínpad.

Prokop apró szeme megbújt a lehúnyt szemhéjak alatt.

— Reád vár!

Jarmila megtorpant, mint az alvajáró, ha fal tornyosul eléje.

Prokop sertehajú feje megbillent vastag nyakán:

— Nem halhatsz meg úgy, mint a hősök... Vallanod kell!

— Megvallom az én igazságomat... — akadozott a lány hangja.

— Nem vallhatod meg.

— Miért?

— Hazudni fogsz... Hazudnod kell!

Jarmila táguló szeme elhomályosult. Szemöldökében csodálkozás feszült.

— Hazudnom?

— Hazudni fogsz! Aranyról beszélsz, amelyet a hatalmas kereskedők, a céhek atyamesterei, a gazdagok adtak neked... hogy ölj! Az ő nevük sikolt ajkadon, ha hozzád ér a hóhér izzó vasa és minden szavad lesujt egyet az erős gonoszok közül... Széttörik ott a torlaszon túl a harcosok hadirendje egyetlen szavadtól és azok a seregek rontanak

egymásra, amelyek kiverték a hajléktalanokat a gazdagok házából...

Jarmila mereven bámult a tőr pengéjére. A fegyver sima acéljára, mint szürke fátyol, valami fakó szín borult.

— De... de... hát... hátha nem hiszik nekem... — Hangjában könyörgés rimánkodott.

— Hinni fognak, mert közülük való vagy.

Jarmila megingott. Arcán rángatózva, furcsa vonaglással siklott a rémület.

— Félek... félek a kínpadtól... Adj nekem halált, adj halált!... Igazi, erős férfihalált... — A penge megingott ernyedő ujjai között.

— Asszonyhalál lesz a halálod. Ágyad: a kínpad és ajkadon: hazugság.

Jarmila torzuló ajkáról sikoly röppent:

— Nekem igazság kell!...

— Több igazság lesz a te hazugságodban, mint napban a fény... És meglátják azt azok, akik a napba néznek, akik a magasság útját járják és lecsapnak a hegyek közül, mint sas a fellegből...

A két arc mereven fordult egymás ellen és Prokop inkább érezte, mint látta, hogyan szorul erős szorítással Jarmila hosszú, hegyeskörmü ujja a tör markolta körül. A pengéről mintha lehullott volna a homályos szürke fátyol.

Prokop feje lassan lehajlott. Óvatos, halk mozdulatokkal letérdelt. Rövid, vaskos ujjaival megfogta Jarmila ruhájának szélét, azután egyszerre széles, erős mozdulattal meghajolt. A homloka halk koppanással érte a kőpadlót.

Jarmila arca elváltozott. Természetellenes sápadtság mosta le arcáról a szeplőket.

— Miért térdelsz előttem, Jasenyicai Prokop?

Volt a hangjában valami, amitől megrezzent a férfi széles háta.

— Mert erősebb vagy nálam... Mert hazugság nevében halsz meg a te igazságodért... Mert kínpad vár rád és izzó vas... Mert előttem mégy oda, ahol nincsenek börtönök... — Hangja akadozott. Lehajtott válla reszketett és Jarmila tudta, hogy most nagy, kövér, gyerekes könnycseppek hullanak hangtalanul szeméből...

Az utca végén égett valami. A füst alaktalanul, feketén siklott a megszenesedett romok között, mint rongyos, görnyedt, lompos csavargó.

XL.

Krasa házának éjjeli megrohanása után Prokop hada a város egyik kapuja körül foglalt állást. A keskeny utcákon torlaszokat emeltek és láncokat feszítettek keresztbe. Jurij Borecki, a kormos Borivoj és néhányan a jesanyicaiak közül azt várták, hogy a harcok hírére a prágai szegénynép tömegesen csatlakozik hozzájuk. Jan Zsiska hada azonban torlaszt emelt a torlasszal szemben, láncokkal záratta el a felkelők által megszállott utcákat és megakadályozott minden érintkezést a város többi részével, különösen Prága újvárosával, amely minden forradalmi megmozdulás központja volt.

Prokop várta a támadást,. de Zsiska hada nem mozdult. A két torlasz némán nézett farkasszemet egymással. A jasenyicaiak, a gyolcsruhás parasztok, a börkötényes dolgozók néha látták, hogyan érkeznek mindig új és új csapatok az ellenséges torlasz mögé.

— Sok a fegyveres odaát... — mondta egy reggel Jik, aki a torlasz tetején hasalt felajzott íjjal. Az öreg koldus megváltozott: arca megbarnult, valahogy megfiatalodott. Az egyik lábán ott sárgállott az új csizma, a párját maga mellé állította. A csizmaszárból úgy kandikáltak ki a tollasvégű nyílvesszők, mint hosszúnyakú madárfiókák a fészekből.

— Sok ám! Csak úgy jön most Zsiskához a sok kufár, kereskedő, uzsorás, meg mindenféle „adós fizess“... — mormogott az alacsonyhomlokú, vastagszájú nyeregkészítő és úgy igazgatta a vastag bőrkötényét, hogy fedezze a térdén vöröslő gennyes sebet, melyet ki tudja, milyen okból nem kötött be.

— Csak azt csodálom, hogy nem támadnak, ha egyszer ennyien vannak — rikkantott közbe a nyurga, hosszúnyakú Sadkó, aki annakidején Krasa ágyában vetett bukfencet.

— Ha rajtunk üt most Jan Zsiska, bizony magát üti meg... — magyarázta Jik.

A túlsó torlasz teteje megmozdult. Néhány hosszú szálfa úgy lendült félre, mintha hirtelen megelevenedett volna. Féltucat kő gurult le a torlasz oldaláról. Négy börpáncélos harcos két lándzsarúdon átvetett köpenyen sebesültet vagy halottat vitt. Jik hirtelen félig felemelkedett és éles hangon rikoltotta:

— Jönnek!

A torlasz mögött mozgás támadt, vagy féltucat ember kapaszkodott lassan a tetejére, azután meg-megtorpanva, habozva indult a sebesültvivők felé.

Az alacsonyhomlokú, vastagszájú nyeregkészítő féltérdre emelkedett. Kezében rövid, vastag vasbotot szorongatott.

— Hová az ördögbe megy ez a sok nép? — mormogta maga elé. Apró szemében bizalmatlanság csillogott.

— Kicserélik a foglyokat — mondta bölcsen Sadkó és horkantva átköpött a torlasz tetején nyúló szálfán.

A nyeregkészítő az állát vakarta:

— Nálunk ugyan ki volna cserefogoly?

— Ki? Hát az asszony, aki a multkor ideszökött... Az, aki ott elöl lépked, az a barnahajú, a piros takaróval a vállán.

— Úgy? Hát az a másik szoknya ott mellette, az kiféle?

Sadkó félrehajtotta a fejét. Gyerekes csodálkozással vakarta tarkóját és tátott szájjal bámult előre.

— Hogy az? Az a vöröshajú? Azt bizony nem is láttam még nálunk... Ámbár mintha valahogy mégis ismerős lenne...

A két menet egymáshoz ért. Néhány kiáltás röppent. A katonák a földre tették terhüket, óvatosan kihúzták a köpeny alól a lándzsarudakat és valami furcsa szégyenkezéssel húzódtak hátra. Bőrpáncéljuk szélén élénksárgán csillogott a rézszegély.

A két asszony lassan lépkedett feléjük. Az egyik, a barnahajú hirtelen megtorpant a köpenyen heverő sebesült vagy halott előtt.

Csend lett.

A vöröshajú nem nézett hátra. Egyik kezével fölfogta széles, fodros szoknyáját és hosszú, férfias léptekkel megkerülve a katonákat, ment az ellenséges torlasz felé.

— Szép csere! Egy halottért két asszonyt!? — csodálkozott a nyeregkészítő.

— Bolond ez a Prokop, tisztára bolond! — tört ki Sadkó szájából. Arcán mohó, kamaszos vágy sápadozott: — Két ilyen asszonyt egy halottért!... Hanem testvérek, láttam én ezt a vöröshajút már itt nálunk... Láttam, ha mondom! Itt láttam!

Jik hirtelen túlzott, acsarkodó dühvel fordult feléje:

— Hol láthattad? Hol, te ökörfejű? Ez egy fogoly leány, egy gróflány Boreck várából! Most hozták, most cserélik...

Sadkó hallgatott. Arcán gondolatok siklottak.

— Nem halott az — mondta a nyeregkészítő —, nézd, hogy forog az asszony után... — A trágár hasonlat beleveszett a felharsanó kacagásba.

A köpeny sötétzöld ráncain fehérlő alak egyszerre megmozdult és olyan mozdulatot tett, mintha fel akarna ugrani. A bozontos, koromfeketehajú, szálas kovácslegény, aki kalapáccsal a kezében vezette a jasenyicaiak csoportját, lassú, súlyos mozdulattal tartotta vissza.

Jik arcán megrezzen valami. Szeméhez emelte piszkos, ráncos kezét. Ajka furcsán megduzzadt. Apró, vörös szeméből kövér, öreges, gyorsan folyó könnyek hullottak.

— Olyan jó gyerek... Egyszer, emlékszem még régen, húst hozott nekünk, sült húst hozott... Úgy lopta nekem, pedig olyan volt a mestere, mint a hétfejű sárkány... Az az asszony tette tönkre, az a bitang asszony.

— Melyik? — kérdezte mohón Sadkó és hosszú alakja egészen meggörnyedt a kíváncsiságtól. Még mindig nyitvamaradt szájával olyan volt, mint a fiatal mohó halak, amelyek fickándozva vetik magukat a vízbehulló morzsák után.

— Az, amelyik cserefogolynak jött.

— De hiszen az szabadította ki őt!

Jik arcán düh vöröslött. Hirtelen felkapta a csizmáját, úgyhogy a nyilak egyszerre a földre hullottak és hiányos, sárga fogait vicsorgatva ordította:

— Éppen azért! Éppen azért! Ő tette tönkre... Én megnyúznám! Én meg!

A mesterlegények csontos vállán lassan himbálózott a torlasz felé a zöldes köpenybe burkolt test.

Egész lényét égő, kínzó akarat töltötte be, mint alabástrom kelyhet az izzó ital. Agyán alaktalan, indulatoktól terhes gondolatok tornyosultak egyetlen, kusza halmazzá, mint fellegtorlaszok a láthatár szélén és a gondolattorlasz mögött, mint fellegből a néma villám, föl-föllobbant a különös, égő türelmetlenség.

Egyenesen, furcsán, mereven járt, mert a tőr hideg, éles pengéje nyakába akasztva nyúlt mellei közé. Ha hirtelen oldaltfordult, a penge gondosan kifent éle hideg karommal karcolta érzékeny bőrét. Ha meghajolt vagy leült, a tőr hegye enyhén, szemérmetlenül és mégis irgalmatlanul szúrt köldökébe. Minden mozdulat a mellén rejtőző fegyverhez idomult. Úgy hordta óvatosan, méltóságteljesen az acélpengét, mint terhes asszonyok magzatukat. Várt, várta az alkalmat. Senki sem kérdezett tőle semmit az ellenség táborában, hiszen sokan ismerték már a Boreck vára körül lejátszódott eseményeket és a város úgyis tele volt menekülővel.

Ezen a napon a kőszent terén zsibongott a tömeg. Villogott a katonák sisakja, fegyvere, ünnepiesen öltözött polgárok, asszonyok tolongtak és oktalan kedvvel sikongtak a gyerekek.

A magas, feketebajuszos katona, aki még mindíg Zsigmond király magyar lovasainak zsinóros, szépenszabott egyenruháját viselte, oldalbalökte a mellette álló, sárgás mongolosarcú katonát.

— Te Pétör, nézd azt a vöröshajút... Látod, az igen! Az még most is kéne, pedig üres gyomorral is egész éjjel lányokkal henteregtem.

Barta hátrapillantott, azután zavart mozdulattal igazgatta a mellén végigcsüngő kopott, szakadt zsinórokat, melyek fakult aranyozásukkal olyanok voltak, mint sárga giliszták.

— Inkább eriggy a vízhez, aztán nézz bele... Olyan vagy már attól a sok lengyel pálinkától meg attól a sok kósza lánytól, akár a halott, akit mindjárt a sírba tesznek.

Jankovics a fejét csóválta:

— Nem a lánytól van az, se nem a pálinkától, pajtás, hanem attól, hogy nincs kenyér... Úgy ám, üres a gyomor!

Attól kerül az ember az ebek harmincadjára... Emlékszel, nálunk Szegedében micsoda fehér cipók voltak?

— Volt ám, annak, aki megette... De aki nem, annak nem.

— Hát te miért nem etted meg?

— Hát azért, mert az enyémet más ette meg.

— Aztán mér más?

— Azt azért, mert úr vót, én meg paraszt vótam. Enyém vót a munka, övé a kenyér.

Jankovics, aki még mindíg a mellette álló vöröshajú asszonyt nézte, bosszankodva vállatvont.

— Eh Pétör, úgy beszélsz már te is, akár azok a bolond cseh diákok. Tele vagy azzal a sok lármás szóval. Csoda már, hogy át nem mégy a jasenyicaiakhoz korbácsos prédikátornak. Láttam én Szögedébe olyan parasztot is, aki fehér cipót evett.

Barta a gomblyukakba gyömöszölte a lelógó zsinórokat és némi önbizalmat nyerve külső megjelenése rendbehozataláról, megfordult:

— Az bizony könnyen lehetséges. Vót olyan is, aki evett... No de hány vót olyan, aki nem evett? — mondta egyenesen az asszony arcába nézve, mintha hozzá intézné a szavát.

Jarmila merev tekintete lesiklott róla.

— Vagy beteg ez az asszony vagy halottja van... — morogta Barta.

Jankovics vállatvont:

— Fenét! Nem az itt a baj, cimbora, hanem az, hogy lóg a rongyod! Vennéd csak elő a zsebedből a gyöngyös pénzeszacskót, csörgetnéd meg előtte a jó velencei aranyakat, olyan szépen rádmosolyogna ez a vöröshajú, hogy még a szíved is bukfencet vetne.

A tömegen mozgás futott végig. Valahol elöl kiáltás harsant. Néhány süveg röppent a levegőbe, mint megriasztott, nagy tollas madár.

— Ilyen az asszony mind... Nézd, Pétör, én jó csödör voltam, én abba sántultam, vakultam... Te tudod... Látod, ez az asszony itten nem érti a magyar szót. Az a másik ott Szögedében, meg a fene tudja hol, a cseh beszédet nem

érti. Amaz meg, amelyik azoknál a gacsos sváboknál lakik, mondjuk, a lengyelt. De egy nyelvet minden asszony ért: az arany nyelvét! — Elhallgatott, azután a közeledő lárma felé intett fejével és hangosan, csehül hozzátette: — Jön már a félszemű!

Jarmila szemében kigyúlt valami. Meggörnyedt és előrelépett. Hosszú, fekete selyemruhája úgy zördült a lendülettől, mint az ünnepélyes táncoknál, amikor aranysarkantyús gavallérok hajlongtak előtte a lakoma termében. A lélekzete elakadt. Gyomra furcsán üres volt. Torkában kellemetlen szárazságot érzett. Ösztönös mozdulattal emelte melléhez a kezét. Hosszú, vékony ujjai úgy siklottak a törnek a ruha bársonya mögött meghúzódó markolatán, mintha az olvasó szemeit pergetné valami nagy nász előtt. Sápadt arcán a bőre fehérségéből élesen váltak ki itt-ott a kicsiny, rőt szeplők. Ajka széle alig észrevehetően remegett. Körülpillantott és előretolakodott

A tömeg hullámzása az előtte álló két katona közé szorította.

Jankovics arcán legényes vigyorgás terjengett:

— Hü, de szoros ez a hely itten! — kacsintott Barta felé és engedve a tömeg látszólag ellenállhatatlan lendületének, nekidőlt az asszony vállának.

Jarmila arca mozdulatlan maradt. Tekintete vak és mégis mindentlátó pillantással szegeződött oda, ahol az alabárdok között, a meg-meglebbenő zászlók árnyékában kopott, piros bársonyruhában, fedetlen fővel félszemű, csontosarcú ember lépdelt.

Izmain valami ideges, görcsös türelmetlenség vibrált. Sokáig várt és ez a várakozás lassan örölte nyugalmát. Úgy várt a tömegben, mint ahogy a vadász les a sürü fák között a veszélyes, nagy vadra. Nem érzett félelmet, de a vadászat szokatlan izgalma ott remegett benne. Minden, ami közötte és a félszemű, piros bársonyruhás, lassan lépkedő ember között volt, megfakult, elvesztette élő jellegét és csak olyanná vált, mint a szélben zörgő bokrok.

A félszemű lassan, lehajtott fejjel lépkedett a zászlók csapongó árnyékában. Őszülő haját a szél lebegtette. A fekete kötés, mely az egyik szemét fedte, olyan volt, mint furcsa harci dísz. Ruhája megfeszült hajlott hátán.

Jarmila nézte az öszülő szakáll ezüst keretébe foglalt nyugodt arcot és ujjongó örömet érzett. Úgy örült, ahogyan a vadász örül, ha izmoslábú, aggancskoszorús szarvas bukkan ki az erdők tisztásán suhanó árnyak közül. A zászlók zörögve lengtek a port kavaró szélben Jan Zsiska feje felett.

Az asszony elörelendült.

Csontos, nagybajuszú férfiarc bámult rá.

— Kíváncsiak az asszonyok mindenfelé, — hangzott közvetlenül a füle mellett.

— Úgy ám... — hümmögött a másik oldalról a sárga, mongolosan ferdeszemü, zsinóros katona.

Jarmila testén újra áthullámzott az égő türelmetlenség türhetetlen hulláma. A nyakán pirosló bolyhos, nagyszirmú virág alá nyúlt, ahol a tör markolatgömbje meghúzódott. Érezte, hogy a fegyver hideg acélját már áthatotta a teste melege.

— Szeretik a vén félszemüt a fehérnépek, — mondta irígykedve a magas, soványarcú katona.

Barta széttárta karjait, hogy visszatartsa a háta mögött tolongókat és Jankovics felé intett fejével.

— Legyen istened, te pogány! — mondta magyarul. — Engedd előre azt a lányt, nem látod, hogy kérni akar valamit a félszemütől.

— Ugyan mit?

Jankovics bajuszos arca a nagy tolongásban egészen ráhajolt az asszony vakítóan fehér nyakára, úgyhogy láthatta az itt-ott felbukkanó piciny röt hajszálakat.

— Hát a fene tudja mit... Nézd, milyen sápadt, mindjárt összeesik — mondta Barta ösztönös tisztelettel elhúzódva Jarmila feketeruhás alakjától.

Jarmila látta, hogy az elötteállók egy pillanatra szétválnak és úgy röppent ki a tömegből a lehajtottfejü, kopott, piros bársonyruhás ember felé, mint csillogó rézhegyü, halálos nyíl.

Eljött a nagy pillanat. Egyetlen pillanat, amely olyan, mint a vakító villám, amelynek két élet az ára, két halál a jutalma... Jarmila szeme kigyúlt. Ajka elvékonyodva beleolvadt az arcát elöntö halálos sápadásba.

A tör markolatgömbjét takaró piros virág a földre hullott. A ruhája alól kiröppenő penge éle végighasította a fekete selymet. A szétnyíló selyemrongyok alól kivillantak fehér mellei. Karja föllendült. A tör úgy suhant a levegőben, mint fészkéből kiröppenő acéltollú madár.

Az őszhajú ember lassan fölemelte fejét. Ép szemében valami gyerekes, őszinte csodálkozás csillant, de a fekete kötés sötéten meredt Jarmila alakjára.

A tör villanása úgy gyujtotta föl a tömeget, mint szálló szikra a száraz erdőt.

Száz arc torzult kitörő, ösztönös rémülettel...

Száz ajakról röppent riadt kiáltás...

Száz harcos kapott fegyveréhez. És mint tarkaszárnyú, riadt madarak csapkodtak a piros bársonyruhás felett, a zászlótartók izmos karjában a győzelmetlátott zászlók...

— Ne...! Ne...! — sikoltott valaki hirtelen kitörő rémülettel.

Jarmila testén áthullámzott valami tüzes, ismeretlen érzés. Egy szemvillanásnyi ideig várta, hogy a félszemü feléje kap. De a csontos, ezüstszakáll-koszorúzta arcon még mindíg csodálkozás látszott.

Az asszony szeme összehúzódott. Hosszú szempillái remegtek, elvékonyodott ajka meggörbült.

A tör lecsapott...

Érces zizzenés csendült, mint amikor acél csúszik a láncing rozsdás vasszemein. A kopott piros bársonyruha reccsenve szétszakadt.

— Hej te! — ordított szilaj acsarkodással valaki.

Jarmila látta, hogy a félszemü felhasított piros-bársony ruhája alól kibukkan a rozsdás, vékony láncszemekből szött páncéling.

Jarmila agyában maró keserüség, tomboló, tehetetlen düh, lélekzetállító megkönnyebbülés keveredett össze. Egy pillanatra megmozdult karjában az inger, hogy mégegyszer nekiröpítse a törét az öreg mozdulatlan alakjának, de a fekete kötés úgy meredt rá, mint vak, irgalmatlan szem. Egyszerre érezte, hogy már nem tudja megtenni: a tett ereje kirobbant belőle egyetlen ütésben, mint a fellegből kitörő villám és csupán az érzelmek hangtalan mennydörgése viharzott még elerőtlenedő testében.

— Hej! — rikoltott valaki mögötte. Két katona egyszerre kapta meg a karját. Az egyik úgy hajolt az arcába, mintha csak csókot lopni kapta volna el az asszony feszülő derekát. — Hát ki hitte volna?

Jarmila nem értette a furcsa idegen nyelvet. A körülötte felviharzó lárma egyszerre elsodort mindent és siketen dörgött a fülében. Behúnyta a szemét, feje hátracsuklott. Rézszínű haja végigfolyt a katona vállán. Körülötte örvénylett a tömeg. Száz kar nyúlt feléje mohón, bosszúvággyal.

— Gyilkos! Gyilkos! — kiáltott egy kékposztóruhás, aranygombos kereskedő, akinek széles, sápadt arcán hideg izzadságcseppek folytak. Szemefehérje elsárgult a gyomrában kavargó izgalomtól.

— Boszorkány! Boszorkány! — vijjogott a tömegből vagy féltucat asszonyhang.

— Tépjétek szét! Tépjétek darabokra! — Egy magas, testes férfi, aki az ezüstművesek atyamesterének fejedelmi palástszerű ruháját hordta, átnyúlt az előtte tolongók feje felett. Erős ujja belemarkolt Jarmila ruhájába. A fekete selyemcafatok alól, mint sötét felleg vihartépte fátyla mögül a hegycsúcsok hava, előbukkantak az ájulásba ernyedt vállak.

A mord katonák, a puffadt kereskedők, a méltóságos céhmesterek, a gögös, lármás kisnemesek arcán a szépség ősi, férfias tisztelete suhant át. Aztán kigyúlt valami a szemekben és vagy féltucat kar kapott mohó, kegyetlen karmolással a tehetetlenül hátrahanyatló test felé. A fekete selyemrongyok, mint riadt lepkék, vergődtek az izmos ujjak között. A mellek sápadt szirmán a hosszúkás karmolásokból, mint apró rubintlánc, tüntek elő az első vércseppek...

A nyurga, feketebajuszos katona hirtelen föléje hajolt, úgyhogy széles háta némileg eltakarta az ájult asszonyt és mély, ugató hangon káromkodva úgy vicsorgott maga körül, mint erős, hegyesagyarú pusztai kutyák, ha féltik a vélőscsontot.

— Hej az anyátok!...

Hirtelen történt valami. A lármát kettévágta valami hangtalan mozdulat, csak a hátrább tolongó sorokból viharzott a szükölő düh. Jankovics felpillantott.

A félszemű ott állott mögötte. Mellén, ahol a tör fel-

hasította ruháját, a rozsdás láncingen hosszúkás, fényes, fehér csík húzódott. A penge végigcsúszott a láncszemeken s a hegye lekoptatta az esőverte rozsdát.

Ősz feje felett zörögve lobogtak a zászlók. Szemében megcsillant valami kegyetlen, vidám, szinte játékos szikra. Lassan a homlokához nyúlt és megszokott szórakozott mozdulattal igazította meg vak szemén a kopott, sötét kötést.

A hosszú katona karjában egyszerre összerázkódott az asszony mozdulatlan teste. A fekete selyemcafatok, mint táncosnők furcsa díszei, rezdültek meg a vállán. Szeméből merev tekintet hullott az őszhajú karvalyarcába. Tekintetük találkozott. Az asszony szemében irtózat feketéllett.

A nehéz díszruhás ezüstmíves atyamester gögös, széles mozdulattal tolta félre az előtte álló sárgaarcú, kopott katonát és megragadta az asszony csuklóját.

— Ki bérelt fel? Ki a büntársad?

Jarmila sóhajtott. Melleinek halványpiros bimbója egyszerre kibuggyant a rongyok alól.

— Felelj! Felelj, mert kerékbetöretlek! — kiabálta szuszogva az erőlködéstől az aranygombos kereskedő.

Az asszony csuklója furcsán elvékonyodott a szorítás alatt, hosszú, vékony ujjai meghajlottak, mint fonnyadt virágszirmok. Ajka szélén fájdalom rezdült. Lassan felemelte szabad kezét és a királyi palástos atyamester arcába mutatott:

— Te! — Szava világosan, élesen, irgalmatlan, halálos lendülettel úgy csapott a csendbe, mint az imént a tör pengéje a rozsdás láncingre.

Valami történt.

Az arcokon árnyék suhant. A bőrpáncélos testőrök karjában megrezdült az alabárd.

— Gazdagok aranya! — harsant a tömegből egy kiáltás. Az ezüstmívesek atyamestere dülledt szemmel bámult az asszony arcába. Ujjai elernyedtek. Jarmila csuklója kicsúszott a markából.

— Hazudsz... — Hangja elfulladt valami torkát szorító jeges rémülettől.

Az alabárdok megmozdultak.

— Gyilkost fizettek a kufárok! — ordított újra valaki. A téren zürzavaros lárma hullámzott.

Az őszhajú, félszemű ember megigazította a fekete kötést. Tekintete újra találkozott az asszony merev pillantásával. Jan Zsiska ép szemében valami különös, enyhe csillogás látszott.

— Vesszőzzétek ki ezt az asszonyt a városból... — mondta félig hátrafordulva az alabárdosok felé.

— De uram, ez a nő meg akart ölni! — kiáltott paposan a testes, ünnepélyes mozgású Jan Rokicana és majd kiejtette kezéből a nagy megrökönyödéstől a súlyos zászlórudat.

A félszemű gögösen felvetette ősz fejét:

— Asszonyok törétől féltetek engem? — Öregesen kuncogó kötekedéssel hozzátette: — Nem mondom, ha nagy kanállal ütne fejbe, tán meg is ijednék.

A katonák arcán mosoly derült. Valaki teli torokkal felnyerített. A félszemű figyelmesen nézte az asszonyt.

— Vesszőzzétek ki a jasenyicaiak torlaszához! — mondta elkomorodva. — Aztán valami jóhangú legény kiáltson nagyot: azt üzenem azoknak a veszetteknek, hogy bizony gyenge harcos az, aki helyett asszonyok hadakoznak...

Odafordult Rokicana felé és halkabban hozzátette:

— Vigyázzatok, legények, hogy saját lábán érjen oda ez a lány a másik torlaszhoz... Megérdemli, hogy éljen, mert bizony van benne bátorság.

Jarmila behúnyta a szemét.

Valaki megragadta. Nekitántorodott a magas, bajuszos katonának. Alakok, színek, kiáltások, mozdulatok kavarogtak előtte, azután egyszerre vesszős suhogott és fájdalom kúszott végig a testén. Vállaihoz kapta a kezét. Arca eltorzult. Ajka sírósan legörbült. Úgy érezte, hogy a mellén, ott, ahol akkor a fegyver éle érte, újra felfakad a régi, beforrott seb. Haja elborította a vállát és mint furcsa rézlárva borult az arcára...

A tömeg szétvált. Az arcokon zavaros áhítat látszott. Valahányszor suhogva vágódott a vesszős, a nedves selyemrongyok összerezzentek. A tömegben valami meghatározatlan hang mordult. Keskeny, végtelen út nyílt előtte az emberrengetegen át. Minden lépésnél fájdalom zuhant rá, néha gúnykacagás freccsent, néha ámulat és szánalom hullott feléje, mint tarka virág a vesztőhelyre menő bűnös lábához...

A könnyek folytonos patakkal, asszonyi gyengeséggel ömlöttek fájdalomtól homályosuló szeméből, a hideg, véres izzadás piszkos, rőt cseppjei olyanok voltak vesszőmarta bőrén, mint undok puffadt bogarak a viharszaggatta, fehér szirmokon.

A köszent széttört feje felett szélesszárnyú, eröscsörü madarak szállottak. Nyár melege hullott az égboltról és pirosan csillogott a sok cserép a házak tetején. Távolról, mint fekete gát, tornyosult a kínok ködében a jasenyicaiak torlasza.

*

A Jan Zsiska elleni sikertelen merénylet után Jurij Borecki, Prokop, a kormos Borivoj, Maxim Zahorcsák és Olena sokáig tanácskoztak. Prokop hevesen támadta Boreckit. Jurij hallgatott. Vaclav Hrubi közvetítő javaslatokkal lépett fel. Olena parasztosan sopánkodva szidott mindenkit és mindent.

A háztetőkön át belopózott kiküldöttek, akik a várost járták, hajnal felé azzal a hírrel tértek vissza, hogy a prágaújvárosi nép hangulata a merénylők ellen fordult. A gazdagok ügyesen használták ki Zsiska népszerűségét és hangulatot teremtettek a „boszorkány" ellen. Zavaros, zagyva mesék keringtek a városban a vöröshajú boszorkányról, aki száz varázslattal tör a félszemü hös életére. Vaclav Hrubi javaslatára végülis úgy határoztak a vezetők, hogy követeket küldenek Jan Zsiskához.

— Hagyjátok el a várost! — mondta a félszemü, amikor a madárképü, görbehátú Vaclav Hrubi vékony, éles hangján egyezkedni próbált.

— Ostrom alatt a város. Ha kilépünk a kapun, ránktör a keresztesek egész hada... — érvelt a diák.

A félszemü arcán gondolat suhant:

— Ha rátok tör, mellettetek leszünk. — mondta komoran. — Ti is csehek vagytok.

Vaclav elgondolkozva ráncolta homlokát:

— Adj hajlékot a hajléktalanoknak, nyittasd ki a börtönöket, tégy szájkosarat a papok szájára... Akkor talán...

A félszemü hallgatott, azután lassan simogatta végig kopott ruháját, ott, ahol durva varrás húzódott a piros bársonyon.

— Meghallom én is a szegények jaját, csak másképen hiszek a te igazságodban, te diák... — mondta végül.

Estére, mikor kigyúltak a csillagok, újra haditanácsra jöttek össze a jasenyicaiak a torlasz mögött.

— Olyan a városi nép, mint a vizes szalma... Ömlik belőle a sok hangos beszéd, mint a fekete füst, de bizony nehezen kap lángra... — mondta Olena.

— Sok aranyos szóval, ígérettel kötik le az atyamesterek a legények kezét, — morgott Borivoj.

— Rohanjuk meg ma éjjel a torlaszukat, — ajánlotta Jurij.

— Menjünk vissza a hegyek közé. Jasenyicára! — tört ki Maxim Zahorcsákból valami ösztönös, őszinte, féktelen honvágy.

Mindenki hallgatott.

Prokop tüzbe dobta a kezében lévő gallyat és lassan, halkan mondta:

— Ha földért harcolunk, azokat kell harcba hívni, akik dolgoznak rajta. Visszamegyünk Jasenyicára és újra kezdünk mindent. Sereget toborzunk. Végigmegyünk a földön kelettől nyugatig és hozzánk áll minden jobbágy, aki csak szánt a széles síkságon, a hegyek lejtőjén és a termékeny dombokon. Újra kezdünk mindent. Megvívjuk a harcot és meghordozzuk fáklyáinkat tengertől tengerig. Megrendül a föld a mi szekereink kereke alatt! Kigyúlnak az erős gonoszok várai a mi fáklyáinktól és elhullanak az ő szolgáik a mi fegyverünktől! Csak akkor lesz igazán miénk a győzelem, ha összefog a soknyelvű paraszt a sok cifra úr ellen... Mert bizony kicsiny tűz a cseh földön a lázadás, de lángtenger lesz belőle, ha a határokon túl is kigyúl a mi igazságunk...

Másnap újra követek jártak Zsiskánál, harmadnapra pedig, megnyílt a város kapuja és a jasenyicaiak hada kivonult Prágából. A hegyek lejtőjén a reggeli köd mögött a keresztes hadak fegyvere csillogott. A sátrak körül harcosok nyüzsögtek, de senki nem állta útját Prokop csapatának.

Jurij Borecki megállott. Lassan felemelte öklét és hangosan mondta:

— Visszajövök és lerombolom a te templomaidat három nap alatt, de sohasem építem fel újra! — A szavak úgy

szállottak a reggeli csendben a tornyok felé, mint súlyos-szárnyú, kósza fellegek árnya. — Meggyujtom körülötted a földet és bizony összeomlanak a te falaid és maguk alá temetik a közönyt, a hazugságot és a gyávaságot!

Jik, aki vállán cipelve vadonatúj, sárga csizmáját mellette gyalogolt, feltekintett:

— Örül most a félszemü... Csak kitúrt minket a városból... — mondta és kiköpött a harmattól csillogó útmenti fü közé.

Szél suhant és a távoli hegyek felett meglebbentek a reggeli ködök. Egy nyurga, hegyessüveges, szélesarcú parasztlegény szeméhez emelte torz, vörös kezét és hunyorogva visszapillantott:

— Hiába örül, most már csak kikeríti öt is a sok atyamester, a sok nagyhasú kufár meg a többi... Úgy ám! Egyszer majd csak kinyitják előtte is azt a nagy kaput ottan, aztán ha egyszer becsukódik mögötte, akkor aztán mehet a mi utunkon...

A vastagnyakú, szürkecsuhás ember, aki úgy támaszkodott lándzsájára, mint egy botra, megcsóválta sertehajú fejét.

— A mi utunkon soha!

Jik közelebb lépett hozzá.

— Miért?

— Mert a mi utunkon csak azok haladhatnak, akik soha meg nem alkudtak az erös gonoszokkal... — Apró, fekete szemében gög villant.

— Hát ki a megalkuvó? — kérdezte értetlenül a nyurga, vöröskezü paraszt, aki most ért hozzájuk. A sertehajú gondolkodott:

— Az, aki beszél, ha ütni kell.

A város száz tornya felett átlátszó, ezüstösen csillano reggeli ködök lebegtek. A dombok eltakarták a falakat, az épületeket és a napfényben csillogó köd olyan volt az aranyoshegyü tornyok között, mint aranyrudakra függesztett ezüstháló. A távolban sötétkéken íveltek a magasba a hegyek. Maxim a távolba nézett. A messzeségből ismerös fenyöillat sodródott a szélben és Maxim tudta, hogy ott a kéklö fátyol alatt a fenyves üli a nyár ünnepét. A kéklö égbolton, fent a magasban, éppen a feje felett, apró alabástrom-

színü felhök lebegtek. Az útmenti bokrok felett, szinte érintve hegyes szárnyaikkal az itt-ott már sárguló leveleket, cserregö madarak repültek.

— Hát csak hazámegyünk... — mondta győzelmesen Maxim és majdnem gögösen nézett a görbehátú, madárképü diákra, aki lassan lépkedett mellette. A diák hallgatott, azután köhintve válaszolt.

— Tovább visz ám ez az út, mint Boreckig!

— Meddig? — kérdezte Maxim.

A diák a fejük felett lebegö felhökre mutatott.

— Tölük kérdezd, ök is arra mennek...

(Vége az első kötetnek.)